

SÜTŐ ANDRÁS

SZÍNMŰVEK

Vidám sirató egy bolyongó porszemért

Advent a Hargitán

Az ugató madár

AKADÉMIAI KIADÓ • BUDAPEST

Az ADVENT A HARGITÁN

útja Külföldön

1992.

márc. 27. és

29.

Párizsi Magyar Intézet*

márc. 21–22.

Kolozsvári Nemzeti Színház

máj. 24.

Sepsiszentgyörgy

máj. 25–26.

Csíkszereda

máj. 27–28.

Marosvásárhely

1993.

jan. 21.

Bécs; Collegium Hungaricum*

máj. 30.

Pozsony

máj. 31.

Nyitra

jún. 1.

Komárom

okt. 23.

Nagyvárad

okt. 24.

Szatmárnémeti

nov. 1.

Topolya*

nov. 2.

Zenta*

nov. 3.

Újvidék*

nov. 4.

Szabadka*

nov. 8.

Arad*

nov. 9.

Temesvár 250. előadás*

dec. 4.

Bécs Evangélikus Templom

1994.

márc. 7–8.

Kassa*

* A betlehemes keretjáték elhagyásával, miáltal a színjáték szűkebb játéktéren is előadható.

1089
SÜTŐ ANDRÁS

SZÍNLMŰVEK

SZÍNLMŰVEK

színműveinek

színműveinek

színműveinek

AKADÉMIAI KIADÓ BUDAPEST

SÜTŐ ANDRÁS MUNKÁI

SZEMLEK

10843 8807

98322

SÜTŐ ANDRÁS

SZÍNműVEK

Vidám sirató egy bolyongó porszemért

Advent a Hargitán

Az ugató madár

MTAK 0 00039 37600 8

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

508638

Sajtó alá rendezte:
ABLONCZY LÁSZLÓ

MAGYAN
AKADÉMIAI KÖNYVTÁRA

ISBN 963 05 6890 X

KIADJA AZ AKADÉMIAI KIADÓ
1117 BUDAPEST, PRIELLE KORNÉLIA U. 19-35.

ELSŐ MAGYAR NYELVŰ KIADÁS: 1995

© SÜTŐ ANDRÁS, 1995

MINDEN JOG FENNTARTVA, BELEÉRTVE A SOKSZOROSÍTÁS, A NYILVÁNOS ELŐADÁS,
A RÁDÍÓ- ÉS TELEVÍZIÓADÁS, VALAMINT A FORDÍTÁS JOGÁT, AZ EGYES FEJEZETEKET
ILLETŐEN IS.

PRINTED IN HUNGARY

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvleltár 5541./19 95. sz.

VIDÁM SIRATÓK

SÜTŐ ANDRÁS BESZÉLGETÉSE ABLONCZY LÁSZLÓVAL

– E kötetben olvasható játékaidat a magyarországi olvasó alig-alig ismeri.

– Az nem baj, csak egészség legyen.

– De tán jobb mégis, ha ismeri. Tehát a hatvanas évek közepén, a színpad irányába lóduló ambícióidnak változatait adjuk közre...

– Bocsánat! Ezek nem változatok. Részemről véglegesnek tekintett szövegeim jelennek meg, mindahány teljes átdolgozásban ahhoz képest, ahogyan az hajdan deszkát és nyomdafestéket látott.

– Akkor lehetne bővebb is ez a gyűjtemény.

– Talán.

– Amikor leültünk megbeszélni e könyv anyagát, egyetértően hallgattunk arról, hogy például hátrább is tekinthetnénk az időben. Az 1962-ben íródott *Tékozló szerelem* című játékodat is e kötet gondolatköréhez illeszthetnénk. Csön-des tartózkodásunkban egyetértettünk.

– Egyet. Nem jutott még időm arra, hogy a *Tékozló szerelem* szövegével szembeüljek, s végiggondoljam: mit mondtam akkor vele, mit jeleztem csupán, mi módosult a színpadon a cenzor beleszólásai következtében. Hogy mit mondtam: arról régi-régi kis kötetben magyarul s románul megjelent szöveg tanúskodik. Hogy mit jeleztem csupán – vagy a kor szellemiségének szorításában mit jelezhettem –, jó szemmel az is észrevehető. Bizonyos, hogy a világ menetével kapcsolatos alapvető észrevételeimből egy s más helyet kapott a darabban. Ismétlem: ha – mi a kidolgozottságot illeti – csak érintőlegesen is.

– Mire gondolsz?

– Arra a szellemiségre, melynek hordozói bottal kergetnék az embert a Paradicsomba. Vagy pedig... A hatalomnak afféle taktikájára, miszerint: „Semmit sem tiltunk meg, de mindent meg fogunk akadályozni.” Ezt például Golovics nevezetű figurám szájából hallottam a darabomban, emlékezetem szerint pedig az észrevétel már Shaw-t is foglalkoztatta. A bőrünkön tapasztaltak tömör megfogalmazását, úgy emlékszem, tőle kölcsönöztem. Ám a darab, egészenben, nem ezt a hatalomkritikát erősíti föl. Az is gyöngéje, hogy – bár valóságos társadalmi tapasztalataim lenyomata – jó néhány mozzanatában nem a *valóságot*, hanem a valóságról alkotott *akkori véleményemet* tükrözi. A tendenciát. Hogy – akkori gazdaságpolitikai megfontolások szerint – két termelőszövetkezetet egyesíteni kell-e, vagy nem kell egyesíteni? A tendencia pedig a legmulandóbb az irodalomban. Arról nem is beszélve, hogy ez némelykor épenséggel félreértésből származhat. De most veszem észre, hogy olyasmiről, mi nincs ebben a kötetben, igen sokat beszélék.

– De annyit hadd tegyünk hozzá, hogy mindeddig ennek a darabodnak volt a legnagyobb közönségsikere.

– Valamennyi romániai magyar színház eljátszotta hosszú sorozatban. A marosvásárhelyi színpadon száznál több előadást ért meg, s nem bérlettel, hanem az előadás önerejéből. Román színházak is előadták, köztük a bukaresti Vígszínház, Radu Beligannal a főszerepben.

– Akkor említsük meg Kovács György nevét is.

– A marosvásárhelyi előadást Kovács György, a romániai magyar színjátszásnak azóta is legnagyobb alakja rendezte. Az emberek boldogságát, magatartását, szerelmét, álmát, óhajait *megtervező* személyt – kit a darabomban Golovics Péternek hívnak – ő alakította. Igen nagy kedvvel, mert maga is gyűlölte ezt a szellemiséget.

– Egy interjúban elmondottad: Tamási műveivel legelőbb úgy ismerkedtél meg, hogy egyik nőrokonod Kolozsvárt szolgált gróf Bánffy Miklóséknál, és onnan hozogattott Pusztakamarásra könyvet, folyóiratot.

– Igen, főleg az Erdélyi Helikont. Abban találkoztam legelőször Tamási novelláival, és általában a helikonisták legjobbjaival. Tizenkét éves lehettem akkor. Emlékszem, hogy az *Ördögváltozás Csíkban* című novellát versengve olvastuk újra meg újra István öcsémmel. Szárnyon kapott engem a mesélésnek az a ritka öröme, amely Tamásit – ma így mondanám – mint egy kacagó faunt lopta a képzeletembe. Egyezkedik a székely és az ördög, egyik a híd alatt, másik a karfán, hogy ugorna belé a nadrágba. Mint tudjuk, a mélységbe ugró ördög elől a székely a nadrágot elkapja, mire aztán az megnyekken a jégen. No hallj ide, öcsém, mit mond erre a madarasi, hogy „Láddeg, a di-rekciót nem vevéd jól.” Estünk széjjel, mint valami dongák, a nevetéstől, s énbennem – titkolt vágyaim füstpárái között – fölsajogott az aranyásók egymás közti irigykedése. Istenem, itt kacag ez az ember, és mekkora aranyrög-gel a kezében! Mikor talállok én ilyet? Semmi se bizonyos, csak az, hogy én soha! Megkacagtatott, fölemelt és porba sújtott ugyanakkor, meghagyván mégis az emberben a vágyat: írni! Mert az írás, lám: örömteremtés. És öröm talán magának a teremtőnek is. A kacagó faun arcán persze, csak évek múltán vehettem észre a keserű vonást. Amit pedig nem Schopenhauer húzott rá, hanem a székelység sorsa. Akik későbbben miszticizmust és hasonlókat fogtak rá, minden jel szerint csak azért tették, hogy lelkiismeretüket, mely nemzeti tragédiáinkat is észrevehette volna, megnyugtassák.

– Érdekel, hogy Tamási játékaival mikor s hogyan ismerkedtél meg. Feltételezem, hogy alaposabban a hatvanas évek első felében kezdtél tanulmányozásukhoz, amikor

már gyűjteményes kötetét, az *Akaratos népség*-et is kézbe vehetted. Jól gondolom?

– Azt hiszem, nagyjából jól gondolod. A *Csalóka szivárvány*-t ugyan a kolozsvári református kollégium diákjaként vásároltam meg s olvastam 1945 tavaszán... Meg az *Énekes madar*-at is, de, ahogy monád, komolyabban csak később kezdtem foglalkozni Tamási színpadi munkáival. Egyik okaként azt hozhatnám föl, hogy az ellene folytatott hadjárat folytán 45 után a könyvei sok ideig nem kerültek nálunk forgalomba. A véletlen úgy hozta, hogy – az áramlat-tal szemben – legelső itteni novellás gyűjteményét a hatvanas évek közepén magam szerkeszthettem. Darabjait ez időben nem játszották: későbbi feltámasztásuk elsősorban a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház érdeme, meg Tompa Miklósé, aki sorozatban rendezte a Tamási-műveket. Németh László elragadtatott véleményét, miszerint Tamási a magyar színpad megújítója, s az *Énekes madár* éppenséggel zseniális – már diákként ismertem, de engem ez időben a novellisztikája érdekelt inkább...

– A nagy román prózaíró, Ion Creangă és Tamási írásművészetének párhuzamára több írásban, interjúban is utaltál. Talán éppen a Tamási irányába való elmélyülésed vezetett abban, hogy az 1949-es mesefordítás után a hatvanas évek közepén újólag foglalkozz a román klasszikussal. Új magyar kiadásának alkalmából fordításaidon sokat csi-szoltál, módosítottál.

– Ami a párhuzamot illeti: itt elsősorban nyelvi, stílusbeli közös jegyekről van szó. Egy adott tájnyelvet mindketten az egyetemes, nemzeti nyelv régiójába emeltek. Áron fiam, semmi ehejt-ahajt nem művészet! – fumigálta Szabó Dezső a fiatal farkaslaki csodát. Szini Lajos góbéságaira utalva nyilván igaza lehetett, de Tamási dolgában tévedett. Tamási Mikes Kelemen prózájának csillagzata alatt jelentkezett. S ugyanúgy az említett Creangă, az ősi moldovai

mesemondók szellemében önálló, sajátos stílust teremtve. S még valami. Creangă meséinek valóság háttere: a moldvai falu. Ugyanúgy, mint Tamási mesenovelláiban a székely falu és a Székelyföld általában. Nem csupán művészi: szociológiai értékük is van.

– Társadalmi, szellemi küzdelmek közepette írói ambícióban mi serkentett arra, hogy 1949-ben régmúlt idők, klasszikus írók felé fordulj, s nyelvileg is nagy igényességet, türelmet igénylő mesefordításba kezdjél? Az Idő logikája inkább a kortárs román kollégák műveinek átültetésére biztatott volna.

– A kortárs román írókat elismert magyar írók fordították már az idő tájt. Szemlér Ferenc, Kiss Jenő például, ami a prózát is illeti. Jómagam a legkezdőbb kezdő voltam még. Ám a kiadó föllelkesült az én Creangă-lelkedésemtől. A kortárs román írókat nemigen ismertem. A moldovai mesemondó viszont már enyedi diák koromból való kedves emberem volt, a drámaíró Caragialeval együtt, egy román nemzetiségű tanárnőnk jóvoltából, aki nekünk Eminescu nyelvét tanította, s olyanformán, hogy nem kutyateremtettézt, nem rikácsolt türelmetlenül kisebbségi kötelességekről, nem csodálkozott nemzeti gőggel az első osztályos nebulón, hogy miért nem tud már tökéletesen románul, fülét nem bántotta a magyar szó, ami érthetetlen volt számára, abban nem sejtett összeesküvést, tehát tisztelte a mi nemzeti nyelvünket is, továbbá: nem gondolta, hogy a Bethlen Gábor alapította kollégiumban elegendő nekünk a magyar nyelv és nyelvtan fakultatív tanulása is; nem gyártott teóriát arról, miszerint a román nyelv második anyanyelvünk lenne, jól tudván, hogy az embernek egyetlen anyja van, tehát anyanyelve is csak egy lehet, mondom tehát, nem riasztott meg bennünket, hanem egyszerűen, csodás pedagógiai érzékkel megszerettette velünk saját nemzeti nyelvét és a román klasszikusokat. Így aztán

még vakációban is kedvem támadt Creangă-mesét olvasni. Hát így volt ez valahogy...

– Úgy gondolom, Ion Creangă-t nagyon nehéz más nyelvre lefordítani.

– Ami eddig magyarul olvasható tőle – az én fordításaimat is beleértve –, az az ő mesés mintájú szövegének még mindig nem a színe, csak a visszája.

– *Tarisznyás Iván* – így szólt mesefordításod címe. A bábjáték: *Ördögűző tarisznya*-ként lett ismertté a nagyváradi, marosvásárhelyi bábszínpadon. 1983-ban *Csillagvitéz* címmel mesejátékká formáltad. Érdekel az, hogy milyen töprengések vezettek a műfaji váltásokban.

– Kezdetben elkapta kedvemet a mese, majd azután annak néhány motívuma, amire már a magam anyagából építkeztem. Legutóbb pedig *Kalandozások Ihajcsuhajdiában* címmel egészen új mesejátékot írtam; Creangă meséjéből csak a csodatarisznyát s az út mentén kolduló Úristent és Szent Pétert vittem magammal. Ebben már közösködni lehet. Ezek a meseelemek otthoni, mezősegi csodás történetekben is fölbukkantak.

– Szándékos allúciónak szántad, hogy Tamási Ábelének hűséges társa, Bolha kutya nevét viseli Csillagvitéz kutyája is?

– Nem. Egy úri kutyáról jutott eszembe, hogy a bárók fölszámolása után szegény-kutya-sorsra jutva megették a bolhák, mert nem tudott vakarózni.

– Tamási azért a fejét csóválná.

– Azt se bánám, ha megverne. Csak lehetne köztünk.

– A bábjáték egykori sikerében emlékszel-e még a gyermekek örömére?

– Fülemben még a kacagásuk. Mintha arra serkentene, hogy ebben a műfajban magam is nagyobb segítségére legyek mesét is mondó kartársaimnak. Rousseau mesterünk is közbe-közbeszól persze a figyelmeztetéssel: a fel-

nőttnek lehet mesét mondani, ám a gyerekeknek meg kell mondani az igazat. Nohát, nem könnyű...

– A *Pompás Gedeon* 1967-es marosvásárhelyi bemutatójáról egykori beszámolók a drámaírói hang módosulását érzékelik. Miközben, például a marosvásárhelyi kritikus, Nagy Pál a Bakter figurájában a *Mezítlábas menyasszonyra* is emlékezik...

– Jézusom, mikor volt az?

– Ezerkilencszázötven decemberében.

– Helyettem is tudod. Jobb sorsra érdemes az emlékeztetted.

– Zsengéit az író hajlamosabb elfelejteni. Tehát, a fentebbieket folytatva, Gedeont mások a *Tékozló szerelem* Golovicsával rokonítják, említik aztán a Csokonaival, a népi színjátékkal, Tamási Tündöklő Jeromos-ával való rokon-ságot is.

– Tündöklő Jeromos: vesztegető szélhámos, emlékszel, a végén a székeleyek azt mondják róla: „Ez az úr ördög vót!” Az én Gedeonomnak áldozatai vannak, de maga is áldozat. Egy sztálinista politikai gyakorlat eszköze és áldozata.

– Ismerem vallomásodat, miszerint színpadi játékod „megtörtént események írói jegyzőkönyvelései”. Hogyan látod Gedeonod családfáját?

– A hatvanas években gyűlt meg a gondom egy falusi székey Naszreddin Hodzsával. Aki viszont számtalan csínytevései közepette nemegyszer került slamasztikába is. Ilyenkor mindig hozzám állított be a szerkesztőségbe: segítsek rajta, ha tudok. Az ilyenkor kötelező loholással – hivatalból a hivatalos ember barátjáig, aki a barátom barátja – jó néhányszor sikerült őt a bajból kihúzni. Ám egy alkalommal odáig ragadtatta magát, hogy Naszreddin-esze helyett a tenyerét használva felpofozott egy embert, aki történetesen épp az ő falujának tanácselnöke volt. Hát ennél nagyobbbat nem véthetett volna. Dérverten jött újból

hozzám: mit tehetnék, hogy börtön nélkül ússza meg a galibát? Elmentünk hát a tekintélyében tönkrepofozott elnökhöz. Otthonában kerestük föl, hogy civil-asztal mellett az emberrel beszéljünk, s ilyenformán enyhítsük benne a tanácselnök szigorát. Nos, itt zajlott le darabom indító jelenete, amelyben Vizeslepedős a meggondolatlan pofont magyarázza, Gedeon pedig hajthatatlan az ügyben: az ő képe hivatali. Két vizeslepedősként ilyen választ kaptunk mi is a testisérelmes elnöktől: az eredmény nyolc hónap. Innen már csak egy ugrás kellett a másik elnökig, aki Marxot és Sztálint úgy értelmezte – a fölötteseivel együtt –, hogy akinek elegendő mersze van egy árnyékszék fehérre meszeléséhez, fölkerülhet már a kuláklistára. Ez lakoltatta ki szoba-konyhás kamarási házukból szüleimet az istállóba. Nem szaporítom a szót. Száz meg száz ilyen esetről rajzolódott ki elibém Pompás Gedeon alakja. Már a bemutatón sokan akadtak, akik, mint mondani szokás, találva érezték magukat. S nem fogytak ki. Sok irányú ma is a prűszkölés ellene.

– Az *Utunk* 1965. augusztus 13-i számában írói terveidről nyilatkozván azt mondd, hogy befejezted ugyan, de még átdolgozod *Istenes Gedeon* című háromfelvonásos vídám játékodat. Csaknem két év telt el azután a színházi bemutatóig, s feltehetően nemcsak a cím változott. Az általunk ismeretlen első fogalmazvány miben tért el a későbbiektől?

– Az időt azzal töltöttem, hogy felvittem Gedeont a mennyországba. Ez egy kicsit bajosan ment.

– Miért?

– Nehezen tudtam eldönteni, hogy hol s merre fordulhat ő meg ottan, és abból, amit lát, milyen berzenkedés támadt idelent a hívő emberek között? Aztán mégis támadt. Legutóbb is a sepsiszentgyörgyi bemutató alkalmából. Székelykeresztúrról kaptam például levelet, amelyben egy

olyan értelmiségi néző, ki a szeplőtelen fogantatást is szó szerint értelmezi, nagy rosszallással ró meg engem a mennyországi jelenet miatt. Háborgásából az is kisejlett, hogy ő bizony betiltaná az ilyen darabot. Egy másik gondolat-inspektor viszont a földi jeleneteket kifogásolta, és ez már rengeteg bajt okozott, de hosszadalmas lenne elmesélni. Majd az emlékirataimban... Ha lesz módom emlékezésre.

– Vidám játék – adtad műfaji megjelölésként. Mások komédiának, megint mások tragikomédiának, szatírának mondták a *Pompás Gedeon*-t. A minősítések változatosságáról mint vélekedsz? Lehet a zavar jele is?

– Ezen most nem töröm a fejem. Fölösleges. Hogy mi ez a darab, s mi nem – számomra, oly sok esztendő után, hogy első változatában megírtam: sutba vetett kérdés. Ha nem tragikomédia: belenyugszom. Ha meg – miként az egyszeri ember a teknősbékára – erre is azt mondja valaki: ez vagy valami, vagy megy valahová, az se baj. Csak játszható legyen, mondjon el valamit emberi létünkéről.

– Két műsorfüzetből idézek. Mindkettő a *Pompás Gedeon*-hoz készült. Veress Dánielnek az újabb sepsiszentgyörgyi bemutatóhoz (1983) fűzött gondolatsorában olvasható: Gedeon „akinek jószándékában semmi okunk kételkedni...” – majd így folytatja: „a gedeonizmus fölött régecske túlfutott az idő, ám a középkorúak s az idősebbek emlékezetében sok minden megőrződött”. Litvai Nelli a kaposvári előadáshoz kötődve (1971) így látja: „a gedeonok érzik hatalmas tudatlanságukat, örökös félelemben élnek, megőrizni kívánják azt a hatalmat, amellyel egy nemcsak eredményeiben, de tévedéseiben is gazdag mechanizmus ruházta fel őket”. Megvallom, én az utóbbi gondolat jelen korra utaló aktualitását érzem inkább érvényesnek. Írókollégád mintha a múltba tessékelné művedet. Erejét lefokozná, s valamiféle anekdotázó színpadi memoárnak tekintené a színpadi játékot.

– Én mindkettőben találok helyes észrevételt. A „gedeonizmus” régi *megnyilatkozási formái* fölött valóban eljárt az idő. Más-más köntösben azonban: bárhol ma is fölismerhető. Adott – kisebb vagy nagyobb – hatalommal visszaélni: örökkön lehetséges lesz.

– Mégis megkérdem: Gedeon jószándékában nem lehet-e kételkedni? Mert én kételkedem.

– Meg nem emésztett vagy rosszul megértett eszmék gyakorlatában a jószándék és az objektive bűnnek számított végzetesen elkeveredik. Nagyon nehéz kiválogatni a tiszta búzát az ocsúból. Gedeonnak egyik változatával beszélgettem egyszer hosszan egy Maros menti tanácsirodában. Végül ott is dőltünk pihenőre, ahogy épp lehetett, íróasztalon, fotelben. A katolikusok vertek föl hajnalban a harangozásukkal.

Azt mondja az én emberem: ördög a kalimpálásukba! A legjobb álmunkból riasztottak! Ideje lenne már ezt a klerikális zenebonát is fölszámolni. Lefekvés előtt ugyanis többek között Ady antiklerikális cikkei is szóba kerültek. Jó román közmondás van erre: imitt ütöd s amott reped.

– Mintha egy másik darabod, a *Lócsiszar* Müller Ferencének szavait hallanám Gedeon Pista fiának vélekedésében: „A hang a bakteré, a szellem az apáé.” Effajta frappáns gondolati fordulatok ismétlődését bizonyára nemcsak a szituáció azonossága teszi.

– A tizedes a káplárt, a káplár az őrmestert visszhangozza. Hogy akaratlanul is miként válhatunk egymásnak eszközeivé, meg hogy emberi állapotunkban miként hatnak ránk fölöttünk álló erők, erről ugye sokat lehetne beszélni...

– Barátságunk okán is elmondhatom: egyetértek azzal az ellenkedéssel, amely a darabban néhány olcsó poént kifogásol, például a betlehem-i kised születéséről. Ez nemcsak a hittel élőket, de az intézményt, az egyházat is sérteti.

– Talán arra gondolsz, hogy Péter atya azt kérdi Józseftől a kisded születéskor: no és fiú-e vagy leány? A kérdés olcsósága, poénszerűsége azon múlik: honnan ítélem meg. A bigottság oldaláról-e, vagy az élet felől, mikor is – ily esetben – mindig ez a legelső kérdés. Ami pedig ez esetben egy álom körülményei között hangzik el. Az *emberi* került föl a *szentség* régiójába. Nyilván ott is emberinek kell maradnia. Tőlem egyszer Sztálin azt kérdezte, álmomban: no fiam, hogy ityeg a fityeg? Ugye, nem illik hozzá? Hatalmának teljében volt olyan szentség, hogy még álmunkban is megőrizze legfőbb-lény-mivoltát. Az egyházi szentségekről különben az idők folyamán sokkalta profánabb dolgok is elhangzottak. Gondolj a hitviták korára, a reformációra, Luther jelzőire...

– Azok földi lényekre irányultak, a pápára például...

– Isten földi helytartójára, közvetett módon tehát arra is, kinek a helyét tartotta. Ám akkor más példát hozok. Nemrég került a kezembe Lammel Annamária és Nagy Ilona gyűjtése: a *Parasztbiblia*. Ahány történet, megannyi szentségtörés – a nép emberi látásmódja égi szentségekről. Be komoly és áhítatos *Mózes könyvé*-ben az emberteremtés aktusa: „Teremté tehát Isten az embert az ő képére. Isten képére teremté őt: férfiuvá és asszonnyá teremté őket.” De hogy szórakozottságában a cigányt – száradás végett – a napon felejtette, és így lett az fekete, meg hogy Évának megfelelő helyére szilvamagot is illesztett, satöbbi... nem lehet olcsó viccelődés a bigott ember számára? Ezt a földi mitológiát ugyanaz az ember teremtette, amelyik kereszttel a kezében a hitért az életét adta számtalan esetben. Zeusz volt olyan szentség a görögök számára, mint a kereszténység Istene Kis János számára. Ettől Arisztophanészt még nem kövezték meg *A mada-rak*-nak valósággal istentagadó szellemisége miatt.

– A *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* című vidám játékodnak egy korábbi egyfelvonásos változatában Miklós

és Lenke szerelme az *Énekek éneké*-nek szép soraival nyilatkozik meg. Ez a motívum aztán a *Lócsiszar*-ban Kolhaas Mihály és Lisbeth szerelmi kapcsolatában bukkan fel, s a *Vidám sirató*-ban a két fiatal párbeszédében a biblikus motívumok már enyhén ironikus hangsúlyt kapnak. Érdekel, hogy a motívumváltozásban milyen meggondolás vezetett.

– Miklóst és Lenkét adventista oktatók – Prédikás és Emma asszony – mindenfajta istenes tanítással képesztik el. Szerelmes játékukban ezeknek a parafrázisait is hallhatjuk. Én úgy véltem: ide csak ez való. A *Lócsiszar*-ban inkább helye van az *Énekek éneké*-nek. Luther fordításában a *Biblia* akkor már tömegek olvasmánya lehetett, Kolhaas mélyen vallásos ember, satöbbi. Meg aztán: egyik vidám játék, a másik meg dráma. Ez utóbbiban a biblikus sorok jobb helyen vannak.

– Mostan pedig a *Vidám sirató* kapcsán emlitem a következőket: Az „eszközember” kifejezéssel először Veres Péternél találkoztam. Az *eszközemberek lelkiségéről*. A *Mit ér az ember, ha magyar* című könyvében. Ebben a véleménye inkább kedvező erről az embertípusról. Azt írja: „Nagyon jó emberanyag ez, csak tudni kell velük bánni. Tudni kell őket elhelyezni, egymással sakkban tartani.” A *Vidám sirató*-ban te mintha szigorúbban ítélkeznél. Vagy Veres Péter észrevétele óta az Idő sok és komor tapasztalattal szolgált?

– Hirtelenjében most nem vehetjük elő Veres Péter könyvét, így nem tudhatom, hogy az idézet milyen összefüggésekből kerül terítékre. Ebben a formájában – úgy gondolom – ellentmondás feszül benne. „Nagyon jó emberanyag...” Csak egyiket a másikkal sakkban kell tartani! ezt sokféleképpen lehet értelmezni. Lesújtó módon is. A *Vidám sirató*-ban jól ismert otthoni, mezőségi atyámfiai közül válogathattam szereplőket. Ezen a tájon eléggé elszaporodtak a vallásos szekták. Ezekben olyanok is találhatók, akik korábban, a háború utáni években helyi közéleti

tisztséget is betöltötték. Mint Fügedes Károly is. Számukra nem egészen világos nézetek végrehajtói voltak mások, felsőbbbségiek utasítására, majd azután, hogy valóságos vagy vélt sérelmeik miatt elhúzódtak a közéletiségtől, vagy éppenséggel félreállították őket, újabb „eligazítót” kerestek maguknak. Fügedes Károly például a Prédikást, emez pedig saját távolabbi irányítóját stb. Régi megfigyelés, hogy ember emberrel büntetlenül nem találkozhat: vagy jó, vagy rossz hatás érheti. Az én „hősöm” esetében a külső hatás – belső indítékokkal is találkozva – csakis negatív jellegű, ezért ítélem meg szigorúbban. Otthoni kis közösségünk számára az ilyen fügedeskárolyok már-már szó szerinti értelemben is elveszett emberek. Egyik napról a másikra tűnnek el a szemünk elől. Számukra már nem fontos semmilyen közösségi együttlét, közös gond és aggodalom, ők elmennek a magánüdvösségüket hajszolni. Amikor minden igekötőnkre szükségünk van...

– A *Vidám sirató* írása közben gondoltál-e Illyés hasonló hangvételű munkáira? Az általa említett farce-teremtő ambíció nem vezetett-e? A *Bolhabál*, a *Bál a pusztán*, a *Bölcsek a fán* műformájára gondolok...

– Írás közben semmi másra nem gondoltam, csak saját életbeli tapasztalataimra.

– Álmodban gyakran jársz-e mennyben, pokolban? Mert hogy játékaidban sokféle leleménnyel keresed az alkalmat, hogy ördögökkel és angyalokkal komázz.

– Az álom nem hordozott meg ilyen helyeken, de Fügedes vagy Gedeon otthoni, kamarási östípusa rengeteget mesélt nekem ilyenyszerű álmairól.

– Emlékszem, hogy a marosvásárhelyi ősbemutatóra készülődve mennyi bizonytalanság emésztette Harag Györgyöt; miként is jelenítse meg a *Vidám sirató*-t? Évekkel később aztán hosszan beszélt arról, hogy kétségeiből egy mezősi látogatás rántotta ki, amikor is egy mezősi atyafi

kalapja (!), a színpadképet sugalló dombvonulat, s a szombatos hívőkkel való beszélgetés indította el a képzeletét.

– Tudnod kell különben, hogy a darab *nem szombatosokról* szól. Dogmatikailag több vallási szekta elemeit kevertem. Egyáltalában: nem vallásos szektát, hanem bizonyos emberi magatartásokat vettem célba.

– Ennek a leszögezését én is fontosnak tartom. Haragra visszatérve: más alkalommal arról beszélgettünk, hogy ő rendezte legelsőnek a *Pompás Gedeon*-t is. De nem volt vele megelégedve.

– Többször mondogatta, hogy újra szeretné rendezni. Nem ez volt az ő szenzációs hangváltása, hanem Nagy István darabja: az *Özönvíz előtt*.

– Harag György hatvanadik életévében halt meg. Már nem olvashatta a születésnapi méltatásokat. Arra kérlek, hogy nemcsak a magad elfogultságával, hanem általánosan is, a romániai színházi élet szempontjából méltasd színházteremtő munkásságát.

– Remélem, hogy pályafutását, a hazai magyar színját-
szásban fordulatot hozó munkásságát színháztörténészeink valamelyike könyvben is méltatni fogja. Én most csak annyit mondhatok: *Új Élet* című képeslapunkban az életútját vázoló íráshoz gyermek- és ifjúkori, családi fényképek után kutattunk. Úgyszólván semmit sem találtunk. Apja, anyja, két testvére Auschwitzban pusztult el, ő maga Mengelének ama hirhedett intésére, mely gázhalálra vagy munkára ítélte a deportáltakat, munkaszolgálatosként Mauthausenbe került, s majd Ebenseebe szabadult föl. Hozzá tartozóinak életével semmisült meg annak a korszaknak minden más emléke is. Gyuri erről nekem soha sem mesélt semmit, de abban, amit alkotott: az ő tiltakozása a robbanó anyag. Tiltakozás az erőszak s az embernek bármiféle meggyalázása ellen. Ez az indulat nyilván mások életművében is jelen való drámai erő lehet, de Harag

György művészi szemléletében mindennél erőteljesebben és következetesebben érvényesített. Ha arról szólunk, hogy íráshoz, festményhez, szimfóniához mindahányunk számára mi nyújt örök segítséget, mi lehet el nem apadó forrás; ha azt mondjuk Tamásival: azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne, Harag György minden színpadi megszólalásával azt mondhatta volna: azért vagyunk a világon, hogy az erőszakot, a fajmítosz bestialitását száműzzük belőle. S ha tinéktek, barátaim, vigasz és megtartó erő a megénekelt szülőföld pora: veletek vagyok magam is a ragaszkodásban ezzel a maréknyi hamuval, mely apám, anyám volt és két fiútestvérem. Ők négyen a hatmillióból.

Szótlanságra hajló csendességében és vulkanikus erejű színpadi látomásaival így él bennem Harag György, aki a maga személyes tragédiáinak iszonyatosságát a századvég folytatatólagos embertelenségeiben is fölismerte. Így lett ő, akivé lett.

– Lírai alkat vagy, mondottad többször is. Drámáid, esszéid, prózai műveid nyomán jól tudjuk s igazolhatjuk. A *Vidám sirató* versbetétjeit is te írtad.

– Azok nem versek, csak énekes rigmusok.

– De ismerem az *Igaz Szóban* közölt, nem rigmusszerű versedet is. Feltételezhetem, hogy szemérmesen titkolod: netán a költő is folyamatosan működik benned?

– A magyar költészet mai nagyjai között? Isten őrizzen! Amit olvastál különben: versformába tördelt próza volt.

– Történelmi drámáidban, esszéidben, vagy a Creangă nyomán írott mesejátékban biblikus ihletettségű, poétikus nyelved természetes megnyilatkozás...

– Álljunk meg! Itt minden egy kalap alá kerül. Kálvin János persze hogy biblikusan szól. Luther hasonlóképpen! De a már említett *Kalandozások Ihajcsuhajdiában* – melyben néhány Creangă-mesemotívumot használtam föl, a „bibli-

kus” fogalma nem lehet érvényes. Hasonlóképpen a *Pompás Gedeonban* és a *Vidám siratóban* sem... Ott csak Prédikás mezei papom istenes beszédjét lehetne félig-meddig így jellemezni.

– Igen. E két utóbbi munka nem tűri az emelkedettséget. A mindennapiság irányába, földközébe kényszerít. Milyen nyelvi és ábrázolásbeli gondot jelent neked, amikor történelmi idők helyett mai, mezősegi, román közéletben, társadalomban élő dolgozókat kell színpadon megszólaltatni? A jelen polgárait, akik bizony sok okkal nem társaloghatnak Szenczi Molnár Albert, Arany János, Tamási Áron nyelvi igényességével.

– Ha netán emlékszel, F. bátyámat is megszólaltattam nemegyszer az írásaimban ilyenformán: „Jött a procsesz a tribunáltól, nagyon megbusultam, enni se adtam a kucsának, csak ugatott a szpurkát éhes dzsomorral.” Ami Tamásit illeti: ő nem „emelkedett”, hanem a nyelvnek pergetett méztiszta cseppjeit nyújtja, az alakjai pedig a mai napig is élő nyelven szólnak. Sajátságos modorát persze nem vitatom. Ami engem illet: a képességeimtől idegen témához lehetőleg nem nyúlok. Ábrázolásbeli gondjaimat ez is csökkenti.

– Nem okozott félreértéseket s érzékenységet az erdélyi és általában a romániai magyarok között, hogy például a *Vidám siratót* románul is bemutatták? Hiszen ebben sajátos világ elevenszik meg, egyik-másik alakod bugyutasága akár az egész nemzetiségre értelmezhető tanulsággal is járhat, noha általános emberi gyarlóságok ellen szól sz.

– Ostoba fajankó, aki valamely szatíra hővét annak egész nemzetével azonosítja, mindenütt akadhat. Csakhogy ilyenformán a világirodalom számos remekét csak *otthon*, családban lehetne bemutatni. Ion Luca Caragiale például, avagy Gogol stb.

– Énekekkel feltarisznyálva indultál el otthonról, írtad egy helyütt. Az *Anyám könnyű álmot ígér*-nek, poétikus drámai-

ságában, egyik legszebb fejezete, amikor András-napon örömet, fájdalmát együtt énekli a család. Zenei élményeiddel kapcsolatban Szabolcsi Bence tanulmányait is említetted. S hogy e kötet játéka a zenét, a dalt is igénylik, sőt a *Vidám sirató*-ból már opera is készült – alkalom arra, hogy megkérdjelek, idézd fel életed néhány zenei élményét.

– Attól tartok, ezzel most elkalandoznánk beszélgetésünk tárgyától, amely ennek a kötetnek anyagához kapcsolódik. Másutt – a Magyar Rádióban például – bővebben beszéltem erről. A dolognak értelme különben csak annyi lehet, ami nemzeti létünkre nézve is tanulságos. Kántortanítónak szánt engem a Bethlen Kollégium, természetes hát, hogy zenét is tanultunk: hegedültünk, harmóniumon és zongorán is gyakoroltunk. Kiváló zenetanárunk, Szabó Géza, Bartók- és Kodály-rajongó volt, jó szellemben oltott be bennünket. Eből a forrásból hoztam kezdeti sejtelmemet, amely azután bizonyossággá lett bennem: az anyanyelv és a zenei anyanyelv páros szárnya révén lehetünk önmagunk. Akármelyiktől fosztana meg a sors: bénák maradunk.

– A síráshoz bánat, a kacagáshoz bátorság is kell. Hát a kacagtatáshoz az írónak mire van szüksége?

– Hogy mérges legyen, amúgy istenigazából.

– Tapasztalatod szerint a közönség mer-e nevetni? Az Idő változásában változik-e a néző bátorsága?

– A *Vidám sirató*-t Marosvásárhelyt százvalahány előadáson kacagták végig, elsősorban Lohinszky Loránd és Tarr László ragyogó játékát értékelve. Harag Györgynek pedig arra is futotta komédiázó kedvéből, hogy a játék végpillanatait elkomorítsa. A kacagást, akár egy vidáman zengő hangszert egyszer csak lefogta, s mi azt éreztük, hogy szorul a torkunk. Ezt sehol másutt nem sikerült – rendezőnek – megismételnie. Ami pedig a néző bátorságát illeti: úgy gondolom, az együtt nő vagy együtt fogyogat íróinak bátorságával és gyávaságával is.

– Egyetértesz-e abban, hogy egy magabiztos társadalomnak az erős szatírát is el kell tudnia viselni?

– Valahogy úgy kellene lennie.

– Tanulságos tudomásul venni: az irónia egyre inkább uralkodó lesz a drámaírásban, mondottad egy alkalommal, interjúvoló kartársadnak. Érthetjük ezt további drámaírói terveidre is?

– Ezt rengeteg elméleti írás, színházi tanácskozás következtetéseire utalva mondottam. Véleményem pedig az, hogy a színpadi szerző hangvétele senki sem szabhatja meg. Nincs és nem lehet rá törvény: ezt vagy amazt ma már így vagy amúgy kell csinálni. Ha a színházban létrejön az a kettős építkezés, mikor is a játék ikertársa a néző tudatában s érzésvilágában is fölépül: az elméleti receptek elhanyagolhatók. Én továbbra is csak azt mívelem, amire képes vagyok.

ELSŐ RÉSZ

VIDÁM SIRATÓ EGY BOLYONGÓ PORSZEMÉRT

SZÍNJÁTÉK KÉT RÉSZBEN

HÁT IDE HALLGASSÁTOK!

Tagadjátok magyarságot, nyulványembereket!
Kisgyerekek, nagygyerekek, nyulványfalkák,
Csermelyek és vésők,
Csak fűrészpör, szarvasátok,
Csak bohápor, árulások!
Végtagemberek, végtagemberek!
Nyulványemberek, nyulványemberek!

Énekelnek. Fény. Fügöcs. Prédikál dűsöm terített
Ének nyolcán a német. Fügöcs egy áteres üvegben az
nyolc börtölt ki, s nézi hosszan az áres üvegét.

SZEREPLŐ SZEMÉLYEK

FÜGEDES KÁROLY

PRÉDIKÁS

EMMA

LENKE

TERÉZ

MARIKA

MAGDUS

ERZSI

MIKLÓS

SZAMÁR

LUDAS MATYI

ILÓK

MIHÓK

SIRATÓ asszony

SIRATÓ asszonyok

ELSŐ RÉSZ

Szín: Fügedes Károly mezei lakása a puszta mezőn, pangó vizek mentén. Előtte vackorfa, amelyre a háztető ablakából át lehet mászni. Előtérben a nyári konyha, ahonnan lépcső vezet a padlásra és ajtó a belső szobákba. A ház mögött kenyérforma domb, kukoricagóré-kalangyákkal. A játékos farsangi legények majd e kalangyákból bújnak elé, ha kell. Szemben, oldalt ablak, mely a belső szobák egyikéből nyílik. Amikor a függöny felmegy, Fügedes és Prédikás asztalnál ül, eszik. Homályban vannak. Fügedes öt lánya jön ugyanannyi legénnyel. Énekelnek.

MIKLÓS. Hát ide hallgassatok, jó emberek!

MIND.

Eszközemberek, végtagemberek!

Tagadjátok meg magatok, nyúlványemberek!

Kisagyatok, nagyagyatok, nyúltagyatok,

Gerincetek és velőtök

Csak fűrészpör, szárítsátok,

Csak bolhapor, áruljátok!

Eszközemberek, végtagemberek!

Nyúlványemberek, nyúlványemberek!

Az énekesek kivonulnak. Fény. Fügedes, Prédikás dúsan terített asztalnál eszik mohón s némán. Fügedes egy literes üvegből az utolsó pohár bort tölti ki, s nézi hosszan az üres üveget.

FÜGEDES. Na, mondd meg, íteld meg. A meleg máláját a keresztanyjának! *Prédikás kérdő pillantására.* Az üvegfüvónak! Hát elferdült volna a szája, ha nagyobbra fújja? Most már elé kell vegyük az anyját. *Demizsont húz elé az asztal alól.*

PRÉDIKÁS. Ebbe már nagyobbat fújt! De finom ez a kolbász, de jó ez a bor! Bár még mindig félek, Fügedes testvér, hogy mezei papként és a te kedvedért túlságosan is megszegem az Istennek tett fogadalmat. Mert nem szabad! Minkünk ez nincs megengedve.

FÜGEDES. Hát kinek van megengedve?

PRÉDIKÁS. Például a kommunistáknak. Mert ők ateisták. Azután a reformátusoknak, mert azok lepaktáltak a kommunistákkal.

FÜGEDES. És a katolikusoknak?

PRÉDIKÁS. Azok még bójtölnek. Gyónnak is. Az Istent komolyabban veszik.

FÜGEDES tölt, *miközben Prédikás – hogy ne lássa – elfordítja a fejét.* Hallgass rám, Prédikás! Ez nem afféle mértéktelenkedés, zabálás, italvedelés, hanem...

PRÉDIKÁS. Hanem?

FÜGEDES. Ahogy említettem volt: részemről az utolsó vacsora. Mert amiként Krisztus urunk azon a fekete napon...

PRÉDIKÁS. Nevét, ha lehetséges, Fügedes testvér, ne keverjük el a fokhagymával, paprikás szalonnával, sátán levével! Hanem inkább vessünk véget a múltnak.

FÜGEDES. Hagyjuk abba?

PRÉDIKÁS. Mit?

FÜGEDES. Ezt a kis falatozást meg a rizlinget...

PRÉDIKÁS. Vess véget a múltnak, azt mondtam.

FÜGEDES. Hogyan lehet a múltnak véget vetni? Úgy értem: baj nélkül.

PRÉDIKÁS. Ezt már a kórházban megbeszéltük. Ha emlékszel még, ott nemcsak azt magyaráztam el neked, hogy kik

az adventisták, vagyis akik minden akaratukat arra összpontosítják, hogy nem akarnak semmit, csak a lelkük üdvösségét – hanem azt is számba vettük, hogy mi a teendő. Kilépsz mindenféle egyletből és közületből. A független Isten csak független hívőt vehet figyelembe.

FÜGEDES. Ezt nem mondtad.

PRÉDIKÁS. Mit nem mondtam?

FÜGEDES. Ezt a függetlenségi micsodát.

PRÉDIKÁS. Már hogyan mondtam volna. Amikor a lábadról levették a gipszet, és azt mondtad, hogy erősen viszket a bokád. Nekem akkor cserélték a kötést a karomon, épp szemben ültünk egymással, és akkor magyaráztam...

FÜGEDES. Már hogyan emlékeznék! A református pappal nem összevesztem? Az istennek sem akar nekem elbocsátó cédulát adni. Már ott tartottam, hogy megverem.

PRÉDIKÁS. Mondhatom, szép lett volna. Hogy így mutasalak be az imaházunkban: testvéreim, új testvérrel gyarapodtunk, aki oly nagyon hetednapos és annyira adventista, hogy a saját papját is megverte. *Koccint.* Ezt még megisszuk Isten segedelmével.

FÜGEDES. Meg bizony, még anélkül is.

PRÉDIKÁS. Mármost a többi: az egyletek és közületek...

FÜGEDES. Azzal, hogy a faluban eladtam a házam és ide kiköltöztem a mezőre: befejeztem a közügyi nyüsletést. Kimásztam a politikából.

PRÉDIKÁS. Szó se róla: nyakig voltál benne.

FÜGEDES. Ezt azért nem lehet mondani. Nem voltam én olyan, aki másokat küldözget és ide-amoda mozgósít. Hanem olyan voltam, testvér, akit a nálánál nagyobbak ide-oda küldtek, mozgósítottak és nyargaltattak.

PRÉDIKÁS. Istenhez méltatlan ügyekben.

FÜGEDES. Azt nem tudom. Hiszen a tagsági díjak beszédésével nagyot nem véhettem. Vagy például a tavaszi vetési kampány ünnepélyes megnyitása pléhzenekarral! A

feladatomból az volt, hogy – mivel újságírók is jöttek – mindenkit figyelmeztessenek az ünneplő gúnyára. A franc a bélükbe! Olyan kitüntetést ígérték, ami által nyugdíjat is kaphatnék majd... A kitüntetéset aztán azok kapták, akik engem küldözgettek. Igen? Akkor slussz!

PRÉDIKÁS. Slussz!

FÜGEDES. Slussz! Kezdtém körülnézni. Itt állok özvegyen. Az ember lányai férjhez menendők és férjhezadatlanok...

PRÉDIKÁS. És érintetlenek.

FÜGEDES. Hogy? Igen! A saját üdvössége szanaszerte...

PRÉDIKÁS. Csáki szalmája...

FÜGEDES. Hogy? Igen. És tetejében a pap is kiprédikált, hogy nem fizetem az egyházi adót. Remélem, nálatok nincs ilyesmi.

PRÉDIKÁS. Minálunk a hívek összetartanak. Aki rászorul, segítyt kap. Az elesetteket koszhoz juttatjuk. De kötelezettség itt is van.

FÜGEDES. No persze. Csakhogy itt a bökkenő!

PRÉDIKÁS. Miféle?

FÜGEDES. Itt ez a rengeteg töpörtyű. Ha felveszem az új ingemet és az új vallásomat, ki az isten fogja ezt megenni?

PRÉDIKÁS. Isten nevét hiába fel ne vedd! Elég, ha töpörtyűt mondasz. Ezt még megkóstolom. Mert nem az a bűn, ami a szánkon bemegy, hanem ami kijön azon. Hol az istenbe van a bicskám? Víz nem kérek belé.

FÜGEDES. Kár a jó bort elrontani. A magunk részéről a szabályt betartottuk. A jó rizlinget eleinte vízzel kóstoltgattuk, azután vízzel folytattuk, és most isszuk, mint a vizet. Énekelnek. Piros pünkösöd napján... vártalak én téged...

PRÉDIKÁS. Téged, téged. Erről jut eszembe. Mi ketten öszetegeződtünk, de csak házi használatra. A tagság füle hallatára, és főleg az imaház előtt ne tegezz engem.

FÜGEDES. Az imaház előtt? Isten őrizzen. Csak mások háta mögött.

PRÉDIKÁS. Kezet rá!

FÜGEDES. Sőt! Azt mondanám, mivel az öregebb én vagyok... azt mondanám, hogy magázódjunk össze. Kedves Prédikás testvér! Az Isten áldja meg magát!

PRÉDIKÁS. Ugyanvalóst magát is, kedves Fügedes testvér.

FÜGEDES. Könnyítse meg...

PRÉDIKÁS. Mit könnyítsek?

FÜGEDES. Azt a poharat.

PRÉDIKÁS. Könnyítse meg az Isten magának az átmenetet...

FÜGEDES. Áldja meg magát a Fennvaló, hogy a lelkem üdvösségével fáradozni tetszik.

KETTEN *éneklik*. Temetőben sejahaj, temetőben láttalak meg először.

FÜGEDES. A kórház közel van a temetőhöz.

PRÉDIKÁS. Egy csorda leányt látok. Az *ablakhoz megy*.

FÜGEDES. Az enyéim.

PRÉDIKÁS *hallván, hogy odakint a lányok énekelnek*. És milyen vidámak!

FÜGEDES. Majd eltöröm én a derekukat.

A lányok berobbannak. Énekelnek.

Eszközemberek, végtagemberek!

Tagadjátok meg magatok, nyúlványemberek? Stb.

PRÉDIKÁS. Az ilyen dalokról le kell majd szoktatni őket.

FÜGEDES. Elég legyen a nyúlványokból! Takarodjatok a belső szobába. Befelé! Befelé!

A lányok bemennek.

PRÉDIKÁS. Meg kellett volna ismernem őket.

FÜGEDES. Annak semmi akadálya. Halljátok-e? Kettesével jösztek bemutatkozni. Szépen és kor szerint. Először a kicsik, ezután a nagyok.

LENKE. Már mindahányan nagyok vagyunk!
FÜGEDES. Azt nem te mondd meg! Pisisek vagytok!
Gyerünk a tisztelendő úrnak bemutatkozni!

Erzsi és Magdus be.

ERZSI. Kezit csókolom.

MAGDUS. Dicsértessék.

PRÉDIKÁS. Egyik sem. A kézcsók pápista szokás. A dicsértessék is. A mi jelszavunk! Égi bárány. Mondjátok ügyesen.

ERZSI, MAGDUS. Égi bárány!

PRÉDIKÁS. Nevetek?

ERZSI. Erzsi vagyok.

MAGDUS. Magdus.

PRÉDIKÁS. És tudjátok-e, hogy apátok mit szándékozik cselekedni?

ERZSI. Hát...

MAGDUS. Említette volt, amikor a faluból ide kiköltöztünk.

PRÉDIKÁS. És ti mit szoltok hozzá?

MAGDUS. Mi semmit.

PRÉDIKÁS. Elmagyarázott nektek valamit advent híveiről?

MAGDUS. Hát... hogy nincs több hús, kolbász és szalonna.

ERZSI. Nem szabad nekünk moziba járni, táncolni. És ha fiúk lennénk: nem fognánk fegyvert a kézbe.

MAGDUS. Azért aztán bezárnának, és az erősen tetszene...

PRÉDIKÁS. Kinek tetszene?

MAGDUS. Jézus Krisztusnak.

FÜGEDES. Ilyen szempontból hála legyen az Istennek.

PRÉDIKÁS. Milyen szempontból?

FÜGEDES. Egy sincs kakas köztük.

PRÉDIKÁS. Apátok a dolgot rosszul magyarázta. Jézusnak egyáltalán nem tetszik, ha valakit letartóztatnak és berak-

nak a lerbe. Hanem: boldogok, akik érte megszenvednek. Értitek, gyermekeim? Látom, most még nem értitek. Erről majd még beszélgetünk. Templomi éneket tudtok-e? Erzsi, te mit ismersz?

FÜGEDES. Ne kéreltesd magad!

ERZSI *buzgón énekli.* Fel, barátaim, drága Jézus zászlaja alatt! Bátran, bátran! segedelme... segedelme...

PRÉDIKÁS. ... diadalmat ad. Ügyes vagy. Magdus?

MAGDUS. Hát...

PRÉDIKÁS. Valami hasonlót.

ERZSI. Zászlósaí vagyunk egy új, szabad jövőnek! Megyünk előre, mindig előre!

FÜGEDES *csöppnyi nosztalgiával s a dallam diktálta sánta ritmusban.* Nö-vünk, mint ha-tárbana búza, mely álljaja szélvi-harááát!

PRÉDIKÁS. Sok a zászlótok, Fügedes!

FÜGEDES. Eddig csak kettő volt! Egyik a Jézusé...

PRÉDIKÁS. És a másik?

FÜGEDES. Tartaléknak.

PRÉDIKÁS. Tartalék nincs! Vagy égi, vagy földi hatalom! Ezt már tisztáztuk ketten a kórházban, mikor a lábadról levették a gipszet.

FÜGEDES. Ne haragudj. A lányokhoz. Küldjétek a többi.

ERZSI, MAGDUS. Kezit csókolom.

PRÉDIKÁS. Égi bárány.

A lányok kimennek.

FÜGEDES. Marika, Terézke!

Marika, Teréz be.

FÜGEDES. Mutatkozzatok be ügyesen a Prédikás testvérek. Ezek nem énekelnek. Botfülűek.

MARIKA. Marika vagyok.

TERÉZ. Terézia.

PRÉDIKÁS. Hm. Terézia. Ti már nagybacsok vagytok.

MARIKA. Nagybacsok. De csak imitt-amott.

PRÉDIKÁS. Milyen tájékon?

MARIKA. Hát... a bálban a legények azt mondják, hogy mi már nagy lányok vagyunk, édesapánk pedig itthon azt modja, hogy...

FÜGEDES. Nana!

PRÉDIKÁS. Csak bátran!

TERÉZ. Azt mondja bátran, hogy: üljetek a seggetekre, és ne viszkessen az a besztercei bigyó-szilvátok, mert ti még pisisek vagytok.

PRÉDIKÁS. Nem fogja többet mondani.

FÜGEDES. Már hogyan mondanám! A derekukat is eltöröm.

PRÉDIKÁS. A mosdatlan beszédet az Úr nem kedveli.

FÜGEDES. És amikor beüt közjük a becsületvész: tudod te, mi lesz itt? Elég, ha egyik átesik az anyja kínján, a többi megy utána birka módra. Úgy kell vigyázni rájuk, mint a gyertyalángra.

PRÉDIKÁS. A gyertyalángot nem bottal őrizzük! A szeretet legyen tivéletek, gyermekeim, most és mindörökkön.

MARIKA, TERÉZ. Ámen. Keszcsókolom. Ki.

PRÉDIKÁS. Keserű a tűrés, édes a gyümölcse, Fügedes!

FÜGEDES. Ilyeneket ne mondjál a továbbiakban. Lenke! Gyere már, te hétvezér! Vigyázz, hogy beszélsz vele, mert ez sem hagyta az anyjában a nyelvét. Lenke, héé!

LENKE *be*. Parancsára megjelentem.

FÜGEDES. Mutatkozzál be ügyesen a Prédikás testvérnek.

LENKE. Hallotta már, hogy hétvezér vagyok.

FÜGEDES. Hét ördög, ha már így kezded.

PRÉDIKÁS. Hány éves vagy te, lányom?

LENKE. Egy hóján húsz. És azonkívül... Énekli. Édesanyám jánya vagyok...

PRÉDIKÁS. No persze, persze.

LENKE *énekelve*. Kerekdinnye-farú vagyok.

A másik szobában a lányok kacagnak.

FÜGEDES. Mi ez a komédia?! Mit kerekdinnyézel itt? Melyik röhincsel ott?

PRÉDIKÁS. Szép fara... hangja van. A gyülekezet szolgálataiba kell állítani.

FÜGEDES. Rendesebben nem tudnál bemutatkozni?

LENKE. De. *Pukedlit vet.* Annak adok, akinek akarok, mégis egészbe maradok.

A lányok kacagása.

FÜGEDES. Huh!

PRÉDIKÁS. A teremburáját! Jut is, marad is.

FÜGEDES. Kinek és mit adsz, te gyehenna?

PRÉDIKÁS. Ezt jó lenne tudni!

LENKE. Én senkinek semmit.

FÜGEDES. Akkor mért mondod, hogy... mégis egészbe maradok?

PRÉDIKÁS. Hát nem is megy kétfelé.

LENKE. No ugye!

FÜGEDES. De miféle beszéd ez?

LENKE. Nem én mondom!

FÜGEDES. Hanem ki mondja? Nem a saját szájjaddal...?

LENKE. Azt a nóta mondja. De táti mindent szó szerint vesz, mint a szeplőtelen fogantatást.

FÜGEDES. Micsoda?

PRÉDIKÁS. Az ördög neveltje!

LENKE. Tátit oda csalja ki-ki, ahová akarja. Mint a kicsi kutyát szalonnabőrrel.

PRÉDIKÁS. Micsoda vélekedés! A saját tátijáról!

FÜGEDES. Szalonnabőrrel! Kitakarodj innen! Egészben! Míg fel nem szabdallak! Különben magállj! Hol tanulod ezt? A hétszentséges, kerekdinnyefarú szűzmáriádat! Ki tanított téged ilyen disznóságra? *Fülön ragadja.*

PRÉDIKÁS. Az ateisták! A materialisták!

LENKE. Jaj szegény fülemnek!

PRÉDIKÁS. Húzd inkább a haját! Abból több van neki!

FÜGEDES. Majd laposra verem én a kerek dinnyédet! Szalonnabőrrel csalogatnak engem? Nem a nyomorúságom viszen minden irányba?

LENKE. Tiltakozom!

FÜGEDES. Nem tiérettetek kellett mindent elvállalnom?

LENKE. Jaj! Tiltakozom!

PRÉDIKÁS. A testi fenyítés tiltva van!

FÜGEDES. Hallj oda! Még ő tiltakozik! A hétvezér! A hétördög! Az Egyesült Nemzetek!

LENKE. Prédikás úr, lépjen közbe az Atyánál!

PRÉDIKÁS *imádkozva*. Add, Uram, hogy ennek az embernek jöjjön meg az esze.

LENKE. Nem a Fentvalónál! A lentvalónál, amelyik a fülemet húzza!

FÜGEDES. Majd nyúlványfület csinálok én neked!

PRÉDIKÁS. Ereszd el a fülét!

FÜGEDES. Eresztem, csak előbb megnevelem.

LENKE. Ne neveljen! Én már elmúltam tizennyolc éves. Táti foglalkozzék az Istennel és Emma nénivel.

FÜGEDES. Emma nénivel. Hát nincs szükségetek legalább egy mostohaanyára? Már ebbe is beleütöd az orrod?

Lenke fölmenekül a létrán a padlásra. A csapóajtót rávágja Fügedes fejére.

FÜGEDES. Híjnye a dumnyezós döblecét! Az egyetlen szülejét képes főbe ütni. Hát én ezt megnyúzóom!

PRÉDIKÁS. Ahány szavad, megannyi kárhozat! Be se kerültél, máris kizáratlak a gyülekezetből.

LENKE *a padlásablakból, melyen át a vackorfára lehet mászni.* Tessék a szentek közül kiebrudaltatni!

PRÉDIKÁS. A szeretet parancsa mindenekelőtt, Fügedes!

FÜGEDES *a lánya után mászik föl a létrán, majd eltűnik a csapóajtón.* Mindenek előtt a büntetés! Majd kiderítém én: anyád jánya vagy-e, vagy falu kurvája! Prédikás testvér, ne hagyd elszaladni!

Lenke a padlásablakból a fára mászik át. Prédikás a fa alá rohan.

PRÉDIKÁS. Hová mászol? Meg vagy háborodva!

LENKE. Megyek az Atyához, megmondani, hogy táti megbolondult egy nótából kifolyólag.

FÜGEDES *kidugja fejét a padlásablakon.* A szeplőtelen fogantatásból is csúfot mersz úzni, szemtelenje!

PRÉDIKÁS. Ne hitvitázzatok ott! Ereszkedj lennebb, kis-lányom!

LENKE. Ne tessék bámulni, meg tetszik vakulni.

FÜGEDES *seprűvel hadonászik.* Takarodj le onnan kukoricán térdepelni!

PRÉDIKÁS. Tedd le a te seprűdet, és eredj a fenébe, ne hajkuráezd a gyermekeket. Még lepotyog a végén. Megvakulok inkább, lányom, de muszáj kifogjalak!

LENKE. Tessék félrehúzódni, mert ugrom!

PRÉDIKÁS. Megverne az Isten, ha mások baja elől félreugranék. Ide, ide, a tolvajlétrára! Kezével tolvajlétrát tart neki, majd az ölébe kapja Lenkét. Jobb itt neked, mint az Atyához vackorfán fölmászni.

LENKE. Köszönöm a jóságát. De tessék már elereszteni!

PRÉDIKÁS. Hogy apád megnyúzzon?

LENKE. Akkor így maradjunk?

PRÉDIKÁS. Így kellene begyalogolni egyenest az örök életbe! Ó, mindenható Isten, miért oly gyors a futó pillanat! Enyhítsük, lányom, apád nagy haragját. Mondd utánam: mindenható Istenünk, nem titkolom, hogy tele vagyok kísértéssel!

LENKE. Tele vagyok kísértéssel!

PRÉDIKÁS. Szent törvényid ellen be sokszor vétettem!

LENKE. Vétettem, vétettem!

FÜGEDES *a padlásról*. Ezt már szeretem! Megjön végre az eszed!

PRÉDIKÁS. Vigasztald meg kesergő szívemet!

Emma jön.

LENKE. Vigasztald meg kesergő szívemet. Tessék szíves lenni a fenekemet nem csipkedni, ámen!

PRÉDIKÁS. Görögdinnye kerek séged... Ó, bocsásd meg vétkeimet, és távoztasd el tőlem a bűnt!

LENKE. Távoztasd el tőlem a bűnt!

FÜGEDES. Prédikás, te csodákat művelsz!

PRÉDIKÁS. Nincs érdemem, csak gyarló gerjedelmem!

LENKE. Nincs érdemem, csak gyarló gerjedelmem. Ne legyen nyúlkalás, mert jön a harapás.

PRÉDIKÁS. Ó, szent Kleofás, édes nyúlkalás! Mindjárt megháborodom!

EMMA. Égi bárány.

PRÉDIKÁS. Égi.

Elejti valósággal Lenkét, aki – összeszedve magát – a belső szoba felé menekül. Szembejön vele Fügedes, egy kaptafát lóbálva.

FÜGEDES. A nyakára hágtál Isten szolgájának! Ó, sátán küldötte!

LENKE. Hát én hágtam, azt gondolja?

PRÉDIKÁS. Tedd el a te kaptafádat, és nyughass, jó ember! *Emmára bámulva hosszan s rettegéssel, majd azután az ég felé szólva.* Láthattad, Uram, hogy ártatlan vagyok. Kísértésed a vackorfárról szállott alá. Hogyan és mi végett? Szent szándékaidat én, gyarló ember, nem merem firtatni.

EMMA *ugyancsak az égre föl.* Hagyjad, Atyám, hogy én firtassam. Én beszéljek a fejével. Mi volt ez?

PRÉDIKÁS. Azt is csak Ő tudja. Beszéljétek meg ketten, addig én utána nézek, nehogy Fügedes a kaptafával...

EMMA *szakállon ragadja.* Gyuluci, mi volt ez?

PRÉDIKÁS. Hát nem láttad, Emma? Életmentés volt. A leánya majdnem leesett a fáról.

EMMA. És még? Még mi volt? Mi volt? Halljam!

PRÉDIKÁS. Csillapodj, Emma! Csillapodj! Már te is áthágod az elveinket? Ez már tettelegesség! Az Úr nem engedélyezi...

EMMA. Én majd utólag tisztázom vele. Mit csináltál itt a leánykával?

PRÉDIKÁS. Az irháját... a bundáját mentettem! Az apja meg akarta nyúzni. Hééé! A teremburáját! *Kiment a szakállát.*

EMMA. Pedig téged kellene megnyúzni, Gyuluci!

PRÉDIKÁS. Gyuluci! Gyuluci! Megszólításod a szívem bizergeti!

EMMA. És az irhabundán túlmenőleg mi volt még?

PRÉDIKÁS. Mi volt! Mi volt! Nevelés!

EMMA. Nevelés! Mi a nyavalyára?

PRÉDIKÁS. Bűnbánatra!

EMMA. Bűnbánatra? A leánya fenekének csipkedésével?

PRÉDIKÁS. Emma, te féltékeny vagy!

EMMA. Szent Kleofás? Édes a nyúlkalás? Hadd poroljam ki a kalapodat! *Fejét supákolja a fekete kalappal.*

PRÉDIKÁS. Állj meg! Hallgass meg!

EMMA. Nem hallgatlak.

PRÉDIKÁS. Mit akarsz a fejemből kiverni?

EMMA. A szemem láttára folytatott paráználkodást. A garázdálkodást a Fügedes családban.

PRÉDIKÁS *a belső szobából hallatszó visibálásra*. Garázdálkodás! Hát nem ti garázdálkodtok? Egyik odabent a kaptafával, másik a saját kalapommal, saját szakállammal! Még szerencse, hogy megvilágosodott az elmém. *Kitörő örömmel*. Hála, hála, hála neked, Uram!

EMMA *lecsendesedve*. Miért hála?

PRÉDIKÁS. Emma, Emma! Ó, Emma! Féltékeny vagy, és akkor talán mégis ragaszkodol hozzám. Mert én tehozzád változatlanul... az örökmécses lobogásával...

EMMA *elérzékenyülten, Prédikás kalapját simítva*. Istenem! Már megint olyan szépet mondtál. Az örökmécses lobogásával! Megejtesz a szavaiddal. Ilyenkor felejtetni kezdem a hitvány tetteidet.

PRÉDIKÁS. Hitvány?

EMMA. Akár az imént is. Ragaszkodom az álomhoz, mit a reménységem égő csipkebokra megjelentetett nékem, és úgy hívják: Emma. Így kezded. És mi lett a folytatás?

PRÉDIKÁS. Hűségpróba. Midőn a kislány az ölembe ugrott, s észrevettem, hogy te látsz bennünket, az incselkedés ördöge biztatott föl: Gyuluci, ugraszd ki Emmából a féltékenységet. Hehe! És kiugrott!

EMMA. Ennek jó lenne együtt örvendezni. Csakhogy én már...

PRÉDIKÁS. Nehogy valami szörnyűséget mondjál!

EMMA. Én már félig-meddig anya vagyok.

PRÉDIKÁS. Anya. Félig-meddig! Az imént csak féltékeny volt, most meg már anya is. Tudnom kell: ki által?

EMMA. Fügedes.

PRÉDIKÁS *kiáltva*. Fügedes?! Ó, Fügedes!

EMMA. Az Istenre kérlek, ne szólj neki róla, mert aztán elhiszi magát.

PRÉDIKÁS. Ezt nem garantálhatom. A teremburáját, Fügedes! FÜGEDES *a belső szobából*. Jövök azonnal, csak rendet csinállok!

PRÉDIKÁS. Fügedes rendet csinál, Fügedes gyereket csinál, Fügedes boldog ember. A tanítványom voltál, Emma. Én hintettem el benned az ígét, a termést pedig Fügedes takarítja be.

EMMA. Az még nem biztos. Csak félig-meddig.

PRÉDIKÁS. Mert csak félig-meddig vagy meganyahodva? Mosolyog a lelkem titokzatosan. Sohasem tudtam rajtad eligazodni. Pedig boldogok lehettünk volna.

EMMA. Talán-talán. De ha lenne szíved emlékezni: mit műveltél a kórházban azzal a bibircsókös ápolónővel...

PRÉDIKÁS. Ugyan mit műveltem? Meg akartam téríteni.

EMMA. Letéríteni a szüzesség útjáról. Mert az is ilyen zsenge Lenke volt.

Fügedes jön, kezében a kaptafával.

PRÉDIKÁS. Hivatásomnál fogva minden rágalmat el kell szenvednem.

FÜGEDES. Jókor jöttél, Emma! Testileg a lányainkat már előkészítettem. Te folytasd velük a lelki gyakorlatot.

EMMA. Lelki kaptafával? Megmondtam neked, Károly, hogy jó szóval él az ember, de még a szamár is: nem bottal.

FÜGEDES. Testi fenyítésnek ez volt az utolsó lehetőségem. Megkeresztelkedem, és aztán jön a sábesz.

EMMA. Nem keresztelkedem. Keresztelkedünk, vagyis: te és az öt lányod, együtt és egyszerre. Különben a kettőnk egyezsége nem érvényes.

FÜGEDES. Szigorú feltételeket szabtál, Emma. Prédikás testvérem is láthatta csak az imént is: megújulásunkban a dolgom nem könnyű. Bocsásson meg nekem, Prédikás testvérem.

PRÉDIKÁS. Mit bocsássak meg?

FÜGEDES. A lányaim neveletlenségét. Lenkének kiváltképpen a fara jártatását. Helytelen volt ő mindig, de valahol valaki rontja is: görögdinnyézni tanítja. Ez a külvilág, ettől kell nekünk megszabadulni. Meg aztán, hogy Prédikás testvérnek egyenest a nyakába ugorják... Ekkora szégyent én még nem éltem meg!

EMMA. Prédikás testvér azóta sem bír magához térni.

PRÉDIKÁS. *hogy másfelé terelje a szót.* Nem rossz lányok ezek, csak egy kicsit sokan vannak. Hogy sikerült ez éppen ilyenformán?

FÜGEDES. Milyen formán?

PRÉDIKÁS. Hogy mind szoknyás az egész família.

FÜGEDES. Úgy, hogy mindig fiút szerettünk volna. Mondogattuk folyton szegény megboldogult feleségemmel: no még egyet! Még egyet! Hátha megsegít az Isten. Az ötödikhez jutva mondom az asszonynak: nézd, megint fiúnk született, s megint nem sikerült, hát ez mi az isten? Erzsi és Magdus. Mert ezek már ikrek voltak. Valami azt súgta nekem, hogy a következő fordulóban hármas ikrek jönnek, azok is leányban. Meg kellett állni.

PRÉDIKÁS. Meg kellett volna. De te, vagyis maga, jó testvérem, nem álltál meg.

FÜGEDES. Hogyhogy nem álltam meg? Leálltam, uram, rögtön az ikrek után. Én csak jobban tudom!

PRÉDIKÁS. Miért van akkor útban a hatodik?

FÜGEDES. Miféle hatodik?

PRÉDIKÁS. A hatodik gyerek.

FÜGEDES. Kinek a hatodik gyereke?

PRÉDIKÁS. Hát a kettőtöké. Önnek nincsen erről tudomása?

EMMA. Hány pohárral ivott, Prédikás testvér? *Kacag.*

FÜGEDES. Emmuska. Miről beszél az Istennek szolgálója?

PRÉDIKÁS. Amiről Emmuska beszél. Csak nem valami szeplőtlen fogantatás!?

EMMA. Annyi bizonyos, hogy mi ketten ártatlanok vagyunk.

FÜGEDES. Egyéb nincs köztünk, csak az örökös egyezkedés.

PRÉDIKÁS. Miért mondtad akkor, hogy izé vagy már...

Félig-meddig.

FÜGEDES. Félig-meddig se nyúltam hozzá, becsületatyá-úristenemre!

PRÉDIKÁS. Hát akkor?

EMMA. Lennebb a hanggal, Gyuluci!

FÜGEDES. Gyuluci?

EMMA. Én azt mondtam: gondolja meg, hogyan viselkedik a lányokkal, ne szaglásszon körülöttük...

PRÉDIKÁS. Szaglásszon?

EMMA. ... mert én ebben a házban anyának tekintem magam, az árva gyermekek nevelőanyjának! Ki amit félremagyaráz, vesszen a maga dögibe!

PRÉDIKÁS. Dögibe!

EMMA. De ha semmi közöm se lenne Károlyhoz, akkor se tűröm itt a latorkodást, a nyúlkalást, a fiatalok megrontását.

PRÉDIKÁS. Elvette Isten az eszedet!

EMMA. Ez itt nem a mócsi kórház, a Fügedes lányok nem bibircsókös ápolónők!

PRÉDIKÁS. Innen, onnan fúj tehát a szél! A bibircsókból.

EMMA. Csak félig-meddig tekintettem itt magam a lányok nevelőanyjának. De láttam, mit műveltél! Ettől a perctől kezdve a kotló sem védené jobban a csirkéit. Aki szemet vet rájuk, annak a szemét kaparom ki. *Bevágja maga mögött az ajtót.*

FÜGEDES. Egy szavát sem értem. Mi ütött belé?

PRÉDIKÁS. Vallomás volt ez tulajdonképpen.

FÜGEDES. Vallomás?

PRÉDIKÁS. Mivel a leánykát leszedtem a fáról, úgy teszen, mintha őt féltene. De valójában tudtodra akarta adni, hogy milyen nagyon ragaszkodik hozzád.

FÜGEDES. Vajon?

PRÉDIKÁS. Mondd meg őszintén, légy őszinte hozzám, hisz nem vagyunk itt ateista tanfolyamon: semmi közöttök egymáshoz? Már olyanformán...

FÜGEDES. Ártatlanok vagyunk. Két özvegy: két lilium. A lelkem üdvösségére mondom.

PRÉDIKÁS. Ahogy mondani szokás: a kezét se fogtad meg?

FÜGEDES. Fogtam, de csak indirekte...

PRÉDIKÁS. Harapófogóval?

FÜGEDES. A lábán keresztül. Az is véletlenül történt.

PRÉDIKÁS. Nincs véletlen. Az Úr keze volt benne.

Nézik egymást. Poharat emelnek. Egyszerre kezdik a nótát:
– Szép asszonynak kurizálok, de kurizálok, de kurizálok. A lányokra fittyet hányok, de fittyet hányok, de fittyet hányok, de fittyet hányok! Stb. *Emma jön megbékélten.*

EMMA. A lányokra fittyet hányok, s én kell oda ültessem őket a Bibliát olvasni! Ti részegek vagytok! Prédikás testvér! Károlyunkat így tetszik fölkészíteni a keresztelőre?

PRÉDIKÁS. Utolsó világi kívánsága volt, hogy rendezzünk egy utolsó vacsorát.

FÜGEDES. Ezentúl én már keresztre vagyok feszítve. Se hús, se bor, se káromkodás. Eltiltatik a testi fenytetés, valamint a testi érintkezés. *Emmát derékon kapja.*

EMMA. Nyughass! Szerencséd, hogy az Úr fenn van, különben kikaparnám a szemedet. Az utolsó vacsorát pedig befejeztük. Pogányok és tévelygő keresztények italát és eledelét a megfelelő helyre vetjük. *Az asztalt kezdi eltakarítani.*

FÜGEDES. A hasunkba.

PRÉDIKÁS. Következésképp hát ne zabáljatok, és ne terheljétek meg gyöngé testeteket, és ne szennyezétek be hússal,

nehéz zsiradékkal, mivel azok a test szunnyatagságát hozzák magukkal.

FÜGEDES *látván, hogy Emma a bort a vederbe kezdi önteni.* Megbolondultál? Eladjuk a katolikus papnak. Iszik a korsóból.

EMMA. És a bendődben a parókia?

PRÉDIKÁS. A reformátusnak nem adunk! Az kiprédikálta Fügedest!

EMMA. Aki sokat eszik és iszik, elálmosodik, és az álmos lélek nem kedves teremtmény az Úrnak szemében. *Fügedeshez.* Tehát jobb, ha most lefekszel, és kialuszod magad.

PRÉDIKÁS. Föl kell készülnöd a keresztteledésre.

FÜGEDES. De hogy az istenbe csináljuk? A Maros be van fagyva.

PRÉDIKÁS. Vis maior esetében kádban is lehet.

EMMA. A kádat én már megrendeltem.

FÜGEDES. Nem úgy szól a rendelkezés, hogy a Marosban kell...? Folyóvízben?

PRÉDIKÁS. Tanuld meg, barátom: a törvény is olyan, mint a vasúti sorompó.

FÜGEDES. Sorompó.

PRÉDIKÁS. A nagyok átlépnek fölötte, a kicsik átbújnak alatta, az ostobák pedig a fejükkel rohannak neki. Ezért kell most a kád. Hogy bele ne fagyjál a Marosba.

FÜGEDES. Emmuska! Egy pohár bort még utoljára.

EMMA. Hagyd az italt! A lányaidon gondolkozzál! A keresztelés ellen berzenkednek.

PRÉDIKÁS. Mert senki se foglalkozik velök! Csak odakint! A kultúrforradalomban! A görögdinnye-felelősök!

FÜGEDES. Majd te foglalkozol velük! Ide hallgass, Prédikás, te kutyafulű!

EMMA. Hogy mersz ilyen ocsmányul beszélni? Fügedes testvér, bocsássa meg neki, hogy letegezte, lekutyafülezte.

FÜGEDES. Te meg legyuluciztad. Hallottalak!

EMMA. Akkor is! Hogy beszélsz így?

FÜGEDES. Mert összemagázódtunk, a szakramentumát!

PRÉDIKÁS. Meg van bocsátva.

EMMA. A bor beszél belőled, te részeg református! Bújj be már az ágyba! *Mellényét kezdi kigombolni.* Segítsen, testvérem!

FÜGEDES. Bújjok, bújjok, ha te is mellém bújsz.

EMMA. Tetszik hallani? A sátán hangja szól belőle.

PRÉDIKÁS. Mert te biztattad föl a szerencsétlent! A sátán farka kunkorodik most a parázna hajlamaiban!

EMMA. Ez nem igaz! Nem biztattam. Én csak a házasság szentsége szerint...

PRÉDIKÁS. Hagyjuk most a szentségeket. A nadrágját kellene levetni, hogy lefeküdjék.

FÜGEDES *énekel.* ... hogy én a más feleségét szeretem! De hát te nem vagy a másé!

EMMA. Senkié se vagyok, egyedül az Úré.

PRÉDIKÁS. Ehhez tartsd magad, testvérem!

EMMA. Szájkosarat, béklyót, lábvasat minden bűnös szándékodra! A tízparancsolat szerint.

FÜGEDES. Azzal én nem kerülök szembe. Mert a kilencedik azt mondja: ne kívánd a te felebarátodnak feleségét. Ki az én felebarátom? Az uradat az árvíz nem elvitte? Ha pedig én az özvegyet kívánom, aki már nem a felebarátomé, Isten nyugosztalja, hol itt a vétség veszedelme? He? Mindjárt elszakítjátok a nadrágomat!

EMMA. Nadrág akad még! Üdvösség csak egy van. Lefeküdni!

FÜGEDES. Ha te is jössz! Gyere na! Gyere már!

EMMA. Meg vagy háborodva! Engedd, Uram, hogy a testnek rendetlen vágyait ne csak kerüljem, hanem, hogy azokat teljesen utáljam, utáljam és megvessem.

FÜGEDES. Az ágyat vedd meg, Emma.

PRÉDIKÁS. Hallatlan. Nem a bűnt veti meg, az ágyat! Ezt máskor is gyakoroljátok?

EMMA. A suj a nyakadba! A fogadalmi szöveget gyakorold, Károly!

FÜGEDES *miközben beviszik a belső szobába.* Utolsó napjainkat éljük!

EMMA. A férfiésznek utolsó napjait!

FÜGEDES. Fáj a fejem! Hozd az ecetet is!

Emma vissza gyorsan. Prédikás utána.

PRÉDIKÁS. Mondd, melyik lábadat szokta fogdosni?

EMMA. A középsőt. Hol az ecet?

FÜGEDES. A bölcsességnek feje: az Úrnak félelme.

EMMA *hogy Prédikás ne faggassa.* A mi életünk törvénye ez legyen: Az Úr így mondotta, az Úr úgy mondotta.

PRÉDIKÁS. És a lábfogásról semmit se szólt?

FÜGEDES. Dániel nem evett a király asztaláról. Hozod már azt az ecetet?

EMMA. Viszem, hogyha megtalálom! Addig légy ügyes, mint Dániel...

PRÉDIKÁS. Mit művelnétek ti, ha nem lennék itten!

EMMA. Ügyes, mint Ananiás, Mikáel és Azariás! A harmadik angyal üzenetét hallottad-e? *Prédikáshoz.* Nem vagyok bibircsókös ápolónő!

FÜGEDES. Hallottam és beadom a deftert! Hozod már azt az ecetet?

EMMA. Viszem, viszem!

PRÉDIKÁS. Keresgéli, keresgéljük! *Emmát fogdossa.*

EMMA. Nem vagyunk a mócsi kórházban! Mindjárt kijöhet.

PRÉDIKÁS. Fügedes, feküdj hanyatt az ágyban, és mondd utánam a fogadalmi szöveget!

FÜGEDES. Úgy vagyok! Jaj! Ecetet!

PRÉDIKÁS *Emmát ölébe ülteti.* A földnek lakói a sodomabeliek sorsára jutnak. Nem szerethetjük az ügyet, ügyünket...

EMMA. ...nem szerethetjük teljes szívünkéből...

FÜGEDES. ...teljes lelkünkéből...

PRÉDIKÁS. Teljes elménkéből!

EMMA. ...és minden erőnkéből...

PRÉDIKÁS. ...valameddig...

FÜGEDES. Valameddig, valameddig, valameddig, valameddig...

EMMA. Beakadt.

PRÉDIKÁS. ...valameddig a bűnhöz ragaszkodunk, és ajtónkon az örök éj kopogtat, a végtelen sötétség... És valameddig új tagokat nem toborzunk advent gyülekezetének!

FÜGEDES *mind álmosabban.* ... a bűnhöz ragaszkodunk, és ajtónkon az örök éj kopogtat... Adod már azt az ecetet! Prédikás, kérlek, Emmát rúgd farba!

PRÉDIKÁS. Nincs testi fenyítés! Nem rúghatom farba!

EMMA. Ádámnak fiai és leányai vagyunk. *Súgva Prédikásnak.* A bűnre hajlamosak.

FÜGEDES. Az ige legyen legfőbb táplálékunk, a győzelmes tanítás... Az ige, az ige...

EMMA. Segíts neki. És a manna! Az Úr mannát hullajtott az égből Izrael fiainak! Te! Te! Nálam is édes a nyúlkalás?

PRÉDIKÁS. Tűzben égek, Emma!

EMMA. Az a baj, hogy én is!

FÜGEDES. Valameddig új tagokat nem toborzunk, toborzunk! És lőn Ádám egész életének ideje kilencszázharminc esztendő. Séth amidőn meghalt... Prédikás! Emmácska! Hány éves volt Séth, amikor meghalt?

PRÉDIKÁS. Ezen még gondolkozni kell. Aludjál!

Csönd. A föntebb elhangzott fogadalmi szöveg közben Prédikás helytelenkedő mozdulatait Emma hátrította is, meg nem is. Most, hogy a csöndben Fügedes horkolása hallik, a tiltakozása is abba-marad. Csók.

EMMA a csók után Prédikás üstökét rázva. Ó, te, Sodoma fia!
PRÉDIKÁS. Sodoma lánya. Te csak játszol velem. És hitegetsz.

EMMA. Nem játszom. Csak magamat őrzöm. Te mondád, és be szépen és okosan: befelé, befelé forduljatok, magatokba vonuljatok, magatokat megőriztétek!

PRÉDIKÁS. Én azt a külvilágra mondom. De én teneked nem vagyok külvilág.

EMMA újból az üstöke után kapdosva, miközben Prédikás az előtérbe menekül, a konyha elé. Esőcseppek. Esernyőt nyit. Emma is alája áll. Belső világom is lehetnél, ha csapodár nem lennél, te, Istennek elkényeztetett, rossz fia! Zene. Énekelnek.

Magatokat őriztétek,
kerteteket műveljétek!
Az ideje mindennek eljön,
ne siessetek!

Odakint csak hó és fagy van,
tavasz és nyár csak benned van!
Advent hű fiai várjatok,
ne siessetek!

PRÉDIKÁS. Advent hű fiaként mégis azt mondom: nagy sietve fölkeljetek, egybe, egybe most keljetek! Egybekelünk már, Emmuskám?

EMMA. Véglegesen és hivatalosan? Mert ilyenformán téged megnyernék, ám az Urat és a gyülekezetünket megkárosítanám.

PRÉDIKÁS. Hivatalosan most még nem lehet. Hanem csak úgy...

EMMA. Aha!

PRÉDIKÁS. Mivel károsítanád az Urat?

EMMA. Az egész famíliával. Összesen hat megnyert lélek – lehetne. Ha mi ketten elsietjük a dolgot, ők mindahányan elhagynak bennünket.

PRÉDIKÁS. Vigye el őket az ördög! Nagy az Isten állatkertje. Találunk majd másokat a megtérítésre.

EMMA. De ők már a belépés küszöbén állanak! A kádat is megrendeltem. Az egyházügyi hivatalnak jelentettem. Szentbeszédében az esperes már a nevemet fölemlegette.

PRÉDIKÁS. Miért kellett neked a keresztelőkádhoz házassági ígéretet mellékelni? Hová tetted az eszedet?

EMMA. Akkor még megvolt. Azután veszítettem el, hogy téged megismertelek. Ó! Aranyszájú Szent János!

PRÉDIKÁS. Ebből is kiderül, drágám: egyáltalában kedves lehet-e Istennek az asszonyok útján toborzott tagság?

EMMA. Istent is az eredmény érdekli.

PRÉDIKÁS. És a módszer talán hidegen hagyná? Hazug ígéretet tettél Fügedesnek.

EMMA. Amikor tettem: őszinte voltam. Mondom, hogy nem ismertelek.

PRÉDIKÁS. De most már ismersz. Most lehetne valamit...

EMMA. Ne siessük el a dolgot. Annál menyeibb lesz az örömünk.

PRÉDIKÁS. Könnyű azt neked mondani. No, szólj hozzá, Atyám! A mennybe is, pokolba is asszonyokon keresztül vezet az út. Ó, Emma! A gyehenna tüze ég az ereimben. Mióta megláttalak, nem ismertem asszonyt, a római pápát lepipáló szüzességben élek, hűséges szeretnék maradni hozzád, de csak általad lehetek hűséges! Ha lecsilapítasz!

EMMA *énekelve*. Az ideje mindennek eljön, ne siessetek!

PRÉDIKÁS. Csillapítsál, de ne szóval, hanem tenmagaddal, egész mivoltoddal!

EMMA. Egész lelkemmel.

PRÉDIKÁS. És egész testeddel. Vagy ha nem is az egészszel éppen...

EMMA. Szent Jánoskám, ki tanít bennünket a tiszta szerelem imádságára? Engedd, Uram, hogy tisztán és érintetlen testtel járuljunk elibéd...

PRÉDIKÁS. Minden részletében ez ránk nem vonatkozik. Nemcsak igével él az ember.

EMMA. Akkor böjtölsz még egy keveset, míg az öreg és a leánysereg belé nem búvik a vízbe.

PRÉDIKÁS. Erzsi, Magdus, Marika, Teréz vagy hogy hívják... szentséges atyaúristen... én addig temiattad megbolondulok!

EMMA. Segíts nekünk a lányok megtérítésében, de nem úgy! Lenkénél nem kajtárkodunk, édes nyúlkalással nem latorkodunk!

PRÉDIKÁS. Kegyetlen vagy. Beteggé teszel. Ám ha ragaszkodol ahhoz, hogy nem bújsz velem ágyba, míg ezek mindahányan nem bújnak vízbe... éjt nappallá teszek és... és...

EMMA *énekel*.

Magatokat őrizzétek,
Kerteteket műveljétek!

PRÉDIKÁS. Ó, tenyérsyi kertecském!

EMMA. Az ideje mindennek eljön, ne siessetek!

PRÉDIKÁS. Az idő mindent elhoz. De csak ha segítünk neki.

EMMA. S éppen szoknyababrával?

PRÉDIKÁS *énekel*.

Hová tűnt Ninive s Alexándria?

Nagy Sándor, Caesar, Krőzus és Hannibál?

Ha nem is tülekedtek: tudnotok kell –

A nagy szakadékban mindennek helye van.

EMMA. Ó, szépen szóló mezei prófétám!

Együtt énekelnek.

Hová tűnt Ninive s Alexándria? stb.

Tangóznak.

PRÉDIKÁS. Egyelőre még nem lehetsz a Fügedesé! A szerelmét különben is majd próbára teszem.

EMMA. Nem szabad őt megkínozni.

PRÉDIKÁS. És ha nem szerelem? Ha csak istentelen kandúrgerjedelem?

EMMA. A gerjedelem is Isten adománya. Szerelem és gerjedelem: a tű és a foka. Mit ér a tű, ha nincsen foka, hogy a cérnát átaldugjuk rajta?

PRÉDIKÁS. Emma! Tanítványom voltál és mesterem leszel.

Fügedes a hosszú szárú alsónadrágjában a belső szoba ajtajából figyeli őket.

FÜGEDES. Prédikás testvérem! Hány éves volt Séth, amikor meghalt?

PRÉDIKÁS. Úgy emlékszem, kilencszáz.

EMMA. És tizenkettő.

FÜGEDES. Isten nyugtassa meg. De ti mit csináltok?

PRÉDIKÁS. Gyakoroljuk a lemondást.

FÜGEDES. Az önmegtartóztatást?

PRÉDIKÁS. Azt mutattam, hogy ezután mit nem szabad Emmának megengednie. Sem nekem, sem neked, sem magának, sem saját magának.

FÜGEDES. Hát én gyakorolhatom-e?

EMMA. Mit akarsz te gyakorolni?

FÜGEDES *iszik a korsóból.* Amit ti ketten. Megmutatom én is a torkomnak, hogy mit nem szabad ezután bevennie. Glu-glu! Vége!

EMMA. Mindörökre. Búcsúzz el tőle.

FÜGEDES.

Már elhagylak, drága, kedves szállásom.

Nehéz nekem tőled való válásom.

Nem lehet több mulatásom,

Mert készen van mennyben már a lakásom.

EMMA. A lakásod kész! A nadrágod hol van? Öltözz fel, és hozd a keresztelőkádat!

FÜGEDES *a boroskorsóhoz.* Hát te mit mondasz nekem búcsúként?

EMMA. Azt, hogy ne gatyáskodj itten!

PRÉDIKÁS. Tőlem is el akar búcsúzni!

EMMA. Tessék szíves lenni okosabbnak lenni!

FÜGEDES. Várjatok, mert az én korsóm azt mondja. Halljátok csak! Azért szeretem én mostani gazdám, mert gyakran csókolja körül az én számát.

PRÉDIKÁS. Egy pusztit bár én is adnék neki!

EMMA. Mindjárt megmondom én, hogy mit csókoljatok, pusziljatok! *Elszedi a korsót.* Körbe-körbe! Károlyka, te felöltözl, és indulsz a kádért! Míg jössz, elbeszélgetünk egy kicsit a lányokkal.

PRÉDIKÁS. Nagyon fontos, nagyon sürgős!

EMMA. Az előleget én már kifizettem, de nézd meg jól, milyen munkát végzett az a kádár, mert amikor engem kereszteltek, szálla ment a fenekembe.

FÜGEDES. Nélküled nem megyek.

EMMA. Nekem pedig a lányokkal van dolgom.

FÜGEDES. A lányokat bízzuk csak Prédikás testvérünkre.

EMMA. Ennyi káposztát egy ilyen kecskére?

PRÉDIKÁS. Kecske? Én kecske?

EMMA *Fügedes nadrágjával a kézben.* Bocsánatot kérek, ez csak szólásmondás. No, bújj belé, s indulás!

FÜGEDES. De csak veled. Nélküled, a kád láttán csúfolkodni fognak velem az emberek. Ha te ott vagy, megmondod nekik a magadét.

EMMA. Te is megmondhatod!

FÜGEDES. Nem, nem megyek. Nélküled sehova sem!

PRÉDIKÁS. Ezen most ne múljk a dolog, Emma!

FÜGEDES. Emma, ide hallgass!

PRÉDIKÁS *a kofferjében keresgélve.* Hol vannak, hol vannak a tanítások? Böngész. Hétköznapijaink keserveinek levében forgó atyámfiái... és leányai...

FÜGEDES *félrevonva Emmát.* Itt maradnál, ugye? Tovább gyakorolni a lemondást.

EMMA. Ne számárkodj! Felügyelet nélkül a lányokat nem szabad rábízni.

FÜGEDES. Őket igen, de téged nem. A tű marad, a foka velem jön.

EMMA. Te még nem józanodtál ki?

FÜGEDES. Ez az egyik kérdés. De van egy másik is. Milyen cérnát akarsz te átaldugni a tű fokán?

EMMA. Mondom, hogy részeg vagy!

FÜGEDES. Prédikás testvérem! A tű fokáról mi a tanításod?

PRÉDIKÁS. Hogy könnyebb a tevének átalbújni rajta, mint a gazdagnak bejutni a mennyországba. Erről volt szó.

FÜGEDES. És a cérna?

PRÉDIKÁS. Ne cérnázzon, barátom! Hagyja hátra parancsait a lányoknak. Én a lelkigyakorlatra készen állok.

FÜGEDES. Emma, szólj nekik, hogy legyenek szelídek, mint a galambok! Én addig a lovat befogom. El.

EMMA. Hát akkor úgy legyen. Ide hallgass, Gyuluci. Tudom, hogy több benned a jó, mint a rossz.

PRÉDIKÁS. A rossz csak pusztá látszat.

EMMA. Adja Isten, hogy úgy legyen. A lányokkal nem dévajkodol. Rossz híredet viszik a faluban. És terád szüksége van az egész gyülekezetnek. Mindenkinék föl kell néznie rád. Olyan szépen beszélsz, hogy a kövek is megmozdulnak. Te csak beszélj, egyebet ne csinálj. Ha elfelejtet, hogy bűnre hajlamos férfi vagy: a lányokat is megnyerjük magunknak. Ügyünknek. Az Ő ügyének.

PRÉDIKÁS. Az Ő ügye mindenekelőtt!

EMMA. Így görbülj meg.

PRÉDIKÁS. Görbén aztán mire megyek veled?

EMMA. Javíthatatlan Szent János: *Megcsókolja*. Lányok! Tubicáim! Készüljetek az ígét meghallgatni! Amelyik rossz lesz, kaptafára kerül!

FÜGEDES *kintről*. Jössz-e már, Emma, vagy mit gyakorolsz ottan? *Lónyerítés*.

EMMA. Megyek már, ne nyeríts! Égi bárány! *El*.

PRÉDIKÁS. Nehéz helyzetbe hozol engem, Atyám. A kettő közül most már melyiket válasszam? Világosan megmutatad, hogy az egyik nyíltan ragaszkodik hozzám. De titkos jeleket küldött a másik is. A görögdinnye domborulatát csakis a kedvemért emlegette föl. Határozottan fölismertem benne az édenkerti megkísértést, Uram. Éva almával kínálta Ádámot, és Ádám evék az almából. Lenkének nem volt kéznél almája, de fölalta magát, és görögdinnyével hajtotta végre ellenem az incselkedést. Az nem téveszt meg engem, hogy képletes dinnye volt. Az isteni szándékot az almánál is nyilvánvalóbban közvetítette: menjetek és sokasodjatok. Én megyek, Uram, ha küldesz. De melyikkel? Ez itt a bökkenő. Míg nem segítesz a választásban: maradok mind a kettővel. Kínkeserves egy állapot. Aztán szólj, ha megsajnálta!...

A lányok berobbannak a belső szobából. Lenke nadrágban, fején lepedővel az élen gitározik. Ének.

Eszközemberek, végtagemberek,
Tagadjátok meg magatok, nyúlványemberek! Stb.

Közben Prédikás Lenkét veszi számba. Megpróbálja föllebenteni a lepedőt, de nem sikerül. Elszigorodva s imára kulcsolt kézzel várja meg az ének végét.

PRÉDIKÁS. A mi nyúlványunk jöjjön az Istentől... Fene a nótátokba! A mi segedelmünk jöjjön az Istentől, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság... És hagyjátok abba a kuncogást, ámen! Üljetek le.

A lányok letelepszének.

Idegeneknek pedig nem jár a tanítás. Ki van ott a lepedő alatt? Mutassa meg magát. Nem mutatja? Ateista, materialista, befurakodott lenne?

ERZSI. Ne tessék megijedni tőle.

MAGDUS. Nem harap.

PRÉDIKÁS. Ti vagytok az ikrek, ugye? A zászlósok.

ERZSI. Nem vagyunk zászlósok!

PRÉDIKÁS. Hanem mik vagytok?

MAGDUS. Mi tettük be édesapánknak az ajtót.

PRÉDIKÁS. Ezt nem értem.

ERZSI. Miattunk hagyta abba a gyerekcsinálást.

PRÉDIKÁS. Kár volt. Az Úrnak öröme telik a bőséges gyermekáldásban. Tehát melyik az ottan? Ha nem szeded le a fejedről azt a lepedőt, Fügedesnek szólok, és majd elkapta-fáz.

LENKE *arcát fölfedve*. Hiszen épp a kaptafa miatt fogok ezután így járni. Szemérmesen és rejtőzve.

PRÉDIKÁS. Ó, Lenke! Tán szemérmetlen voltál?

LENKE. Én csak fára másztam, és nem volt bugyi rajtam. Tetszik emlékezni.

PRÉDIKÁS. Te kis ravasz. Minden apró-cseprőségre nem emlékszem.

LENKE. Hát... Nem volt az olyan nagyon apró-cseprő esemény, mert a végén édesapám a kaptafával mondott véleményről.

PRÉDIKÁS. De hát miért nem volt rajtad az a micsoda?

LENKE. Mert hogy Prédikás úrnak olyan hirtelen be kellett mutatkozni.

PRÉDIKÁS. Megdobbant a szíved!

LENKE. Dobogott is, melegem is volt meg reszkettem is...

PRÉDIKÁS. Reszkettél!

LENKE. Már amikor apám hangját hallok: mozgás, te hétördög, akkor az ilyesmiről megfeledkezem.

PRÉDIKÁS. Pedig nem lenne szabad. És miért viselsz most nadrágot?

LENKE. Hogy tudjak fára mászni. Ha szükséges.

TERÉZ. Mert azt mondta róla édesapám, hogy kurvapalánta.

PRÉDIKÁS. Jaj! Kezdjük el a lelkigyakorlatot. Gyülekezetünk alapelveiről ti csak annyit tudtok: már ezután semmi kolbász, semmi hús, nem vigadunk, nem táncolunk, a testi kívánságoknak kuss! Ha jól emlékszem: az ikrek mondták.

ERZSI-MAGDUS. Emma néni tanítása.

PRÉDIKÁS. Ez csak tiltás, nem tanítás! Tudnotok kell, atyámfiai vagy leányai, hogy az Úr így szólt az édenbeli párhoz: Néktek adok minden maghozó fűvet és minden fát, amelyen maghozó gyümölcs van, az legyen tinéktek eledelül. Ismétlem: az legyen tinéktek eledelül. Nos! Szó van itt kolbászról? Szalonnáról és egyéb disznóságról? Mi a véleményed, Lenke?

ERZSI. Mondjad, mert tudod!

MAGDUS. Amit Emma néninek is mondtál!

MARIKA *énekszóval*. Kendermagot adnék annak a madárnak!

TERÉZ. Tököt etetne velünk a tökagyú! Így mondtad!

PRÉDIKÁS. Tökagyú? Kire mondtad ezt, Lenke?

LENKE. Egy tökfejre, mert erősen tökkelütött volt.

PRÉDIKÁS. Csöndet kérek! Továbbmegyünk. A nagy szakadéokban mindennek helye van! Kerteteket műveljétek, s a bűnös világtól elforduljatok! Amit én tinéktek hirdetek, az nem egyéb, mint az egyszemélyes üdvösség megszerzésének biztos módozata. A kint és bent közötti szakadék fölismerése. Mert odakint: csödület és politika, kísértések pokoltánca, netán anyagi jólét, fölkapaszkodás a mulandóságok lépcsőjén! Ám idebent: a béklyótlan szabadság, a személyes magány az Úrnak fénykörében. Elhagyjuk, mert el kell hagynunk az aranyborjú legelőjét! A befelé fordulás, befelé figyelés... Lenke, te most merre figyelsz?

LENKE. Felfelé.

PRÉDIKÁS. Miért nem befelé?

LENKE. Mert olyan szép szakálla van Prédikás úrnak.

PRÉDIKÁS. ...testvérnek. Hallottátok Diogenész hírét?

LENKE. Nem a környékünkéről való.

PRÉDIKÁS. Diogenész egy hordóban meghúzódva találta meg a lélek zavartalanságát, a tulajdonképpeni boldogság forrását. Diogenészre vessétek szemetek, aki meglátván az egyszerű pásztort, amint a tenyeréből forrásvizet ivott, elhajította kancsóját. Eldobta!

LENKE. Bolond volt?

PRÉDIKÁS. A két tenyerünk nem elég a boldogsághoz? Rejtőzve élj! Rejtőzve gyújtsatok magatokban gyertyát.

LENKE. Már egy éve kifogyott a boltból. Arcát elfedi.

PRÉDIKÁS. Mit művelsz már megint?

LENKE. Rejtőzöm. Az igét gyakorolom.

A lányok kuncognak.

PRÉDIKÁS. Ne kuncogjatok! Lányom, bújj elé a te lepledből, sőt a nadrágot is cseréld át szoknyára. Tudom jól, csak apád bosszantására vetted föl.

LENKE. Ez parancs vagy tanítás?

PRÉDIKÁS. Nem parancsolhatok tenéked.

LENKE. Akkor a tanítás szerint cselekszem. *Leveti a nadrágot, amit szoknyára vett föl. Így a kertemet jobban művelhetem?*

A lányok énekelnek.

Magatokat őrizzétek,
kerteteket műveljétek!

PRÉDIKÁS *velük énekel.*

Advent hű lányai!
Az ideje mindennek eljön,
Ne siessetek!

LENKE. Gyuluci bácsi! Be gyönyörű hangja van!

PRÉDIKÁS. Hová tűnt Ninive s Alexandria? Nagy Sándor, Caesar, Krózus és Hannibál? Kislányaim! Szépek és okosok vagytok! Amit magyaráztam, jól megjegyeztétek! Melyikőtöknek lenne még valami kérdése? Nos? Erzsi? *A keblét birkélve.* Téged is megrúgott már a csikó.

ERZSI. Laposan én se maradhatok.

PRÉDIKÁS. Magdus, a szemed kárbunkulus.

MAGDUS. Hát a magáé? Kopogós.

PRÉDIKÁS. Marika? Szemedben a huncutka.

MARIKA. S a lábam nem karika. Né!

PRÉDIKÁS. Jaj, meg ne rontsatok! Hát a szép fogú Terézke?

TERÉZ. A fogára való lennék, ugye?

PRÉDIKÁS. Szándékom csak a térítés. Mondjad, Lenke: mi a kérdés?

LENKE. Az édeni emberpárról, Ádámról s Éváról ha tetszene mondani valamit... Hogyan is jöttek ők létre?

PRÉDIKÁS *Lenkét cirógatva*. Így szeretlek, látod. A komoly érdeklődés, a lelki tisztulás vágya szól tebelőled. Apád azt mondja: hétördög, én pedig úgy látom: a szemedben angyalok fészülködnek.

ERZSI-MAGDUS. Jaj!

PRÉDIKÁS. Na csuda! Mi volt ez a jaj?

ERZSI-MAGDUS. Tessék ilyen szépeket nekünk is mondani.

MARIKA. Ajnározzon egy kicsit bennünket is.

TERÉZ. Ránk fér egy kis ciróka-maróka!

PRÉDIKÁS. Az is lesz majd, ciróka-maróka, de hallgassátok a tanítást. És megformálta Jáhvé Elohim az embert, a port a földből, belefújta orrába az élet leheletét, és az ember élőlény lett. Ádám. Genezis kettő per hét.

LENKE. Hát az asszony? Éva hogy lett?

PRÉDIKÁS. Ugyancsak Jáhvé Elohim álmodat bocsátott Ádámra, kivette egyik bordáját, asszonnyá formálta, mondván: no, menjetek, szaporodjatok és sokasodjatok.

LENKE. De miként lett az egyik férfi és a másik asszony?

PRÉDIKÁS. Elohim akaratából.

LENKE. De nem bizony.

PRÉDIKÁS. Hanem?

LENKE. Cérnahiányból kifolyólag.

LÁNYOK. A cérnát, a cérnát mondjad.

MARIKA. Úgy, ahogy Laji bá meséli!

PRÉDIKÁS. Már te is cérnázol?

MAGDUS. Mondjad, Lenke!

LENKE. Hát, hát az úgy vót, hogy az Isten megteremtötte az asszont, meg az embört, egyik es, másik es kiterített formán feküdt, aztán össze kellett őket varrni. Hát fércelte,

varrta az Isten Ádámot, a cérnát nem sajnálta tülle. Annyira, hogy a ködöke alatt nagy jókedviben bunkós gombot kötött...

A lányok visibálva kacagnak. Prédikás eleinte megszeppen, az ablakra és az égre néz, majd elkapja őt is a játék hevülete.

ERZSI. Bunkós gombot! No még ilyet se láttam!

MAGDUS. Jézusom, Szűzmáriám!

MARIKA. A cérnát mind reá pazarolta!

TERÉZ. Bunkósbotot, döngölőt és füttyköst láttunk, de bunkós gombot?!

MAGDUS. Jaaaj!

MARIKA. Elohim, Elohim, nagy a te hatalmad!

PRÉDIKÁS. Sodoma lányai vagytok. Éppen ideje lesz titeket megtéríteni, megkeresztelni! És mi történe ezután?

LENKE. Azután az Isten hezzakezde Évát is összevarrni. Hát varrja, fércelgeti, de mikor a köldökén alul ér, csak felhősödik bé az ábrázattya, és azt mondja: éj, az ántitagadóját! Elfogyott a cérna! S itt ez a kicsi hely, né! Ez nincs megmunkálva.

MIND *énekelnék.*

Elfogyott a cérna, cérna,

Úgy maradt hát Éva, Éva!

Cérna volna, karika, karika,

Forduljon ki Marika, Marika!

LENKE. S mondja meg nekünk!

MIND *énekelve.* Hogy maradt hát Éva?

MARIKA *Prédikás előtt pukedlizve.* Férceletlen!

PRÉDIKÁS. Így lettetek a teremtés remekművei. Ti férceletlenek!

LENKE. És azóta van köztünk a különbség.

PRÉDIKÁS. Nagy különbség! De bármikor áthidalható. Zsenge, Lenke, tudod, mivel?

LENKE. Bűnbeeséssel.

PRÉDIKÁS. Na csuda! Hát ezt is tudod? Melyik teológián tanultad?

LENKE. Laji bától, az ő teológiáján.

ERZSI. A bűnbepotyogást mondjad!

MAGDUS. A nagy fölfedezést!

PRÉDIKÁS. Sodomára Gomorra! Hogy fogok én rólatok az Úrnak beszámolni?!

LENKE. No hát! Megvolt Ádám, megvolt Éva. Ott éltek a Paradicsomban. De nem láttak. Csak álmukban láttak. Még nem nyílt ki vót a szemük. Sétálgattak, szomorkodtak, hát eccer csak eléfittyen a kégyó egy kíváncsú szép almával, s mondja: ebből egyetök, kinyílik a szemetök.

A LÁNYOK *Lenke kivételével.* Az almából egyetök, kinyílik a szemetök.

PRÉDIKÁS. Ne zavarjátok! És azután?

LENKE. Beléharap egyik es, másik es, hát kezdenek látni, mindent észrevenni. Néz egy nagyot Éva, s kérdi: te Ádám, mi ez neked itt, ez a fityalék? Mondja Ádám: tudja a fittyfiringős fittyfene. Tovább nézelődik Éva: hát ez micsoda már megint? Mondja Ádám: ha nem egyéb, az egy gomolyag cérna. Hát neked ennyi, én meg férceletlen? Halok meg ebbe a szent helybe, ha nem jut nekem is belőle! Azzal bé ők ketten igyenest a rekettyésbe, bódog óra, vezess jóra, kucorimámi, osztán bűnbe estek.

Megjegyzés: a parasztbiblia szellemiségében fogant történeteket Lenke nem a székelv tájnyelv egységes stílusában mondja. Szóhasználat: tájnyelvi keverék. A mesemondót próbálja utánózni, tehát karikíroz.

TERÉZ. De milyen boldogok voltak!

MAGDUS. Jaj, hogy ezt es megérők, kezd nagy hegyesen hircelni Éva, mikor Ádám a rekettyésben rejaneszült...

PRÉDIKÁS. Úristen! Rejaneszült!

TERÉZ. Azt mond Lenke, hogy Ádámnak a darázs is segített, mivel a fenekét megcsípte.

ERZSI. Megcsípte, hogy ne aludjék, hanem ügyeskedjék!

MARIKA. Bódog óra, vezess jóra. És mit mondott a végén Éva?

MAGDUS. Szinte-szinte meghaltam, Ádám, a gyönyörűségtől. Vajon nem jár-e több darázs errefelé?

A lányok szertegurulnak a nevetéstől. Lónyерítés.

TERÉZ. Jön a tatus! Ki-ki megfagy ott, ahol van.

LENKE *a nadrágját húzva*. Aztán semmit se mondtam, hallja!

PRÉDIKÁS. Ezt majd négyszemközt megbeszéljük. Mondjátok utánam a fogadalmi szöveget. Feszítsétek meg a testi kívánságot! Testetek az Úr által épített szerkezet, és egyúttal a lélek temploma.

LÁNYOK. Feszítsétek meg a testi kívánságot. Testetek az Úr által épített szerkezet, és egyúttal a lélek temploma.

Fügedes be Emmával. Nagy kádat cipelnek.

FÜGEDES. Gyermekeim, kész a feresztőtekenőm. Mindannyiunk tekenője.

PRÉDIKÁS. Aki engem követni akar: tagadja meg magát.

LÁNYOK. Aki engem követni akar, tagadja meg magát.

PRÉDIKÁS. Vonuljatok ki a világi létből, ne legyetek bábok a nagy bábjátékban.

LÁNYOK. ... ne legyetek bábok a nagy bábjátékban!

PRÉDIKÁS. Újra akarunk keresztelkedni!

LÁNYOK. Újra akarunk keresztelkedni!

EMMA. Ezt jólesik a lelkemnek hallani.

FÜGEDES. Csodát műveltél. Művelt a testvér! Így már mégis más pozával kerülünk az Úr színe elé. *Lenkére.* Hát ez az arab hogy került ide? *Föllebbenti a lepedőt.* Lenke. Búbánatos az arcod, lányom.

LENKE. Vezekelek.

EMMA. Jól is teszed.

PRÉDIKÁS. A legjobb tanítványom.

EMMA. Csak a nadrágja bomolatlan.

FÜGEDES. Prédikás testvérem! Köszönöm, hogy megreguláztad őket.

Megöleli, csókolja.

PRÉDIKÁS. Ó, nem az én érdemem. Mi csak rekapituláltunk néhány tanulságos eseményt az édeni pár viselt dolgaiból az almától... a darázsig.

EMMA. Darázs? Miféle darázs?

FÜGEDES. Emma, ne szólj bele! Ha volt ott farkas és bárány, majom és oroszlán, miért ne lehetett volna darázs is? Azt mondom, testvér, amit Emma szokott hangoztatni: Aranyszájú Szent János vagy.

MÁSODIK RÉSZ

1. kép

Bevonulnak a lányok és a legények. Ének: „Eszközemberek, nyúl-ványemberek!” stb. Azután, hogy a függöny felgördül, ócska patefon hangjaira a lányok a belső szobából adogatják ki egymásnak a disznóázalékot, májast, kolbászt, szalonnát. A sor legvégén
Erzsi a bűnös eledelt kosarakba rakja.

EMMA jön. Mi történik itt, lányok? Az ördög hangjaira váltok meg a bűntől? *Leállítja a patefont.* Zsoltárt nem lehetne énekelni?

LENKE *énekel.* Az élet csak füst és pára, elenyészünk nem-sokára! Nincsen kolbász, nincs szalonna...

EMMA. Ne istentelenkedj! Izráel fiainak az Úr nem kolbászt hullajtott az égből, hanem mannát! Ő jobban tudja, mire van szükségünk. Jól mondja Prédikás: zabáltok, zabáltok, a templomban pedig alusztok és böfögtök, s ámen helyett számárságokat motyogtok.

MAGDUS. Emma néni, hová visszük a rengeteg eledelt?

EMMA. Ezzel fizetjük ki a kádat. Mozgás, mozgás! Lenke, mért haraptál a kolbászba? Kiköpöd azonnal. Úgy látom, rajtatok csak az eskü segít. Mondjátok utánam: fulladjak meg az első falattól, ha még hozzányúlok.

LÁNYOK. Fulladjak meg az első falattól, ha még hozzányúlok.

EMMA. Így. Mehetünk. Lenke, te helyben maradsz, a fogadalmi szöveget tanulod. Te vagy itt minden rossznak a kútfeje, rád fér a tanulás! Énekszóval megyünk, Uram, bűnünk sokasága...

Énekelve kimennek.

Uram! bűnünk sokasága

Bizonyára

Érdemli haragodat.

Méltók vagyunk, hogy ellenünk,

Szent Istenünk!

Felemeled ostorodat.

Lenke elindítja a patafont. Táncdallam. Arra illegeti magát. Prédikás jön, az ablakon leselkedik befelé.

PRÉDIKÁS *félíg suttogva.* Lenke! Lenke!

LENKE. Ki az?

PRÉDIKÁS. Halok meg ebbe a szent helybe, ha nem jut nekem is belőled. Bódog óra, vezess jóra, kucorimámi.

LENKE. Melyik számárkodik ottan?

Miklós kidugja fejét a kórékalangyából, a zörgésre Prédikás eliszkol.

MIKLÓS. Lenke!

LENKE *kilép a házból s fel a dombra, majd elváltakoztatott hangon.* Miklós, te kandúroltál?

MIKLÓS. Én vagyok. Melyikötök van benn?

LENKE. Egyikünk. Öt lányból az egyik.

MIKLÓS. Lenke! Te vagy?

LENKE. Nem Lenke!

MIKLÓS. Erzsi, Magdus, Marika, Teréz?

LENKE. Melyiket óhajtanád? Ha már mézesbödön neked ez a família!

MIKLÓS. Ne bolondozz, Lenke! Vagy nem te vagy?

LENKE. Nem én vagyok. Hanem Éva a Paradicsomból!

MIKLÓS. Ó! Akkor itt Ádám. Eressz bé!

LENKE. Ejsze csípnek a darazsak.

MIKLÓS *kibújik a kalangyából*. Dicsértessék.

LENKE. Mindörökké hozzám gyere. Te mit kucorimámi-zol?

MIKLÓS. Én?

LENKE. Bódog óra, vezess jóra, kucorimámi. Nem te mondtad?

MIKLÓS. Mondtam, de máskor.

LENKE. Azt se mondtad, hogy halok meg ebbe a szent helybe?

MIKLÓS. Én nem aztán.

LENKE. Elég baj, mert én hallottam.

MIKLÓS. Hogy hallottad volna? Mikor én azt csak gondoltam.

LENKE. Gondoltad. Te! Itt van valami. A csoda kerülget bennünket. Jártál-e tegnap szürkületkor a Kálvária hegyén?

MIKLÓS. Jártam.

LENKE. És mit mondtál magadban?

MIKLÓS. Fölveszem az én keresztemet, és megpihenek vele az örömnék mind a tizennégy stációján. Kálvária hegyén kivirágoznak a fehér orgonák...

LENKE. Hát ezt hallottam én is! Szürkületkor. Úgy távolról. Az ég pereméről.

MIKLÓS. A gondviselés játszik velünk. Akkor éppen ideje már!

LENKE. Minek az ideje?

MIKLÓS. Hogy áthágjuk a tilalmakat.

LENKE. Például?

MIKLÓS. Például nekiállunk az almáknak.

LENKE. Ne piszkapeti, mert szikraveti, s a kezed megégeti.

MIKLÓS. Ha meggyulladok, se bánom.

LENKE. Csakhogy új törvények szerint élünk.

MIKLÓS. Újak! Már megint újak!

LENKE. Testetek az Úr által épített szerkezet, és egyúttal a léleknek temploma. Ahol megérintesz tehát, azt a részemet újra kell szentelni.

MIKLÓS. Tetőtől talpig mindennap újraszentelnélek. Csak nem győzőm követni már a törvényeiteket.

LENKE. Feszítsd meg...

MIKLÓS. Mit feszítsek?

LENKE. A testi kívánságot, mely a lélek ellen vitézkedik.

MIKLÓS. Távoztasd el, Uram, tőlem a bűnös húsnak kísértéseit. *Kacag.* A zsoltáros hétszentségit! Már én is mondom veletek a prédikációt. Mondom, amit te nem akarsz mondani, de mégis mondod, mert mondja apád, akinek mondja Emma, akinek duruzsolja Prédikás. Mert kezdetben apád azt mondta, amit az elvtársak mondtak, de most az elvtársak nem azt mondják, amit apádnak mondtak, s ilyenformán ő is mást mond, hogy Emmát elnyerje, aki viszont Prédikásnak a visszhangja, és nem azt akarja, amit mond, mert apádat csak hitegeti, hogy a gyülekezetbe becsalja veletek, az öt lánnyal együtt, akik mondjátok, amit ők hárman mondanak, miközben mindahányan mást akartok: Erzsí Ilókot, Magdus Mihókot, Marika Szamár Benedeket, Teréz Ludas Matyit, te netalántán engemet, aki viszont tiltakozom az apád követelése ellen, hogy beálljak magam is a hetednapos adventisták közé, s veletek együtt keresztelkedjem meg, miután már egyszer csecsemőként megkereszteltetek. Na, most már érted?

LENKE. Elbonyolítottad a dolgot. Sokkal egyszerűbb ez. A *fiú nyakába csimpaszkodik.* Ne akarj te olyan nagyon tenmagad lenni.

MIKLÓS. Már hogylene akarnék!

LENKE. Késő már. Mert te nem leszel Te, s én nem leszek Én. Csak mi leszünk ketten, a páros Egyszemély. *Csók.*

MIKLÓS. A márványkapuk pedig hogyha leomlanak: kapud leszek én és kapuőrződ egy személyben, és elfelejtjük, hogy szakadékba hullott Ninive s Alexándria.

LENKE.. *Prédikást utánozva.* Nagy Sándor, Caesar, Krőzus és Hannibál...

Fügedes tűnik föl s hallgatózik.

MIKLÓS. Apád farsang napján sem fog a házba beengedni.

LENKE. Hát a képmutatás mire való? *Parókát, álszakállt vesz elé.* Nézd, mit készítettem neked farsangra! Ha már így állunk: ahány tiltás, annyi képmutatás. Próbáld csak fel. Ehhez még valami nagy karimájú fekete kalap, fekete pantalló kell, s olyan leszel, mint Prédikás, tisztára Prédikás!

MIKLÓS *most már indulattal.* Ha madárijesztő van az apád fejében, madárijesztőként fogok hozzátok beállítani. Bolond likból bolond szél fú, tehát én is bolondnak öltözöm. Hetednaposnak, mint a barátja, kelekótya szektásnak, imádkozó sáskának, böjtös majomnak, egyebugya félnőtásnak.

LENKE. Arra vigyázz, nehogy fölismerjen! Igazi képmutatás legyen.

MIKLÓS. Ha már képmutatás nélkül nem lehet egy lánynak a közelébe jutni, akkor ámen, vagyis úgy legyen! Menem kell.

LENKE. Az Úr áldjon meg és hozzon vissza téged.

MIKLÓS. Az eszeddel együtt, hogy beszélhessünk normálisan.

LENKE. No suj edd meg! Aztán boldog leszel, mint bolond a tökivel! Mikor nem beszéltem normálisan, hee?

MIKLÓS. Jaj! Asszonnyal beszélni, lóval imádkozni! Ments meg, Uramisten. *Mindketten el.*

FÜGEDES. Láttad, Uram? Mennyei Atyám, hallottad ezt a mosdatlan beszédet? Én böjtös majom, kelekótya szektás! Szóval én egy bolond lik vagyok? S a Prédikás testvér a bolond szél? Ha láttad és hallottad, Uram, világosíts föl

engem, kérlek: én most mihez folyamodjam? A testi fenyítést megtiltottad volt, egy vesszőcskét sem engedélyeztél bár a lányaimnak. Én akkor most mit tudjak csinálni? Ennek a bakkecskének a hátán furkósbotot, löcsöt, vasvillát kéne táncoltatni. Nem engedélyezed? Mivel büntessem hát, Uram? A pofozkodástól is eltiltottál, mivel a pofátlan ember képét is a saját képedre és hasonlatosságodra formáltad. De ha már mindentől eltiltasz, miért szól rám büntetnivalót? Mert ez a kandúr, aki képes lenne a lányomat felcsinálni, büntetlen nem maradhat. Lenke! Héééé! Lenke!

LENKE *be.* Tessék, édesapám!

FÜGEDES. Hol jártál, míg a keresztelőkádat kellett volna mosni?

LENKE. Táti megint mérges...

FÜGEDES. Semmi táti! Hová kámforodtál? *Vesszőt suhogtat.*

LENKE. Tettem-vettem-rendezgettem.

FÜGEDES. Tettél, vettél, rendezgettél. És mit rendezgettél, mert látom, ég a füled.

LENKE. Mert fúj a szél. S aztán a ház égjen inkább?

FÜGEDES. Fúj a szél. Talán füttyörészik? *A távozó Miklós füttye.*

LENKE. Nem hallom.

FÜGEDES *fülön ragadja.* Nyisd ki jobban azt a kigyulladt füledet!

LENKE. Jaj! Ez tiltva van!

FÜGEDES. Nem sértés ez, Uram, csak megnyújtom egy kicsit. Érdekes ez a te füled s a nőké általában. Azt hallják, amit akarnak, arra emlékeznek, ami jólesik nekik. *Miklós már énekel.* Az éneket sem hallod?

LENKE. Azt mintha hallanám. De itt valahol... a szívem tájékán.

FÜGEDES. Nem a szíved alatt? Ha gyerek lesz időnap előtt, vége az üdvösségemnek. Mert akkor én téged megnyúzlak.

LENKE. Nem lesz gyerek időnap előtt!

FÜGEDES. Hanem hogy lesz és mikor lesz? Ide hallgass, te hétördög! Ez a te Lucifered a múltkor is elszalasztott engem az erdő sarkáig, azt kiabálván, hogy kigyulladt a szénám. Amíg én potyára nyargaltam, az Isten tudja csak, mire vetemedtetek.

LENKE. Vetemedés nem volt. Csak néztük a szivárványkaput.

FÜGEDES. Szivárványkapu... az még lehetséges. De hogy ez az istentagadó bakszamar a kezedre pályázzon vagy pláne megrontson... az nem lehetséges! Jól véd az eszedbe.

LENKE. Nem vésem, mert hozzámegyek.

FÜGEDES. Ha velem, velünk együtt megkeresztelkedik: elvehet.

LENKE. Megvan az már keresztelve. Az Atya, a Fiú, Szentlélek nevében legyen a te neved Miklós...

FÜGEDES. Nem érvényes! Amit öntudatlan állapotában reá loccsintottak, nem érvényes!

LENKE. Csak ha vízbe fekszik, mint a bivalyok?

FÜGEDES. Szentelen! Istentelen! Húzd be a nyelved! *Lenke a létrán menekül fölfelé.* Vigyázz, még nem estem át a szent keresztségen, még elverhetem rajtad a port! A keresztségről pedig nekem egy taknyos leánka ne filozofáljon. Elmére megy a dolog, ha nem tudnád! Isten bölcs volt, amikor tudásuk szerint csomózta össze az alattvalóit. A legbutább legalól, a legokosabb legfelül.

LENKE. Én most felül vagyok!

FÜGEDES *a vesszővel porolja Lenkét.* Ezt már te se tűrnéd, Atyám!

PRÉDIKÁS *jön, vesszőcskével a kezében.* Fügedes testvér! A testi fenyítés... megmondtam...

FÜGEDES. Tudom, tiltva van.

Lenke elmenekül.

PRÉDIKÁS. Közvetlen módon. De közvetett úton? Gondold csak meg. Úgy egészen más lehet a helyzet.

FÜGEDES. Eddig minden szavadat értettem. Ezt nem egészen...

PRÉDIKÁS *intésére Fügedes átnyújtja neki a vesszőt.* Például: felelős-e a hadügyminiszter egy hülye őrmester viselt dolgaiért? Nem felelős. Valami spárgát. *Fügedes a zsebkendőjét nyújtja.* Ezért szabad az őrmesternek ütlegetni. Mármost: eme vesszőre egy másik vesszőcskét kötök. *Saját zsebkendőjét is ráköti.* A második virgácsot, az őrmestervesszőt ilyenformán nem Fügedes testvér, a miniszter kezeli, hanem áttételesen az anyavirgács, apavessző, mindegy, hogy nevezzük. A fontos, hogy elhatároljuk magunkat a tetteinktől.

FÜGEDES. Áááá!

PRÉDIKÁS. A hangyák, méhek ugyebár az ösztöneiket helyettesek útján gyakorolják: anyakirálynővel, herével satöbbi. Tanuljunk tőlük! Ma jó napom van, sokat gondolkoztam, és rájöttem: a tetteink sorra visszatérnek, és azt mondják: jó napot, uram, nem ismerjük mi valahonnan egymást? Nos, ilyen esetben történik a lelki katasztrófa.

FÜGEDES. Azt a csipagólyát!

PRÉDIKÁS. Várj. Ha csak vesszőnyi hatalom van is a kezében, és nem hosszabbítod meg azt mással, másokkal: vállalnod kell a tetteid következményét. Márpedig csak annak lehet nyugodt az álma és rendes az emésztése, aki mindennap elfelejti a kifogásolható tetteit. A vizek is éjjel tisztulnak meg ugyebár. A Maros...

FÜGEDES. Értem! Nincs, aki beléhugyozzék!

EMMA *törlőronggyal, felgyürkőzve jön s áll neki a kádat tisztogatni.* A kádba?

FÜGEDES. A filozófiába, asszony, ne szólj bele!

EMMA. Még mindig tele van szálkával.

PRÉDIKÁS. Mert lefeksziünk mint bűnösök, és fölkelünk mint bűntelenek. Egyesek lefeküsznek cédák módjára, és

fölkelnek a mezőknek liliomaiként. Érted, Fügedes? Ahogy magatokról mondtad: két özvegy, két lilium.

EMMA. Lenkével csináljatok valamit. Úgy látom, megint megszaladt az esze.

PRÉDIKÁS. Bízátok csak rám!

EMMA. Magára bíztuk, és mi az eredménye? Az apja beszéljen a fejével. *El.*

FÜGEDES. Majd az apja. Tudom már, tudom a teendőm.

PRÉDIKÁS. Az eszmédet halljam.

FÜGEDES. A fontos tehát, hogy kezünk, lábunk tiszta maradjon, sőt érintetlen.

PRÉDIKÁS. Úgy van, barátom. A nyelvünk is lehetőleg. Másokkal mondassuk el a következők dolgot.

FÜGEDES *előszedve a kaptafát.* Mit szólna ehhez a csizma-kaptafához?

PRÉDIKÁS. Kaptafa. Mi célod vele?

FÜGEDES. Szerkeszteni fogok belőle egy seggbe rúgó gépet.

PRÉDIKÁS. Csak nem a lányok nevelése végett!

FÜGEDES. Nem. Azoknak itt a vesszőcske az anyavesszővel. Ezt másvalakinek az ülepe végett találtam föl.

PRÉDIKÁS. Mondja valaki, hogy nem ezermester a székelő!

FÜGEDES. Sitty!

PRÉDIKÁS. De hát mégis, kinek az ülepéről van szó?

FÜGEDES. Közös ellenségünk. Engem bolond liknak nevezett, téged bolond szélnek és tetejébe másnapos... hetednaposnak.

PRÉDIKÁS. Hogy fulladna meg! Én megbocsátok neki.

FÜGEDES. A lányomra fáj a foga. Suty!

PRÉDIKÁS. Lenkére! Elzavard innen a pogányt! Lenkét csak közölünk valóhoz adhatjuk! Csakis gyülekezeti férfiúhoz! Similia similibus curantur. *Az elképedt Fügedes láttán.* Vagyis: úgy tisztulunk, ha nem vegyülünk.

FÜGEDES. Fidibusz. Sitty-sutti!

PRÉDIKÁS. Tedd le már azt a kaptafát és ide hallgass. Mit gondolsz, hány éves vagyok?

FÜGEDES. Mit mondjak, hogy ne tévedjek, meg se bántsalak: harminc és ötven között.

PRÉDIKÁS. Harminchárom éves vagyok, mint Krisztus volt, amikor megfeszítettet. Ilyenformán magam is nősülni szeretnék.

FÜGEDES. Nősülni! Még jó, hogy az utolsó pillanatban eszedbe jutott. Erre máris ihatnánk valamit.

PRÉDIKÁS. Ha nem tiltaná a fogadalmunk.

FÜGEDES. Azt mondtuk: nem iszunk. Azt semmiképpen sem, hogy másokat nem itatunk, szeretettel meg nem kínálunk. Ha én elhatárolom a lábamat egy seggbe rúgó géppel a bűntől, nem tehetem ugyanezt az ivással – itatás útján? Te engemet, én tégedet! *Tölt, karöltés, koccintás. Egymást itatják.* Így valahogy.

PRÉDIKÁS. Ilyen tehetséges tanítványom se volt még! Egyik találmányod jön a másik után. Isten éltesen.

FÜGEDES. Tenéked szerencsét az asszonyválogatásban.

PRÉDIKÁS. Mármost kérdeznék valamit, drága testvérem, de kérlek, a válaszodba ne légy elhamarkodott, ne légy oktondi és falusi előítéletek rabja, hanem légy bölcs, és gondold a magad előhaladására is. Téged a kommunisták fölkaptak és elejtettek, már-már vezető ember lehettél volna, hála Istennek, hogy nem lettél, a nagy Moloch torkából kimenekültél, és jó helyre kerültél a gyülekezetünkben.

FÜGEDES. Remélem.

PRÉDIKÁS. Én nemcsak remélem: bizonyos vagyok benne, hogy oda kerülsz rövidesen a vezető tanácsba.

FÜGEDES. Nem, nem, nem! Hallani sem akarok róla. Hanem ahogy mondd: befelé fordulás! Végeztem.

PRÉDIKÁS. Ezen majd még gondolkozol.

FÜGEDES. Kérdezni akartál valamit.

PRÉDIKÁS. De újrakérnélek: ha megtisztelsz és válaszolsz, ne légy elhamarkodott, az előítéletek rabja...

FÜGEDES. Mondtad már! Ez ne legyenek, az ne legyenek, amaz ne legyenek. Hanem mi az isten legyenek?

PRÉDIKÁS. Az apósom.

FÜGEDES. Te meg vagy bolondulva!

PRÉDIKÁS. No ugye, hogy elhamarkodtad?

FÜGEDES. Az a hétvezér a fáról a nyakadba ugrott. Tán csak nem lenne hajlandóság benne...

PRÉDIKÁS. Talán. Isten és az atya segedelmével.

FÜGEDES *vesszőt ragadva*. Az atya segedelmét megkapja most tőlem.

PRÉDIKÁS. Megállj! Ezzel már nem segíthetsz rajta. A bajnak mélyebb a gyökere. Nem haragszol, ha figyelmeztetek: kissé romlott már az a lány, és ezen csak én segíthetek. Ha romlik a befőtt: gyorsan meg kell enni. Ha romlik a lány, hamar férjhez adni. Régi törvény ez. És ha nem tudod elképzelni magad apósomnak, fordíts egyet a dolgon: képzelj el engem védnek, vejednek.

FÜGEDES. Erre most nincs időm. De felelsz az állításodért. Mivel igazolod az én gyermekem romlottságát?

PRÉDIKÁS. Bizonyos Laji felől érdeklődj nála.

FÜGEDES. Laji? Nem Miklós?

PRÉDIKÁS. Laji, Miklós, mindegy nekem! A romlottság beütött a lányaid közé. Nem azt mondom, hogy mindenik gyereket vár...

FÜGEDES. Híjjj, a dumnyezós...

PRÉDIKÁS. Ne vétkezz!

FÜGEDES. Nem mindenik, hanem csak minden hányadik? Mondd, amit tudsz, azt se bánom, ha helyben megüt a guta!

PRÉDIKÁS. Kérlek, nyugodj meg. Itt most a szavak és a tettek kölcsönösségéről van szó. A könnyelmű és dévaj gondolkodás erkölcsi kisiklásokhoz vezethet. Hol tart ebben Lenke például? Csak az Isten tudja.

FÜGEDES. Majd nekem megmondja. *Kifelé rohantában.* Lenke, hééé! Hol vagy, Lenke?

PRÉDIKÁS. Úgy vélem, Uram, hogy elpuskáztam a dolgot. Ezen már csak te segíthetsz, és ha tőlem, nyomorult földi szolgálótól a sugalmazást nem vennéd rossz néven, alázatosan kérlek: támassz benne Emma testvérnőnk iránt erősebb szenvedélyt. Csak ezt tedd meg, Uram, a többit bíz reám, gyarló prédikátorodra. Jól tudod, Uram, élvezet nem hajszolok a magam számára: veszendő lelkeket szeretnék a te ügyedre téríteni. Ámen.

FÜGEDES *jön a fülön fogott Lenkével.* Gyere, gyere, gyere csak gyere, mondd meg a mi testvérünknek: ki az a Laji, aki megront benneteket?

A háttérben a többi lány óbégat: „Ó, Fügedi Károly, mi atyánk vagy nékünk! Esedezve kérünk, bocsáss meg minékünk.”

LENKE. Az nem Laji! Hanem Laji bácsi! Laji bá!

FÜGEDES. Mondd meg a testvérnek: ki az a Laji bá?

LENKE. Megmondom, ha elereszti a fületem! Prédikás testvérnek töredelmesen bevallom: Laji bácsi a mi mezei bakterünk! Ő szokott nekünk répaszedés közben Ádámról s Éváról történeteket mesélni.

FÜGEDES. Hány éves? Azt is mondd meg!

LENKE. Nyolcvanhét éves, jelentem alázatosan.

FÜGEDES. Majdnem annyi, mint Séth és Ábrahám! *Kacag.* Adj Isten, hogy csak ilyenek rontsák a lányaimat. *Lenke gyorsan kimegy a többi lány után.* No de így is köszönöm neked a figyelmeztetést. Jobb félni, mint megijedni. Erre ihatnánk egyet.

PRÉDIKÁS. Nem. Hadd fordítsam a szót komolyra, testvérem. A harmadik angyal azt üzeni nekem, hogy bármi történjék is: imitt-amott visszautasítás – nekem nőszülnöm kell.

FÜGEDES. Ahogy elnézlek: ez már tény és való. Nem erre ittunk?

PRÉDIKÁS. A legeslegjobb eszedre lenne hát szükségem.

FÜGEDES. Állok rendelkezésedre. De nem a lányaimmal. Mert né... A legnagyobb csak tizenkilenc, a két legkisebb csak tizenhat éves. Mármost te Krisztus urunkkal egyidős lévén valahogy úgy kellene vedd a direkciót, hogy... Na szóval mégis mire gondoltál?

PRÉDIKÁS. A dolgot előlről kezdve: én rád gondoltam.

FÜGEDES *megfagyva*. Reám?! Éppen rám?

PRÉDIKÁS. A harmadik angyal üzenetére...

FÜGEDES. Ilyeneket üzen neked a harmadik angyal? Hát meg van az az angyal háborodva?

PRÉDIKÁS. Sőt nagyon is eszénél van. Míg Lenke fülét ráncigáltad, tőle tudtam meg, hogy mi a teendőm. Téged is ő ajánlott.

FÜGEDES. Mi... mi... minek és mi végett?

PRÉDIKÁS. Mivelhogy a legjobb hívőtársam vagy az egész gyülekezetben.

FÜGEDES. Akad bizonyára jobb is, én csak kezdő vagyok, még meg sem kereszteltél.

PRÉDIKÁS. Úgy gondoltam, hogy rögtön a keresztelkedés után.

FÜGEDES. Meg se szárítkozzam?

PRÉDIKÁS. Megszárítkozol, felöltözöl szépen, és nevemben s az érzeményeimmel, de saját szavaiddal Emma elejébe állasz.

FÜGEDES. Az elejébe. És mit csináljak ott az elejében?

PRÉDIKÁS. Megkéred nekem a kezét. A kezét, amit csak indirekte szoktál fogdosni, a lábán keresztül.

FÜGEDES. Hogy én kérjem meg a kezét?!

PRÉDIKÁS. S mindent, ami velejár.

FÜGEDES. De hát ez borzasztó.

PRÉDIKÁS. Mi a borzasztó?

FÜGEDES. Téged másodszor is visszautasítani.

PRÉDIKÁS. Miért ugyanbizony?

FÜGEDES. Hiszen én is erre akartalak kérni.

PRÉDIKÁS. Hogy vegyem el Emmát feleségül?

FÜGEDES. Hogy te kérd meg nekem! Hogy én vegyem el feleségül.

PRÉDIKÁS. Ugyancsak a harmadik angyal sugallatára?

FÜGEDES. A nyomorúságom sugallatára! Itt van ez az öt gyermek, mindahány nőszemély. Öt zsák bolhát könnyebb lenne kordában tartani.

PRÉDIKÁS. Hát ilyenformán tudd meg, testvérem: énnekem borzasztó.

FÜGEDES. Mi borzasztó?

PRÉDIKÁS. Emmáról a javadra lemondani. De lemondok. Öt zsák bolhával Emma téged illet. És hogy csak négy zsák maradjon a nyakatokon: Lenkét elviszem. Erre iszunk... ihatunk egyet?

FÜGEDES. Nem, nem! Gyakoroljátok csak ti ketten tovább a lemondást.

PRÉDIKÁS. Annyira szeretem őt, hogy javadra, javára, lemondok róla, de hadd mentsem meg azt a hétördögöt.

FÜGEDES. Az első szó jogán mégis téged illet.

PRÉDIKÁS. A te nyugalmad és házasságod nekem mindennél fontosabb.

FÜGEDES. De minekünk a tied még fontosabb.

PRÉDIKÁS. A harmadik angyal összezavarta az üzeneteket.

FÜGEDES. A harmadik angyal sohasem tévedhet.

PRÉDIKÁS. Emmának is előnyösebb, ha kettőnk közül téged választ. Lenkét nevelni szeretném.

FÜGEDES. Sír a lelkem az árvaságod láttán.

PRÉDIKÁS. Mindenről lemondhatsz, ami bűnös gyönyör: az asszonyról nem lehet. Örömet megkérem neked a kezét.

Emma jön és figyel. Prédikás, Fügedes már a dombon egyezkedik.

FÜGEDES. Hagyd, hogy örömet szerezzek neked. Ha tudná Emma, mennyi jót mondhatok róla!

PRÉDIKÁS. De én is őneki terólad. Az erényeidet beara-nyozhatom.

FÜGEDES. Hivatásod fontosabb az én nyomorúságomnál.

PRÉDIKÁS. Bajaidat csökkenteném, ha Lenkét elvihetném.

FÜGEDES. Lenke még csirke, vigyed a kotlót! Énekelve. Emma tiéd, odaadom neked.

PRÉDIKÁS. Amint vagyon, magadhoz úgy vegyed. Észreveszi Emmát, s az épp keze ügyébe kerülő esernyővel döfködi Fügedest, figyelmeztetésként. Az nem veszi észre.

KETTEN éneklük.

Fáj szíved szörnyű árvasága,

Emma legyen vigasztalása.

PRÉDIKÁS Fügedest figyelmeztetve. Emma!

FÜGEDES. Emmát néked adom!

PRÉDIKÁS új dalba kezd. Ref. énekeskönyv 259. Amint vagyok, sok bűn alatt...

KETTEN. Amint vagyok, sok bűn alatt...

FÜGEDES. Amint vagyok... Észreveszi Emmát. Csönd. Akkora nagy marha vagyok.

Gyors függöny

2. kép

A Fügedes-lányok és a farsangos legények a függöny elé vonulva éneklik a végtagemberek, nyúlványemberek dalát. Egyedül Miklós van civilben. A dallam végén:

MIKLÓS. Merre, merre, Fügedes testvér? Merre megy a szekér?

FÜGEDES *a függöny mögött.* A lelkiismereti szabadság nevében arra veszem az irányt, amerre akarom. Amerre Tordán immár négyszáz esztendeje meghirdették. Legelőször a híres Európában!

MIKLÓS. Torda! Torda! Háttal a vályúnak, mint a tordai malac! Hét isten, hét templom és hétszer hétfelé szaladó szekér. Hét mennyország, hét pokol, csak tessék! Válaszszatok és az istenért! össze ne tartsatok! Hová, hová, testvéreim? Egymás felé? Mindig csak másfelé, mint ahová kéne! Befelé, befelé, hogy ne lássunk kifelé. Elfelé, lefelé, dongahullásba, abroncstalanságba, ott vár bennünket Ninive s Alexándria! *Dal. Eszközemberek, végtagemberek.*

Amikor a függöny felmegy, a hatalmas keresztelőkádat négy Fügedes-lány állja körül. Lenkét nem látjuk. Ének.

Ó, Fügedes Károly,
Ki atyánk vagy nekünk,
Ím leborulva, esedezve kérünk,
hogy újszülöttként

Megbocsáss minékünk,
Akik ellened
Semmit se vétettünk!

ERZSI. Hogy te vagy az Atyánk, csak annyit vétettünk!
Lányok, minden időben táncolhatnékom van!

TERÉZ. És még mid van?

Erzsi Teréz fülébe súg.

TERÉZ *kacagva*. Te vagy a kicsi, és már te is kezded?

ERZSI. Hát csak Lenkének szabad?

MARIKA. Nekem foxolhatnékom és tangózhathatókom van.

MAGDUS. Ahhoz bálba kéne menni, de mit mond Prédikás? Akár a gyümölcs: az ember is tömegében romlik.

ERZSI. Mert az ember embernek farkasa.

MARIKA. Mert egyik ember a másiknak a bűn pecsétjét üti a hátára.

TERÉZ. Emma néninek ilyen pecsét van a hátán?

MARIKA. Amitől odaveszett Sodoma és Gomorra. Vízet melegítsünk, lányok, különben a kádból náthásan fogunk kimászni!

LENKE *főlegyenesedik a kádban, kezében étkeskosárral*. Sodomában nemcsak pecsételtek, hanem ettek és ittak is! Bevágjuk ezt a kis kóstólót.

MAGDUS. Jézusom! Honnan került ez ide?

LENKE. Ilók, Mihók, Szamár, Ludas Matyi és Miklós küldi, hogy lenne nekünk is utolsó vacsoránk.

MARIKA. Be jó! Be jó! Torkig vagyok már fehér fuszulykával!

TERÉZ. Sárgarépával!

ERZSI. És mindenféle kecskének való zöldséggel.

MAGDUS. Apánk fülébe... orrába jut ez disznóság, és végünk van!

LENKE *étket osztogatva*. Szűk szoknyája reped a farán! Megszöktetem magam. Mit gondoltok? Meg lehet már engem szabályszerűleg szöktetni?

MAGDUS. Mi kell hozzá?

LENKE. Egy jó szöktető. Csak ennyi. Mert a többi később elékerül.

ERZSI. Milyen többi?

LENKE. Ehhez te még kicsi vagy.

MAGDUS. Minden szöktetés szabálytalan.

LENKE. Szabálytalan körülmények között a legszabályosabb!

TERÉZ. Füstölt kolbász, édes jó Istenem!

ERZSI. Abált szalonna, szent Habakuk!

MARIKA. Szűzanyám! Májas!

MAGDUS. Atyaisten! Be gyönyörű sódar!

LENKE. Magdus, te leszel az őrszem. Ha táti jönne, tüsszentesz egyet.

MAGDUS. Persze, mindig csak Magdus! Akkor én hogy eszem?

LENKE. A száddal.

TERÉZ. Fogjad! Faljad! Be ne kapd! Megesküdtünk, hogy fulladjunk meg az első falattól. Köpd ki!

LENKE. Folytatjuk a második falattal. Jól figyelj, Magdus, nehogy meglepjen a tatus. *Mind esznek*. Ettől akar minket megfosztani. Ha nem egyébért, ezért a finom kolbászért is megszöktetem magam.

TERÉZ. Ahol érem, ott eszem. És ha te szöksz, én is megteszem.

ERZSI. Akkor szökjünk valamennyien!

MARIKA. Kati ángyoméknál tegnap pulykahúst ettek. Akkora combok, mint egy-egy döngölő...

MAGDUS. Prédikás! Prédikás!

A lányok megfagynak.

LENKE. Az apja fakanala! Eredj ki, mondd meg neki, hogy a keresztelőre készülünk, mosakodunk, mindahá-nyan csurdék vagyunk.

MAGDUS. Hogyne, hogy a falakat ledöntse.

LENKE. Akkor mondd, hogy Miklós egy nagy bottal várja, féltékenységi nyavalyatörésben!

PRÉDIKÁS *kintről a ház sarkából*. Lenke! Lenke! Jer ki egy cseppet!

LENKE. Hát ez mit akar?

TERÉZ. Téged külön akar ott kinn megkeresztelni.

ERZSI. Ne menj ki!

LENKE. Egyetek nyugodtan. Én majd lecsillapítom. *Ki. Hívást hallottam. Íme kirohantam.*

PRÉDIKÁS. A szíved hozott, ugye?

LENKE. És a kíváncsiság. Mit kell most itt nekünk csinálni?

PRÉDIKÁS. Megegyezni valamiben.

LENKE. Egyezzünk, de hamar.

PRÉDIKÁS. Keresztelésedre meglepetést hoztam, de most még senkinek sem szabad tudni róla, egyedül neked és a Fennvalónak.

LENKE. Őt is megkereszteljük?

PRÉDIKÁS. Ó, te pogány angyal! Jól figyelj rám. Elmélyül-ten olvasd majd egymagadban a zsoltárocskát, amit neked, hozzád írtam. Ha szíved is rábólint, a választat várom. Később visszajövök, és ugyanitt megmondod: igen vagy nem? E szerint rukkolok majd elő szavaimmal az ünnepi vacsorán. Amikor jövök, titkos jelt adok neked. Úgy lépjél ki, hogy senki ne vegye észre.

LENKE. Mi lesz a titkos jel?

PRÉDIKÁS. No várj... Mi légyen az...

LENKE. Tudom már. Tessék macskamód nyávogni, de kandúr legyen, mert a mienk is bakmacska. Akkor én azt mondom odabent: kiviszek a nyavalyásnak egy kis nyalni-falnivalót.

PRÉDIKÁS *megcsókolja*. Okos vagy. Aranyos. Ó, te édenkertnek férceletlen lánya!

LENKE. És be tetszik fejezni, mit az Isten férceletlen hagyott?

PRÉDIKÁS. Darazsak nélkül is, te gyehenna, te Sodoma, Gomorra! *Nagyot ugrik örömében és elnyargal.*

LENKE *be, kezében a papírtekerccsel, magát illegetve*. Kereszt-ajándék.

ERZSI. És csak neked?

MARIKA. Mert te vagy a kedvence!

LENKE. Atyám fiai, akik nem sikerültetek, mindahányan fehérnépek lettetek. Prédikás újabb tanítását hallgassátok meg kellő figyelemmel és alázatossággal.

Zsenge Lenke!

Ha tenéked prédikálok,

Se nem élek, se nem halok

Görögdinnye fejű vagyok.*

TERÉZ. Kész! Apostolunk megbolondult.

LENKE. Sicc!

Ádám s Éva lehetnének mi,

Ha mernél atyádnak szólni.

Mert én szóltam, de nem adott,

Csak hogy főbe nem kólintott.

A szent keresztség után újból megkérek tőle,
ha te is igent mondasz.

Gyulus, akit szíven kaptál,

Mikor az ölébe potyogtál.*

Csönd.

ERZSI. Látod, mit művelsz a görögdinnye faroddal?

* Weöres Sándor dalszövege

MARIKA. Annak adok, akinek akarok, ezt ő magára vette, most aztán adj neki választ!

LENKE. Persze, hogy adok. Hol láttál te még ekkora szerelmet? Hogy miattam görgödinnyének érzi magát? Meg pénze is rengeteg van. Szálára se megvetendő, és a lehető legjobb mestersége van. Ha lebénul is: a nyelve megmarad. Aranyszájú Szent János, ahogy Emma néni mondja. Én az ő nyelve mellett úriasszony lehetek. Megélünk a szavaiból. Más gürcöl: ő jóra vezet és idvezít. Mellette még a mi atyánkot is módosítani lehet: a mi mindennapi tanításunkat az ő szájából add meg nekünk ma. Hát akkor...

MAGDUS. Jön az öreg! *Távolról énekszó.* És kapatos.

FÜGEDES *távolról is kivehető szavai.* Ez újszülöttnek földi egész életét karjaid védjék.

MARIKA. Nem kapatos!

LENKE. Áhítatos. Dugjátok el a kosarat!

ERZSI. Az ágy alá!

TERÉZ. Ne, ne! Oda ne, mert amikor a macska az ágy alá csinál, menten észreveszi.

LENKE. Az ágyba dugjátok, a szalmazsák alá! Prédikás papíráját is! *A tekercset a kosárba rejti.*

TERÉZ. Az ágy alá beszagolhat s észreveszi!

LENKE. Töröljétek meg a szátokat; rajta még a bűn jele, boldogtalanok! Ne leheljétek rá, nehogy megérezze!

ERZSI. A maradékot az asztalról! *Egy-egy falat kerül a szájukba.*

LENKE. Nyeljétek, ne rágjátok! *De már nincs idő rá.*

Fügedes jön, frissen nyírva, borotválva.

FÜGEDES. Mi az, semmi köszönés? Mi van, sóbálványok? Se hang, se mozgás? Tán bibis az orrotok. Sorakozó! *A lányok egymás mellé sorakoznak.* Mind itt vagytok? Már nem látok jól a bánattól. Mit eszünk? Sehol semmi terítés! Mit

eszünk? Megnémultatok? *Lenkéhez.* Neked mitől guvad a szemed?

MAGDUS. Sárgarépát evett az imént.

FÜGEDES. És mindannyian répát ettetek? Megmondtam volt: étkezés előtt asztali ima nélkül semmi zabálás meg kóstolgatás. Magdus, minden kihágást jelentesz.

MAGDUS *félre, hogy meg ne érezzék rajta a fokhagymás szallonna.* Megértettem.

FÜGEDES. Oszölj! Terítés!

A lányok gyorsan asztalt terítenek. Fügedes nekivetkőzik az étkezésnek. A tükörben nézegeti magát. Gondolom, így már tetszeni fogok az Úrnak.

LENKE. El fog ájulni a gyönyörűségtől.

FÜGEDES. Kácc ki! *Asztalhoz ül.* Lássuk, mit eszünk?

LENKE. Csupa konzervet, amit a jól konzervált Emma néni hozott.

FÜGEDES. Hol néma vagy, hol szemtelen.

ERZSI. Paszulyfőzelék, fuszulykavagdalék, borsó, tök és padlizsán.

LENKE. Édenkertbeli különlegességek. És látá Isten, hogy jó. Egyetek füvet!

FÜGEDES. Baj lesz, Istenem! Megnyújom a sátánfajzatját! Ki a soros az asztali imában? Melyikötök a mai szolgálattos?

LENKE. Jöveljézuslégyvendégünk, a padlizsánt áldd meg, kérünk. Ámen.

FÜGEDES. Ebéd után juttasd eszembe, hogy a padlizsánért megkapd a magadét. *A szegen lógó, segédvirgáccsal hosszabbított vesszőre pillant.* És huzavonát, fészkelődést az imádkozásban többé ne lássak. Megértettük?

MAGDUS. Megértettük, édesapám.

FÜGEDES. A többinek szoltam. Osszátok be egymást ügyesen. Ez itt nem közgyűlés, hogy biztassuk egymást a felszólalásra. Magdus, készíts nekem listát az imasorosok-

ról, tűzd föl a falra, és aki leimádkozta a normáját, kipipá-
lod, megértetted?

MAGDUS. Kipipálok.

FÜGEDES. És hányszor megmondtam, hogy a legyeket
külön szervírozzátok?

MARIKA. Csak az imént esett bele.

TERÉZ. Téli időben már nehezen repülnek.

FÜGEDES. Ne magyarázz! Benne volt.

LENKE. Gondoltuk, lássunk egy kis húst is.

FÜGEDES. Ezt a keveréket melyik keverte?

LENKE. Az élelmiszer-miniszter. Icsálé-pécsélé, sztász
nyolcvanhárom.

FÜGEDES. Semmi csálé-pécsálé, sztász nyolcvanhárom! A
miniszter nem fogdos legyet, hogy elmenjen a kedvem a
hústalan ételtől. Ti találtátok ki, mert lázadtok! Nem kell
nektek az új keresztség! Koppány-ivadékok! A sarokba
valamennyien!

LENKE. Táti bizonyára...

FÜGEDES. Semmi bizonyára! Imára! Melyik a soros? Már
megint nem tudjátok?

ERZSI. Aki ételt, italt adott...

LENKE. Ettünk, ittunk, ámen.

FÜGEDES. Te megint szabotálod itt az áhítatot! *A vesszővel
supákolja őket.* Egyek vagytok mind az erkölcsi romlottság-
ban! Fáj a fülem a mások vélekedésétől! Az én tisztességes
házamban romlik a befőtt? Kifőzöm én belőletek a bacilust!

LENKE. De nagyon elkapta tátit a nevelés! De míg édes-
anyánk virrasztott velünk, jó volt ugye a tanácsirodában
borozgatni? Osztályharcosan!

FÜGEDES. Éltünk, ahogy éltünk, változatos kecsegtetés-
ben. Rossz volt az irányzék. Tudom jól, hogy már-már is-
tentelenné lettem. De tanuljátok meg, hogy az ember, míg
él, javíthat magán, ha másokon s a világon nem is. De mi
lesz itt, ha már a családomban, utolsó mentsváramban is

felüti fejét a világi feslettség? Hol szivárog be? Melyik repedésen? Melyikőtök hurcolja ide a bacilust? Különben sejtem én, te Lenke! Imádkozó sáska, böjtös majom és egyebugya félnótás? Hát nem időszerű már a leszámolás? Fállábra! Fállábra! *A lányok állnak, mint a golyák.* Megbeszélhetjük békésen is: mért lázadtok?

LENKE. Mert például táncolni akarunk.

FÜGEDES. A világ vesztét érezzük minden irányból, és ő dalidózni akar. Majd megtáncoltatom én a vesszőt a hátatokon.

MARIKA. Hát a mozit kinek találták fel?

FÜGEDES. Moziba kívánczol, a sötétbe, vásott kandúrokkal csókolózni!

LENKE. Csak rendes fiúkkal megyünk...

FÜGEDES. Kandúregyüttes az egész társaság! Majd a gyülekezetben találtak magatokhoz való hívő férfiakat. *Megcsöndesedve.* Az elhagyott világ éljen, ahogy neki tetszik és purifikáljon, purifikáljon és rugdosódjék. Mi meghúzdunk a magunk csendességében. Eleget tülekedtünk az antiklerikális aranyborjú körül, és az eredmény? Nulla! Szegény anyáttal szoktam álmodni mostanában. Eleget mondogatta: eredj, Károly, csak meg ne bánd, Károly. Nem hallgattam rá. De most hallom a hangját.

A lányok körbeállják, vigasztalják.

ERZSI. Ne bánkódjék, táti!

MAGDUS. Olyan nagyon ne bánkódjék.

MARIKA. Édesapám nem tülekedett! Mások hívták öröké, s verték az ablakot.

FÜGEDES. Mert a legkevesebb földem s a legtöbb gyermekem volt. Csak ti nem akartok rám hallgatni. Mert én nem tudom nektek a dolgot elmagyarázni. Áh! Míg Prédikás jön, aludni fogok, ne zavarjatok. *A belső szoba küszöbén megállva.* Mit érzek én itten? Mondjátok, mit érzek?

LENKE. A világ vesztét mondta volt, hogy érzi.

FÜGEDES. Ez nem a világ veszte. Hanem kolbász. Kolbász! Pogányszag. Vagy csak egy régi vacsorának az emléke lehet az orromban? Az ördög kísértése?

MARIKA. Az utolsó vacsoráé.

FÜGEDES. Nem, nem! Innen jön a közelemből. *Kutat.*

TERÉZ. A légből jön. Ilyenkor mindenütt disznót vág-nak.

FÜGEDES. Ne pofázz! Szimatolj! Szimatoljatok! Hát nem érzitek?

A lányok is körbeszimatolnak.

MAGDUS. Padlizzsán.

FÜGEDES. Nem padlizzsán.

ERZSI. Édesapámnak az orra képzelődik.

FÜGEDES. Az orromat ne gyalázd! Már nemcsak kolbász. Abált szalonna is! Odabentről! *Belép a belső szobába.*

LENKE. Ide jöjjön, táti, mert itt érzek valamit!

FÜGEDES *kilép*. Pedig innen az ágyból jön. Prédikás megmondta volt: minden kísértés az ágyban kezdődik.

LENKE. Hajaj! És mi minden!

FÜGEDES. Azt te honnan tudod? Erről majd még beszélünk, hogy honnan tudod. Mondom, hogy abált és fokhagymás! Az ördög vert itt tanyát. Elsőnek az ágyat szedem széjjel. *Be.*

TERÉZ. Na, lányok! Készítsük a fenekünket.

LENKE. Nem készítjük! *A szegen lógó vesszőt az asztal alá dugja.* Kézzel nem lehet, mert az közvetlen és az égre mutatva... nem engedélyezi.

FÜGEDES *felordít*. Hőőő! Dumnyezó! Hát itt van! *Kirohan, sódart lóbálva.* Mi ez? Mi ez, pokolnak bogáncsai?! Ki hozta, ki lopta ezt ide? Erzsi, Magdus, Marika, Lenke, Teréz vagy hogy hívnak! Mi ez?

LENKE. Ha nem egyéb, az ördögnek a lába. Vagy valami cáfolat a kísértésre.

FÜGEDES. És mindannyian ettetek belőle! A hallgatás beismerés. Ki hozta ide?

MARIKA. Mi nem hoztuk!

FÜGEDES. Jött magától, ugye? A kandúrok közül hozta valamelyik. Csak ők járnak a házhoz. Kezdjük azzal, amelyiknek én bolond lik vagyok és imádkozó sáska. Miklós? Lenke!

LENKE. Lehetséges.

FÜGEDES. Akkor a büntetés is lehetséges. Hátra arc! Fel a szoknyát. Hol a vessző? Hová dugtátok el a vesszőt? A nadrágszíját veszi elő. Mit csináljak, Uram? *Rendre suhint a lányokra. Lenke közben elmenekül.* Nincs ördög? Lesz ördög! Nincs igazam? Lesz igazam! Nem megmondta Prédikás, hogy a testetek Istennek székháza?! Így vigyáztok a székházra? Ni visibálj, Erzsi! *Magdushoz.* Te húzódj félre, te már kaptál! Hol vagy, Lenke!

LENKE *a belső ház ajtajából.* Az Úr megtiltotta! Az Úr megtiltotta!

FÜGEDES. Most az ő parancsára teszem, s az ő érdekében! De várj csak! Nem hullatom én el miattad a nadrágomat. Te vagy itt a kovász, te komolyabb büntetést érdemelsz. *Elészedi gyorsan a sarokból az eddig letakart farba rúgó gépet.* Ide telepedsz a büntetőszékbe! Ide, ide, ide, sódarvezér! Majd kapsz a sódarodra!

Lenke beül a büntetőszékbe, Fügedes a lábítót kezdi működtetni. A kaptafának minden egyes lendületére fölajgatnak a lányok s Lenke is.

Neked elég! Teréz! Neked sem árt. *Teréz beül.* Ezt az Úr nevében!

TERÉZ. Jaj!

FÜGEDES. Marika! Ezt a Fiú nevében.

MARIKA. Jaj, hogy az isten...

FÜGEDES. Ezt a Szentlélek nevében, valamint Szent Margit, Cecília és az én nevemben is! Erzsi, Magdus! A tieteket elnapolom!

LENKE *a lányok nagy jajgató zsvájában.* Hát így húzódunk a magunk csendességébe? Ne tülekedjünk az aranyborjú körül, hanem tűrjük és szenvedjük a seggbe rúgó gépet! Hát Isten nem látja, hogy a lábát mivel helyettesíti? Csalással csalja magát az Istent is! Megszökünk innen! Mindahányan elszökünk innen...

EMMA *be.* Károly, Károly, mit művelsz itt?

FÜGEDES. Előkészítem őket a kereszttelésre.

EMMA. S éppen ilyenformán?

LENKE. Ott keresztteljen, ahol a kaptafát siratom.

*A lányok a fájós feneküket vigasztalva kimenekülnek a házból.
Emma, Fügedes hosszan hallgat, kölcsönös szemrehányással.*

FÜGEDES. Beszalonnáztak. Besódaroztak.

EMMA. Te miért ajánlottál föl engem Prédikásnak?

FÜGEDES. Hát ő miért kért föl engem, hogy kérjem meg neki a kezéd, és mindent, ami vele jár? Mert fölbiztattad, és nem csillapítottad le, mikor olyan hevesen gyakoroltátok a lemondást!

EMMA. Részegnek nincs törvénye. Persze hogy a hangulatához igazodtam egy keveset.

FÜGEDES. Én is kapatos voltam, hozzám is igazodhattál volna.

EMMA. Ezt ne osszuk, szorozzuk! Kárt nem tett bennem.

FÜGEDES. Jó-jó. Benned már a negyvenkettős ágyú sem tehet kárt.

EMMA. Hát akkor egy ilyen flinta?

FÜGEDES. Flinta!

EMMA. Amilyen te is voltál a rengeteg bortól.

FÜGEDES. Ő is flinta, én is flinta! A flintás atyaúristenit!

EMMA. Sír a Fennvaló a mosdatlan szád miatt!

FÜGEDES. Sírjon, bőgjön! Van ideje.

EMMA. Én nem követtem el semmit ellened! Te mégis felcsapsz Ábrahámnak, és oda kínálsz áldozatként ennek az úrnak. Hát Izsák vagyok én tenéked?

FÜGEDES. Nem Izsáknak. Egészen másnak néztelek. Megmondjam?

EMMA. Ne mondd! De akkor minden úgy maradjon, ahogy Prédikásnak mondtad: Emmát néked adom.

FÜGEDES. Mérgemben és bánatomban mondtam. Emlékszel? Mikor ti ott tangóztatok, úgy voltatok, én azt kérdeztem: hágy éves volt Séth, amikor meghalt?

EMMA. Kilencszáz és tizenkettő.

FÜGEDES. Jó-jó. De én azt akkor csak azért kérdeztem, hogy ne mondjak egyebet.

EMMA. Mit mondtál volna?

FÜGEDES. Kurva-szekér. Megbocsáss. Ez volt a nyelve-men, de szerencsémre Séth jutott eszembe.

EMMA. És ma mit mondanál?

FÜGEDES. Amit sokszor elgondoltam itt magamban, míg álmatlanul forgolódva hallgattam a szél nyargalását odakint, ahol a kutyanak is szomorú az ugatása. Te vetted csak észre, hogy tönkremagányosodtam itt a puszta mezőn, a pangó vizek mentén. A lányok is szenvednek, de ők legalább egymás között vannak. A hátsó ajtón legények is bebeszökdösnek, farsangolnak itten. Én csak útjukban vagyok. Visszamennék a faluba, de magad is hallhattad, mennyit csúfolkodnak velem, hogy minden megbízatásból kikoptattak a tanácsirodán. Mert akkor irigyeltek, még meg is süvegeltek. Állami fizetés ugyebár, elnökkel, titkárral parola, miegymás. Akkor jöttél te vigasztalónak s a biztatással is, hogy jobb az adventi gyülekezet, hagyjuk ott az egy-

ház kebelét. A pap kiprédikált, akkor is mellém álltál, és azután is, hogy száznegyvenhét magyar elfordult tőlem, mert ők most eggyel kevesebben énekelik: tebenned bízunk. Bízhatnak! Én azt gondoltam, kicsit helyre billen bennem a világ, ha reád hallgatok. Te pedig... hát ennyi...

EMMA. Én már nem haragszom rád, Károly. De maradjon minden úgy, ahogy Prédikásnak mondtad.

FÜGEDES. Tehát ő is Ábrahám volt! Mert ő meg nekem ajánlott föl téged.

EMMA. Ezek az ő szeleburdiságai. Fölös esze van, szeret játszani.

FÜGEDES. Nem tudom, mi a fölös benne, de bizonyos, hogy valami pluszba van. Ördögi módon eszelte ki, hogy én kérjelek meg neki, hogy aztán lemondhasson rólad javamra, rólad, a drágáról, de cserében egy másik talentuért. Ez az!

EMMA. Miféle talentuért?

FÜGEDES. Lenke lányomat akarja feleségül venni.

EMMA *megdöbben, majd zavart megértéssel*. Ugratott téged.

FÜGEDES. A szóbeli kérés után írásban is megverselve. *Kihozza gyorsan a kosarat a belső szobából*. Látod, ez itt abált szalonna, és ez itt az okmány. Egy kis szeleburdiság.

EMMA *hirtelen átfutja*. Gyulus, akit szíven kaptál, mikor az ölébe potyogtál. Ó, az átkozott!

FÜGEDES *estében fölfogja*. Emma! Hát már te is potyogsz? Ne halj meg, vehet és vihet!

EMMA. Nem adjuk, nem adjuk! A lányunkat nem adjuk!

FÜGEDES. A lányunkat, a lányainkat! Így mondod?

EMMA. Ahogy mindig is gondoltam.

FÜGEDES. Emma! *Megöleli*. Már nem is tudom, mihez ragaszkodom jobban: hozzád-e vagy az üdvösségemhez. Mert úgy sejtem: a kettő nem azonos.

EMMA *babrálva*. Károlykám! Ne emlegess engem Isten ajándékai között.

FÜGEDES. Nekem az leszel, Emma! Az Úrnak ajándéka.

EMMA. Nézz oda, hogy nekivadult! Károly! Még nem lehet!

FÜGEDES. A szakramentumát! Már hogyan lehetne...

EMMA. Először a lelkünk.

FÜGEDES. Mit ér a lélek, ha egyéb semmi sincs hozzá?!

EMMA. Először ott lássalak a cseberben! A kádban!

FÜGEDES. Hol az a víz, hogy ugorjam belé, a meleg málé-ját! *Vedret ragadva.* Gyerünk a szent vizet behordani!

EMMA *a tekercset fölkapva.* Ezt még lenyeled, Gyuluci!

Mindketten ki. Lenke jön. Prédikás érkezését várva az ablakot lesi, és közben az arcát, testét borító fehér leplet próbálja, bemegy a belső szobába.

Prédikás jön, a ház sarkában az ablak alatt elkezdi macskamód nyávogni. Kétszer, háromszor. Az ablak kinyílik, fehér leples alak hajol ki rajta.

A FEHÉRLEPLES. Vártalak, Gyulus!

PRÉDIKÁS. Gyulus! Azt mondd! Gyulus. Akkor nem is kérdelem, hogy mi a válaszd! A puszta megszólításod: boldogító válasz! Zsenge Lenke! Azzal, hogy hozzám jössz, semmi bűnt nem követsz el, hanem ellenkezőleg: az Úrnak ösvényére léptél. Semmi okod már a vezeklésre! Vesd el szép arcodról azt a leplet.

A FEHÉRLEPLES. Apám haragjától félek, de ha kimenekítesz innen, Ádám és Évaként megyünk, mert kénosz a vágy, bódog óra, vezess jóra, bé igyenest a rekettyésbe!

PRÉDIKÁS. Most is játszik a lelkem! E szent percben is incselkedik, jó, hogy megegye az ember! Egy csókot a keresztelezés előtt, előlegbe!

A FEHÉRLEPLES. Ó, ne még! A gyönyörűségtől ne haljak meg ebbe a szent percbé!

PRÉDIKÁS. De hiszen ezzel kezdődik az örök élet. A leplet félreráncigálva meg akarja csókolni. Miklós képe mered rá.

Ábrahámnak istene! Te pogány rablógyilkos! *Lenke oson melléje.*

LENKE. Gyula bácsi, nem látott itt egy bakmacskát? Cicukám! Cicukám!

PRÉDIKÁS *hitrelen felháborodással.* Sátán macskája! Nem félsz az Istentől?

MIKLÓS. Nono!

PRÉDIKÁS *hirtelen hangváltással.* Hehe! Kedvesek és játékosok vagytok. Hic erat in votis! Ezt akartam tudni! Hogy szeretitek egymást. Örülök, hogy erről meggyőződhettem. Pajkos gyerekek vagytok, a módszerben tehát valamennyire hozzátok is igazodtam, homo ludensként próbáltalak megérteni benneteket, utóvégre semmire se megyünk a hírhedett kálvini zordsággal, gyomorbajos, mordályos kedvetlenséggel, nem igaz?

LENKE. Tátim! Hogy ez hogy tud csatarálni!

PRÉDIKÁS *az elszaladó Lenke után.* Készülj, lányom a keresztelőre. *Miklóshoz.* Te, fiam, sajnos nem lehetsz ott jelen.

MIKLÓS. Én majd jövök később! *El.*

Emma egy veder vízzel rohan be, s önti a kádba, majd a belső ház felé sietve odaszól Prédikásnak.

EMMA. Ábrahám úr! A suj a nyakába!

Prédikás sajnálkozva pislog, majd nekiáll a keresztelési előkészületeknek. Palástot ölt. Hosszú, fehér gatyában, ingben Fügedes jön, mögötte Emma, karján törülköző, kezében égő gyertyaszál.

Az örök Isten, engem, kisdedet
mindig úgy segítsen,
hogy hitem által lelkem
örök üdvöt nyerjen!

PRÉDIKÁS. Mássz be, testvérem a vízbe, mely a Jordánnak üzenete. Hullámozása meg ne riasszon, sodrása ne rettent-

sen. *Fügedes bemászik a kádba.* A vacogás nem illendő. Távozzék tőled minden, ami szennyes, Emma asszony pedig legyen a te keresztanyád.

FÜGEDES. Akkor én a saját keresztanyámat veszem felelőségül?

PRÉDIKÁS. A nagy szakadékban mindennek helye van. Mondd el, testvérem, sommásan életed nagy fordulátát, mely téged e szent kádba vezetett.

FÜGEDES. Vallom itt a láthatatlan gyülekezet előtt, hogy a rengeteg tanfolyam. A tanácsi vezetőség azt mondta: Fügedes nagycsaládos szegény ember, esze is van, jó származása is van, nincs semmilyen politikai szemölcse, púpja, a mi részünkről menjen rajoni és tartományi tanfolyamokra, hogy legyen itthon minekünk képzett káderünk. Megírták az életrajzomat, és minden évben küldtek, és mentem. Szülészet, tyúkászat, propaganda, minden, és azt mondták: lesz jó fizetés is. Azután beütött a purifikálás, mindenkit levizsgáztattak és kategorizáltak a nézetei, múltja, rokonsága szerint. Tőlem azt kérdezték: Fügedes elvtárs, mit csinálna, ha valamely támadás esetén jönnének az imperialisták? Mondom: én még én, de magik? Hogy értem ezt? Úgy, hogy nekem az USA-ban édes nagybátyám van, adventista főpap. Akkor kipurifikáltak és megbélyegeztek, ámen.

PRÉDIKÁS. A vallomás elfogadható. Mondd utánam. Atyám, két arcom volt...

FÜGEDES. Atyám, két arcom volt...

PRÉDIKÁS. Egyik a te műved, másikat az emberek és a bűnök formálták. Peregjenek le rólam a vízcseppekkel a kísértések, amelyek akár valami szirének...

FÜGEDES. Szirénák...

PRÉDIKÁS. Szirének, a csábítások hangjaival.

FÜGEDES. A csábítások hangjaival.

PRÉDIKÁS. Néked ajánlom föl életemet, Uram!

FÜGEDES. Néked ajánlom föl életemet, Uram, ámen.

PRÉDIKÁS. Az ámen, az rám tartozik. De maradjon. Ámen. Lelki szemeimmel látom tebelőled, kunkori farkával az ördögöt távozni. Másszon ki testvérem a vízből, és vallja meg, ahogy érzi magát.

FÜGEDES. Fázom és reszketek.

EMMA erős célzattal *Prédikás felé*. Majd én megmelegítelek. Isten hozott közibénk. Arcát törli, majd megcsókolja. A hátsó szoba felé vezeti.

PRÉDIKÁS. A lányokat kérem!

Fájdalmas, veszendő értékeket sirató dallam. Prédikás kezében kehellyel, arcát úgy igazítja, hogy minden komikumot nélkülözön a tartása. A lányok bevonulnak, tartásuk ünnepi, sőt méltóságteljes. Ruházatuk az erdélyi Szék község népi viseletének stilizált formája. Uralkodó szín: a fekete-piros. Kezüikben gyászszegélyes zsebkendő. Énekelnek.

A LÁNYOK. Anyám, anyám, édesanyám,
Ne kiálts több átkot reám.
Anyám, anyám, édesanyám,
Ádjad áldásodat reám.

Megállnak Prédikás előtt. Nem rá néznek, hanem valahová az elszállt dallam után. A következőkben Prédikás – a szertartás idejére – átcsap mintegy saját ellentétébe. Beszédje se nem papos, se nem szónokias. Ünnepi öltözékben bejön Fügedes is, majd azután Emma húzódik melléje. Emma ruházata már nem a régi. Egyszerű, szelíd parasztasszonnyá lett Fügedes mellett. Valóban olyan, mintha a lányok anyja lenne.

PRÉDIKÁS. Fiatal életének sorsfordulóján az új keresztség felvételére megjelent: Fügedes Erzsébet, Fügedes Magdus, Fügedes Mária, Fügedes Teréz, Fügedes Lenke. Fügedes Károly félárváit édesapjukkal együtt vállalják, hogy elfor-

dulnak mindattól, ami gáncsa volt annak, hogy önmaguk lehessenek. Lépjetek be gyülekezetünkbe, testvéreim, és felejtsetek el a lelketekért, gondolataitokért tülekedő külvilág kísértéseit. Odakint: mások számára nevel benneteket nyílt és titkolt érdek; idebent, az önként vállalt lemondásban magatok lehettek. Odakint, akár a törekeny szárnyú pillangók, fénytől fényig röpködve tévelyegtetek; idebent magatokban gyújtsatok gyertyát, hogy annak a fényénél keressétek a jövődönnek ösvényeit. Az új keresztség legyen számotokra felejtés is; feledjétek a múltat, amiként a természet felejt minden tavaszon, hogy lombját, virágját oly sokszor elhullatta. Vak maszkok voltatok odakint. Legyetek látó emberekké a véka alól kiszabadított világosságban. Ámen.

*A kehelyből vizet csöppint a lányok fejére. Emma könnyezik.
Ének: „Anyám, anyám...” stb. Vonulnak át a belső szobába.
Prédikás, Fügedes hátramarad. Kézfogás.*

FÜGEDES. Szívesen látjuk majd az ünnepi vacsorára.

PRÉDIKÁS. Később visszajövök. *Indul kifelé, Fügedes kíséri.*

FÜGEDES. De vissza tetszel... tetszik jönni! Nehogy egymás nélkül maradjunk!

PRÉDIKÁS. Egymás nélkül nem maradunk. *El.*

Fügedes egyedül marad a színen. Táncos mozdulatokkal énekelve bevonulnak a legények. Ének.

Égnek a lámpák a függönyös szobában,

Barna kislány gondolkodik magában.

Ne gondolkodj, barna kislány, hanem gyere ki

Ölelésre vár a karom ideki.

A legények eltáncolnak a ház előtt, majd azután – hogy a lányok is elészaladnak –, a dombon folytatják a farsangolást. Táncolnak.

*Fügedes nézi, nyilván Miklóst keresi köztük. Miklós nincs jelen.
A fiatalok hátravonulnak.*

FÜGEDES. Szóval itt vagytok, legények. De nem jött meg a főkolompos. Az én kedves keresztapám, aki böjtös majomnak, kelekótyának, félnótásnak és imádkozó sáskának keresztelt engemet. No, gyere csak, komám, az álszakállad, papi kalapod nem fog megtéveszteni. Most légy okos, Uram, most adj tanácsot a büntetésre nézve. Azt mondod, legyen sötétség, és a vízzel teli kádat állítsam útjába? Atyám, kitűnő elgondolásaid vannak. Beverem az orrát a gyalázatosnak, beverem anélkül, hogy a kezemmel illetném. Megbüntetem és büntelen maradok, általam bűnhődik, de én általa nem esem bűnbe. Hogy mondod, Uram? Forró vizet is? Hogy megemlegesse? *Kanna vizet önt a kádba.* Utána pedig csupa tévedésből lisztes törülközővel fogom az orrát, az ateista képét borogatni. Jobbnál jobbak, Uram, az elgondolásaid. Majd azután hellyel kínálom, a seggbe rugó masinámat működésbe hozom... A lábam jobban örülne az ülepének, de hát aki direkte tisztogat: beszenyyeződik. Akkor vállalják az eszközök mindenért a felelőséget, viseljétek a következményeket.

HANG *kintről, a ház sarkából.* A farsangolókat fogadják-e, bátyám?

FÜGEDES. Fogadjuk, fogadjuk! De csak egyenként. Verifikálás! Purifikálás! Hányan vagytok?

HANG. Sokan vagyunk! *Ludas Matyi be.*

FÜGEDES. Gyönyörű kis felvonulás. Általános képmutató. Te ki vagy?

LUDAS M. Ludas Matyi.

FÜGEDES. A képedet lássam a maszk alatt! Jöhetsz és mehetsz. Vigyázz, mert itt egy kád van! De hallod-e, Matyi? Te Mátyás! A leányaim nem tojó ludak, úgy viselkedjél!

LUDAS M. Én csak kicsi gúnár vagyok, még nem kakasolok.

FÜGEDES. Hát ti? Kik vagytok?

ILÓK. Én vagyok Ilók.

MIHÓK. Én pedig a Mihók.

FÜGEDES. A képeteket lássam.

ILÓK. Farsangi csókot Ilóknak, Fügedes bácsi.

FÜGEDES. Ne fajtalankodjunk! Mihók, vidd innen az Iló-kodat, míg farba nem rúgom. Hé! Állj meg! Te ki vagy?

SZAMÁR. Én vagyok a Barát és a Szamár.

FÜGEDES. Ilók, Mihók, Szamár, Barát, ez is dupla. A barátnak, látom, csak a szamarabbik fele jött el. A képedet lássam. Így még nagyobb szamarat mutatsz. Te maszk nélkül is jöhettél volna.

SZAMÁR. Nem akartam kiedhez hasonlítani.

FÜGEDES *rásóзва*. Vigyázz, te füles! A leányaimnak nem azért csináltattam szoknyát, hogy ekkora bakszamarak bújanak alája.

SZAMÁR. I-ááá! I-ááá!

FÜGEDES. Ezen a nyelven az apáddal társalogj. Hát az utolsó farsangos hol van! A vezéretek!

SZAMÁR. Itt valahol, jön valahol!

FÜGEDES. Mifajta képmutatást öltött magára?

SZAMÁR. Nagy haja, szakálla, fekete ruhája.

FÜGEDES. Mehetsz, de vésd eszedbe: a lányaimmal nincs szamaragolás.

SZAMÁR. Nem számárkodunk, csak cicázunk. El.

FÜGEDES. Nagy haja, szakálla... Fogadjuk hát barátilag a barátot, érdeme szerint a pokolravalót. Ritka öröm, Atyám, az elégtétel gyönyörűsége. A te ügyedért teszem, Uram, csak el ne ügyetlenkedjem a dolgot. *Lisztet szór egy törülközőre. Kötelet feszít a kád elé.* Így majd fürgebben igyekszik – bele a kádba. Belzebub kölyke a feresztőtekenőbe! *Kutyaugatás.* Ki az?

HANG. Lelki testvér.

FÜGEDES. És még kicsoda?

HANG. Nem elég a lelki testvériség?

FÜGEDES. Gyere hát nyugodtan, ne félj a kutyától!

PRÉDIKÁS *jön nagy sietve, majd a kötélben megbotolva beesik a kádba.* Jajistenem!

FÜGEDES. Az Úr hozott, számárnak hátulja! Hitványságnak legeleje!

PRÉDIKÁS. Jaj! Az orrom betörött! Le vagyok forrázva!

FÜGEDES. Le vagyunk forrázva? Mindjárt meg is kopasz-
talak.

PRÉDIKÁS. Maga meg van bolondulva!

FÜGEDES. Ettől gyógyulsz meg, sátán nyargonca! Te töksi tekergő, te mocskolódásban bujálkodó vadszamar, te kele-
kótya, így mondtad, ugyebár?

PRÉDIKÁS. Mikor mondtam én, hogy mondtam volna? Ne gyilkoljon engem!

FÜGEDES. Már hogy is gyilkolnálak, te bőjtös majom, te bolond liknak szellentése, kólikás kankutya!

PRÉDIKÁS. Kankutya, szellentés, majom és kólikás! Jaj! A sátán kezére jutottam! Ez megbolondult a szent keresztségtől!

FÜGEDES. Egyebugya, tajdak és félnótás? A hamis haj pedig itt marad.

PRÉDIKÁS. Hamis haj! Saját hajzatom! Az isten szerelmére!

FÜGEDES. Mindjárt kiderül. *Húzza, de tartós.* Ezt enyvvel ragasztottad? No majd a szakáll! Az álszakáll!

PRÉDIKÁS. Ne tépdessd, ember! A szakáll is az enyém, saját növesztésem!

FÜGEDES. A lányom szakáll! Nem tőle kaptad? Le vele és ide vele!

PRÉDIKÁS. Oda vele! Jaj! Megbolondult a legjobb tanítvány! Engedd, Uram, hogy legalább hasba rúgjam!

FÜGEDES. Hasba rúgnál, te bakmajom? Hát erőszakoskodom én teveled? Hozzád sem érek. Amit ráncigálok, a szőrzeted, a lányom tulajdona!

PRÉDIKÁS. Miket beszél. A szőrzetem a lányáé! Borzasztó!

FÜGEDES. No gyere a lámpához, pörköljelek is meg egy cseppet! Mivel ragasztottad fel a szakálladat? Csak a pofátlan pofabőröddel együtt jön le?

PRÉDIKÁS. Segítség! Nézz már le, Uram, az égből!

FÜGEDES *a lámpafényben*. Édes jó anyám, ki szültél a világra! Prédikás testvérem! Üdvösségem gondozója! Mit tettem, ó teremtőm!

PRÉDIKÁS. Berúgtál, te részeges öszvér!

FÜGEDES. Már hogy rúgtam volna be? Kirúgni szerettem volna egy másik szakállas farsangost! Ó, szakadjon rám az ég! Bocsáss meg nekem! Ki fogja megbocsátani nekem a megbocsáthatatlant?

PRÉDIKÁS. Egyedül az Isten, mert én nem tehetem.

FÜGEDES. Itt helyben vakuljak meg, hogy tévedésből tettem! Most már vezekelhettek, míg sündisznóvá nem zsugorodom a bánatban! Ó, bocsáss meg!

LENKE *gyorsan be*. Nem tudom, miről van szó, de bocsásson meg neki, Gyula bácsi!

PRÉDIKÁS. Nem áll módomban. Az Úr legyen véle, tiveletek és kivált énvelem.

FÜGEDES *Lenkéhez*. Törülgesd meg szegénynek az orcáját. Csupa víz.

Lenke felkapja a belisztezett törülközőt, és Prédikás arcára nyomogatja.

PRÉDIKÁS *prüszkölve*. Hát ez micsoda már megint?

LENKE. Ó, bocsánat!

PRÉDIKÁS. Hát már te is elmebajos lettél?

FÜGEDES *Lenkéhez*. Mért nem nyitod ki azt a nagy szemedet?

LENKE. Tessék itt helyet foglalni, hogy a hibámat helyrehozzam. Hol egy tiszta törülköző? *Fordultában a farba rúgó masina lábítóját meglendíti.*

PRÉDIKÁS. Auuuu! Mi volt ez? Mi az istennyila? Lába! A kitépett hajam, szakállam után még ez is! Így megcsúfolni valakit felül is, alul is, pont, amikor nőszülni akarok! Istennem, hová vezéreltél, hová delegáltál? Már a szemem is káprázik! *A belépő Miklóshoz.* Ki vagy te? Mit akarsz tőlem saját képmásomként?

FÜGEDES. Prédikás testvérem! Hát te... ketten vagytok?

PRÉDIKÁS. Az ördögöt látom a kunkori farkával nyargalni. Köszönöm az ünnepi vacsorát. A gyülekezetből pedig ki vagy purifikálva! *Az ég felé.* Purifikálj, Uram, míg meg nem buktatnak a kegyeidbe furakodott ateisták! *Gyorsan el.*

Lenke gyorsan bemegy a belső házba.

MIKLÓS *leszedvén álhaját, parókáját.* Fügedes bátyám...

FÜGEDES *a farba rúgó székbe ülve.* Ne zavarj! *Lábít, rugdos-tatja magát.* Ne sajnálj engem, Uram! Úgy! Még egyet! Köszönöm, Uram! Megérdemeltem.

Lenke be, batyuval.

MIKLÓS. Fügedes bátyám. Mi ketten... Lenkével elmegyünk.

FÜGEDES. Szöktetés? Újabb pogánykodás?

MIKLÓS. Kényszerű megoldás. Ha véka alatt van a világosság, legalább a lányok ne maradjanak itt véka alatt.

FÜGEDES. A lányok? Tán a többit is szöktetni akarod!

Erzsi, Magdus, Marika, Teréz jön ugyancsak batyuval, a legényével kézen fogva. A fiúk rendes öltözetben. Maszkjuk a kezük-

ben. Dalukra Fügedes már akkor fölfigyel, hogy a belső szobából elindulnak. Emma követi őket.

Anyám, anyám, édesanyám,
Ne kiálts több átkot reám.

Anyám, anyám, édesanyám
Adjad áldásodat reám.

FÜGEDES. Gyermekeim, ne tegyétek ezt velem! Erzsi, Magdus, Marika, Terézke lányom... Nem ezért kerestük a kútból a kiutat. Fiúk! Kiraboltok! Mint a pangó vizet hagyatok itt engem! Emma! Beszélj velük!

EMMA. Már nincs kivel, Károly.

FÜGEDES. A gyülekezetből is ki vagyok purifikálva. Kivel maradok én itten?

EMMA. Megleszünk majd ketten.

FÜGEDES. Hullásban vagyok a pokol szakadéka felé. Menjetek, menjetek, de tudjátok, hogy én meghaltam. Si-rassatok! Nekem már nincs erőm siratni magamat. *A büntetészékbe roskad.*

EMMA. Károly! Károly! Ne hagyd el magad! Te leszel az én prédikásom, és én a te gyülekezeted.

A dombon már a siratóasszonyok Fügedes majdnem életnagyságú rongybábujával.

SIRATÓASSZONYOK. Ó, Fügedes, Fügedes.

Ez a fekete leves. Jaj!

SIRATÓASSZONY.

Lekaszált a zord halál,

Így hát bizony meghalál.

SIRATÓASSZONYOK.

Jaj!

SIRATÓASSZONY.

De sok tököt s murkot ettél,

Seggbe rúgót szerkesztettél;

SIRATÓASSZONYOK.

Jaj!

SIRATÓASSZONY. Most a tököd az asztalon,
Sárgarépád a hasadon.

SIRATÓASSZONYOK. Jaj!

FÜGEDES. Nincs már kiutunk se kifelé, se befelé.

LENKE. Szegény édesanyám, ha látna bennünket a reánk
pazarolt éjszakáival. Ha elmondhatnók neki most: köszön-
jük, hogy felneveltél, pangó vízbe nem vetettél.

MIKLÓS. Pangó vizek vagyunk, Fügedes bátyám, de még
azok se leszünk, ha százan százegyfelé vesszük az irányt.
Nem kell magának a Tebenned bízunk, de bízunk leg-
alább abban, hogy a pangó vizek is elindulnak egyszer...

FÜGEDES. Hová, merre, fiam?

MIKLÓS. Amerre mi megyünk mostan – szabálytalanul,
de reménységgel.

Ének

Anyám, anyám, édesanyám,
Ne kiálts több átkot reám! stb.

lassú függöny

BABILON FALAI

EMLÉKEZÉS EGY BOLYONGÓ PORSZEMRE

Pusztakamarás. Föl kell jegyeznem hirtelenében, hogy öreg szüleimet viszonylag jó egészségben találtam itthon, már azon kívül, ami régi és megszokott csapás: apám teljes vaksága, s ráadásul anyám bal szemén is az aggkori szürkehályog.

– Az egyik függönyömet elhúzta már a Fennvaló – mondja –, de hála neki, a másikhöz nem nyúlt még.

Még csak az hiányozna. Hogy vak vezessen aztán világtalant. A Fennvalónak persze tudnia kellene, hogy apám egy lépést sem tehet élete párjának segítségével nélkül. De még anyám kezébe kapaszkodva is életveszélyes minden mozdulata. Ahogy mind feneketlenebbé lett a reá borult sötétség, úgy esett széjjel mozdulatainak régi harmóniája. Ahogy elindul: keze-lába hétfelé kalimpál, egyensúlyából a teste hol előre, hol hátrabillen és imbolyog, világra, mintha víz alatt közlekedne. Ezért újra meg újra tárgyaljuk, hogy ha elindul valamerre, hol mit ragadjon meg, és mire legyen tekintettel. Folytatólag apám immáron tizenharmadszor mondja el, hogy egy kilencvenéves papot hasonló állapotban Budapesten megoperáltak, és azóta jobban lát, mint légátus korában.

– Az más – mondja anyám. – Kedvezett neki az Isten, mert földi szolgálja volt.

– Hát én nem voltam presbiter? – kapja föl apám a hangját, mint akinek nem tetszik az égi protekció.

Anyám nevet, és a legyintésével azt mondja: már ott fenn sincsen igazság. Másodjára figyelek föl arra, hogy szelíden ugyan, de pöröl az Istennel.

Határozott rosszallás volt abban, ahogyan a bal szemére húzott szürke függönyt fölemlegette s nemkülönben a kedvezést, csak mert Isten szolgája valaki. Vakságáért apám az orvost kárhoztatja, mert hogy elpuskázta volna az operációt, anyám ellenben ilyenkor felmutat az égre, nem titkolván a szemrehányását:

– Ha egyszer ott úgy akarták...

Ebben is különbözik ő a családnak számos tagjától. Azoktól kiváltképpen, akik földi csapot-papot hagyva, a túlvilági jobb kilátásokra vetették magukat. Olyannyira, hogy buzgólkodásuk anyámat minden esetben föl is háborítja. Például nem eszik meg a tojásrántottát, ha disznózsírral készült. Ilyenkor fennen bizonygatja, hogy de bizony napraforgóolaj volt az, a disznózsírt mi sem szeretjük. Aztán, hogy az ilyenformán megnyugtatott szombatosunk jóízűen nekiáll a falatozásnak, győztes mosollyal súgja félre nekem:

– Azt gondolja, hogy Istennek egyéb gondja sincs, csak bennünket figyelni.

És ebben is rosszallás van.

Mert a bajainkban figyelhetne is.

Ezúttal a szombatosok úgy kerülnek elé megint, hogy anyámnak eszébe jut T. Dániel bátyám régi kérelme.

– Te fiam! Szerezz már annak a Dánielnek egy Bibliát, mert egészen meg van háborodva.

Szereznék, mondom, csak az nem olyan könnyű.

– Éppen azért fordult ő hozzád!

Ezzel anyám az ügyet lezártnak tekinti, s várja, hogy legközelebb hozzam Dánielnek a Bibliát. Mert szombatos lévén, neki most ez a legfontosabb.

Hanem azért látni szeretném őt, s ebéd után elindulok a tanyára, ki a Szénafű völgyébe. Egy darabig az országúton megyek, majd letérek a mezei útra, melyet traktorok dagasztottak föl, s a puha emberi talpak már nem bírnak el-

simítani. A száraz időjárásban kifakult réten baktatva Anikó nagynéném rég nem látott, kedves arcát próbálom magam elé idézni. Évek alatt elmosódott bennem, akár egy impresszionista festmény, gomolyog puhán az emléke, ám annál tisztábban hallok éles, friss csobogású hangját, s érzem is lényének szőlővenyige illatát. Mert rendszerint ott találtam őt, a szőlősben munkálkodva. Az ültetvény különben az államé, ők csak részes művelői, talán harmadában. A kék szemű asszony mellett Dániel bátyám donkisotti alakja is föltűnik képzeletemben; csupa csont-bőr szikárság, a csüngő bajusza két kopott tollseprű. Mióta csak tudom az eszemet, mindig mezőn lakott, a faluban ritkán fordult meg, akkor is a magánynak szomorkás fellege gomolygott fölötte. Mintha valahol száműzetésben élt volna. Amilyen itt ez a Szénafű völgye is a világ zajának lőtávolán kívül a félholdnyi szőlőssel, egy erdőutánzattal, tocsogós rétekkel, meg egy sunyi pofájú, veres lóval az út mentén.

Aki már messziről néz engem, a fejét meg-meglódítva.

A mancha-szénafűi lovagnak itt a Rosinantéja. Csakhogy az elődjénél zordabb jelenség, bár gebének éppen nem mondható. Borzas koponyájából mint két varangyos béka dülled a szeme, s ahogy jöttemre a két fülét hátracsapja, az semmi jót nem ígér. Ha mellette megyek el, épp a bal hátsó lábának ügyébe esem. Míg óvatosan elkerülöm, hatalmas gyomra megkordul; a pokol kutyája moroghat benne. Azt is látom azután, hogy hosszan, és rosszindulatúlag néz utánam lesunytt fülekkel.

Annál barátságosabb Dániel bátyám, amikor a kutyaugatásra kijön a házból és már ölelkezhetünk a régóta esedékes találkozás örömeiben.

- A magáé az a ló? – kérdem.
- Az enyém, az ördög vigye.
- Nem valami barátságos.
- Verni kéne – mondja Dániel bátyám. – De nem szabad.

Tudom. Attól csak tovább romlana a természete.

– Mert ő is Isten teremtménye – fejezi be Dániel bátyám a gondolatát, majd belépünk a mesésen kicsi házba, ahol Anikó néném fogad öregedésében is virágos orcával, három rokoni csókkal s öleléssel. De még azután is megmegsimogat, összehasonlítja a régi mivoltommal, ó istenem, hát te mitől őszültél meg, s a tenyere most is szőlőillatú.

– A hangodat hallottuk minap a rádióban – újságolja akkora örömmel, mintha elveszettnek hittek volna, de íme, megkerültem, és helyére zökkent a világ. S hamarjában azt sem tudja, mivel kínáljon, etessen, itasson: besztekercei szilvával, pohár tejjel, köményes pálinkával. S bár jól tudom, hogy együttes fogyasztásukkal az én hasamban is kitör a háború, mert egyik jobban üti a másikat, mint a kék a zöldet, bántódás ne essék, semmit sem utasítok vissza.

Koccintásra emelem apró poharamat, de csak Anikó néném viszonozza.

– Igyatok csak, mert én nem ihatom – mondja Dániel bátyám kérdezetlen is.

Az indoklásra kíváncsian úgy teszek, mintha nem ismerném a tartózkodás okát, s mondom aggodalommal:

– Csak nem beteg, hallja!

Megrázza a fejét, elmosolyodik.

– Egészség van, hála Istennek.

– Nem szereti a köményest?

– Dehogynem szeretem.

– Hát akkor?

Enyhén kihúzza magát, két ujjával elsimítja a bajúszát, s a fejét is megrázva mondja:

– Nekem nem szabad.

– Megtiltotta valaki?

– Hát igen. Meg.

– Az orvos?

– Annál nagyobb személy.

– Efféle tiltásban ki lehet nagyobb személy az orvosnál?

Rámnéz hosszan, szegény tájékozatlanra, aki csak gyarló emberben képes gondolkozni.

– Ha jól meggondoljuk – mondja csöndesen –, van az orvosnál nagyobb hatalom is.

– A szakszervezet?

Ezt nem kellett volna kérdezniem. Az illetlen kedélyeskedés a betiltott dizsnózsír és a köményes pálinka dolgában most már bántó lehet. De már mielőtt helyrehoznám a szakszervezeti baklövést, Anikó néném kedvesen vállon legyint, és azt mondja:

– Tudod te jól, hogy ki tiltotta meg! Minek faggatod a bátyádat?

Szégyenemben azért nem maradhatok a bocsánatos képmutatással, bólintok tehát:

– Azt jól tudom, hogy a Fennvaló. Csak arra gondoltam, hogy netán másnak is benne van a keze.

Hát nincs.

Ez az egy is elég a szombatosok szigorú kordában tartásához. Amiből persze rengeteg galiba is támad. Az imádásos szombati nap a reformátusok és az ortodoxok munkanapjával ütközik. Míg azok például népgyűlésen hallgatják az újabb rendeleteket és egyéb létfontosságú közléseket, Dániel bátyám az ő lelki katakombájában Mózes törvényein rágódik, a következő hét kezdetén pedig óhatatlanul beletéved valamilyen kihágásba. Például nem tudja, hogy kezdődik a kutyaoltás, és aznapra a kuvaszt elereszti az erdőben tekeregni. Vagy elszalasztja az örömhírt, miszerint hétfőn olajat, cukrot osztanak, s így van, amikor elesik a járandóságától. Külön gond az is, hogy gyülekezetükben a testi fenyítés tiltva van. Az egyetlen fiú pedig – aki kétgyerekes házasember – gyakorta hajt föl a garatra, s ilyenformán a Fennvaló saját tiltásainak házában szörnyülködhet az italos kihágáson. Anikó néném azt mondja:

– A gyereket meg kéne sapkázni.

Dániel bátyám is úgy véli, hogy talán hasznára lenne, de lehetetlen még a kivitelezése. Akárcsak a ló esetében. Ferkó melegszívű és igyekvő férfiú, s meg-megújuló akarattal küzd az ital kísértései ellen, ám a ló, az egyenesen rosszdulatúnak mutatkozik. Hámban s hám nélkül is úgy viselkedik, mint akinek titkos megbízatása van az itteni kártevésre. Szól hozzá valamit az ember: a fejét rázza, hogy azt ő nem érti.

– Pedig a helyzet az – mondja Dániel bátyám –, hogy nem akarja érteni. Verni pedig nem lehet. Nem szabad. Hisz nemcsak arról van szó, hogy teremtetett állatnak vérit nem szabad venni, hanem a mindenben való békességes eljárásról is. Legyen az ember vagy ló, a törvény nem kivételez.

Másfelé terelvén a szót, megkérdezem:

– Hogy érzi magát az új gyülekezetben?

– Köszönöm, jól.

– Mi készítette rá, hogy kilépjen a református egyházból?

A kérdésre Dániel bátyám nem volt felkészülve. Egyelőre csak a fejét veti föl, s néz merőn az elhagyott tévelygések felé.

– Engem?

– Tán megbántották valamivel?

– Engem semmivel. Hanem inkább az, hogy nincs törődés.

– Miféle törődés.

– Az idvezüléssel.

– Már hogyan lenne – mondom. – Harangoznak, énekelnek, imádkoznak, úrvacsorát vesznek...

– Mégis vakok – mondja ki rájuk bátyám az ítéletet.

És kifejti, hogy az elhagyott gyülekezet tagjai nem látják a helyes utat, mely a feltámadáshoz vezet. Vakságuk oka pedig az önmegtartóztatás teljes hiánya és a rengeteg falra

hányt borsó. Vagyis a komolyan meg nem szívlelt prédikáció. A papok hiábavaló beszéde, ininek következtében az Úr eljövetelének napján igen sokan nem fognak feltámadni. Mármost ilyen társaságban, amely disznóhúst zabálva a fogaival ássa saját sírját, ő semmiért nem vállalhat felelőséget.

– Kiléptem, fiam, mert szeretnék majd feltámadni.

– De vajon lesz-e? – kérdem inkább csak magamtól, mégis tőle kapom a határozott, sőt indulatos választ.

– Lennie kell! Mert ez az élet, így ahogy volt, nagyon szomorú volt!

Bocsánatkérőleg néz a feleségére. Anikó néném kibámul hosszan az ablakon, mintha onnan várna cáfolatot a sommás vélekedésre.

– A ló – mondja. Az átkozott ló az ablakba tolta megint a pofáját.

A csontos, veres állati koponya ott áll valóban mozdulatlanul a kicsi ablak előtt. Nem fér el egészen az üveg négyzetében, így csak az egyik fülét és a fél szemét látjuk, mintegy kinagyítva, a csipáján rezgő legyekkel együtt.

– Hallgatózik – mondja Dániel bátyám, és kacag félig-meddig.

Többet azután sem törődtünk a lóval. Folytatólag engem az érdekelne, hogy a szokásos ceremónián kívül mit művelnek még ott a szombatos gyülekezetben.

– A papot hallgatni nem elegendő – mondja bátyám. – És az sem, hogy vele dicsértetjük az Istent. Abból nekünk is részt kell vállalni.

– Hogyan csinálják?

– Szemináriumon.

– S az hogy megyen?

– Az oktató kérdez, s mi felelünk reá.

– Miket kérdez?

– Mindenfélét, ami benn van a Bibliában. Amit tőleg várok – bök felém a mutatóujjával. – Mert az enyém már elrongyolódott.

Mondom, hogy mindenfelé kerestem, de nem találtam.

Elhiszi nekem, a helyzetet megérti, de nem nyugszik bele.

– Akkor tovább kell keresni – biztat mosolyogva.

Az unokái megkapták az új tankönyveket, miért ne kaphatna ő is új Bibliát? Őt ugyanis megilletné, mert a gyülekezetben csoportfelelős lesz nemsokára. Előléptetik. Ilyen kitüntetés őt még az életben nem érte. A bizalomra méltó szeretne lenni, ezért a mai napon is tanulnia kell valamit. Ha kedvem van, együtt lapozhatnánk az ócska Szentírásban. Közben megérkezik a faluból a két leányunoka. Egyik nagy iskolatáskával a nyakában, a másik oly gyönyörűen világló kék szemekkel, hogy ahová néz, verőfényes a hely tőle.

– Apátokat nem láttátok? – kérdi Anikó néném.

– Nem láttuk, csak hallottuk – mondja a nagyobbik leánya.

– Mit csinál?

– Énekel – közli ártatlanul a kék szemű.

Tehát mégis meg kéne sapkázni. Az elnézésnek ez a fajta már bűn, ezt a Fennvalóval is tisztázni kellene. De most nincs idő rá. Dániel bátyámnak naphaladáskor az imaházban kell lennie, az ide jó hat kilométer. Hogy ne zavarjam a készülődésben, a holnapi leckével birkózó leánykához csatlakozom a tornác végében; ha elakadna valamiben, segítek neki. Anikó néném a varangy szemű lovat tereli a kút irányába. A kisebbik gyermek favéggel hajítaná meg, de nem találja el. A Szentírás apró betűi miatt Dániel bátyám is kihúzódik a napfényre az ajtó elejébe. A könyvjelzőnek használt szőlőlevelet morzsolgatva fennhangon olvassa: És láték más angyalt az ég közepén repülni, hogy a Föld lakosainak... (Hsss! A tyúkok csipegetik az uborkát.)

A tankönyv szerint mondjuk mi is a magunkét:

A Föld gömb alakja miatt a Nap nem világíthatja meg egyszerre az egész földfelületet. A gömbalak következtében a napsugarak különböző szögben érik a Földet, ami a felszín egyenetlen felmelegedéséhez vezet.

Dániel bátyám, miután a kártevő két tyúkot elzavarta:

És más angyal követé azt, mondván: leomlott, leomlott Babilon, a nagy város, mert az ő páráztságának haragborából adott inni minden pogány népnek... (Anikó! Muresán a bort kifizette-é?)

Néném a kút mellől kiáltja vissza, hogy a bor ki van fizetve, mi a közlést kiegészítjük azzal, hogy a nappalok és éjszakák jelensége a Föld gömbalakjának egyik következménye. És mire Dániel bátyám útra készen nyújtáná felém a kezét búcsúparolára, azt is tudjuk, hogy az Egyenlítő sugara hatezer és háromszázhetvennyolc kilométer. Ehhez képest semmiség a Sármásig – a szomszédos faluig – való gyaloglás, miután leomlott Babilon.

– Amit ígértél, nem felejtet, ugye? – mondja.

Megnyugtatom, hogy a dolog eddig sem énrajtam múlt.

Dániel Bátyám donkisotti alakját lassan elnyelik a dombhajlatok a párás alkonyatban. Mert ez az élet, így ahogy volt, nagyon szomorú volt. Sejttem csupán, de bizonyosan nem tudnám megmondani, hogyan jutott ilyen összegezésre. Nincs még hetvenéves.

1980

*

Pusztakamarási vásárosok útján jött a hír Marosvásárhelyre, hogy Dániel bátyámat a szombatosok szertartása szerint eltemették. Ló rúgta meg, lépét, máját összeroncsolva. Hogy miként történt: még nem volt alkalmam utánézni.

1985

EGY SZÍNDARAB FORRÁSTÁJÉKÁRÓL

A szerkesztői kérelem úgy szól, hogy írnék valamit új színdarabom cselekményének színhelyéről, mit a címe is jelez különben: *Advent a Hargitán*.

Megpróbálom tehát.

Szándékom segítségére jön, hogy újra itt vagyok Sikaszóban a Várakozás Hegyének lábánál, amit úgy kell érteni, hogy nem egészen az alján; tengerszint feletti nyolcszáz méter körül azt mondhatnám: inkább a térdén megtelepedve.

Innen, ha a képzeletnek nyúlánkozó kedve támad, délkelet iránt ezernyolcszáz méternyi magasságban babrálhatja körül a Madaras-csúcs üstökét. Ahol nem egy síksági igazság az értelmét veszíti s ugyanúgy a költői sóhaj is, miszerint: hol van már a tavalyi hó?

Mert az – ha meg-megbújtan is – mindig itt van, s némelykor éppenséggel a tavalyelőttinek a hátán dideregve.

Fázós természetű lévén, a Hargitának tehát inkább a térdén húztam meg magam Sikaszó völgye fölött, ahol ablakom alatt az alsó Bakó-pataka nyargal a Küküllő felé, s ahol – úgy tesz – maga a természet védelmez bennünket önnön garázdálkodásaitól. A nagy, szálerdőt is kaszáló viharokat például már lennebb, Zete vára környékén másfelé tereli, igaz, hogy másnak bánatára. Bennünket csak alacsonyan cikázó villámaival és negyvenkettes ágyúdörgéseivel ijesztget, hogy azért mégse bízzuk el erősen magunkat.

Az őszi és téli ködök gyapjas nyájait ugyancsak távol tartja a mi szállásunktól. A völgyi úton s a Sikaszópatak

mentén füttyöngeti őket Zetelaka felé. Némelykor napsütésből figyelhetjük a vonulásukat.

Okát nem tudnám adni, de itt – jelek szerint – még az ég is meggondoltabb, mint alig valamivel fennebb a Libán-hegység táján, ahol némelykor felhőszakadástól vadulnak meg a suttyó patakok, de olyannyira, hogy mázsás kövekkel verik széjjel az árterületükre telepített méheseket.

Természetére nézve szelíd nyargoncunk, a Bakó-pataka tudtommal még nem okozott ilyen kalamitást. Igaz, hogy neki még nagy, harsogó tavaszokon is könnyebb a medrében maradnia, mert idegen patakot nem fogad magába. Saját forrásából gazdálkodik, ami itt van tőlünk puskalövésnyire. S minden dicséretünk az övé, mert jól gazdálkodik. Annyi vize mindig van, hogy a villamos kerekünket télen-nyáron pörgesse, szomszédaink portáján a nagymosást, itatást lehetővé tegye, csak annyi esze nincs, hogy a pisztrángoknak jó gübé búvóhelyet is biztosítana. Titka nem lévén, a gyerekhad bármikor kirabolhatja, de tán még a macska is.

*

Hát a veszedelmek?

Azok távolabb vannak.

Az egy medve kivételével, amelyik – úgy látom, bocsostul – az éjjel is ithagya nyomát a ház előtt a felázott talajon. Még jó, hogy nem kellett találkozni vele. Bár a többi is mind ilyen lenne. Mert van, amelyik a vásárnapot, de még a szent misét sem tiszteli, nemhogy az embert. Akkor derült ez ki, amikor Sándor szomszédunk fényes nappal, istentisztelet idején indult el a Pisztrángos-patak mentén rókagombászni, s az álmából ébresztett medve úgy megverte, hogy kórházba került. Úgy mondom, ahogy az itteniek: megverte, holott közönséges emberölési kísérletről van szó. Sándort vérbe fagyva, testében összeszabdalva, a

halántéka táján beszakított koponyával szállították Székelyudvarhelyre. Későbbi leírása szerint a támadó vad ugyanaz lehetett, amelyik egy másik vásárnap reggelen a málnásból két lábra emelkedve reám – békés horgászra – csattogtatta az agyarait. S nem éppen úgy, amilyennek az édesszájú Micimackót, a kedves bumfordit az esti mesékből ismerjük.

Mondogattuk éppen:

– Ez a medve mindazokat meg akarja enni, akik nem járnak templomba.

*

A farkasok ellenben a szabályhoz igazodnak: vásárnap délelőttönként nem mutatkoznak, és általában az embert békén hagyják. Tavaszonként szalonkahúzáskor, néha télen is hallom itt a keserves vonításukat, miközben ifjúkoromra emlékezve, velük folytatott párbeszédem is eszembe jut. Bundasapkámat a szájam elé tartva márciusi alkonyatokon vissza-visszaválaszoltam az üvöltésükre, az ő nyelvükön persze. Így némelyiket a sörétes puska lőtávolába csalhattam. Erről majd mesét írok az unokáimnak. Addig arról a sikaszói kutyáról szólok inkább, amelyiknek a színdarabomban elveszett a hangja. Itt esett meg a szomszédságunkban, hogy az említett kutyát ködös téli éjjelen a farkasok beszorították a pincegádorba. Szerencséje volt, mert a házból kirohanó gazdájának hála, nem eheték meg, de hogy elvonultak, a hangját is magukkal vitték. Az ember már későn szabadította fel; a farkasoktól körülkerítve akkora ijedelmén bukott keresztül, hogy többé senki sem hallotta ugatni. Az én Csudalátó Dánielem később a kutya hangját megtalálta, ám esetében ez a ritka szerencse nem lehetetlenség, mivel ő feltámadott ember a halottak között.

S ezt nem én találtam ki.

Apai nagyapám – Sütő Mihály – még ismerte azt a falumbeli embert, aki a koporsóból még éppen idejében feléledvén, sok éven át, a második és végleges haláláig csak fehér gúnyát hordott. Ezzel azt kívánta jelezni bizonyára, hogy a lehető s a lehetetlen határán élve, a fennmaradás esélyét közvetíti pusztakamarási atyámfiaiinak.

*

De miért említettem távoli veszedelmeket?

Most, hogy az emlékezés visszaszólítja a színdarabírásba temetett sikaszói hajnalokat, hegyről tetőre baktatva újra megtelepszem nézelődni egy magányos nyírfa tövében. Ide ülök, mert nem akármilyen fáról van szó. A mindenkori hollétét például alkonyat után is féhéren világolva jelzi a sötét reverendás fenyők között. Papok társaságában ő itt a pápa. Áldást ugyan nem osztogat, de két karja kitárva, és minden fenyőszomszédjánál nyugtalanabb. Tökéletesnek látszó szélcsendben is rezegetteti a lombját, s az ember csak nézi: ilyen lehet a borzongó lelkiismeret. Vagy örökös várakozásban a léleknek éjjel-nappali finom remegése.

Együtt néztük egyszer ezt a nyírfát Deák Dénes bácsival, aki azt mondta rá:

– Mintha csak magamat látnám.

Így figyelhettem föl az én Bódi Vencelem életbeli mására, akinek itt a szomszédságomban két társa is akadt azután a hasonlóságban, s ilyenformán egyszerre hárman dúdolták az egyedüllétnek egyazon dallamát. K. Jóska társtalan az asszony halála óta. M. Mihály remeteségbe esetten bolyong a környéken. Deák Dénes bácsi pedig – aki azóta eltemetődött – ugyancsak azt mondhatta volna magáról deákul: solo solissimo.

A jó szomszédság nemegyszer ültetett egy helyre bennünket.

Az életükkel ismerkedtem.

A füstölt magányosságnak rigolyás törvényeivel, a röviden szólással és hosszú hallgatásokkal a három férfiú így együtt: egy kis özvegyország – Bódi Vencel hargitai esztendeinek vonásaival. Mindhárman visszavártak valakit, aki elment innen; vagy mert elvitte a halál veszedelme, s még inkább, mert az élet sodorta messzire, Székelyföldön túli tájakra. Bódi Vencel egy-egy színes lámpát készít minden karácsonyestére az egyetlen leányának, aki végül csak apjának kopjafáját látogatja meg az anyja nyelvétől is elhidegülten. Dénes bácsi tréfás mesét kért tőlem kölcsönbe:

– Tudjak mondani valamit, ha jönne az unokám.

Keserves emléke volt, hogy a gyermekkel nemigen tud értekezni; az anyanyelv szavaiból szeretett volna neki színes karácsonyi ajándéklámpát készíteni. Nézhetett aztán a kölcsönbe kért mesékkel együtt délkeletnek: a Kicsi Romlás irányába. S mondhatta is:

– Úgy búsulok, szomszéd, hogy fellébb már nem lehet.

Akiket várt, a temetésére sem jöttek el.

Halott fiát K. Jóska Botosani megyéből szállította haza. Az ország messzi északkeleti sarkából, a szovjet határ mentéről. Azt a fiút már láttuk itthon egy román asszonykával az oldalán; apjának házát csinosítgatta, de beléköltözni, maradni már nem volt kedve.

M. Mihályt mostanság nem látjuk, sohasem füstöl a háza teteje, de így is tudjuk, hogy advent hetei nála is évtizedekre nyúltak. Legutóbb, amikor még éjjeliőrként teljesített a faluban szolgálatot, azt kérdeztem tőle:

– Hogy van, Mihály?

– Köszönöm. Várok.

– Kit vár?

– Én a reggelt. Mert az is jobb, mint az este.

Valóban: a reggel némelykor a postás tarisznyája. Jó hír is meglapulhat benne.

*

Az én nyírfám sárguló levelei a Hargita felé repdesnek. Arra vetem hát a tekintetem. Az őszi bihar színeinek erdőtüzeiben megannyi felkiáltójelként magaslik a fenyőfák érintetlen zöldje. A madarasi csúcstól északra esik – mert alacsonyabb is – a titokzatos Kicsi Romlás. Színjátékomban törvényszerűleg kíváncszott melléje a Nagy Romlás is. A képzeletbeli.

Kettejük omlásveszélye alá építettem Bódi Vencel boronaházát, hogy abban Zetelaki Gábor Árvai Rékával találkozhassek. Miért ne segítettem volna őket, ha egyszer módomban állott, és magam is a pártjukon álltam? A szív örvényeinek nemzedéktelenségében két várakozó szívnek kellett menedéket nyújtanom valamiképpen.

Annál is inkább, mert földim a két ifjú szerelmes. Bódi Vencelt – mint említettem – özvegyországból válogattam ki hősmül, de Réka és Gábor mezősegi származású. Ők az ember elmúlt ifjúságának múlhatatlan részesei. Az időnek tükrös termeiben velük együtt is megfordultam, megfizetve nemegyszer a valónak vélt káprázatokért. Évtizedek hóomlásai alól ők ketten az emlék romolhatatlanságában kerültek újból felszínre. Amit persze nem nevezhetek irodalmi romolhatatlanságnak is. Erről nem lehet szava, csak a jövődőnek. Amihez jogom van: az egy mesés történet forrásának fölemlegetése. Amivel most nagyot kell lódulnom – vissza a mezősegi szülőfalumba. Mert Bódi Vencel ablakai alatt ugyanaz a jégcsaporgona szól, amelyet nekem is zúgatott a téli szél a szülőház ereszén.

Csak azért említem ezt, mert ez a jégcsaporgona különös módon szólt bele az én színdarabom történetébe. Nem szeretnék tudóskodni, ám úgy kell mondanom mégis: az objektív történelmi idők ujjmutatásaként ama másakra: a bennünk élő szubjektív időre. Óhatatlanul párhuzamot is kínálva.

Hogyan is történt ez?

Jókai-regények nosztalgiavilágából kikecmeregve, a valóságos világba tűnődő gyermek, orrát a keszkenőnyi ablaküvegnek lapítva bámulta a hosszan csüngő jégcsapokat. Azokon túl sejlettek föl képzeletében olvasmányainak tornyos városai, rézkarcokon az erdélyi gótika csodái. Aztán a képzeletbeli és valóságos látvány egybemosódott; lefelé mutató kék tornyaival a jégcsaporgona délibáb városka lett. Éppen olyan, mint kincses Kolozsvár a réges-régi rézkarcokon. Talán a nagy Mátyás szülőházát is felismerhettem volna. Ám azt is a feje tetején állva. Az Időnek omlásai alól visszatért valami, egy minden zege-zugában ismerős álomkép, amiről csalódva kellett megállapítanom, hogy nem találunk már egymáshoz. Látvány és szemlélet kibékítése végett nekem is a fejemre kellene állanom. Amivel a változott idő kecsegtet engem, próbára téve mintegy a valóságérzékemet: csak délibáb. Vágyálmok játéka.

Régen volt ez. Ám az időben való tévelygés gyermeki döbbenete olyannyira tartósnak bizonyult, hogy Árvai Réka történetében végleges helyet követelt magának a délibáb városkát játszó jégcsapokkal együtt. Az Idő, ha tévelygést észlel: nemcsak népeket, hanem egyéneket is büntet.

*

Ami pedig a Nagy Romlást illeti: ne keressétek a térképén.

Mert az bennünk van.

S a régi természete szerint, mivel romlásból a kicsire mindig csak nagyobb jön, sohasem kisebb. Emberi létünk lavinaveszedelmeit – ha megpróbáltuk is csönddel csitítani – el nem kerülhattük. Mert akárhogy helyezkedtünk is: mindig alattuk maradunk, ha egyszer oda rendelt a sors. Békésebb nyughelyet keresve elvándorolhat a madár, a

kárpáti gímszarvas, szélfúttá magvainak útján még a gyökeres fa is, ám kegyes-kegyetlen szülőföldjét lélekcsonkulás nélkül az ember el nem hagyhatja.

Mert ha csak találomra felkapott jégdarabkáját is a markában melengetni kezdi: Árvai Rékaként csodára bukkanhat. Régen elveszettnek hitt értékre.

Legyen az bár egy kicsi mese is. Egy jégmadaré.

Valamilyen formán még az is a sorsunk foglalta...

DAL

ADVENT A HARGITÁN

SZÍNJÁTÉK KÉT RÉSZBEN

Jégmadár, jégmadár,
legelvezető kis madár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltal?

Jégmadár, jégmadár,
parjavesztett kis madár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltal?

Jégmadár, jégmadár!
Jégmadár, jégmadár...

kárpáti ginszarvas, szélfúta magvainak újján még a gyökér
keres fa is, ám kegyes-kegyetlen szülőföldjén kékcsont-
lás nélkül az ember el nem hagyhatja:

Mert ha csak találgatva felelőit jégdarabkáit is a mar-
kában melegengetni kezd: Árvai Rékáként csodára bukkan-
hat. Régen elvesztettek hitt értéke.

Legyen az bár egy kicsi mese is. Egy jégmadár.

Valamilyen

SZEREPLŐ SZEMÉLYEK

ÁRVAI RÉKA

ZETELAKI GÁBOR

BÓDI VENCEL

MÁRIA, Bódi lánya

ZETELAKI DÁNIEL

KISRÉKA, Árvai Réka lánya

Kántáló és táncos lányok,

székely férfiak

és nők, zenészek

Árvai Rékát és Kistrékát egyazon

személynek kell játszania.

DAL

Jégmadár, jégmadár,
piros fejű kék madár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltál?

Jégmadár, jégmadár,
párkereső kismadár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltál?

Jégmadár, jégmadár,
hóterelő kék madár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltál?

Jégmadár, jégmadár,
jégolvasztó kis madár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltál?

Jégmadár, jégmadár,
párjavesztett kis madár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltál?

Jégmadár, jégmadár!
Jégmadár, jégmadár...

ELSŐ RÉSZ

Bódi Vencel boronaháza a Hargitán, a Kicsi Romlás nevű szurdok fejenél. A ház – a hegyi házaktól eltérőleg – csupa ablak, és kint csupa hó. Hófalak, hótornyok, hóhullámok, szélfúttá csipkés tarajok. Hópárnás, hódunnás, szárnyas nagy fenyőfák, és az ereszen méteres jégcsapok halványkék orgonája. Ha fúj a szél: ez az orgona megszólal, de víjjog, süvölt és hörög is némelykor. A ház sarkától kezdődőleg jobboldalt széldító sziklahasadék: A Nagy Romlás, ugyancsak hóval borítottan. A lakás előterében Bódi Vencel műhelye és nappali tartózkodó helye. A falon vázlatos méreteken hat kovácsolt, színes lámpa, továbbá: szarvasagancs, kitömött fajdkakas, szalonka meg egy vadászfegyver. Nyitott kandalló, asztal, kanapé, heverő, feldíszítetlen karácsonyfa. A háttérben Bódi hálószobája. Aki bal oldalról jön: a Kicsi Romlás kaptató ösvényén jut a ház bejáratához. Amikor a függöny fölmege, Csudalátó Dániel és Bódi Vencel a Kicsi Romlás kaptató ösvényén igyekszik a ház bejáratához, miközben nyomásznak is meg-megállva, sőt időnként nekitérdepelve.

BÓDI. Azért ezt az egyet nehezen hiszem el, Dániel. Legyen bár a neved Csudalátó, akkor is azt mondom: erősen hozzálódítottál.

DÁNIEL. Becsületatyaúristenemre!

BÓDI. Pssst!

DÁNIEL. Ha nem hiszed el nekem, aki a halálból támadtam föl, kérdezd meg Antalt...

BÓDI. Szent Antalt?

DÁNIEL. Stég Antalt. Becsületatya...

BÓDI. Psszt. Másodjára is meg akarsz halni? Itt a Nagy Romlás a fejed fölött, és kiabálsz.

DÁNIEL. Régebben lehetett. Csak lövöldözni nem lehetett.

BÓDI. Most már egyiket sem lehet.

DÁNIEL. Hát akkor mit lehet?

BÓDI. Mindent azonkívül, amit nem lehet. *Távoli hósuvas hangja. Hallottad?*

DÁNIEL *keresztet vetve*. Omlástól és kísértéstől ments meg, Uramisten, minket.

BÓDI. Nem mondtad, hogy a kiabálás kísértésétől.

DÁNIEL. Tudja ő, minek a jogát vette el tőlünk.

BÓDI. Akkor ahhoz tartsd magad! *Látván, hogy Dániel köhögni akar. A sapkádba. A sapkádba!*

DÁNIEL *beleköhög a sapkájába, miközben távolról farkasvonítás hallik*. Hát nekik szabad?

BÓDI. Farkasok. Nekik nincs sapkájuk. S aztán hogy volt?

DÁNIEL. Hát amikor a lány, ez a Réka madárrá változott, ahelyett, hogy Stég Antalnak a vállára vagy a kalapjára szállott volna, gyalogosan folytatta a legény oldalán az útját. Onnan beszélt föl hozzá a hóból. Az, Mózesként a hegyről, leleszolt neki, de messzecke voltam, nem értettem a szavukat.

BÓDI. Milyen madár volt?

DÁNIEL. Nem volt nagyobb a menyecskemadárnál. Mint az ott, né!

BÓDI. Halkabban, a jó istenit az anyádnak! Nem azt kértem: mekkora volt. Hanem, hogy milyen volt?

DÁNIEL. Ügyes, eleven mozgású. Később a nyomát is megnéztem a vadőr vasalt bakancsának a nyoma mellett. Kicsi, nyakba való fehér kereszt volt a lába nyoma. Tip-top-tip, míg a másik supp-supp.

BÓDI. Tip-tip-supp. A színét mondd, ember!

DÁNIEL. Ahogy kivehettem a szikrázó fehérségben: kékes volt. Azúrkék, zöld fuvintással, a feje pedig, ahogy oldalról láttam: piros, kék és fehér.

BÓDI. A csőre?

DÁNIEL. Nagyocska. Úgy tetszett: nem énekre, inkább kapásra termett.

BÓDI. Milyen kapásra?

DÁNIEL. Mindenre, ami kedve szerint való.

BÓDI. Értem. És a feje is nagyobb volt, mint a menyecskemadaré. Csíkos kendő lehetett a kontyán.

DÁNIEL. Eltaláltad.

BÓDI. Jégmadár volt. Rékából jégmadár lett. Csakhogy itt van, ami a hozzálódítás.

DÁNIEL. És az mi lenne?

BÓDI. Hogyan mehettek ők gyalogosan egymás mellett?

DÁNIEL. Úgy, hogy Antal folyvást lassított, Réka, vagyis a jégmadár serényen aprított mellette.

BÓDI. Hihetetlen, amit mondasz. Hogy a madár gyalogosan ment volna Stég Antal mellett. A madár a nagy hóban nem szeret gyalogolni, és kíváltképpen a jégmadár. Annak mindenképpen föl kellett volna szállnia a Stég Antal vállára vagy a kalapjára. Réka nem az a természet, hogy ne repülne, ha egyszer szárnya van.

DÁNIEL. Nem repült. Gyalogolt. És itt van rá a bizonyíték. Látod ezt a nyomot?

BÓDI. Abbizony.

DÁNIEL. Supp, suppp! Ez a Stég Antalé. És látod ott mellette a nyakba való, kicsi fehér keresztet? Tip-tip-tip, a jégmadaré.

BÓDI. Ha nem egyéb: igazad van.

DÁNIEL. De lássuk, hová vezet? Vencel komám! A házad felé vezet.

BÓDI. Az én házam felé. Ezt az egyet nem gondoltam volna. Nézzük csak. *Négykézláb másznak a nyomok mentén a ház bejárata felé.*

DÁNIEL. Itt a vége. Itt történt valami. Nézd, a madár nyoma megszakadt. Igen, itt a dulakodás nyoma, Stég

Antal megcsúszott, a madár szökdécselt néhányat, és aztán vége.

BÓDI. Elrepült volna?

DÁNIEL. Megfogták.

BÓDI. Vajon?

DÁNIEL. Megfogták, és bevitték a házba.

BÓDI. Melyik házba?

DÁNIEL. Melyik házba. Kétórányi járásra vagyunk a falutól, közöttünk csak az Isten és a Nagy Romlás, köröttünk csupa vadon és farkasordítás, ő meg azt kérdi: melyik házba. Isten házába kellett volna. Tisztességes ember oda viszi a mátkáját, Réka pedig gyűrűs menyasszonya volt Stég Antalnak. De nem oda vitte, Vencel! Hanem ide, a te házadba! És ha lehetséges: ne viselkedj fehérnép módra.

BÓDI. Én. Fehérnép módra. Én, aki azzal az egy szál kicsi fejszével hét medvét megöltem. Fehérnép módra. Ezt mondd még egyszer.

DÁNIEL. Psszt. Ne romolj, ember! Nem a bátorságodat vontam kétségbe. Azt mondtam, hogy akár a fehérnépek: csak arra emlékezel, amire akarsz. A többit elfelejtetted.

BÓDI. Mit felejtettem én el?

DÁNIEL. Hogy a jégmadarat ide vitték be, a te házadba.

BÓDI. Az nincs elfelejtve. Csakhogy nem vitték, hanem hozták. Én ugyanis a puliszkát kevertem éppen, amikor Stég Antal bekopogtatott. Rékát hozta az ölében. De több kérdésed ne legyen. Ami ezután történt: a kettejük dolga.

DÁNIEL *hangosan*. A kettejüké?

BÓDI. Psszt! A kettejüké. Ki másé lenne még?

DÁNIEL. Jól tudod, Vencel. A fiamé. Gábor fiamé.

BÓDI. Ő már kiesett ebből a bölcsőből.

DÁNIEL. Tudod, ugye, hogy gyermekkoruk óta szeretik egymást?

BÓDI. A gyermekkori szerelem olyan, mint a cigánypurdé, mint a májusi tél. Az csak jön és megy.

DÁNIEL. Ez nem olyan volt. Tudod, Vencel, hogy az én Gábor fiam egyszer már meghalt volt e miatt a... jégmadár miatt?

BÓDI. Tudom.

DÁNIEL. Tizenöt éves volt akkor. Utolsó pillanatban vágtam el az akasztókötelet. Úristen, hogy elvertem akkor azt a szegény gyermeket. Tudtad ezt?

BÓDI. Hogyne tudtam volna. De miért vallatsz te most engem?

DÁNIEL. Amiért ezt a jégmadárnyomot is. A való helyzetnek ismerete végett. Mert a fiam se nem lát, se nem hall. Az most egy dürgő vadpáva. Csak énekel, énekel és rázza a szárnyait. De mi lesz ebből, Vencel, ha Gábor megtudja, hogy a jégmadarat Stég Antal ide bevitte? Azt csak én tudom, aki egyszer már ugyancsak meghaltam.

BÓDI. Szerencsére másodnapra feltámadtál.

DÁNIEL. Harmadnapra.

BÓDI. Megint hozzálódítasz. Másodnapra.

DÁNIEL. Nem úgy volt; én azt pontosabban tudom. Csak harmadnapjára kezdett el a szű percegni.

BÓDI. Hol percegni?

DÁNIEL. Hát a koporsódeszkában. Fene a bélüket. Ilyen deckát adtak.

BÓDI. Maradjunk az igazságnál. Tudom, szereted a halálos napjait szaporítani. De másodnapon te már feltámadtál.

DÁNIEL. Harmadnapon volt, de nem vitatkozom veled. Mindenki tudja a magáét. Te a tiedet a tengerre menekült lányoddal, a zúzmarás magányoddal, én a harmadnapon észlelt szűpercegéssel és az egy szál fiammal, aki most újra Réka kezét fogja, s látván őket, megfagy bennem a vér, mert a Nagy Romlás peremén sétálnak. De mondom: én a koporsódeckában a szűpercegést csak harmadnapon észleltem a rettentő csendben.

BÓDI. Mesebeszéd. Én jobban emlékszem. Január hetedikén csütörtökön jött a híre, hogy téged megütött a nagy fa. Én nyolcadikán, pénteken mentem be a faluba sót vásárolni. Pontosan déli tizenkét órakor. Hát akkor ültél fel, néztél körül, s kérdezted a gyászolókat: ti miért nem sírtok? Mert kifogytak már a sírásból.

DÁNIEL. Ha épp akkor vásároltad a sót: úgy legyen. De én azt kérdem tőled: miért adtál szállást Stég Antalnak és a jégmadárnak?

BÓDI. Mert kötelességem. Aki ide bekéredzkedik, azt nem zavarhatom ki a farkasok közé. Így van-e?

DÁNIEL. Így van. És rosszul van. Nem kellett volna. Mária lányodra gondolhattál volna. Így vitték el őt is a tengerre. Mi lesz ebből, ha megtudja Gábor?

BÓDI. Seperjük el a nyomokat.

DÁNIEL *kulacsot vesz elő, iszik. Kínálja Bódit is, az nem fogadja el.* Most már seperhetjük. A fiamnak ártottál, Vencel. *Kiáltva.* Érted, ember?

BÓDI *befogja a száját.* Ne szakaszd ránk az Isten haragját.

Távoli hósuvadás.

DÁNIEL *suttogva.* Itt kezdődött Réka megkísértése, és odabent folytatódott a bűnnel, te pedig a bűnhöz büntársul szegődtél.

BÓDI. Mivel ugyanbizony?

DÁNIEL. Nem láttad, hogy az a kanördög nem az én fiam?

BÓDI. Azt Réka kellett volna lássa. S aztán, hogy a te Gábor fiad akkora mamlasz, és hagyta, hogy a másik elszerezze a gyermekkori szerelmét, azért is én vagyok a hibás?

DÁNIEL *mellén ragadja Bódit.* A Stég Antal cinkosa voltál!

BÓDI. Ne bomolj, ne bomolj!

DÁNIEL *ráncigálja.* Megnyomorítottad a fiam életét!

BÓDI. Mondom, hogy ne bomolj!

DÁNIEL *tovább ráncigálja.* Az a szerencsétlen gyermek soha senki mást nem szeretett, fehérnépet nem ismert...

BÓDI. Tehetek én róla? Csillapodj már!

DÁNIEL. Megint felakasztja magát, ha megtudja! És te ebben...

BÓDI. Én ebben bűnös nem vagyok! Egyetlen ütéssel a hóba teríti Dánielt. Az föltápászkodik, újra nekiront. Bódi másodszor is a földhöz penderíti. Dániel magával rántja. Egyet-kettőt fordulnak. Bódi felülkerekedve valamelyes kímélettel próbálja lecsillapítani. Káinná tennél engem itt karácsony estéjén.

DÁNIEL. Tudod te, mit ártottál a fiamnak?

BÓDI. Dániel! Én nem verekszem. Én szentestén nem verekszem.

Elhúzódik, leül.

DÁNIEL *a zsebeit kutatja.* No várj csak, várj!

BÓDI. Feltámadtál, de bolond maradtál. Ne keresd a bicskádát, mert aztán te jársz rosszul!

DÁNIEL *tovább kutat.* Előveszi a butykost.

BÓDI. Eltörött?

DÁNIEL. Bádogból van. *Odanyújtja Bódinak.* Bocsáss meg, Vencel.

BÓDI *iszik.* A gyermek, aki ma született, azt mondja: ne félj, mert megváltalak. De ha egy napon csak a hírünket találja: nem ő lesz a hibás.

DÁNIEL *hosszú hallgatás után.* A kutyámnak elvitte valaki a hangját.

BÓDI. Már azt is. Jól ismertem a kutyádnak a hangját.

DÁNIEL. És most azt is ellopta valaki. Mondják, hogy Zeteváralján hallottak ilyen hangot. Oda el fogok menni. Istennek hagylak, Vencel.

BÓDI. Vigyázz, hogy mész el a Nagy Romlás alatt. Ha maga az Isten szólít, neki se válaszolj. Mert ő is csak próbát tesz velünk. Melyikünk ahogy kinyitja a száját, ereszti ránk a suvadást.

DÁNIEL. Minden meg van zavarodva.

BÓDI. Itt a nagy tél, s a medvék nem alusznak. Fényes nappal is bejönnek ide, szimatolnak csendőrök módjára, nyerítettik a lovamat. S mindezek tetejébe a kutyád hangjával együtt a te eszed is elment.

DÁNIEL. Mondom na! Bocsáss meg.

BÓDI. Te se haragudj, amiért megmártogattalak a hóban. Én sosem tudhatom itt: kinek adok szállást. Nagy hegyi tolvajnak-e, vagy tiltott szerelemnek. Ha egyszer a hóförgetegből, farkasüvöltésből kopognak reám: bé nem zárkozhatom.

DÁNIEL. Tény és való.

BÓDI. Meg aztán mindig azt gondolom, éjjel és nappal mindig azt gondolom, hogy a lányom jön. Mária.

DÁNIEL. Egyszer ő is megjön.

BÓDI. Talán már sohasem.

DÁNIEL. Míg élünk, remélünk. De ha Rékát látod, tudjad: Stég Antallal a jegyességet felbontotta, és megint a fiamra vetette magát. Ha ketten jönnek: be ne engedd őket. Kántálni se.

BÓDI. Menjenek Betlehembe.

DÁNIEL. Csak az egyik.

BÓDI. S a másik Jeruzsálembe.

DÁNIEL. Ha így beszélsz, megint baj lesz ebből, Vencel. *Mentében a falu felé vezető ösvényen.* Nagy baj lesz, én mondom. Nagy lesz... El.

Bódi belép a házba. A fény kialszik. Szél indul, a jégcsapok megszólalnak. Bódi kicsi színes lámpái világítanak. Bódi leveszi Mária fényképét a falról, nézi, majd a fenyőfára helyezi. Azután előveszi a hatodik lámpát.

BÓDI. Látod, ez már a hatodik karácsonyi lámpácska, mit neked készítettem ajándékul, Mária. De hiába próbálak megengesztelni. Hiába is kérnélek, hogy ne haragudj rám. Nekem fáj az jobban, apádnak, aki fölnevelt. Fölnevelt. De azért vajon, hogy a Hargitát a tengerrel és a tengerészettel fölcseréld? Hogy elkótyavetyéld az anyád szavait? Szép tollait a hegyi madár elhullassa? Szemétre juttassa?

A megelevenedő emlék fényjátékában a karácsonyfa mögül Mária lép elő. Fiatal és konok lány, a szerelem agresszivitásában.

MÁRIA útra készülöben ölti magára bőrbekecsét, téli kendőjét. De én aztán megyek, édesapám! Ha egyszer tengerész: a tenger is hozzá tartozik. Az óceán is! Nem tud vele szót érteni? Az én uram lesz, nem kiedé! Én élek majd vele!

BÓDI. És csak te vajon? Titokban és éjszakai sötétségben, denevérmódra? A szerelem – ha már úgy elkapott téged – nem él emberek között?

MÁRIA. Nem, nem, nem!

BÓDI. Hanem hol az istenlovában?

MÁRIA. Abban az egyetlen szívben, amelyik magának társat választott. S kész!

BÓDI. Kész! Utcára nem jár ki, rokonsága nincsen, atyafisága nem számít! A szóértés nem számít! A nagyobb család arculata már nem számít?

MÁRIA. Így választottam, édesapám! Én választottam! Magamnak választottam!

BÓDI. Jól tudom, jól tudom! De ne feledd: az efféle választásban nemcsak magánjoga van ám az embernek, hanem csöppnyi kötelessége is...

MÁRIA. Kötelesség! Nohát illet én még nem hallottam!

BÓDI. Megtanulhattad volna!

MÁRIA. Hát ki tanított engem ilyesmire?

BÓDI. A példa taníthatott volna! Apád, anyád, nagymamád és az ükém példája! Amit nem kell magyarázni! A példát élni és éltetni kell, nem magyarázni! Hogy ma te mész el, holnap a másik s a harmadik... és hogy üres csigaház lesz, ami az életünk volt... kinek kell ezt magyarázni? Erre mondod te, hogy magad dolga? Taknyos békája, nem szégyenled magad?

MÁRIA. Ezt már eleget hallottam. Most azt teszem, amit édesapám parancsolt.

BÓDI. Mit parancsoltam én?

MÁRIA. Hogy többet a házában ne lásson. Ezt parancsoltam, ehhez tartom magam. *Indul kifelé.*

BÓDI. Állj meg, gyermek! Azt mondtam: ha felborul a szekered, sírni, panaszkodni vissza ne gyere. A házamban akkor ne lássalak. És mikor az a tengerész a szavaidat a szádból a fogaddal együtt kiveri, bajoddal se hozzám, se Istenhez ne fordulj, hanem oda vedd magad térdre, az első vonat elé! Megállj!

MÁRIA. Ilyen szavak között nem maradhatok! Isten áldja, édesapám!

BÓDI *visszapenderíti*. Engedélyem nélkül innen sehova se mész! Tudom, hogy lent a faluban vár az a hogyhívják... Itt maradsz! Megértetted?

MÁRIA. Ne tiltson! Ne tiltson! Ne tiltson! Elmegyek!

BÓDI. Itt maradsz! *Arcul üti.*

MÁRIA *hosszú döbbenettel nézi az apját, majd ráborul*. Édesapám, engem sohasem ütött meg!

BÓDI. Nem ütöttelek, kislányom. Az édesanyád dolga lett volna, de anya nélkül nőttél fel. Nem ütöttelek. Nem is foglak többet. Bocsásd meg nekem. S a félelemnek, amely elborított engem, és amelyet te nem ismersz még. De majd megismered...

MÁRIA. Csak attól féltem, hogy egyszer igazságtalan és kegyetlen lesz énvelem. De most már semmitől sem félek.

Isten áldja. Ne féltsen engem. A Nagy Romlás alatt szép csendben fogok elmenni. Nem fogok sírni. Úgy fogok elmenni, ahogy tanított, édesapám. Szép csendben. Fűszál hegyén, ha lenne még fűszál a jégösvényeken...

BÓDI *nem tartóztatja lányát a kimenetelben.* Mária! Ó, te gyermek! Tudod vajon, hogy hová mész? Tudod, hogy mit hagytál itt? Tudod, mit hagytál el? Ha szeret téged az Isten, nem fogod megtudni... Ne adja, hogy megtudd...

Az emlékezés fényei kihunynak.

Lehetséges, hogy lenne panaszod, amiben megvigasztalnálak. De most már büntetsz engem. Még azzal is, hogy nem válthatok szót az unokámmal. Úgy neveled őt, hogy megbosszulja magát énrajtam? Amiért megütöttelek? Nem jól tetted, Mária, hogy végleg elmentél innen, s én rosszul tettem, hogy nagy haragomban s félelmemben megütöttelek, amit annak előtte még egy vesszőcskével se tettem. Hát azóta sem enyhülsz apád iránt? Hiszen a madár is megverdesi szárnyával a fiókáját, ha úgy forgolódik az, hogy kiesik folyton a fészekből. Még a madár is, te Mária! *Halkan énekelni kezd.* Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária, aranyból, ezüstből szállást adtam volna. Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna. Oda is bizony, csak itt maradtál volna... *Megszólalnak a jégcsapok, s velük egy leányhang. Kint-ről halkan.* Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária, aranyból, ezüstből szállást adtam volna. Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna.

Bódi Vencel fölragyog. Mária jött meg a tengerről? Sorra raskogatja föl a kicsi színes lámpákat a karácsonyfára. Az asztalra kalácsot, bort tesz. *Énekelve.* ...hogy te vagy Mária... Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna! *Halkabban.* Mária! Kerülj beljebb, Mária. Biztonságba. Ketten folytatjuk majd: hogy te vagy Mária! Odakint omlásveszély van, gyere be,

Mária! Halkabban! Ha Isten akarja, úgy is meghallja! Hányan vagytok? Bizonyára hárman vagytok, de csak magad énekelsz. Az unokám helyett is. De majd őt is megtanítjuk a Gyermek születése napján örvendezni. Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária...

RÉKA *belép*. Adjon Isten sokakat, sok karácsony napokat, bort, búzát eleget, a pohárnak feneket, hogy ihassunk eleget! Vencel bácsi! Hát ilyen elképedten kell a kántálót fogadni? Boldog szentestét! Boldog ünnepeket! Eljöttem, Vencel bácsi! Karácsony estéjén bár ne legyen egyedül! Csak néz, néz, mintha sose látott volna! Hát én vagyok egészen s újból! Réka vagyok! De nem az, aki legutóbb itt járt azzal a... ki se mondom többet a nevét... azzal a mordályos emberrel. Másik Réka vagyok, nézze! Gyűrű sincs már az ujjamon! Átalugrottam a tűzön, újjászülettem és itt vagyok. Örömhírt hoztam Betlehemből, s a szívemből, Vencel bácsi. Hadd simítsam el a borongós homlokát. Istennem! Akár a Nagy Romlás!

BÓDI. Azt gondoltam, hogy Mária énekel.

RÉKA. Hatodik esztendeje, hogy nem jön s nem énekel. Lánya helyett lánya leszek ma este is, Vencel bácsi. És egy személyben az unokája is. Ne szomorkodjék, nagytata. *A nyakába csimpaszkodik.* Körhintája leszek és vigasztalója. Örömhírt hoztam, nagytata! *Tölt a poharakba.* Isten éltesse, nagytata! Gyermek születék a csillag alatt. Isten éltesse, Vencel bácsi!

BÓDI. Téged is, Réka. De ha jól látom rajtad: te nem a betlehemi örömhírt hozod.

RÉKA. Vajon?

BÓDI. A magadét hoztad. A te külön kicsi eged alatt egy külön kis karácsonyt.

RÉKA. Ó, nagytata! Az én betlehemes örömöm bánattal van ma este kirakva! Ha el tudnám én azt mondani magának! Csillagszóró szeretnék lenni mégis. Ha nem hánynávetné magát bennem a félelem.

BÓDI. Azt már megszokhattad volna.

RÉKA. Mire megbarátkoznék az egyik félelemmel: körül-
fon a másik.

BÓDI. Sokan vannak. Többségbe kerültek.

RÉKA. Akár a táncban a legények: karból karba adnak en-
gem, Vencel bácsi. Apámra nézek: apám halott. Ma is félek
tőle. A koporsóban nem mertem megérinteni. Anyámra
tekintek: végigfut rajtam a hideg borzongás. Minden pillan-
tásával a titkaimat kutatja. Meglátom azt a mordályos em-
bert: temetési éneket hallok máris. Azt ígérte: megöl, ha el-
hagyom. Aztán Gáborral találkozom: elborít tetőtől talpig a
bűntudat. Félek a hozzám való ragaszkodásától és attól is,
hogy nem felejtí a gyermekkorunkat. Amikor vele lakodal-
mast játszódtunk a porban. A fa tetején volt a nászágynk.
Madarak voltunk. De ma szenteste van, nagytata! Altassunk
el magunkban mindent, amitől nem bírunk aludni. Ne
darvadozzék a kedve, nagytata! Aludj, aludj, Mária gondja...

BÓDI. Ne mondd tovább. Hat esztendeje, hogy elment.

RÉKA. Hunyd le kicsi szemed nagytatának unokagondja.

BÓDI. A hatodik színes lámpát készítem neki...

RÉKA. Aludj, aludj, Réka gondja! Nem akarok, nem aka-
rok a Nagy Romlás szakadékába ugrani.

BÓDI. Ne mondd tovább. Nem akartam én Máriát meg-
ütni...

RÉKA. Lennie kell még bocsánatnak ezen a világon.
Aludjatok, ti vércsekarmú gondok.

BÓDI. Ne mondd tovább.

RÉKA. Nem.

BÓDI. Betlehemből ne menjünk a Golgota hegyére.

RÉKA. Ne menjünk.

BÓDI. Azt mondd inkább: hogy jöttél te föl egyedül a
Nagy Romlás völgyén?

RÉKA *visszatérő vidámsággal*. Nagy bátran, de telve min-
den pillanatban ijedelemmel.

BÓDI. Föl is szállhattál volna.

RÉKA. Jégmadárként?

BÓDI. Ahogy szoktad.

RÉKA *Bódi számára érthetetlen örömmel.* Hát Vencel bácsi is tudja már? Tudja, hogy jégmadár vagyok? Ez a kettőnk titka volt eddig. Az enyém s a Gáboré. Ő találta meg, tudja, nagytata? Ő találta meg a nevemet. A kettőnk titka volt.

BÓDI. Csak volt.

RÉKA. Hát nem baj. Tudja meg az egész világ, hogy jégmadár vagyok. Valakinek a piros fejű, kék madara. Őt várom most ide, nagytata. De ne tessék elkottyintani, hogy itt jártam azzal a mordályossal. Ugye, nem szól neki? Kedves, szomorúságos, magányos nagytata! Itt jártam valóban. De csak jégmadárként. Amikor beléptünk az ajtón: én már jégmadár voltam.

BÓDI. Pedig éppen hogy fordítva történt. Réka voltál te már akkor.

RÉKA. Nem voltam! Nem voltam! Én akkor már egy fagyott madár voltam!

BÓDI. Psszt. Megindult a szél.

A jégcsapok zenélnek, s egy fiú hangja hallik: Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária.

RÉKA. Ő az! Énekel. Aranyból, ezüstből szállást adtam volna. Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna.

BÓDI *három pohárba tölt.* De nekem nehogy az a másik legyen, hallod!

GÁBOR *belép, Réka szembe megy vele.* Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária...

RÉKA. Aranyból, ezüstből szállást adtam volna.

GÁBOR. Én pedig a hideg földre...

RÉKA. Én pedig a hideg földre...

GÁBOR. Lefeküdtem volna. Jégmadaram. Kicsi jégmadaram.

RÉKA. Piros fejű kék madarad. Régóta várlak. A kicsi Jézus már kinőtt a jászolbölcsőből, olyan régen várlak.

GÁBOR. Piros fejű kék madaram. De ha megrebbenti a szárnyát: zöldet is látok.

RÉKA. Isten őrizzen meg attól téged. Ha megrebbentem a szárnyam: mind zöldet fogsz látni. *Névet.* Csak nem ijedtél meg, gyermek! Gáborka!

GÁBOR *fejét rázza, hogy nem ijedt meg.* Egyedül és gyalogosan jöttél?

RÉKA. Veled jöttem.

GÁBOR. Velem? Ó, igen! Most hat esztendeje!

RÉKA *éllel.* Nem hat esztendeje! Hatvan esztendeje! Nem az őskorban, hanem a mai szentestén. Gondolatban veled jöttem és csitítottalak. Lépted ne döndüljön a Nagy Romlás alatt, és szíved meg ne konduljon az örömtől, hogy várlak. Vagy ne háborogj, ha netán úgy lenne. Úgy jöttem bizony a... jobb oldaladon.

GÁBOR. Szokásod ellenére a hóban gyalogoltál. Most repülj legalább!

RÉKA *a nyakába penderül.* Csak zöldet ne láss aztán! A szemed ne káprázzék!

GÁBOR *miközben boldogan forog a lánnyal.* Jégmadár, jégmadár, piros fejű kék madár! Ha szárnyad volt, jégmadár, gyalogoshoz mért álltál?

BÓDI. Jégmadár, jégmadár! S apád engem fejbe vág!

Odakint megmozdul a szél. A jégcsapok zenélnek.

RÉKA. Forogjunk, forogjunk! Ne faggassuk egymást!

GÁBOR *leteszi.* Gyalogoshoz mért álltál?

Csönd. Nézik egymást. Kölcsönös vádak vércsekarmai.

BÓDI. S én őrzöm itt a poharakat!

RÉKA. Bocsásson meg, Vencel bácsi! Bódi nagytata! Tudod, Gábor, hogy ma estére lánya s unokája lettem Vencel bácsinak? Én pótolom, amit a tenger elvitt a házból, egyedül hagyván a drága nagytatámat. A tenger engem is elvitt volna, de nem hagytam magam. Bocsásson meg, Vencel bácsi. Úgy van az, hogyha Gáborral ketten vagyunk, mindenről megfeledkezünk, akkor már senki, semmi sincsen a világon.

BÓDI. Bárcsak úgy lenne, lányom. Te is azt mondod, Gábor?

GÁBOR. Réka elmond mindent helyettem is. *Poharat ragadva.* Isten éltesse, Vencel bácsi! Köszönjük, hogy befogadott minket.

BÓDI. A kántálókat fogadni kell.

GÁBOR. A kántálók csak jönnek és mennek, de mi hoztuk a szurkot is magunkkal, és ide ragadtunk. Akárcsak hat esztendővel ezelőtt. Emlékszik, Vencel bácsi? Réka tizenhat éves volt akkor...

RÉKA. És te tizenöt, jól tudja nagytata, ne kínozd őt is az elmúltakkal. Ígyunk!

GÁBOR. Akkor is ide ragadtunk mi ketten...

RÉKA. Ahogyan te ragadsz meg folyton a gyermekkor szakadékaiban, akár a Nagy Romlás aljában. Azt kívánjuk, Vencel bácsi, hogy jövő karácsonyán Mária is itt legyen, az unoka is az ölében, és fogadjon bennünket ma este szeretettel, megértéssel. Karácsony este van, a miénk az éjszaka. De mi ketten már nem viszünk innen sehova örömhírt. Egyezkedni valónk van Gáborral. Isten éltesse. *Mind isznak.*

BÓDI. Hát csak egyezkedjetek. De vigyázzatok! Ne szikráztassátok össze a szavaitokat. Még tűzkár is támadhat belőle. Tartsátok magatokat az én házam törvényeihez. Már annak idején úgy egyeztünk volt meg a szegény megboldogult feleségemmel, hogy ha sírni kell is: befelé sírunk.

A messze halló kacagásunkat is megtartjuk magunknak. Értsétek meg egymást, ha lehetséges.

RÉKA. Ha énekelünk: szépen szállunk egymás mellett.

BÓDI. Akkor énekelve beszélgetsetek. És ablakot ne nyissatok. *Elvonul, majd újra megjelenik.* Valamit elfelejtettem. Erősen ne szeressétek egymást.

RÉKA. Pedig úgy lesz.

BÓDI. A mai nap nem a szerelemé. Hanem annál több: a szereteté.

GÁBOR. A szerelemre csak emlékezni fogunk, Vencel bácsi.

RÉKA. Még csak az hiányzik.

BÓDI. Az se jó. Mert akkor az már csak sajogás. Egymás szívét ne sajogassátok. *El.*

Hosszú csend.

RÉKA. Hát ez meg van mondva! Egymás szívét ne sajogassátok! Hallod, Gábor? Hallod, Réka? Réka hallja.

GÁBOR. Hát lehetséges az?

RÉKA. De mennyire! *Gábor ölébe ül. Az átkarolja. Csókolóznak.*

Csend. Nézik egymást.

GÁBOR. Most már valóban végleg szakítottál?

RÉKA. Kivel?

GÁBOR. Még kérdezd is?

RÉKA. Persze hogy kérdem. Mert akire célzol, azt már rég elfelejtettem. De te az emlékeimet is kisajátítod. Én nem emlékszem rá – neked meg nyüzsög-bozsog a memóriád tőle. *Tartuk meg inkább a főpróbát.* Jó? Kelléket is hoztam. Én leszek az édesanyám, te leszel a kérő, de vigyázz aztán, hogy viselkedel, mert jól tudod: anyám ké-

nyes a szavakra. Úgy szereti, hogy egyik a másikkal találjon, kattanjon.

GÁBOR. Igényes már a ceremóniára. Mert hogy annyi kérdő volt ugyebár.

RÉKA. Hogyne lett volna! Szép voltam. Kapós voltam...

GÁBOR. És már nem vagy szép?

RÉKA. Te tudod.

GÁBOR. Szébb vagy, mint voltál.

RÉKA *félig dúdolván, félig anélkül*. Szép a rózsza háromnapos koráig. Szép a leány húszesztendő koráig. De mikor a huszonegyet haladja, nem illik a kék szalag a hajába. S ó, Istenem, én már huszonkettő leszek!

GÁBOR. Nem kell neked a kék szalag. Kékmadár vagy.

RÉKA. Azért nem vettél észre, mikor ma este fölkísértelek a havas ösvényen.

GÁBOR. Mintha láttam volna a nyomodat. Nyakba való kicsi fehér keresztcske. Tip-tip-tip... Supp!

RÉKA. A supp! – az micsoda?

GÁBOR. Hát... az az én nyomom, tudod! A csizmáé.

RÉKA. Tip-tip-tip, supp! Hát akkor supp, supp! És indulj kérőbe.

GÁBOR. Indulok, indulok! De szokásod szerint aztán el ne tűnj otthonról, te... te ki tudja, hol és merre röpködő jégmadár. Azúrkék, zöld fuvintással. De szebb zöld persze, mint amit én láttam.

RÉKA. Mikor?

GÁBOR. Amikor apám olyan rettenetesen elvert volt.

RÉKA. Te minden szavaddal gyönyörűséges emlékekbe botlasz. Térj magadhoz, drága Sion, van még neked Istened. Réka van itt temelleted, szívét osztja meg veled...

GÁBOR. Ó, te gyehenna! Cinkosoddá teszed az Istent is. Mit tegyek, mit tehetek én ellened?

RÉKA. Indulj azonnal kérőbe!

GÁBOR. Indulok azonnal kérőbe! Belépek a kocsmába is egy kis bátorságot venni! *Iszik.*

RÉKA. Anyám az iszákosokat nem szereti. Aztán ne felejtse el, hogy Réka ott ül majd az asztalnál. *A fáról egy lámpát leakasztva.* Ez leszek én, ez a kis színes lámpácska, de vigyázz, hogy beszélsz. Az első hamis szavadra kialszom. Kialszom! Értetted?

GÁBOR. Ó, egek! Hogy mennyi itt a veszedelem! Tőled búcsúzni is kész veszedelem. *Csók.*

RÉKA. De miért búcsúzol te?

GÁBOR. Mert mire visszajövök, helyedben az anyádat találom itt.

RÉKA. És az nem jó neked? Öreg tyúkból fő a jó leves.

GÁBOR. A rókának hagyom.

RÉKA. Az egyetlen jó édesanyámat, aki megszült engem teneked? *Játékosan.* Mert kitépem a hajad!

GÁBOR. Megszült énnekem?

RÉKA. Éjszaka font, nappal mosott... Kikaparom a szemed is!

GÁBOR. Ó, jaj, szemem világa!

RÉKA. S jaj, de keservesen tartott! Letépem a füled! Rékának az én jó anyámat?

GÁBOR. Jaj! Akkor inkább berámáztatom.

RÉKA. Berámáztatod és gyónni fogsz neki. Te anyaszo-
morító! Anyóskáromló pogány...

GÁBOR *még mindig a játék vidámságával.* Hát éppen én vagyok az, akinek gyónnivalója van?

RÉKA. Éppen te vagy az! Te vagy az! Meggyónod majd nekem azt a dongalábút!

GÁBOR. Már azt is! Jaj!

RÉKA. Azt a félcsípejűt, akinek kaput faragtál és májusfát állítottál... Csélcsap!

GÁBOR. Egy szikrát üldögelek még Gáborka, nem győzlek várni!

RÉKA. Ne mondd tovább! Nőj már föl, tedd le a katonaságot, siess.

GÁBOR *csöppet sem komolyan*. Te gyűrűztetted meg magad, s én vagyok a csélcsap!

RÉKA. Én éppen tévelyegtem, de neked nem kellett volna!

GÁBOR. Hát nekem nem szabad?

RÉKA. Nem szabad! Nem szabad! Te még kicsi vagy! Nem szabad!

GÁBOR *hirtelen elkomorodva*. Pedig ha egyetlen lánynak van a világon gyónnivalója: az csak te lehetsz, Réka.

RÉKA *döbbszent*. Én? Ilyennek látsz te engem? Olyannak látsz?

GÁBOR. Ó, nem! Nem! Csak úgy mondtam. Játékból.

RÉKA. Játékból? Esküdj meg, hogy csak játékból...

Hosszú csönd.

GÁBOR. Kivágtam az eperfánkat. Ne haragudj meg rám ezért. Mikor lakodalmast játszottunk, elsőnek te röppentél föl rá, s mondtad: édös uram, gyere föl. A fa alatt kórémuszikával zenéltek a purdék, csujogattak a nyoszolyólányok. Azt akarom, azt akarom! – rikoltottad. Az a gerlefészkek legyen a nászágyunk. Hát alig fértünk el benne. És amikor leszálltunk a fáról, kicsi kerek kalácsot rejtettél a kötényed alá, és mondtad: nő a hasam, gyerekünk lesz, Gábor! Fiú legyen-e, vagy leány? Te dirigálsz, mondtam, az legyen, amit te akarsz.

RÉKA. Ne mondd tovább! Nőj már föl, szállj le arról a kivágott eperfáról. Kicsi Gáborka, nőj már föl, tedd le a katonaságot, siess, Gáborka, nem győzlek várni!

GÁBOR. Egy szikrát üldögelek még azon az eperfán.

RÉKA. Kivágtad! Kivágtad, te bosszúálló! Hát megbűnhődsz! Indulj azonnal, és gyere kérőbe. Itt találod édesanyámat, amott engemet. Azúrkek lámpácska leszek. És

újra mondom: ha nem jól beszélsz, menten kialszom. No, eridj, nagyon várom a jöttödet.

GÁBOR. Nagyon várod?

RÉKA. Ahogy ezt a mai estét vártam. A Nagy Romlás alatt lopakodva, téli villámok között is. Istenem, de nagyon reszkettem a hótornyoktól. S minél jobban féltem, annál erősebb volt bennem a kívánság, hogy fölkiabáljak a fehér tornyokba: csak azért is szeretem!

GÁBOR. Kit szeretsz?

RÉKA. Ejszen a római pápát. Eridj! Aztán vigyázz, a kutyát ne feledd. Az ugatást ne feledd, mert itt benn attól elkezdek a nagy izgalom. Ki jó vajon? Ki jöhet? És miért? De vigyázz aztán! Akármit mond anyám, mert ha kifogása támadna ellened, te csak arról beszélj, hogy mennyire szeretsz. De ne régi dolgokat emlegess! Ne azt, hogy gyermekkorodban mennyire szerettél. A jelent mondd, te meregő, múltittas gyermek! És öltöztess fel szépen a holnappal is. Házunk lesz, eléje virágmintás kaput faragsz, szebbet, mint annak a dongalábúnak. A kapu sarkába eperfát ültetünk, gerlefészkeztül. Az visszahozza majd a játékaikat. Így mondd, s jó lesz.

GÁBOR. Nem jó helyt kezdted meg. Anyádnak nem a jövőt kell felöltöztetni, hanem épp a mai napot. Legalább akkora állami fizetéssel, mint a Stég Antalé, a letett katonasággal, mert ez annyira fontos neki, mintha ő lenne a hadügyminiszterné, s még talán egy bajusszal is, mert azt mondja különben: tejfelesszajú!

RÉKA. Legyen bajuszod is. Állami fizetésed is.

GÁBOR. Bajusz még akadna. De honnan állami fizetés?

RÉKA. Megrendelt nálad az állam egy hatalmas díszkaput.

GÁBOR. S azt minek?

RÉKA. Hogy vonuljon alatta.

GÁBOR. Hová vonuljon?

RÉKA. Az anyja kínjába! Hát ez a fontos? Nem, hogy megkapd a kezemet? Ne ígyál.

GÁBOR. Gyűjtöm a bátorságot.

RÉKA. Jól teszed, bizony! Nagy szükséged lesz rá. Mert ha egyszer én kézhez veszek... Istennek angyalai őrizték a rövid nadrágos fiúcskát, úgyis... úgyis...

GÁBOR. Én? Rövidnadrágos?

RÉKA. Lelki rövidnadrágos. Azt elfenekelem, összecsbolyítom...

GÁBOR. Csombolyítod...

RÉKA. A Küküllő vizében addig mosom, sulykolom...

GÁBOR. Sulykolod. Sulykoló kis kezem...

RÉKA. Napra teritem, kifehéritek... Jaj, nem fehéritek. Színesre festem. Színes kelmét készítek belőled, és elborítom a hegyeket...

GÁBOR. Hogy mindenütt a lábad alatt legyenek...

RÉKA. Nem kívánom én azt. Hanem a felejtés végett.

GÁBOR. Téged felejtselek?

RÉKA. Magadat... Ott a gyermekkor szakadékában... És engem is – egy röpke kis esztendőre... Míg másfelé jártam...

GÁBOR. Amíg mással jártál...

RÉKA. Mert kiszálltam Noé bárkájából. Csak épp körberöpültem a nagy időt. Hű, de ordas idők járnak odaki! Hát visszaszálltam, s most újra itt vagyok...

GÁBOR. Az olajfaággal? Békés üzenettel?

RÉKA. Mert én teveled szövetséget kötök. És ha nem felejtessz, ha nem tanulsz meg felejtetni: ó, nem tudom, mit teszek veled.

GÁBOR. Te már megtanultál?

RÉKA *most már komolyan*. Attól kezdve, hogy elszakadtam tőled: az egész csak rossz álom volt. A szívem is meghasadt volna, ha nem tudom már álmomban, hogy most, most, most jön az ébredés. Ijedten költögettem magam.

Ráborultam egy kapufélfára, hát a tied volt az! Ráfolyt a könnyem egy faragott madaradra, és megállapodott annak a szemében. Istenem, mondom, hát ez a madár is engem sirat... Így volt, míg fel nem ébredtem. S most itt vagyunk, itt vagyunk! Itt vagyunk! Te pedig elindulsz azonnal, és jössz vissza menten kérőbe! Mert ha nem: ejtem el a szárnyam.

GÁBOR. Aztán vigyázz, hogy anyád hogy beszél velem. Nekem ne mismásoljon, és a személyemet se kifogásolja, mert rakom a tüzet helyben alája! Ideje lenne már egy bo-szorkányégetésnek.

Gábor kilép.

RÉKA. Kérőbe indulsz, nem anyósgyújtogatóba! Tükör előtt kezdi idősebb asszonynak maszkírozni magát. A szíved szelíd legyen és minden szavad tejbe aprított! A kutyát ne felejtsd! Hol a fekete kendőd, anyám? Ó, istenem! Be nagy várakozásban vagyok! Zuhog rám az öröm, mégis ejtem el a szárnyam! Ilyen lennél, anyám? Innen a szájad sarkából az özvegyi ránc hiányzik. Meghúzza. Ezt még fölveszem, ezt a konok ráncot. Ezzel martad el a háztól Gábort. Ezzel adtál volna engem egy mordályos állami fizetéshez. Átkozott légy! Megretten. Ó, mit mondtam! Bocsásd meg, anyám! Bocsásd meg, Istenem! Csak ti ketten össze ne dugjátok a fejeteket – ellenem. Akkor a mi sorsunk meg van pecsételve. Egyezkedjünk inkább, anyám. A félelem hálójában vergődöm, magával az ördöggel is alkura kész vagyok. Csak ott lássam már magam egy tisztáson és tisztázottan ezzel a gyermekkel. De te ne mondd, hogy éretlen. Ha kopjafát és kaput farag, s amikor a tiszafában a gím-szarvast meglátja: egy aggastyán komolysága borong a szemében. Ezt lásd, ilyenkor nézd őt, anyám! Amikor egy esztendő helyett kettőt öregszik az álomkergetésben, mert

könnyebb a futó gímszarvast elfogni, mint a tisztafából kicsalogatni. Ne mondd, ne mondd, anyám, hogy idősebb vagyok nálánál. Fuvintásnyi esztendőcske! Mi az, mikor az egész életünk: egy homlokráncolás. Hű, de szigorú vagy! Az eszed van megint uralmon. A szíveddel szólj inkább, anyám, ha már énnekem sem szívem, sem eszem nem volt a helyén, amikor... amikor... Csitt! Jön valaki. Kapd össze már a lelked, jön valaki!

Kintről kutyaugatás. Réka letelepszik hirtelen, gépies asszonyi munkába kezd, például pamutgombolyításba. Újabb kutyaugatás.

BÓDI ágyból kelve, be. Miazisten? Nekem nincs kutyám. Honnan került az ide? És teveled mi van, Réka? Tisztára anyád vagy.

RÉKA. Ha úgy van, akkor jól van!

BÓDI. Karácsonykor nem farsangolunk. Az újabb ugatásra. Hát ez megkerült volna?

RÉKA. Micsoda?

BÓDI. Csudalátó Dániel kutyájának elveszett a hangja. Úgy látszik, ide került.

RÉKA. Gábor van odakint.

BÓDI. És ő ugat?

RÉKA. Személyesen.

BÓDI. Hát most már ugat vagy udvarol?

RÉKA. Meg akarja kérni a kezemet.

BÓDI. S éppen ilyenformán?

RÉKA. Ez hozzátartozik.

BÓDI. Az igényeidhez?

RÉKA. A főpróbához. Holnap este lesz a rendes előadás. Édesanyám színe előtt.

BÓDI. Ugatással egybekötve? És akkor te kotkodácsolni fogsz?

RÉKA. Én csak odaadom, amit kérnek.

BÓDI. És mit kérnek? Jaj, igen! A kezedet.

RÉKA. A lányom kezét.

BÓDI. A lányodét. Persze, persze. Te most nem vagy Réka, hanem izé...

RÉKA. Özvegy izéné. Árvai Borbála. *Ugatás.*

BÓDI. Borbála! És ha Borbála vagy, miért nem vigyázol a lányodra?

RÉKA. Miért? Mit követett el a lányom?

BÓDI. Nézz utána.

RÉKA *a játékon belül is kétségbeesetten.* Követelem! Mondja a szemembe: mit követett el a lányom? De ne mondja senkinek. Nekem se mondja. Nem akarok tudni róla. *Ugatás.* Nem akarok tudni róla. Mindennek az emléke vesz-szen a Nagy Romlásba, kerüljön mindörökre hó alá, jég alá, lepje be vastagon a feledés. Vigye sírba magával a titkot, Vencel bácsi. Jaj! Szédülök. Rosszul vagyok. Forog velem a ház. *Kopogtatás.* S éppen most. Most kellett ennek jönni!

BÓDI. Mi van veled, te leánka?

RÉKA. Vízet! Egy kis vizet kérek. Semmiség. Csak megszedültem. S éppen most.

BÓDI. Megártott neked a játék, te leánka.

RÉKA. Mintha faltól falig taszigálna valaki engem... S éppen most. *Kopogás.* Éppen most. Szabad! Szabad! Tessék bejönni!

BÓDI. Dőlj le cseppet, gyermek!

RÉKA. Most nem lehet.

GÁBOR *be.* Szép jó estét s boldog ünnepeket!

RÉKA. Magának is boldog ünnepeket, Gábor. Már ne haragudjon, hogy magázom, de mióta olyan híres kapufaragó lett, másként már nem merem... Foglaljon helyet minálunk. *Kötényével széket porol.* Jaj, istenem, de szédülök!

BÓDI. Ezt a kis vizet még...

GÁBOR. Csak nincs rosszul, Borbála néni.

RÉKA. Elmúlik, fiam. Minden elmúlik. Csak a lányom lenne jobban.

GÁBOR. Mi baja van a lányának?

RÉKA. Isten legyen, aki azt el tudja mondani.

BÓDI. Bolond likból... És egyszerre kettőből! El.

GÁBOR. Hát mi baja van a lányának?

RÉKA. Hol tűzmadár, hol jégmadár. Csak tudnám, miért hánya-veti magát benne a forróság és a hideglelés. Sejttem csupán. Akármerre szalasztom itthonról ezt-amazt intézni, hát úgy térül-fordul, hogy a maga kapuja előtt lopva megállhasson. Mondják, akik látják: rajta felejtí szemét az égbe szökellő gímszarvasokon, mintha isten őrizze, valami vadászleányka lenne. Múlik már a szédülésem.

GÁBOR. S aztán mit csinál még?

RÉKA. Mondja, hogy álmában is nekidőlt egy kapufélfának, hullatta, hullatta reá a könnyét, míg azok a faragott madarak mindahányan sírni kezdtek. Képzeld. Képzeld, Gábor.

GÁBOR. Ezt ő nekem nem így mondta, hallja. Csak egy madár kezdett el sírni. S én tudom is, hogy melyik volt az.

RÉKA. Hát nem mindegy az?

GÁBOR. Nem bizony. Mert akármelyik madárnak nincs sírnivalója.

RÉKA. De én azt a kapufélfát tűzre rakom, Gábor fiam! Tűzre bizony!

GÁBOR. Kit bántott az?

RÉKA. Tűzre vetem, ha sokáig kell még a lányomnak álmában reá omolnia. Te most ne halld, amit mondok, Réka. Kicsi kék lámpácskám, röstelli a keserves álmait, alig-alig pislákol itt egymagában. Húzza csak feljebb, Gábor, a lángját.

GÁBOR. Lelket fuvintok belé. *Fújdogálva.* Világolj, szépen világolj, fehér gyertyaszálom. Fényesedjél, hogy énekeljek neked. Jaj, Istenem, be víg voltam azelőtt! Míg a babám járt

el a kapum előtt. De mióta nem jár erre, s nem látom... Az én szívem örömét nem találom.

RÉKA. De hiszen ott jár el! Mindig ott jár el! Hát nem tudod, te mamlasz...? Maga Gábor!

GÁBOR. Tudom én, tudom! Csak egyszer már megjártam vele.

RÉKA *mert hogy ez már veszélyes terület.* Tán csak nem! De mondja... Azon kívül, hogy ünnep van, mi járatban mi felénk, Gábor?

GÁBOR. Gondoltam, megkérdem: hogy vannak?

RÉKA. Hát... lassan telik, gyorsan múlik az életünk. De olyan sebesen, maholnap csak nézhetünk utána. Szélkapta kéményfüstnek.

Hosszú csend.

GÁBOR. Ha korán kél az ember: az a baj. Ha későn indul: úgy se jó.

RÉKA *mert ez is veszélyes terület.* Nem tudom, hogy ezt mire értsem, Gábor. S aztán mégis: hogy jutottunk magának eszébe?

GÁBOR. Erre jártam, gondoltam, benézek.

RÉKA *a játékból kiesve, kendőjét levetve.* Nem jó.

GÁBOR. Miért nem jó?

RÉKA. Mert nem jó az egész. Egyedül a lámpaköltögetés volt jó. Szépen világolj, fehér gyertyaszálom. Fényesedjél, hogy énekeljek neked. Jaj, istenem, be víg voltam, azelőtt. Be víg voltam azelőtt. De miféle beszéd az, hogy erre jártam, gondoltam, benézek. Ilyen tétovasággal célba jutni nem lehet.

GÁBOR. Tétova lettem volna?

RÉKA. Mint aki kölcsönt kér, nem leányt.

GÁBOR. Nem akartam ajtóstul-tokostul a dolognak neki-rontani.

RÉKA. Pedig úgy kell! Ajtóstul-tokostul!

GÁBOR. Mert *mások* így szokták?

RÉKA *ijedten*. Nekünk semmi közünk ahhoz, hogy *mások* hogy szokták! Ez a mi dolgunk! Ez a kettőnk dolga! De a kérdéseiddel ezt is elrontod...

GÁBOR. Ezzel a semmi kis kérdéssel, hogy talán mások is így szokták?

RÉKA. Mert te nemcsak kérdezel: válaszolsz is menten magadnak, s én semmitől sem félek, csak attól, amit te válaszolsz magadban magadnak a saját kérdéseidre.

GÁBOR. Akkor mégis jobb, ha te válaszolsz.

RÉKA *felcsattanva*. Mire válaszoljak?

GÁBOR. Most már semmire. Nem kérdezek semmit.

Iszik.

RÉKA. Ne ígyál. Neked más dolgod van.

GÁBOR. Hogy ne kérdezősködjem. Az a dolgom.

RÉKA. Ne haragudj. Olyan szépen fúvogattad a kicsi kék lámpácskát. Jaj, istenem, be víg voltam azelőtt! Míg a babám járt el a kapum előtt. Hiszen ott jár el most is. Mindennap. És ha nem szólnák meg: minden órában és minden percben... te... te... kicsi tétova...

GÁBOR. Elkapott a tétovaság és valami kis szomorúság, te Réka! Miért tartotta anyád fontosnak elmondani nekem, hogy síró madarak s egyebek? Mintha rá akarná tukmálni a lányát valakire. Vagyis énreám.

RÉKA. Arra pedig nincsen szükség. Ugye nincs?

GÁBOR. Már hogy lenne!

RÉKA. Akkor ne vedd figyelembe. Ő is rosszul játszott.

GÁBOR. De miért mondta el? Miért?

RÉKA *kitérve a komoly beszéd elől*. Ezért megkapja tőlem a magáét! Merje csak még egyszer dobra verni az én álmait!

GÁBOR. De mi oka van rá, hogy dobra verje?

RÉKA. Mert nem tudja, hogy dobbal verebet se, vót se lehet fogni. Kezdjük előlről.

GÁBOR. Elölről, de nem ugatok többet.

RÉKA. Pedig az fontos, mert ahogy meghallom, figyelmeztetem anyámat: csitt, jön valaki. És az te leszel.

GÁBOR. Én leszek, de nem ugatok!

RÉKA. Hozzátartozik a bejöveteledhez.

GÁBOR. Az elmenetelemhez fog hozzátartozni, ha ragaszkodol hozzá.

RÉKA. Hát mibe kerül az neked?

GÁBOR. Semmibe. Azazhogy: nem is tudom... *Dühösen.* Nem ugatok!

RÉKA. Szeretem, amikor ilyen dühös vagy! Kiáltsad még egyszer!

GÁBOR. Miért ragaszkodol ahhoz, hogy ugassak neked?

RÉKA. Nem tudom. Így teljes ez. Nem jöhetsz úgy be hozzám, hogy a kutya ne vegyen észre.

GÁBOR. Engem ne ugasson! Nem vagyok idegen. Én nem vagyok itt állami mordályos ember! Én nem azért jöttem, hogy medvét lőjek éjjeli leshelyen. Nem jöttem erős, nagy lámpával medvét szembe világítani, s a szívébe golyót küldeni. Ne engem ugasson tehát az a kutya!

RÉKA *a döbbenet szomorúságával.* Igazad van, Gábor. Nem vagy idegen. Nem vagy állami mordályos ember. Te mézes-szelíd vagy, nem vered szembe vakító fénnel a medvéd. Nem vagy Stég Antal.

GÁBOR. Ne halljam ezt a nevet!

RÉKA. Ne halld, ugye?! Amit folyton ki akarsz mondani! Kimondtam helyetted, enyhüljön a görcs a torkodban. És menj, csináld, ahogy akarod. Kutyaival, kutya nélkül, szív nélkül...

GÁBOR. Ne haragudj, Réka. Nem akartalak megbántani.

RÉKA. Minden bántást megérdemlek. Menj, menj.

GÁBOR. Isten őrizze meg tőlem azt, aki téged bántani merészel!

RÉKA. Csak tudnád, mit beszélsz. Ó, csak tudnád. Hogy úgy legyen. S mindig úgy legyen.

GÁBOR. Úgy lesz! A kutyaságos úristenit!

RÉKA. Szenteste van! Ne káromkodj! Mi van veled?

Hosszan nézik egymást.

GÁBOR. Milyen öreg most az arcod.

RÉKA *megütdve*. Az enyém vagy az édesanyámé?

GÁBOR. Most már nem tudom. Az, amit látok.

RÉKA. Hát nem azt játsszuk, hogy öreg vagyok? Nem vagyok Borbála? Réka-lámpácska ott van asztalon. *Ideges kacagással*. Hát persze. Fölvettem az özvegyi ráncot. Meg az állam alá csokrozott fekete kendőt...

GÁBOR. Hiszen a kendő nincs is a fejedén.

RÉKA. Valóban! És miket beszélek. Látod, miket beszélek? Nincs rajtam a kendő, mégis azt mondom, hogy rajtam a kendő.

GÁBOR. Pedig nincs rajtad a kendő. *Kacagnak*.

RÉKA. Hát nem tudtad, hogy anyámmal beszélsz?

GÁBOR. Mikor nem tudtam?

RÉKA. Mikor engem öregnek láttál.

GÁBOR. Ó, hogyne tudtam volna. Csak egy pillanatra elfelejtettem.

RÉKA. A járásomat is öregre fogtam. Hogy jobban hasonlítsak.

GÁBOR. Azért tévesztettelek össze. Tisztára anyád voltál.

RÉKA *letörli arcáról a ráncokat*. És most is? *Megpördül*. És most is?

GÁBOR. Már csak egy cseppet. A hárászkendő miatt.

RÉKA *elhajítja a hárászkendőjét, és újra megpördül*. Így is öreg vagyok?

Lassú, majd fokozatosan gyorsuló ritmusú dallam. Megszólalnak a jégcsapok. Réka táncolni kezd, és először játékosan, majd kétségbeesetten dobálja le ruhadarabjait.

GÁBOR. Már csak egy szikrát.

RÉKA. Így is öreg vagyok? Járd velem, ha tudod.

GÁBOR *táncol, de csak csetlik-botlik.* Majd hozzád fiatalodom.

RÉKA. Így is öreg vagyok? Aggastyán leszel te mindjárt mellettem. Így is öreg vagyok?

GÁBOR. Így szoktad ezt a tengeren?

RÉKA. Igen! A tengeren! Egyszer láttam csak a tengert...

GÁBOR. Hát ha még többször is láttad volna!

RÉKA. Igen! A tengeren! Még mindig öreg vagyok?

GÁBOR. Stég Antallal is így szoktad?

RÉKA. Igen! Stég Antallal! Ha mindenképpen hallani akartod! Ha nem fáj a füled tőle! Ha nem fáj a szíved! Stég Antallal!

Egy női hang kintről.

HANG. Szabad kántálni?

GÁBOR. Szabad!

RÉKA. Nem szabad. Nincs szenteste! Nincs karácsony! Minden meg van már mérgezve!

Lányok zúdulnak be az ajtón, és kezdenek ők is táncolni.

RÉKA. Lányok! Öreg vagyok? Mondjátok meg ennek a kölyöknek: öreg vagyok?

GÁBOR. Elég legyen, Réka!

RÉKA. Nem elég! Nem elég! Ha már mérgezzünk, ne legyen elég! Jöjjön ide Stég Antal is! Stég Antal! Stég Antal!

Gábor fogja a kis kék lámpát, kihajítja az ablakon, majd leül és iszik. Komoran bámul.

BÓDI *be, az ágyból kelve, hosszúgatyásan.* Szentúristen! Szentszűzmária! Sodoma! Sodoma! *Becsukja a nyitva maradt ablakot.* Reátok suvad az egész Hargita!

RÉKA. Vencel bácsi! Én voltam itt, ugye, Stég Antallal?

BÓDI. Ne hazudj, és öltözz fel azonnal!

RÉKA. Öreg vagyok! Nincs erőm hozzá! Mert itt jártam Stég Antallal!

BÓDI. Nem jártál itt. Az egy jégmadár volt.

RÉKA. Stég Antal és a jégmadár. Mondja csak maga is! Mondja! Mérgezzünk!

BÓDI. Ne mérgezzétek a szentestét!

RÉKA. Mérgezzük és tépjük fel a sebeinket! Tépjük fel a sebeinket, és hintsük be sóval! Stég Antal! Tengerpart! Jégmadár!

BÓDI. Csendesülj, Réka! Csenedesebben, az isten szerelmére.

RÉKA. Már ezután csak hangosabb leszek! Már ezután így élem világom!

BÓDI. Elment az eszed. Mindenkinek elment az esze. S épp szentestén. Ki az az Isten, aki mindezt megbocsátja nektek? Uram! Kis Jézus a betlehemi jászolban! Én ennek nem voltam tanúja! Gábor, fiam! Szereld le valahogy őket! Hozzuk a vízipuskát! Ördögök ezek, nem ájtatos népek! Mondd nekik, hogy odakint a háromkirályok járnak a csillaggal és szelíd pásztorok adnak hálát az égnek! Ne tórd ezt a pogánykodást. Sodomát csináltatok a házamból. *Gyorsan el.*

RÉKA. Jöjjön vissza, Vencel bácsi! Jöjjön vissza, és mondja el mindenkinek! Öreg vagyok, bűnös vagyok, tengerparti kurva vagyok!

GÁBOR *ordítva.* Elég! Menjetez haza!

A lányok körbefogják Rékát, míg az öltözik, és halkan mondják.

Ha én tudtam volna,
hogy te vagy Mária,
aranyból, ezüstből
szállást adtam volna,
én pedig a hideg földre
lefektettem volna...

Menjetek haza, lányok!

*A lányok hangtalanul és gyorsan kimennek, de Réka sehol sincs.
Egy kendő a helyén.*

Réka! Réka! A kendő felé indul, majd fölveszi, mintha madár
ülne rajta. Jégmadaram. Mindenki elment, és te itt maradtál
egymagadban. Jégmadár! Piros fejű, kék madár! Ha szár-
nyad volt, gyalogoshoz mért álltál? Szaporán ver a szíved,
nem jó helyt vagy ugye? Stég Antalhoz kívánczol, a ten-
gerre áhítasz. Hát repülj! Szállj, kedved szerint. A madarat
kiröppenti az ablakon.

RÉKA jön, Gábor vállára borul. Kidobtál az ablakon, vissza-
jöttem az ajtón. Miért tetted ezt velem, Gábor?

GÁBOR. Ha te kérdezel engem, én mit kérdezhetek tőled?
Akkor csak azt mondom: bocsáss meg. Meddig szálltál?

RÉKA. Láthattad. Csak a bolondulás széléig. Az örület pe-
reméig. Tudom, hogy ott fulladozol a gyermekkorban, és
öregnek nézel engem.

GÁBOR. Nem! Nem! Nem! Én vagyok az öregebb, hiszen
látod: már táncolni sem tudok. Réges-rég a gyermektánc-
ban, emlékszel, hogy neveztük? A serketáncban milyen
veszettül ugrabugráltam?

RÉKA. Ne játsszunk többet, Gábor. Ne menj ki, ne ugass, ne
kérd meg játékból a kezem. Ne legyen többé játékból sem öreg.

GÁBOR. Kezdetől fogva te ragaszkodtál ehhez a játékhoz.

RÉKA. Mert ahogy kidugom a fejem a játékból: szemembe vág a zimankós idő. És most nem tudom, hol keressem a helyem. Mit csináljunk, Gábor?

GÁBOR. Felfüggesztjük a játékot.

RÉKA *már megint a játék bódulatában.* De valami tisztázatlan maradt a végén.

GÁBOR. Micsoda?

RÉKA. Mit akartál még mondani édesanyámnak?

GÁBOR. Hát... Hogy ha eladó a házban a lány, én a maradarat menten meg is gyűrűzném. Igaz, még pelyhes fióka volt, mikor az ujját cérnával megmértem, de remélem, a gyűrű talál reá, mert beleszámítottam a növekedést is.

RÉKA. Ó, istenem! És most nincsenek tanúk! Tanúk nélkül húzzuk föl?

GÁBOR. Egy személyben plébános is leszek. Atyámfia! Zetelaki Gábor és Árvai Réka ez máii betlehemes napon eljegyezték egymást, miáltal is a házasság szakramentumát kívánják betölteni. Legyetek tanúi magatok is az én tanúságomnak: aki keresi, megtalálja a másikat, még ha befűjták is régi ösvényeit a Nagy Romlás porkahavai. Zetelaki Gábor és Árvai Réka, minekutána jelenlétünkben egymásnak fogadalmat tettek, esküvéssel tanúsítják, hogy egymáshoz tartoznak. Így van, s így legyen, mindörökké ámen.

RÉKA *a kezdeti ragyogásból rémületbe esve.* Ez már nem játék? Plébános úr, ez már nem játék. Plébános úr, gyónni valóm van.

GÁBOR. Azt majd az esküvő előtt.

RÉKA. Most, most! Mert az én bűnöm minden pillanatban csak növekszik, és terhe lehúz engem a földig maholnap.

GÁBOR. Hát ami volt: nem elegendő? És te játékba menekülsz újból? Rémület ül az arcodon, és játszol? Hát plébános vagyok én?

RÉKA. Gyónnivalómat egyedül az Istennek mondhatom.

GÁBOR. Akkor mondd! Tekints engem istenednek, és mondd!

RÉKA. Félek az Istentől is.

GÁBOR. Ha nem féltél, amikor elkövetted, legyen bátorságod legalább most szembenézni vele!

RÉKA. Nincs pillanatom, hogy ne néznék szembe vele. Csak veled nem merek már szembenézni.

GÁBOR. Mondd! Vagy akkorát kiáltok, hogy betemet mindkettőnket a Nagy Romlás. Ne futkosson a lelked faltól falig! Minden bűnnek neve van! A nevét mondd!

RÉKA. A gyermek.

GÁBOR. A gyermeketek.

RÉKA *távoli lódobajra figyelve, amit Gábor még nem hall.*
Jön.

GÁBOR. A gyermeketek.

RÉKA *az erősödő lódobajra.* Jön.

GÁBOR. Kicsoda?

RÉKA. Istenem, idejön!

GÁBOR *fenyegetőleg.* Ki jön ide?

RÉKA. Ez csak ő lehet.

GÁBOR. Éles a hallásod, ha róla van szó. Mert nem is a füleddel, hanem a szíveddel hallod.

RÉKA. Oltsuk el a lámpát.

GÁBOR. Nem oltjuk.

RÉKA. Fegyver van nála. Mindkettőnket meglő! Bolond ember!

GÁBOR. Itt is van fegyver. *Lekapja a puskát a szegről. Ügyetlen mozdulatokkal megtöri. Töltve van. Réka megpróbálja kivenni kezéből a fegyvert. Dulakodás.*

RÉKA. Szenteste van! Szenteste van! Nem a gyilkolás napja. Gábor!

GÁBOR. Kaláccsal, borral akarod fogadni? *S mert közben Réka eloltja mégis a lámpát.* Nem bujkálunk sötétségben! Eleget bujkáltatok ketten!

RÉKA. Továbbmegy, ha nincs lámpavilág. Az ajtót elreteszeli. Könyörgöm, Gábor, tedd le azt a puskát. Nem a te kezébe való!

GÁBOR. Jöjjön csak! Hadd nézzek a szeme közé.

RÉKA. Nem! Nem!

GÁBOR. Jöjjön! Hadd jöjjön!

RÉKA. Menjen, hadd menjen!

GÁBOR. Gyűjtsd meg a lámpát!

RÉKA. Nem gyűjtom! Itt van már az ablak alatt!

GÁBOR. Látom.

RÉKA. Mindkettőnket meglő.

GÁBOR. Hamarább kerül ő a másvilágra!

RÉKA Gáborhoz bújva. Bolond ember! Mindenre képes.

Lónyérítés, majd a betörött ablakiüveg csörömpölése. A telehold lovas árnyékát veti a falra.

GÁBOR. Gyere be, Stég Antal! Gyere, ha mersz!

RÉKA. Ne ingereld! Részeg lehet!

GÁBOR. Csak az árnyékodat küldöd?

A törött ablakon át erős vadászlámpa fénye világítja meg mindkettejüket. Réka Gábort elhúzza a fényből, mely követi őket.

RÉKA. Menjünk be Vencel bácsihoz!

GÁBOR. Nem! Eressz, vagy menj ki hozzá, és borulj a karjába!

Erősödő zene. A vadászlámpa fénye kialszik. A lónak ágaskodó árnyéka a falon. És újra a lámpa rájuk irányuló fénye.

RÉKA. Eredj, eredj innen, Stég Antal! Hagyj békén bennünket! Semmi közünk már egymáshoz. Nem vagyok már a te jégmadarad.

GÁBOR. Nem vagy már! Hanem csak voltál! Neki is jégmadara voltál? A jégmadarunkat is elárultad neki? Eressz! Elbúcsúztok most végleg egymástól.

RÉKA. Gábor! Gábor! Ne válj gyilkossá! Ne szakaszd ránk a Nagy Romlást!

GÁBOR. Őt félted vagy engem féltesz? *Lónyérítés.* Szállj le a lovadról, Stég Antal.

RÉKA. Tömlöcbe kerülsz! Az az ember a gyermekem apja! Megver majd téged az árvák istene!

Lónyérítés.

GÁBOR. Megver! Megver! *Kiszakítja magát Réka karjából, a fegyvert az ágyra dobja.* Hát akkor szeresd a gyermeked apját! Szeresd, amíg élsz, és bírja a lelkiismereted.

RÉKA. Eredj innen, Stég Antal! Hagyj békén bennünket!

GÁBOR *kabátját, kalapját keresi.* Szeresd, ahogy eddig is szeretted! Szeresd, és etess engem hazugsággal!

RÉKA. Ne vádoldj! Téged féltetek. *A fény követi Rékát.* Erős zene.

GÁBOR. Kettőt egyszerre szeretni, s féltetni nem lehet! *Elhúzza az ajtón a reteszt.*

RÉKA. Ne menj ki, Gábor! *Elállja az útját.*

GÁBOR *visszacipeli a fénykörbe.* Az nem lehetséges! Nem lehetséges!

RÉKA. Szépen kérlek, Gábor!

GÁBOR. Hogy ménlovas vadászod is legyen... hűséges ebed is hozzá? Nem lehetséges. *Székre kényszeríti.* Itt ülj meg! Kifelé. Itt van, Stég Antal! Itt a menyasszonyod! Itt a gyereked anyja! *Indul az ajtó felé.*

RÉKA *a székre roskadtan, arcát elfedve a fényben.* Bocsássatok meg nekem! Ne kínozzatok! Nem öltem embert! Bocsássatok meg nekem!

GÁBOR. Minden meg van bocsátva, csak semmi sincsen elfelejtve. *Mielőtt az ajtón kilépne, a fény kialszik.*

Csönd.

RÉKA. Gábor! Gábor! Elment!

Réka Gábor dült arcát simogatja.

Nyugodj meg. Elment.

GÁBOR *csöndesen.* Sohasem fog elmenni. Soha.

A falióra tizenkettőt üt. Hegedűszóló. A „Mikor fészültelek...” kezdetű dalocska szólama. Réka erre mondja majd a szöveget.

RÉKA *Gábor haját rendezgetve.* Mikor fészültelek, ugye nem téptelek? Mikor mosdattalak, ugye nem szidtalak? Mindig csókoltalak, mindig csókoltalak. Elment.

GÁBOR. Sohasem fog közülünk elmenni. *Kitörve.* Soha, soha! Miért tetted ezt velem?

Kirohan a házból, majd eltűnik a Nagy Romlás felé vezető ösvényen.

RÉKA *utánaszalad.* Gábor! Gábor! Nem menj el! Erős, visszhangos kiáltással. Gábor! Szeretlek, Gábor!

GÁBOR *távoli hangja.* Jégmadaram voltál, Réka! Jégmadaram!

RÉKA. Tudd meg, Gábor, tudd meg: csak téged szeretlek!

Halk, majd fokozatosan erősödő hósuvasadás, majd a Nagy Romlás hótömegeinek moraja.

BÓDI *be a szobába, majd ki a ház elé Réka után.* Mit csináltok, eszeveszettek? Réka, Gábor! Hol vagytok, gyermekeim? *Elindul a Nagy Romlás felé. Réka jön vele szembe sírva.*

RÉKA. Istenem, Istenem, ó én fennvaló Istenem!

BÓDI. Mit tettetek? Mit csináltatok?

RÉKA. Gábor odalett. Megöltem, Vencel bácsi. Az igazamat kiáltottam utána, s megöltem! Megöltem.

BÓDI. Mindörökre, lányom.

RÉKA *ráborulva*. Nem! Gábort, amíg élek, a Nagy Romlás alatt keresni fogom! Jöjjön, keressük meg.

BÓDI. Nincs annyi tavasz, hogy azt a havat, ami reá zúdult, el tudnók hordani, lányom.

RÉKA. A leheletemmel fogom ezt az egész havast megolvasztani!

BÓDI. Tűzvésznek gondolja magát a gyertyaláng. Ó, te gyermek, te konok gyertyaláng...

A jégmadárdallam. A jégcsapok zenélnék.

Lassú függöny.

MÁSODIK RÉSZ

Dal: Jégmadár, jégmadár...

Szín: ugyanaz, mint az első részben. Idő: húsz évvel később. Az elmúlt esztendőket jelzik Bódi Vencel lámpái is, összesen immár huszonhat. Mikor a függöny fölmege, Bódi a lámpáit gyújtogatja. Egy részük a karácsonyfán pillog, a többi asztalon, falon, menyegyzeten.

BÓDI. Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária... Aranyból, ezüsből szállást adtam volna... Jer ide, te huszonharmadik. Sokan vagytok... sokasodtok... Nem férek már a házban tőletek. A várakozástól már nem fér az ember a házában. Hol vagy, te huszonötös? Kicsire sikerültél. Annál nagyobb, látom, a lángod... Rendesen égjél, ne pörölj velem. Most már nem érzem magam hibásnak. Tíz esztendeig bántam, te Mária, hogy megvertelek és kizavartam házamból a tengerészedet. Az utána következő tizenhat esztendő telepedjék a lelkiismeretedre. Vegyen téged körül a tenger, és minden cseppje Hargitát kiáltson reggeltől estig a füledbe. Ne verjen téged semmivel az Isten, csak várakozással, mint engem. Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária... Lássalak téged is világotlani, te huszonhatodik! Te vagy az utolsó. Mivel gyújtsalak meg? Mivel tudjalak én téged meggyújtani?

Megszólalnak a jégcsapok. Bódi kezében magától kigyúl a fölemelt lámpa.

Isten, aki jelt küldesz az égből! Mit mondasz? Mit mondasz? Ó, be gyarló már a lelkünk és az értelmünk is! Mindenre, amit érteni kellene, már csak megzavarodunk, és csak lótás-futás támad a szívünkben! Mit mondasz? *Képzelt kopogtatásra.* Te vagy, Mária? *Az ablakhoz rohan.* Te vagy, Mária? Mintha mindenütt te lennél, és nem vagy sehol sem, csak e mécseslobogásban. Miért ilyen későn üzensz? Nem élek én már. Nem maradt már belőlem semmi, csak a várakozás. Aranyból, ezüstből szállást adtam volna... Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna. Kétnyelvű láng! Az unokámat is mutatod. De csak annyit, hogy él és lobog. Egyebet semmit se láthatok belőle. Csak te látod, Mária, hogy hol ért véget a hargitai Bódi család. Nyoma szakadt, akár annak a jégmadárnak. Jégmadarakká lesztek mindannyian.

DÁNIEL *be, kopogtatás nélkül. Hosszan nézik egymást.*

BÓDI. Jöttél újból, hogy megölj engem, Dániel?

DÁNIEL. Húsz esztendeje minden karácsonyestén meg akartam tenni.

BÓDI. Van, aki örömhírrrel, s van, aki késsel indul el kántálni.

DÁNIEL. Honnan tudod?

BÓDI. Mert ott van a csizmád szárában. Az eszeddel együtt.

DÁNIEL *megnézi a csizmája szárát. Ott a kés. Félig-meddig maga is csodálkozik rajta.* Sok ideig azt mondtam magamban: öljön meg ezután téged a várakozás. Ám azt jól bírod.

BÓDI. Kiszikkadt a lelked végleg, ha még mindig engem vádolsz Gábor haláláért.

DÁNIEL. Be szépen kértelek: ne nyiss ajtót a hazug jégmadárnak. Halálba kiáltotta, látod, a fiamat. Mert szállást adtál neki. A bűnhöz másodszor is büntársul szegődtél.

BÓDI. A lányom karácsonyi hangjával jött. Hányszor mondjam?

DÁNIEL. Figyelmeztettelek, hogy Szűz Mária álarcájában is képes megjelenni! Az orcátlan, meganyahodott, bitangos képmutató!

BÓDI. Épp azzal a késsel jössz ide, aminek a nyelét szarvasagancsból én esztergáltam.

DÁNIEL. Az orcátlan meganyahodott...

BÓDI. Ember emberrel büntetlenül nem találkozhat. Ha nem ide jönnek azon az estén, akkor az erdő mélyén, a fák hegyén találkoznak, mint a hófajdok. A föld alatt is találkoztak volna! Állítsd meg a vizeket, hogy ne lefelé rohanjanak! Térítsd meg útjukról a vándormadarakat!

DÁNIEL. Rontó kéz nélkül nem boldogul a romlás!

BÓDI. És a vezeklés? Annak az asszonynak a vezeklése teneked potomság? Te Csíkország után megjárta a halál országát is. Odalent a vezeklők között láttál-e oly keserveset, mint az Árvai Rékáé? Neked is véres a körmöd a sok kereséstől, de Réka náladnál is több havat mozgatott meg húsz év alatt a Nagy Romlás aljában! A tavaszok nem szakasztottak föl annyi jeget, mint az a szerencsétlen asszony a puszta két kezével. Mint a kimert kút, olyan már, Isten tudja csak, honnan bugyognak még a tartalékai.

DÁNIEL. Aki bűnös: vezekeljen!

BÓDI. Meddig?

DÁNIEL. Míg el nem keveredik maga is a földdel! Míg hóba, jégbe nem költözik! Elkopott a csizmája sarka? El a tíz körme? Kopjon el a szíve végleg az én egyetlen fiam keresésében!

BÓDI. Ő nem az egyetlen fiadat, hanem az egyetlen szerelmét keresi. A kést tedd ki az asztalra.

DÁNIEL. Mit?

BÓDI. Jól hallottad! Tedd ki!

DÁNIEL. Jó helyt van ott.

BÓDI kiveszi a kést Dániel csizmaszárából, az asztal lapjába üti. Jobb, ha mindkettőnk keze ügyében van.

DÁNIEL *a rezgő kést nézve.* Így üsse szíven minden pillanatban a fájdalom. Fúrjon alagutakat a hóba, és fusson ezerfelé minden tavaszon az olvadással. Ne legyen továbbra se nyugta sem éjjel, sem nappal, és boruljon sírva minden csutakra, mit a szakadékból kiásnak neki, és mászkáljon tovább a véres könyökén, a fiam fagyott arcát kémelve minden jégzilánkban!

BÓDI. Kegyetlen vagy, Dániel, a szeretet ünnepén.

DÁNIEL. A szeretet ünnepe vitte el Gábort is. Mert Isten akkor sem nézett le mireánk! Szeszélyes jégmadár maga az Isten is!

BÓDI. Ha ő nem hallja a káromlásodat, meghallják mindjárt az ő hótornyai.

DÁNIEL. Hallják a hótornyok is! Omoljanak! Isten nyomában nyargalunk a szeretetünkkel és a templomi zászlainkkal – mindhiába! Nincs ideje törődni velünk.

BÓDI. Téged visszahozott a halálból.

DÁNIEL. Hogy általad... teveled... a te keresztényi szálásadó jószágoddal annál nagyobbat üthessen rajtam! *Megragadja a kés nyelét. Bódi lefogja nyugodtan a kezét.* A holtakat már nem lehet sújtani! Életben tart hát bennünket, hogy tanúi lehessünk a saját halálunknak. Elmennek mind a gyermekeink, Vencel. Ereszd el a kezem.

BÓDI. Eleresztem, de akkor a nyakadat fogom, és nem lesz köszönet benne.

DÁNIEL. Ereszd el, mert azt sem tudom már, kire kell énnekem kést fogni e nyomorult állapotban. Rád-e, vagy magamra. Ereszd!

BÓDI. Ide hallgass! Csodát mondok. Tudod, hogy magától gyúlt ki?

DÁNIEL. Mi gyúlt ki magától?

BÓDI. A lámpám. A huszonhatodik lámpám. Becsület-
atyaúristenemre!

DÁNIEL *elereszti a kést.* Képzeldöl.

BÓDI kést kézbe véve. Nem tisztességes személy ez itt közöttünk. A múltkor még csak bicska volt. *Kidobja az ablakon.* Jobb, ha nem hagyjuk baltává nőni. Te... Így fogtam a kezemben a lámpát, és mondom: egyszer csak kigyúlt magától. Kettős lánggal égett.

DÁNIEL. Vigasztaló jeleket már az Isten sem küld.

BÓDI. A kutyádnak a hangját is visszaadta.

DÁNIEL. Azt sem ő csinálta. A kutyámnak a hangjáért én mentem el Zeteváraljára.

BÓDI. De hogy kigyúlt magától a lámpa: jelent már valamit.

DÁNIEL. Nem jelent semmit. A gyermekeinket elviszi rendre az Omlás és a Tenger.

BÓDI. Hazajönnek egyszer.

DÁNIEL. Akik maradtunk: üres csigaházakká lettünk.

BÓDI. Nincs üresség, ahol várnak valakire. S mindenre válasz jön, ha megtanulunk várni. Ezermesterek vagyunk, tanuljuk meg az ezeregyediket végleges foglalkozásként. Várni, várni, míg a lámpáink kigyúlnak.

DÁNIEL. Kigyúlnak és nem lesz kinek világítaniok. Most már mindegy, milyen csodák érnek még bennünket.

BÓDI. Ha meghalok, vagy ha mégis megölsz egyszer engem, Dániel: a ház kulcsa nálad maradjon. Gyere föl ide minden karácsonyestén, s gyűjtsd meg a lámpáimat.

DÁNIEL. Az élő halottaidnak?

BÓDI. Akik hazajönnek egyszer.

DÁNIEL. A puskából kilőtt golyók sohasem. *Hosszan nézi a nagyon megszorodott Bódit.* Te Vencel. Te nálamnál is jobban kínozod magad. Nincs reményed, mégis reménykedel. Bocsásd meg az ellened felgyúlt indulatomat. Hiszen te nálamnál is álmatlanabb virrasztó vagy...

Magányos nő Réka hangján énekel az ajtónál: „Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária”, stb. A két férfiú szelíd megtörtségben hallgatja darabig a dallamot. Dániel öklével az asztalra vág.

DÁNIEL. Átkozott jégmadár! Szállást ne adj neki! *Kifelé.* Eredj másfelé a ma született megváltóddal! A fiam halt meg, s nem született senki!

BÓDI. Ne rugdosd a betlehemi jászolt!

DÁNIEL. Örömhírt hazudik, és a szíve teli álnoksággal! *Énekhang:* „*Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna...*” Feküdj a hideg földre! Mindegy nektek, hol és kivel feküsztek le!

BÓDI. Mondtam: ne rugdosd a betlehemi jászolt!

DÁNIEL. A három királyok csillagait is szétrúgom!

BÓDI *mellen ragadja Dánielt.* Nekem hozzák az örömhírt! És te bemocskolod!

DÁNIEL. Hát van még örömhír ezen a világon? És van még szentség, amit álnok fehérnépek össze ne törtek volna? Maradt még, Vencel, egy fikarcnyi szentség? Hát van még parancsolat, amit meg nem szegnek minden pillanatban? Ó, a tisztességtelen!

BÓDI. Réka felnevelte tisztességben a gyermekét!

DÁNIEL. A bitangját!

BÓDI. Az is gyermek! Emberi hajtás! Ember és szentség!

DÁNIEL. Nem, nem, nem! Isten a szentségeket nem asszonyoknak gondolta ki. A mindentudó Atyaúristen ilyen tudatlan nem lehet.

BÓDI. Ne káromold az anyádat! Téged nem asszony szült a világra? Nem asszony virrasztott feletted?

DÁNIEL. Egy apró csodával lefizetett téged megint az Isten! Engem nem tud. Egy újabb feltámadással sem! Belelátok immár a kártyáiba.

BÓDI *felcsattanva.* Nem kártyás az Úr! Nem kocsmatöltelék! A kántáló személy hangja távoli hósuvadással vegyül.

BÓDI. Ingereld csak! Ha némán mész el a Nagy Romlás alatt, akkor is betemet téged az Úr fehér haragja. Mert üvöltő farkascorda minden gondolatod. Ember! Ember! Hol tudsz te most hazamenni?

DÁNIEL *hosszan s indulatából kijózanodva nézi Bódit.* Majd eligazodom valahogy. A reménytelenségem után...

BÓDI. Maradj helyben inkább.

DÁNIEL. Ezt a nőszemélyt a szemem nem bírja látni.

BÓDI *az ajtó felé hallgatózva.* Hiszen már elzavartad a káromkodásoddal.

DÁNIEL. Menjen, míg lát a szemével. S én is megyek. Neked megnyugovást. Belenyugovást. El. Megnyugovást. Belenyugovást!

BÓDI. Megnyugvást. Belenyugovást. Megnyugvást! Belenyugovást! Mibe? Mibe még, Atyaúristen? *A csodajelet mutató lámpájához.* Te is ezt mondod, Mária? Ilyen legyen a mi megnyugvásunk? A beletörődés? Rebegjünk hálát is tán a Nagy Romlásnak. Tarvágást, mivel rajtunk az idő hóhérló keze, magfának valót se hagy meg belőlünk, de csak mondjuk türelemmel: megnyugvás! De hiszen ez már a halál, te Mária. Nem akarok meghalni, míg nem látlak beneteket. Boldog idők! Amikor egymáshoz tartozók egymás szeme láttára halhattunk meg. Csak gyász hír kapcsol már össze bennünket. Gyász hír. Örömhír napján mondom ezt? Amikor nekem is üzennem kéne? Gyúljon ki, bárhol vagy is, Mária... lobbanjon föl a szülőház megvakult lámpája. Sajduljon meg tőle a szíved s a lelked. Csak egy percig érezd azt, amit én viselek temiattad. Timiattatok...

Megszólalnak a jégsípok. Jégdarabkával a kezében Réka jön. Öreges, törődött. Mintha anyja lenne, aki Borbála volt a játékban.

RÉKA. Jó estét.

BÓDI. Neked is, Réka. Ül le, gyermekem. A lelked is zúzmarás.

RÉKA. Zúzmarás. Ha ő jég alatt van, legalább a zúzmarát viseljem.

BÓDI. Nekivágtál megint egyedül a Nagy Romlásnak.

RÉKA. Advent volt. Aztán vége lett. Mindenki várt valakit, s a betlehemi gyermek megérkezett. Mindenki számára vége az adventnek. Egyedül az enyém tart még.

BÓDI. A kettőnké.

RÉKA. A kettőnk adventje. Soha nem lesz vége.

BÓDI. Tedd le azt a jégdarabot. Ráfagy a kezedre.

RÉKA. Fúvogatom. Melengetem. Kiszededek egy-egy darabkát a Nagy Romlásból. Így aztán mindig kisebb lesz. Csak élnék annyit, hogy az egészet megolvasszam. Annyit ugye nem élhetek?

BÓDI. Amíg várni tudunk: élünk, te Réka. Tedd le már azt a jeget! Most az egyszer az olvasztást bízod a fűtőre. Ide vele a kicsi pléhtányérba. Te meg ülj ide mellém.

RÉKA. Oda ülök, Vencel bácsi.

BÓDI. Így.

RÉKA. Hát így. És aztán mit csinálunk?

BÓDI. Várakozunk.

RÉKA. Mindhiába.

BÓDI. Segíteni kell azt, aminek a jövetelét lessük.

RÉKA. Várakozással?

BÓDI. Hát egyebünk van-e?

RÉKA. Eddig volt.

BÓDI. A hegyen túl másik hegy.

RÉKA. Kék szalag volt a hajamban. Húsz évvel ezelőtt ott pislákoltam kék lámpácska formájában az asztalon. S majdnem kioltott engem a félelem, hogy oda lett az ifjúságom. Azt énekeltem Gábornak: szép a rózsza háromnapos korában, szép a leány még húszéves korában. De mikor a huszonegyet haladja, nem illik a kék szalag a hajába. Mert én már a huszonkettedik évemben jártam. Hát akkor most mit énekelhetnék neki, Vencel bácsi? Jégmadárrá lettem, ha úgy tetszett nekem.

BÓDI. Tiltották pedig.

RÉKA. Édesanyám sok szép szava, kit hallgattam, kit nem soha. Nagyon öreg vagyok én már, Vencel bácsi?

BÓDI. Az idő embereken lépdél.

RÉKA. Kék szalag volt a kék hajamban, mégis játszott velem a félelem. Én is játszogattam vele, mint az ártatlan medveboccsal. De most kézhez vett egészen. Keresem, kutatom Gábort, és tele vagyok félelemmel! Már azt sem tudom, mitől: csordultig a szívem félelemmel. Nem tudom, mi történne velem, ha történne valami.

BÓDI. A bocskok megnőnek. Vérmedvékké lesznek. Garázdálkodnak rajtunk, de meg kell szoknunk, hogy nem élet az, amiben élünk. Hanem garázdálkodás.

RÉKA. Felfőtt a víz a kicsi pléhtányérban! *A fűtőhöz szalad, félrehúzza a tányért, nézi a vizet, majd ijedten s örömmel.* Istenem, Szűzmáriám! Vencel bácsi! Vencel bácsi!

BÓDI. Mi a szösz?

RÉKA. Gyűrű a vízben! Karikagyűrű a tányérban! Az én gyűrűm! A Gábor gyűrűje! *Lámpától lámpáig szaladgál vele, s nézi.* Réka! Réka van belevésve! Gábornak az ujján volt. A jégdarabban benne volt! Vencel bácsi! A jégdarabot itt vettem föl! A Nagy Romlás alatt a ház végében! Eldobta magától! Akkor ő is ott van! Vencel bácsi! Hé, emberek! Jöjjön, Vencel bácsi! Menjünk, Vencel bácsi! Gábor itt van a jég alatt! Húsz éve keresem! És itt van a közelben! Uram, adj nekem erőt, hogy meg ne szakadjon a szívem, amikor meglátom! *Fölszakítja az ajtót.* Menjünk, Vencel bácsi! Verjük föl a falut, Vencel bácsi!

BÓDI. Halkabban, az isten szerelmére!

Megszólalnak a jégcsapok. Bódi és Réka kilép a ház elé. Fáklyás kántálók jönnek.

RÉKA. Emberek! Jó emberek! Tegyétek le most az örömhírt! Oda menjünk, a Nagy Romlás peremére! Ott kell lennie valahol! A jeget mozdítsuk el! A hegyet mozdítsuk el! Véresek már az ujjaim!

A fáklyás kántálók csapata énekelve vonul a Nagy Romlás felé.

BÓDI. A Nagy Romlás peremét kutassátok, emberek! A ház sarkától húszméternyire. Réka, te itt maradj!

RÉKA. Erős vagyok. Ha csak a csontját találják is: a szívem nem szakad meg.

BÓDI. Erős vagy. És harmatgyöngye is. Maradj itt.

RÉKA. A szívem nem szakad meg. De minden erőmet elveszítettem. *Leroskad Bódi lábaihoz.*

A kántálóknak újabb csapata jön énekelve.

BÓDI. Oda menjete, emberek! Ahol a többi Gábort keresi. Réka lányom, beviszlek a házba.

RÉKA. Imádkozni akarok.

A kántálók csapata Réka szavai alatt a Mária-dallamot dúdolja, majd az ima vége felé a kutatókhoz indul.

Uram, aki fent vagy az egekben! Tekints le most kegyesen a te szolgálólányodra. Erős próbára tettél engem, ne vess újabb terhet a megkopott szívemre. Tégy velünk csodát, de adj erőt is nekem az elviseléséhez. Bánattal tápláltál mindeddig, Uram, gyöngye vagyok, és felkészületlen a jóra. Erősíts meg engem az örömnél elviselésére, és halottnézőbe bár, jer ide közibénk, Istenem... *Bódihoz.* Nincs több szavam, Vencel bácsi. Szóljon még valamit helyettem az éghez.

Csönd.

BÓDI. Elviszed, Uram, rendre az élőket, és nagy haragodban megterted a büntetésünket. Nem lehetünk immár együtt halottainkkal sem. Add vissza bár a halottainkat,

Istenünk, és mi helyetted is feltámasztjuk őket a ragaszkodásunkkal. Mit teszel velünk, mit teszel? Az élőket messzire veszed, halottainkat ismeretlenségben tartod, hogy ezzel is növeld a mi magányunkat. Erdeidben meghagyod a fákat egymás mellett, és a csillagaidat sem szórod szerte, hogy ne láthassák egymást. Miért éppen a mi gyermekeinket juttatod szélfúttá bogáncsok sorsára? Miért? És ha már így jársz el mivelünk, miért nem hagyod meg nekünk a kiáltás jogát legalább? A kiáltás hangján kellene szólunk az elveszettekhez, Te pedig a hallgatás parancsával sújtasz bennünket. Fölibénk emelted a Nagy Romlás hótornyait, hogy alattok a suttogásunk is félelmet keltsen a szívünkben. Ne mondd, ne mondd nekünk, Uram, hogy Te is egyedül vagy, mégis be szépen hallgatsz. A te hatalmad, Uram, a hallgatás. Miért téveszted azt össze a mi kényszerűségünkkel? Szelídítsd meg, Istenünk a hótornyaiddat, és add vissza nekünk a kiáltás, a segélykiáltás jogát, hogy felemelt hangon szólhassunk a mi gyermekeinkhez! Vedd el tőlünk, Uram, a hallgatás kötelességét. A némaság maga is hangosabb és vidámabb nálunknál a mi hegyeink között, ám annál sajogóbb idebent a szívben, amit nincs akihez fölemelni... Ámen.

A félig ájult Rékát ölbe veszi, és beviszi a házba. A jégcsapok erős zenéje. Távoli kiáltások: „Megvan!” „Megtaláltuk Zetelaki Gábort!” A tömeg a vállán hozza Gábort.

Hallod, Réka? Megtalálták. Megtalálták, kihozzák a télből.

RÉKA. Megtalálták! Hogy eltemethessem. Oda temesse-nek majd engem is, Bódi bácsi. Gábor mellé. Most már nyugodtan halok meg.

BÓDI. Itt kell maradnunk, Réka. Kopjafákat állítani.

Gábort a tömeg beviszi a házba. Ládára helyezik, körülállják, letérdepelnek. A jégcsapok orgonahangja.

RÉKA *miután ráborult és számba vette.* Alszik. Jó emberek! Nézzétek! Csak alszik! Fel kell ébresztenem! A leheletemmel, ha kiadom is a lelkemet. Segítsetek, emberek! Tegyük össze a lelkünket. Csöppnyi szívmeleget kérek tőletek kölcsönbe. Az első boldog pillanatomból visszaadom nektek. Egy melengető lehelettel sem maradok adósa senkinek. Segítsetek. *Lélegzetével melengeti Gábort.*

A TÖMEG. Ébredj, ébredj, Zetelaki Gábor!

RÉKA. Mivel engeszteljem a szívedet, Gábor?

A TÖMEG. Ébredj, ébredj, Zetelaki Gábor!

RÉKA. Gábor, hallod, Gábor? Itt vagyok, a fejednél állok, és itt vannak mint a tied. Ha még mindig gyűlölsz engem, órájuk légy tekintettel.

A TÖMEG. Ébredj jégágyadból, Zetelaki Gábor!

RÉKA. Egy kökénytövisért nem kell az erdőre haragudni. Ha nem bírsz engem a bűnömért látni, rájuk tekints bár, ők ellened nem vétettek. Én sem vétettem, csak annyi a bűnöm, hogy éltem. Hogy nélküled éltem.

A TÖMEG. Ébredj, ébredj, Zetelaki Gábor!

RÉKA. Ébredj föl, Gábor, és ne félj tőlem: nincs már gyónnivalóm!

A TÖMEG. Ébredj jégágyadból, Zetelaki Gábor!

DÁNIEL *jön.* Fiam! Fiam, Gábor! *Ráborul.* Miért engem hagytál életben, Uram? Miért nem őt, az egyetlen fiamat?

RÉKA. Nincs már gyónnivalóm. Letettem azt a te kezembe, és nem bírtad elviselni. Ébredj föl, Gábor.

DÁNIEL. Ó, fiam! Fiam! Újból jégmadár csalogat.

RÉKA. Húszesztendei vezeklésre ítéltél engem, és én elfogadtam az ítéletedet.

DÁNIEL. Vezekléssel életet nem lehet visszavásárolni.

A TÖMEG. Ébredj, ébredj, Zetelaki Gábor!

RÉKA. Enyhüljön a szíved, Gábor. Én ezerszer kértem magamtól: ha szárnyad volt, jégmadár, gyalogoshoz mért álltál?

DÁNIEL. Halálának oka voltál. A nyugalmának bár ne légy megkeserítője!

A TÖMEG. Ébredj jégágyadból, Zetelaki Gábor!

DÁNIEL. Talán még föl is ébredne. Rékához. Ha te nem lennél itten. Amennyi hazug jégmadár, mind hazamenjen!

BÓDI. Hallgass, Dániel! Náladnál ez az asszony többet és keservesebben kutatta!

DÁNIEL. Ha élteben elvette tőlem, legalább most hagyja nyugton. Gábor egyedül az enyém: az én siratnivalóm!

BÓDI. Egymáséi legyünk, ember! Különben rendre temet el mindannyiunkat a Romlás!

DÁNIEL. Gábor mindenkié! Csak az övé ne legyen többé! Jégmadárnak a fiam ravatala mellett nincs mit keresnie. Eredj, eredj! És ha becsületeddel együtt a szárnyad is odalett: gyalog is távozhatsz.

BÓDI. Nincs már tebenned egy szikrányi száanalom!

RÉKA. Én elmegyek, Dániel bácsi! Elmehtetek. De jegyezze meg magának: a gyermek, akit egyszer megszeretnek, többé nem az apjáé, sem az anyjáé, és nem testvére többé az ő testvérének. Akit megszeretnek, arról az Isten is mondjon le...

BÓDI *elhűlten*. Ez nincs éppen így, Réka! Úgy beszélsz, akár az én lányom! A szerelem nem isten! Ha testvért, szülőt már nem ismer – az már átok rajtunk, nem szerelem!

DÁNIEL. Átok volt és átok marad!

A TÖMEG. Ébredj álmaidból, Zetelaki Gábor!

RÉKA. Kidobhat engem az ajtón: viasszaszállok az ablakon, a kéményen, a kulcs likán, és elrejtheti Gábort a Hargita gyomrába, tenger fenekére, ott is megtalálom, mert én kiáltottam halálba, de én is találtam meg őt a tíz körmőmmel és húsz kereső esztendőmmel! Megértette, vén feltámadott? Ha csak annyi dolga maradt e világon, hogy kettőnket elválasszon: kár volt az Isten fáradságáért! Akkor inkább otthagytá volna kendet a koporsóban!

DÁNIEL *felszakítja az ablakot.* Szállj, szállj, repülj innen, bitangos boszorkánya.

RÉKA. Essék meg a szíve rajtam, Dániel bácsi!

BÓDI. Ne játssz az életünkkel, te megháborodott ember! Reánk szakasztanád újból a Nagy Romlást. *Dulakodás.* A magad életével játszatsz, mert neked kettő van, de nekünk csak egy, és az sem a miénk! Azoknak tettük félre, akiket hazavárunk. No, gyere, feküdj le, már megint részeg vagy.

DÁNIEL. Nem fekszem le. Koporsót kell csináltatni! Cse-refából csináltatok neki koporsót. *El.*

BÓDI. Menjetek haza, emberek! Menjetek! Hiszünk a fel-támadásban s a viszontlátásban, de arra még várni kell. Várni.

A tömeg elvonul, az ébresztő szavakat mormolva. Lámpát ragadva Bódi is velük megy, majd visszalép gyorsan a puskájáért.

Erre, erre mindahányan. És csöndben. A kötelező csendben haladjatok. Amelyik kiabálni merészel: a torkát elmet-szem. Jertek a nyomomban.

Réka marad a színen Gábor mellett.

RÉKA *hosszas nézelődés után.* Úristen! Gábor! Gábor! Látsz engem? Itt vagyok! Én vagyok! Réka vagyok!

GÁBOR *fejét fölemelve.* Borbála néni.

RÉKA *minden erejét megfeszítve állítja talpra.* Réka, Réka, nem Borbála. Isten hozott, Gábor!

GÁBOR. Réka hol van, Borbála néni?

RÉKA *némi zavar után.* Réka? Ő is itt van, itt van valahol. Ő is jön. Mindjárt jön. Csak ülj föl, s nézz körül. Minden a régi. Minden, minden itt van, ami volt. Szűz Máriám! Meg-állsz már a karom nélkül is. *Elengedi, körülörvendezi, vizet ad*

neki. Egy csöpp vizet igyál. Mellényt, melegítőt a hátadra. Bódi bácsi! Hol van, Vencel bácsi? Hadd fészüljelek meg! *Féssüli.* Csapzott vagy. *Hegedűszóló.* Mikor fészültelek, ugye nem téptelek? Mikor mosdattalak, ugye nem szidtalak? Mindig csókoltalak. Gábor! Gábor! Mondj már valamit!

GÁBOR. Szép jó estét s boldog ünnepeket, Borbála néni.

RÉKA *pillanatnyi döbbenet után belemegy a játékba.* Magának is boldog ünnepeket, Gábor. Már ne haragudjon, hogy magázom, de mióta olyan híres kapufaragó lett, másként már nem merem... Foglaljon helyet minálunk. És azonkívül, hogy ünnep van, mi járatban mifelénk, Gábor?

GÁBOR. Gondoltam, ha már erre járok, megkérdem, hogy vannak?

RÉKA. Kik hogy vannak? Ó, igen! Borbála nénéd meg az ő Réka leánya. Hát... lassan telik, gyorsan múlik az életünk, Gábor. De olyan sebesen, maholnap csak nézhetünk utána. *A gyűrűt nyújtja.* Nézd, először ezt találtam meg. Elhajítottad nagy haragodban. Nyújtsd a kezed. *Felhúzza rá a gyűrűt.* Mert az enyém itt van!

GÁBOR *az asztalon kéklő lámpára.* Hát nem ő húzza? Nem Réka?

RÉKA. Senki. Senki más. Csak aki megtalálta. Aki húsz évig kereste. És akiben már alig-alig pislákkolt a lélek.

GÁBOR *a kék lámpácskát veszi kézbe.* Lelket fuvintok belé, Borbála néni. Világolj, szépen világolj, fehér gyertyaszálom. Fényesedjél, hogy énekeljek neked. Jaj, istenem, be víg voltam azelőtt! Míg a babám járt el a kapum előtt. De mióta nem jár erre, s nem látom...

RÉKA. De hiszen látod! Itt áll előtted! Azazhogy... ne búsuljon, Gábor. Ha volt valaha szikrányi kétsége felőlem... Réka felől... A lányom százszorosán megszenvedett... Te nem szenvedtél, Gábor fiam! Az orcád legalábbis nem mutatja. Mintha most került volna ki frissen a Teremtő kezéből...

GÁBOR. Azt a lámpácskát ki kéne küldeni.

RÉKA. Miért ugyanbizony?

GÁBOR. Jöjjön be Réka helyette.

RÉKA. Réka? Réka jöjjön? Türelmetlen maga, Gábor! A szándékáról nem is nyilatkozott.

GÁBOR. Nem tudom: megvárt-e engem.

RÉKA. Csak magát várta. Csak téged várt, Gábor. S nem ölbe tett kézzel. Húsz éven át kutatott utánad, és éjjel-nappal keresett téged. Ami kicsi fiatalsága volt, mind odadobta utánad a szakadékba, hágcsónak, hogy kikerülj onnan. Ha látni akarod őt: ezt nézd benne, és magaddal ezután már ne vedd össze. Ő talált meg téged leányka korában is, meg azután is, amikor jég alá kerültél. Könnyű annak, akit mindig megtalálnak, és nehéz annak, aki keres, fiam. Aki nek egyetlen keresés lett az élete.

GÁBOR. Rékának bocsánatát fogom kérni, Borbála néni. Nem akartam neki szenvedést okozni.

RÉKA. A gyűrű most már az ujjadon, Gábor!

GÁBOR. A gyűrű az ujjamon. Ezt Rékának kellett volna felhúznia. *A lámpához.* Te csak pillogsz itt kéken magadban. Nem is örülsz, nem is szomorkodol. Mintha nem tudnád, be korán keltem én a te kedvedért.

RÉKA. Korán keltél, Gábor. Harmaton keltél.

GÁBOR. Mégis elkéstem. Mások megelőztek.

RÉKA *ijedten menekül vissza az anyja szerepébe.* Ezt most nem kellene a lányom rovására megint fölemlegetni. Legyen elég magának, Gábor fiam, hogy Réka is fölvette a maga keresztjét.

GÁBOR. Miután eljégmadárkodta a közös szándékunkat.

RÉKA. De mióta magát elvesztette, többé sosem lett jégmadár. Egy pillanatra sem! Nem volt annak öröme, egyetlen szárnyas moccanása.

GÁBOR. Röpködött pedig az elején.

RÉKA. Az elején! Az elején! Mindennek elejéről az Isten maga is megfeledkezett. Oda szánta az embert az Édenbe, mégis kiestünk belőle.

GÁBOR. Asszony volt annak is az oka.

RÉKA *türelmetlenül*. És Ádám azalatt mit csinált? Malmozott, ugye? *A lámpához*. Mondd meg neki, Réka, a véleményedet! Felejtse el, Gábor a kezdeti szándékokat, s maradjon tiszta és őszinte a folytatás. Tudom én, hol jár megint az esze. A gyerekkori mesefán, meselakodalommal. Tudhatná pedig: bölcsőben csak a királyok gyermekeit szokták eljegyezni.

GÁBOR. Azok voltunk. Királyfiú és királylány.

RÉKA. Mi pedig szegények voltunk. A gyarlóságunk volt csak nagyobb a szegénységünkénél.

GÁBOR. Kellett az állami fizetés.

RÉKA. Kellett. Madarakból nem lehet megélni.

GÁBOR. A jelek szerint hűségéből sem.

RÉKA. Nekem ezt mondhatja. A lányomnak ne emlegesse. Sőt ne hintsen a nyílt sebeire, mert kiforrázom a szemét, Gábor.

GÁBOR. Jól teszi, Borbála néni, ha védelmébe veszi. Én is védem őt magamban – magam ellen.

RÉKA. Hát te is védeni próbálsz, vedd tudomásul, hogy a világ tele van emberrel. És mindahány elindulhat magának társat keresni. S mindahány harmaton indul. Kapaszkodj ki, fiam, a királyi bölcsődből. Próbáld megérteni, hogy a világ sokszemélyes.

GÁBOR. Az ember szíve pedig: egyszemélyes. Csakhogy Rékánál több volt a hely...

RÉKA. Hozzád is befért még egy dongalábú! De legyen az is elfelejtve. Nézd el a lányomnak, hogy a bölcsőből nem egyenest a te karodba repült.

GÁBOR. Megbocsátom neki. Csak sohase felejtem.

RÉKA *indulatát most még visszafojtva*. Istenem, Gábor. Kétszer találkozott a halállal egy lány miatt, aki nem kerülhet-

te el az élet kísértéseit. A két halálnál többet érne most az élet vállalása, a kötelező felejtéssel. Többet érne, mert ez a nehezebbik.

GÁBOR. Ezért bocsátottam meg neki, Borbála néni.

RÉKA *felcsattan.* Felejtés nélkül pedig nem adom a lányom! Ne legyen magának semmije, még váltóinge sem! Csak a felejtésben legyen gazdag. Ehhez az egy hozományhoz ragaszkodom.

GÁBOR. Mert a világ sokszemélyes. A világ tele van emberrel. Stég Antalokkal. A maga lelkén száradjon ez! Maga hajszolta Rékát a bajba!

RÉKA. Engem gyalázhatsz! Őt többé ne merd bántani! Ha nem felejtesz: kár volt keresni téged. Hát édenkertnek nézed még mindig a világot? S magadat egy szál férfiúként pöffeszkedő Ádámnak benne? Hát van neked orcád, édenkertnek nézni a világot? *A lámpához.* Réka, te ne szólj most bele. És ne sírjál! A lányomnak hull a könnye, de én megmondom neked... szemébe mondom magának, Gábor!

GÁBOR. Hallgass ide, Réka! Még ő áll az erdő felől!

RÉKA. Én állok az erdő felől! Úgy jön a házamba, mint egy szakállas próféta! Nézi az ember a szép fiatal arcát, mégis azt kell mondania: ez maga Jeremiás és Mikeás egy személyben! Csak panaszkodik és ostoroz! Egyenest az Ószövetségből jön ide! Tíz véres körmével az ember kikaparja a jég alól, és azzal folytatja, amivel elment húsz esztendeje! Száz esztendeje! Ezer esztendeje!

GÁBOR. Magával ilyenformán nincs tárgyalnivalóm! A többi Rékával én elintézem. A kettőnk bánatába ne szóljon bele!

RÉKA. Menjen haza szépen, fiam. Egy Jeremiáshoz, Mikeáshoz, Malakiáshoz nem adom a lányom. *Ijedten.* Ő menjen, ha akar! Én nem adom áldásom.

GÁBOR. Adta már egyszer, és rossz helyre adta! És attól, hogy megesett a lánya, csendesebben is beszélhet.

RÉKA. Mit mondtál? Mit merészeltél mondani? *Arcul üti.* Ó, istenem! Bocsáss meg, Gábor! Kérlek, bocsáss meg nekem. Nem én voltam! Nem Réka volt. Nem a te Rékád volt! Nem, nem én ütöttelek meg. Nézz rám. Nyisd ki a szemed! Nézz rám, és bocsáss meg nekem. Bocsásd meg édesanyámnak. Őt bántottad meg, nem engem. Engem többé nem lehet bántani. Énnekem nem fáj a te kezedből a korbács sem. Bocsáss meg, Gábor. Ostorozz meg engem. Egy pillanatra elvesztettem a fejemet. Öncsalás volt. Azt gondoltam, értelme van a vezeklésnek. Azt gondoltam, visszaszereztem valamit az igazamból. Minden bűnnek el kellene évülnie egyszer. Az apagyilkosokat is kiengedik a börtönből. Nézz rám, Gábor. Azt sem bánom, ha gyilkosnak nevezel. Egy gyermekkori álmod oltottam ki, de visszatértem hozzá – és hozzád, és nekem nincs már több ösvényem. Nincs utam semerre. Tenélküled az én számomra járhatatlan már a világ.

GÁBOR. Ne játsszunk többet, Réka. Nem szabad már mi nekünk játszani.

RÉKA. Nem szabad.

GÁBOR. Dobd le magadról a maszkot, Réka, hagyjuk édesanyádat, mondjon, amit akar, üssön is engem, nem bánom. De mi ketten ne játsszunk többet! Vesd le azt a kendőt, gyere, mossam le arcodról a ráncokat. Kék hajadból poroljuk ki a lisztet. Minek neked az őszülő haj? Most húsz esztendeje édesanyádnak nem is volt ősz haja.

RÉKA. Neki nem volt.

GÁBOR. Meg is előzted őt az átváltozásban. Amikor beléptem, megesküdtem volna rá, hogy valóságosban is őt látom. De elárult mindjárt a hangod. Azzal nem tudtál becsapni.

RÉKA. Semmivel sem tudlak már becsapni.

GÁBOR. Csak a játékos arcoddal. Ráncot játszik, szigorú Borbála-ráncokat.

RÉKA. Már nem játszik.

GÁBOR. Nem látod magad a tükörben. Öregséget játszik!

RÉKA. Ezt fogja játszani most már mindörökre.

GÁBOR. Hagyd ezt a keserves játékot, Réka!

RÉKA. Hagynám. Ó, de nagyon hagynám! De ő nem hagy engem!

GÁBOR. Követelem! Mosd le azonnal a ráncaidat!

RÉKA. A ráncaimat? *Sírva.* Azokat mosni már nem lehet. Csak felejtetni. De te nem tudsz felejtetni.

GÁBOR. Mindent, mindent elfelejtek! Csak ezt a játékot hagyd abba. Hol a kék szalagod, a piros-fekete szoknyád, a virágos mellénykéd? Hol van, akit én itthagytam? Mi történt itten?

RÉKA. Kerestelek. Mindössze csak annyi történt... Veled ott... megállt az idő. Hozzám nem volt kegyes. Az ő kezében éltünk itt fenn.

GÁBOR. Nem lehetséges!

RÉKA. Úgy nézel, mint az idegent. Mit tudjak most tenni, Gábor? Úristen, mit csináljak az arcommal? Ne bámulj rám gyanakodva! Nem hazudok! Nem játszom az ősz hajamat, nem mímelem a ráncaimat! Isten bélyegeként arcomra égett a játék! Nem érted? Nem bírod fölfogni? Veled megállt az idő, de miattad engem kétszeresen is meghajszolt. Mit tudjak most már csinálni? Bogozom, közös irányba terelgetem itt a kettőnk útját, amely végleg elválik, ha már csak arra emlékezel, aki voltam. Teljesen hiábavaló az én fáradozásom.

GÁBOR. Nem! Nem hiábavaló! Először is kösd hátra azt a fekete kendőt, ne gyászolj már engem. Előkerültem! Előkerültem, és hozzád fogok öregedni.

RÉKA *csöppet fiatalodva.* Ebben szívesen állok rendelkezésedre. Ha melletted maradok, behozzuk gyorsan, amit elmulasztottál. Egy év alatt hetet foglak öregbíteni. *A tükör előtt.* Különben is hol az a szigorú ránc? Nézz a szemembe, s mond igaz lelkedre: hol a ránc?

GÁBOR. Mintha valóban... De hadd simítsam el a másikat is a szemed sarkában.

RÉKA. Az nem ránc! Az vadmacska. Huh! Megijedtél! Féltől, rettegjél! A félelem öregbít!

GÁBOR. Tőled mindig is félttem.

RÉKA. Ne lódíts hozzá!

GÁBOR. Félttem az ígéreteidtől. Akkorákat hazudtál, hogy meg lehetett bújni mellette.

RÉKA. Ha már hazugság, legyen teteje. *Kacag.*

GÁBOR. Félttem a változásaidtól. Hol pisis leányka, hol már eladó nagyleány. Tűzmadár, jégmadár, és ki tudja, mi-csoda...

RÉKA. Vessd a hátad megé! Olyan egyforma leszek: csak győzd visszasírni a madaras színjátékot.

GÁBOR. Ettől is félek.

RÉKA. Hogy még jobban félj: lásd a mozgásomat is! *Táncmozdulatok.* Borbála-anyám vagyok én tenéked? Nyisd ki jobban a szemedet! Vegyél engem szemügyre kicsit férfiasabban, te mélázó merengés!

GÁBOR. Én? A kerítésedre ugrik mindjárt a kakas!

RÉKA *a nyakába penderül.* A kakas! A sarkantyús, a nagy taréjú!

GÁBOR. Atyaságos isten!

RÉKA. Elbírod még te a jégmadarat?

Megszólalnak a jégcsapok.

GÁBOR. Kinőtt újból a szárnyad.

RÉKA. Megkerült! Megkerült, amit elejtettem! Boldog isten! Növeszti már a szárnyamat!

GÁBOR. Jégmadár, jégmadár, piros fejű kék madár. Ülj meg egy szikrát a térdemen. Kalimpál a szíved. Remeg a kezed. Mély árnyék a szemed alatt. Hófúvás a homlokon. Sokat éjszakáztál.

RÉKA. Csak éretted. Senki másért.

GÁBOR. Éjjel tisztulnak a vizek, de álmatlanságban őszül az ember is. Hova lett a jégmadár kicsi lábnyoma? A fehér keresztcskék itt vannak lám a szemed sarkában. Szegénykém...

RÉKA. Kedvem lenne földhöz verni téged, mint egy tükröt. Nem azért hoztalak vissza, hogy tükröm legyél. Te sajnálsz engem, Gábor! Már csak szánakozás van benned.

GÁBOR. Hóterelő jégmadár. Sokat szenvedtél.

RÉKA. Nem szenvedtem. Ne szánj engem. Magadat szánd, hogy üres már a szíved. Már csak a lelkiismeret szól belőled. Azzal pedig Isten elé készüljön a férfi, ne asszonyhoz.

GÁBOR. Megint rosszul szóltam!

RÉKA. Hófúvás a homlokodon! Csupa sajnálat vagy irántam, és egyéb semmi!

GÁBOR. Ó, én üres szívű szamaritánus! Hát úgy legyen! Nem szenvedtél, nem szánlak, és hírért sem hallottam a lelkiismeretnek! Olyanná lettem, mint te voltál valamikor. Boldogan csácsogó lelkiismeretlenség!

RÉKA. Már megint: a *voltál!* A *hajdani!* A *valamikori!* Már megint a múlt. Az elmúlt. A nagy Semmi, a nagy Szakadékban! De még a semmiben is volt lelkiismeretem.

GÁBOR. Erős és hatalmas, amely mindent kibír! De téged nem kínozott. Erről ne beszéljünk!

RÉKA. Holnapra hagyod, ugye! És az egész hátralevő életünkre! Ó, be szép napok várnak ránk!

GÁBOR. Szememre hányod, hogy üres a szívem. Mivel adtam reá okot?

RÉKA. Sújja nekem a Fennvaló.

GÁBOR. És azt nem sújja, hogy rajtad az Isten maga sem bír eligazodni? Ha igazat szólok: én csak sajnálat vagyok! Hazudni merésznél! Nyílnak a vércsekarmaid! És fordítva hasonlóképpen. Főlemlegetni neked semmit sem lehet! Rettatsz már az elmúlt félórától is.

RÉKA. Mert sóbálvánnyá mered az ember mindentől, amire visszanéz!

GÁBOR. Nem tudok így veled menni! Képtelen vagyok!

RÉKA. Mert jól tudom, hogy ami fájdalmad volt, az titkos örömed lett. Jólesik ugye, hogy minden pillanatban sóbálvánnyá meredj! És ilyenkor azt mondd, hogy megesett lány vagyok.

GÁBOR. De hiszen azt édesanyádnak...

RÉKA. A két szemedben láttam a sóbálványt! Amikor húsz év után ide beléptél: abban a pillanatban is!

GÁBOR. Akkor én mit tudjak csinálni?

RÉKA *mintha mi sem történt volna, a régi kedvességével.* Várj! Várj, madár, várj! Réka most hazaröppen, fölveszi a pirosfekete szoknyáját, a virágos réklit, amit oly nagyon hiányoltál. S ha még van ereje hozzá: szeme sarkából is eltüntet a jégmadár lábnyomát. Így nem indulhatok el veled az utcán. Legyünk egymáshoz illők. Várj, madár, várj! Én nemsokára jövök. Csak sóbálvánnyá ne légy aztán, ha meglátsz. Amíg jövök, öregedjél te is valamicskét. Gondolj nyugodtan a múltra, és attól öregszel. Én csak a jövőre gondolok, de ládd, otthon felejtettem a fiatalságomat. Szegény, szánandó asszony, feledékeny is vagyok már. Feledékeny is vagyok már... Itt ül meg, hallod! Itt várjál engem.

GÁBOR. Itt várlak.

RÉKA *kifelé hátrálva, miközben Gábor követi.* Egy röppenés, két röppenés, akkor aztán nézd meg Rékát!

GÁBOR *gyermeki reménykedéssel.* Te megint jégmadárkodni fogsz?

RÉKA. De mindörökre csak teveled. No, menj vissza várakozni. És közben tisztogasd a lelked. Homály ne maradjon benne.

GÁBOR *az ajtóból.* Várlak, várlak homálytalanul.

RÉKA. Eredj be! Eredj be! Addig nem tudok elmenni.

Gábor vissza a házba.

Kint a hóban. Most az egyszer még segíts, Istenem! Add vissza a szárnyam. Csak annyi időre, hogy hazaszállhas-sak, felöltsem a piros-fekete szoknyámat, virágos réklimet. Jégmadarad voltam, repülhettem, ha kedvem tartotta. Mit tettél velem? Ólomnehéz a testem és a lelkem, törött a szárnyam. Pedig csak egyetlen röppenés kellene még, annyi fiatalság, hogy azt a romolhatatlan embert egy pillanatra bár elkápráztassam. Kivezeted őt a jég alól, de látom, Uram, hóval fújtad be a szívéhez visszavezető utamat. Idegen vagyok már neki, de ha egy szikrányit segítesz engem, újra elfészkelődöm a lelkében. *Elesik, föltápáskodik, mintha repülni szeretne, de újra elesik.* Szárnyam, szárnyam, kedves társam. Hová lettél te az életemből? Hová lettél? Hová lettél? *Elvonszolja magát.*

DÁNIEL *be.* Fiam! Menekülj! Meneküljünk innen!

GÁBOR. Miért meneküljünk?

DÁNIEL. Két okból is, fiam. Stég Antal nem halt meg! Stég Antalt húsz évvel ezelőtt a lova messzire vitte. Azóta nem mutatkozott a faluban, de a híred most újból idehozta.

GÁBOR. Isten segítse továbbra is.

DÁNIEL. Nem segíti! Ellened hergeli. Azt mondta: jég alatt voltál mostanáig, ő majd a föld alá teszen. Menjünk innen!

GÁBOR. És a másik veszedelem?

DÁNIEL. A jégmadár! A csapodár! Becsüld meg, fiam, Isten csodáját, és menekülj minden jégmadár-asszony közeléből.

GÁBOR. Nélkülük mit sem ér Istennek bármilyen csodája. Maradnom kell, édesapám.

DÁNIEL. Mire mentek ti ketten? A reggel s az alkonyat. Az ő életének fele már elmúlt.

GÁBOR. Én azt is látom, aki volt az alkonyat előtt. Akivel gyermeki menyegzőt tartottunk az ágak hegyén.

DÁNIEL. Most még látod. Aztán majd fényüket vesztik az emlékeid. Ébredj föl végre, fiam!

GÁBOR. Ha igaz, amit mondanak: húszesztendei jég-álomból nem felébredtem?

DÁNIEL. Álomból álomba zuhantál. Téged kétszeresen kell fölébreszteni. Nagy az Isten kertje a Hargitán innen s a Hargitán túl. Válassz más társat magadnak.

GÁBOR. Az ember szíve csak egyszemélyes, édesapám.

DÁNIEL. Ki hirdette meg ezt? Hol tanultad ezt?

GÁBOR. Éppen hogy édesapámtól.

DÁNIEL. Amilyen anyád volt: olyan lélek csak egy volt.

GÁBOR. Azt mondom én is. Amit Rékán kívül teremtet az Isten: fölöslegesen csinálta.

DÁNIEL. Átok rajtad, hogy amit egyszer megláttál, nem szabadulsz tőle. De még fel is magasztalod a rabságodat! Csapdába lépett farkas – a csapdáját dicsőíti.

GÁBOR. Ember embernek csapdája. Nem én rendeltem így!

DÁNIEL. Ez az asszony rajtad rémzsineg és kerítőháló, sövényháló, csapó háló, függő háló és fedeles háló, rókafo-gó lepedő és farkasfogas vascsapdája, nem érted? Nem veszed észre?

GÁBOR. Életemben és halálomban is ő talált meg engem. Legyen rémzsineg és százféle háló! Ő talált meg engem.

DÁNIEL. Mint a horog a halat. De nem találtok már! Min-dent el kell felejtetni.

GÁBOR. Semmit sem lehet elfelejtetni.

DÁNIEL. Már csak az a mienk, amire még emlékezhe-tünk? Jövődnek már csak a múltat látod? Az emlékezést hagyd mireánk, öregekre. Neked nem itt a helyed, az em-lékezés golyózáporában.

GÁBOR. A székelő gyermeknek tizenkét éves korától apja mellett volt a helye a golyózáporban is. Felejtésre ne tanít-son engem, apám!

DÁNIEL. Akkor az erdő és a mező boldogabb nálunknál. Mert egyik esztendő a másikat el tudja felejtteni.

GÁBOR. A szálfa sem felejtí, hogy valamikor csemete volt. Nézze meg az évgyűrűit.

DÁNIEL. Majd elmúlnak a káprázataid, s Réka fog ezért a legtöbbet szenvedni.

GÁBOR. Az én szavaim nyoma látszik az arcán. Eladósodtam nála, édesapám. S ne mondja, hogy kifogytunk a csodákból. Réka fiatalodni ment. Réka mindenre képes.

DÁNIEL. Mert egy ilyen...

GÁBOR *fenyegetőleg*. Semmilyen! Ki ne ejtse még egyszer a száján, amit fennen kiabált róla. Ki ne merje mondani!

DÁNIEL. Verjél agyon, fiam. A halálom árán is csak mentő szavakat dobok feléd. Semmi gyűlölet nincs bennem, csak a sugallat, hogy kimerítettük már Isten csodáit, és többé nem számíthatunk senkire, semmire, csak önmagunkra. A földre sújtott már valamennyiünket, fel is támasztott időlegesen bennünket, de minden jel arra mutat, hogy a kísérletezést velünk befejezte. Felügyelőnk folytatólag: a Nagy Romlás. Tégy, amit akarsz, fiam. Nem állhatok már utadba...

Lónyérítés, majd ablaküveg csörömpölése. Puska csöve mered rájuk.

Csönd.

Ne bomolj, Stég Antal! Jegyességedet az én fiam nem rontotta meg. Mert ő is áldozat és ő is kárvallott!

GÁBOR *odaáll a puska csöve elé*. Jól van, Stég Antal. Ha azt akarod, hogy mi ketten is szót váltsunk: lőjél csak. Lőjél, hogy mindkettőnket eltemessen végleg a Nagy Romlás. Ha megteszed, vedd úgy, hogy holtomban kérek bocsánatot tőled, aki úgy szeretted Rékát, ahogyan rajtad kívül csak én tudom szeretni. Ha a te szíved is csak egyszemélyes, tisz-

telni fogom az igazságodat, Stég Antal. Akkor menjünk ketten, harag nélkül a mindent megbékítő hó alá.

A láthatatlan Stég Antal a fegyvert visszahúzza. Lónyeringés, majd távolodó lódobaj, és csönd.

DÁNIEL csodálattal nézi Gábort. Gyermek voltál, fiam, s még inkább annak láttalak eddig a pillanatig. De már Isten sem módosíthat azon, hogy kinőttél a féltéseimből. Rövid már az én karom tehozzád...

GÁBOR öleléssel. Nem kell azért úgy elszomorodni, hallja! Nem édesapám nőszül, hanem a fia.

DÁNIEL. Csak azt sajnálom a te nevedben is, hogy legényember többet sose leszel. Hanem özvegy, az igen. Időnap előtt.

GÁBOR. Úgy beszéltük meg Rékával, hogy hozzám fiatalodik.

DÁNIEL. Ámen. Stég Antal pedig egyszer mégis meglő téged, fiam. Nem tudok én már rajtad segíteni. El.

Csönd. Gábor belehallgatózik az éjszakába. Távoli lónyeringés. A puskát kézbe veszi. Kintről Réka hangján kántálás hallik. „Ha én tudtam volna, hogy te vagy Mária...” Gábor leteszi gyorsan a fegyvert.

KISRÉKA kintről. Adjon isten sokakat, sok karácsony napokat, bort, búzát eleget, a pohárnak feneket, hogy ihassunk eleget.

GÁBOR. Hát akkor gyere be!

Az idő évgyűrűinek fénykarikáiból Kistréka jön. Hajdani, húszéves anyjának hasonmása. Úgy nézi Gábort, mint akit álmában látott már.

KISRÉKA zavartan. Bort, búzát eleget, a pohárnak feneket...

GÁBOR *kiáltva*. Réka! Te jégmadár! Őlbe kapja, csókolja, majd újra bámulja elhűlten.

KISRÉKA. Hát ez mi volt? A kántálónak perecet adnak, nem csókot.

GÁBOR. Édesapám ha látna! Ó, a hitetlen, ha látna! *Kiront.* Édesapám! Jöjjön vissza hamar, édesapám! *Be.* Még jó, hogy elment. Sóbálvánnyá meredt volna. Réka! Te jégmadár! *Újra csókolná.*

KISRÉKA. Állj meg, ember! Hát csak így, ajtóstul, tokostul?

GÁBOR. Ahogy régen mondtad: ajtóstul, tokostul!

KISRÉKA. Szerencséd, hogy olyan nagyon ismerős vagy nekem.

GÁBOR. Még szép. Zetelaki Gábor vagyok.

KISRÉKA. Mint az a másik? Akit elvitt a Nagy Romlás?

GÁBOR. Pontosan.

KISRÉKA. És honnan tudod, hogy én Réka vagyok?

GÁBOR. Csak úgy gondoltam. Az eperfa tetejéről!

KISRÉKA. Hát eperfán ülsz?

GÁBOR. Az egy régi eperfa volt. Kivágtam már.

KISRÉKA. Mégis a tetején ültél. No jó. És még miből gondoltad, hogy Réka vagyok?

GÁBOR. Abból, hogy elmentél fiatalodni.

KISRÉKA. Nem kellett az nekem.

GÁBOR. Itt-ott azért kellett. Kék hajadban az ősz szálak... Szemed sarkában a jégmadár lábnyomai... Most már bevallhatom neked: a szívem szakad meg a sajnálattól. Talán nem is magamat sajnáltam...

KISRÉKA. Tréfás vagy, hallod-e? Tudom! Tudom már, honnan ismerlek!

GÁBOR. Egy gyermekkori menyegzőből.

KISRÉKA *fejét rázza*. Álmomból. Én téged nemegyszer megálmodtalak.

GÁBOR. Hát azt el is vártam.

KISRÉKA. Azért olyan magosan ne hordd az orrod. Álmomból tudtam, hogy valahol elindult valaki, aki mindig is hozzám készülődött, aztán jött, jött, koptatta értem a vascsizmát...

GÁBOR. És a szívét! A szívét leginkább!

KISRÉKA. És akkor azt mondtam, mármint arról, akit álmomban láttam: ez a fiú kedvemre való. Minden porcikámnak való. Mintha reám szabták volna. Testemnek, lelkemnek való...

GÁBOR *csókolná*. És testemnek, lelkemnek való!

KISRÉKA. De nem ily nagy hirtelenséggel, hé! És aztán: te voltál a bűnöm.

GÁBOR. Éppen én!

KISRÉKA. Mert egyszer-egyszer ugyancsak álmomban, olyan bűnös voltam, hogy fölébredve nem mertem az apám szemébe nézni.

GÁBOR. Mi volt az a bűn?

KISRÉKA. Veled helytelenkedtem.

GÁBOR. Mindig csak velem?

KISRÉKA. Így ahogy elnézlek: soha senki mással.

GÁBOR. Megint hozzálódítasz, de nem bánom: úgy legyen. Mindig csak velem.

KISRÉKA. Mindig csak teveled.

GÁBOR. Isten, aki hallod az égből az asszonyi beszédet! Ámbár úgy kell nekem! Miért kell nekem kérdezősködni? Minden baj abból támadt, hogy a kérdezősködéstől nem tudtam megtartóztatni magam. Ez volt a bódító italom. És az emlékezés. De már ezután inkább leharapom a nyelvem. Ami volt: jégbe fagyjon! Temesse el a Nagy Romlás véglegesen.

KISRÉKA. Furcsákat beszélsz.

GÁBOR. Játsszál, játsszál, jégmadaram. Úristen! Visszajöttél a régi, játékos kedveddel!

KISRÉKA. Ismered tán a régi kedvemet is? Hát én is ott járkáltam? Az álmaidban?

GÁBOR. Ó, ha csak annyi lett volna! Csak járkálás. Egyéb is volt.

KISRÉKA. Ugyanaz volt? Szűz Máriám! Ugyanaz?

GÁBOR. Már legényke koromban! Ha nem tudnád!

KISRÉKA. Akkor mehetünk gyónni.

GÁBOR. Te már gyóntál egyszer. És reánk szakadt az ég.

KISRÉKA. Ránk szakadt az ég? Nem észleltem. Hát ilyen könnyen szakad benned az ég? Csöppnyi gyónástól?

GÁBOR. Már nem fog szakadni. Már alája tartom ezután a vállam. Csak ne legyen több gyónás.

KISRÉKA. Ennyi volt. És a te bűnöd?

GÁBOR. Főleg ez volt. *Ölbe kapja. Csók.*

KISRÉKA. Ismerős bűn.

GÁBOR. Szaporítsuk! *Játék, hempergőzés.* Jégmadár, jégmadár, piros fejű kék madár! Ha szárnyad volt, jégmadár, te kacagó jégmadár, gyalogoshoz mért álltál?

KISRÉKA. Hiszen te vagy az a gyalogos! Álmom hozta gyalogos!

GÁBOR. Réka, Réka, te huncut, te áldott, te átkozott, csodatevő jégmadár! Az arcod miatt már nem sírsz ugyebár?

KISRÉKA. Nem sírok, nem sírok. Az arcomnak párja van már! De nem a tükörbeli! Hanem amit a szemed és a kedved mutat, Zetelaki Gábor!

GÁBOR. Csak a szemem? Csak a kedvem? Annál több is, te tündéarcú boszorkány. Az egész életem! Levette a vállamról az öregedés gondját. Homálytalanul és szánakozás nélkül csodálhatlak, miként a világ csodálja majd a faragott kapunkat: állította Zetelaki Gábor és neje, született Árvai Réka.

KISRÉKA. Csakhogy én nem vagyok Árvai Réka. Hanem apám után, aki négyéves koromban ellopott anyámtól engem: Stég Réka. És azonfelül: Kisréka. De már nagyobbacska Réka vagyok én is!

GÁBOR *halkan*. Nem igaz. Te most megint játszol. Azt mondtad nekem, hogy elmész piros-fekete szoknyát, virágos mellénykét ölteni, az arcodat eligazgatni...

KISRÉKA. Sohase mondtam.

GÁBOR *kitörve*. Ne hazudj! Ne hazudj! Stég Antalnak szeretője, Stég Antalnak lánya, ne hazudjatok nekem, ne kápráztassátok a szemem, és legalább az Istent magát hagyjátok nyugton, mert rajtatok már ő sem bír eligazodni! Kisréka, nagy Réka, Kicsi Romlás, Nagy Romlás! Ne játssz velem! Ez már kegyetlenség!

KISRÉKA. Nem vagy már az, akit álmodban láttam.

GÁBOR. De te igen. *Magához rántja*. De te igen! Érted én már meghaltam kétszer is.

RÉKA HANGJA. Átkozott légy, Zetelaki Gábor! Átkozottak legyünk mind a ketten! Átkozott legyen a perc, amikor megismertelek!

Fegyverdörrenés, egymás után kettő.

GÁBOR *kifelé szaladva*. Réka! Réka! Jégmadaram, Réka! *Eltűnik a Nagy Romlás felé vezető ösvényen a hónap omlásába.*

KISRÉKA. Édesanyám! Édesanyám! Ne fuss halálodba, Zetelaki Gábor! *Kiszalad Gábor nyomában.*

BÓDI *hangja kintről*. Megállj, gyermek! Legalább te maradj meg nekünk!

KISRÉKA HANGJA. Édesanyám!

BÓDI HANGJA. Helyben maradsz!

A hónap morajos omlása.

KISRÉKA *jön Bódivál*. Édesanyám! Édesanyám, drága! Nélküled maradtam, és egyedül hagytál engemet! Mi történt itt, Vencel bácsi? Mi történt, mondja meg!

BÓDI. Nem bízott már a hangjában sem. Kikapta a fegyvert a kezemből.

KISRÉKA. De mi történt? Mi történt? Jaj istenem, Vencel bácsi!

BÓDI. Beléptél te is, lányom, az életbe. Ez történt.

KISRÉKA. Keressük meg őket!

BÓDI. Több csodára már nincsen reményünk. Bugyogtasd csak a könnyed, lányom. A bánatunkat engedjük bár szabadjára hangtalanul, mint a vérszivárgás. Árvai Rékát és Zetelaki Gábort Isten nyugtassa meg.

KISRÉKA. Mi lesz most már velünk, Vencel bácsi?

BÓDI. Keressük egymást az élők között, míg élünk, és majd kutatni fognak bennünket a halottaink, mert lassanként már csak ők beszélnek rólunk. Csak lenne elég mécse-sünk a várakozáshoz.

KISRÉKA *Bódi térdére ejtve fejét.* Engem anyám megátkozott.

BÓDI. És mindahányunkat az ég. A dühöngő magosság.

Függöny.

Sík Ferenc emlékére*

ADVENT A HARGITÁN

SZÍNJÁTÉK KÉT RÉSZBEN

A budapesti Nemzeti Színházban előadott változat

Dicsérlelték Krisztus
Az imákos egyekben
Ti kegyelmestelen
Kapta rajongóiban
Tartott és marasztalt
Vég nélkül örömben

(... és az Angyal beköszönt, József helyénél hűrmet kopog.)

Egyszerűséggel gazdag
Nyílt meg az ajtódat
Erőszak hi megdöcölt
Te jöttél bennél
Fajlag urának
Élve a dajkán
Már az utazásban
Igaz elfáradott

* Az ősbemutató rendezője Sík Ferenc volt, aki tragikus hirtelenséggel 1995. január 16-án halt meg.

(Álarcos, maszkos, betlehemező fiatalok érkeznek a nézőtérre és a színpadra. Az előadás további menetében is ennek az anyagnak a motívumait játsszák, visszatérőleg.)

BETLEHEMES JÁTÉK

(A nézőket ijesztgető Pásztorok kolompjának kíséretében a szereplők beszaladnak, amikor a király megáll a színpadon, csend lesz.)

KIRÁLY: Dicsértessék Krisztus
Az magos egekben
Ti kegyelmeteket
Kapta egészségben
Tartson és marasszon
Vég nélkül örömben

(József, Mária és az Angyal belépnek, József botjával hármat kopog.)

JÓZSEF: Egészséggel gazda
Nyisd meg az ajtódat
Ereszd bé megőszült
Te jójakaródat
Esvilág urának
Éltető dajkája
Mer az utazásban
Igen elfáradott

(Királyszolga ránéz a Királyra, a Király bólint.)

KIRÁLYSZOLGA: Jer bé hát barátom
Fűttőzz egy kevést

(Kolompszó kíséretében belépnek.)

MÁRIA: Ó egeknek ura
Világ megváltója
Tekints alá mennyből
Szegény szógáidra
S ne hagyd el minket is
Ez bujdosásinkba

(Az énekszó alatt a jobb és bal erkélyről leányok csúsznak a színpadra.)

ÉNEK (együtt éneklük, a verssorok között a Pásztorok kolompolnak):

A Szűz egy fiát szült
Ki mennyben öröm-gyűlt
Pásztorok örüljete
Szabadítónk földre szállott
Örvendjete

ANGYAL: Glória glória
Ének szent szűz dió

(Hatalmas suvadás)

(Félbeszakad a kántálás. A betlehemesek összegörnyednek, majd a veszély elmúltával „fűszál hegyén” kilopódzkodnak a színpadról.)

DAL

Jégmadár, jégmadár,
piros fejű kék madár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltál?
Jégmadár, jégmadár,
párkereső kismadár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
gyalogoshoz mért álltál?

ELSŐ RÉSZ

(Bódi Vencel boronaháza a Hargitán, a Kicsi Romlás nevű szurdok fejeénél. A ház – a hegyi házaktól eltérőleg – csupa ablak, és kint csupa hó. Hófalak, hódunnás, szárnyas nagy fenyőfák és az ereszen méteres jégcsapok halványkék orgonája. Ha fúj a szél: ez az orgona megszólal, de vijjog, süvölt és hörög is némelykor. A ház sarkától kezdődőleg jobboldalt szédítő sziklahasadék: a Nagy Romlás, ugyancsak hóval borítottan. A lakás előterében Bódi Vencel műhelye és nappali tartózkodóhelye. A falon változatos méretekben hat kovácsolt, színes lámpa, meg egy vadászfegyver. Nyitott kandalló, asztal, kanapé, heverő. A háttérben Bódi hálószobája. Aki bal oldalról jön: a Kicsi Romlás kaptató ösvényén jut a ház bejáratához. Amikor a függöny fölmegegy, Csudalátó Dániel és Bódi Vencel a Kicsi Romlás kaptató ösvényén igyekszik a ház bejáratához, miközben nyomásznak is, meg-megállva, sőt időnként nekitérdepelve.)

BÓDI. (Hóna alatt karácsonyfának kivágott fenyő, jobb kezében balta.) Azért ezt az egyet nehezen hiszem el, Dániel. Legyen bár a neved Csudalátó, akkor is azt mondom: erősen hozzáladítottál.

DÁNIEL. (Jobb kezében balta.) Becsületatyaúristenemre!

BÓDI. Psszt! Halkabban!

DÁNIEL. Ha nem hiszed el nekem, aki a halálból föltámadtam, kérdezd meg Antalt...

BÓDI. Szent Antalt?

DÁNIEL. Stég Antalt. Becsületatya...

BÓDI. Psszt! Halkabban az Istenedet! Másodjára is meg akarsz halni? Itt a Nagy Romlás a fejed fölött, és kiabálsz.

DÁNIEL. Régebben lehetett. Csak lövöldözni nem lehetett.

BÓDI. Most már egyiket sem lehet.

DÁNIEL. Hát akkor mit lehet?

BÓDI. Mindent azon kívül, amit nem lehet.

(*Távoli hősuvadás hangja.*)

DÁNIEL. (*Keresztet vetve*) Omlástól és kísértéstől ments meg, Uram, minket.

BÓDI. Nem mondtad, hogy a kiabálás kísértésétől.

DÁNIEL. Tudja ő, minek a jogát vette el tőlünk.

BÓDI. Akkor ahhoz tartsd magad! (*Látván, hogy Dániel köhögni akar.*) A sapkádba. A sapkádba!

DÁNIEL. (*Beleköhög a sapkájába, miközben távolról farkasvonítás hallik.*) Hát nekik szabad?

BÓDI. Farkasok. Nekik nincs sapkájuk. S aztán hogy volt?

DÁNIEL. Hát amikor a lány, ez a Réka, madárrá változott, ahelyett, hogy Stég Antalnak a vállára vagy a kalapjára szállott volna, gyalogosan folytatta a legény oldalán az útját. Úgy beszélt föl hozzá a hóból. Az, Mózesként a hegyről, le-le szólt neki, de messzecke voltam, nem értettem a szavukat.

BÓDI. Milyen madár volt?

DÁNIEL. Nem volt nagyobb a menyecskemadárnál. Mint az ott, né!

BÓDI. Halkabban, a jó Istenedet! Nem azt kérdem: mekkora volt. Hanem, hogy milyen volt?

DÁNIEL. Ügyes, eleven mozgású. Később a nyomát is megnéztem ennek a vadórnek, a Stég Antalnak a vasalt bakancsának a nyoma mellett. Kicsi, nyakbavaló fehér kereszt volt a lába nyoma. Tip-tip-tip, a másiké meg supp-supp.

BÓDI. Tip-tip-tip-supp. A színét mondd, ember!

DÁNIEL. Ahogy kivehettem a szikrázó fehérségben: kékes volt. Azúrkék, zöld fuvintással, a feje pedig, ahogy oldalról láttam: piros, kék és fehér.

BÓDI. A csőre?

DÁNIEL. Nagyocska. Úgy tetszett: nem énekre, inkább kapásra termett.

BÓDI. Milyen kapásra?

DÁNIEL. Mindenre, ami kedve szerint való.

BÓDI. És a feje is nagyobb volt, mint a menyecskemadaré. Csíkos kendő lehetett a kontyán.

DÁNIEL. Eltaláltad.

BÓDI. Jégmadár volt. Rékából jégmadár lett. Csakhogy itt van, ami a hozzálódítás.

DÁNIEL. És az mi lenne?

BÓDI. Hogyan mehettek ők gyalogosan egymás mellett?

DÁNIEL. Úgy, hogy Antal folyvást lassított, Réka, vagyis a jégmadár, szaporán aprított mellette. Úgy beszélgettek. Ebből csak annyit hallottam, a madárnak egy gyöngye kiáltását: hová viszel engem, Antal? Hová viszel engem?

BÓDI. Hová vihette?

DÁNIEL. Ez az, amit egyelőre nem lehet tudni.

BÓDI. Mert hihetetlen, amit mondasz. Hogy ők gyalogosan mentek volna egymás mellett. A madár a nagy hóban nem szeret gyalogolni, és kiváltképpen a jégmadár. Annak mindenképpen föl kellett volna szállnia a Stég Antal vállára vagy a kalapjára. Réka nem az a természet, hogy ne repülne, ha egyszer szárnya van.

DÁNIEL. Nem repült.

BÓDI. Beszélsz bele a világba.

DÁNIEL. És itt van rá a bizonyíték: Látod ezt a nyomot?

BÓDI. Abbiza.

DÁNIEL. Supp, supp! Ez a Stég Antalé. És ez a kicsi nyakbavaló, fehér keresztecske, tip-tip-tip, ez a jégmadaré.

BÓDI. Ha nem egyéb: igazad van.

DÁNIEL. De lássuk, hová vezet? Vencel komám! A házad felé vezet.

BÓDI. Az én házam felé? Nem gondoltam volna. Nézzük csak.

(Négykézláb másznak a nyomok mentén a ház bejárata felé.)

DÁNIEL. Itt a vége. Nézd, a madár nyoma megszakadt. Itt történt a tragédia. Stég Antal megcsúszott, a madár szökdecselt néhányat, és aztán vége.

BÓDI. Elrepült volna?

DÁNIEL. Megfogták.

BÓDI. Vajon?

DÁNIEL. Megfogták és bevitték a házba.

BÓDI. Melyik házba?

DÁNIEL. Melyik házba. Két órányi járásra vagyunk a falutól, közöttünk csak az Isten és a Nagy Romlás, köröttünk csupa vadon és farkasordítás, ő meg azt kérdi: melyik házba. Isten házába kellett volna. Tisztességes ember oda viszi a mátkáját, Réka pedig gyűrűs menyasszonya volt Stég Antalnak. De nem oda vitte, Vencel! Hanem ide, a te házadba! És már nem először, Vencel! És ha lehetséges: ne viselkedj fehérnép módra.

BÓDI. Én. Fehérnép módra. Én, aki azzal az egy szál kicsi fejszével hét medvét megöltem. Fehérnép módra. Ezt mondd még egyszer.

DÁNIEL. Psszt! Ne bomolj, ember! Nem a bátorságodat vontam kétségbe. Azt mondtam, hogy akár a fehérnépek: csak arra emlékezel te, amire akarsz. A többit elfelejted.

BÓDI. Mit felejtettem én el?

DÁNIEL. Azt, hogy Stég Antal a jégmadarat ide bevitte a te házadba.

BÓDI. Az nincs elfelejtve. Csakhogy nem vitte.

DÁNIEL. Hát?

BÓDI. Hanem hozta. Puliszkát kavartam éppen, amikor Stég Antal bekopogtatott. Rékát hozta az ölében. De több kérdésed ne legyen. Ami ezután történt: kettejük dolga.

DÁNIEL. (*Hangosan.*) A kettejüké?

BÓDI. Ki másé lenne még?

DÁNIEL. Jól tudod, Vencel. A fiamé. Gábor fiamé.

BÓDI. Ő már kiesett ebből a bölcsőből.

DÁNIEL. Tudod, ugye, hogy gyermekkoruk óta szeretik egymást?

BÓDI. A gyermekkori szerelem olyan, mint a cigánypurdé, mint a májusi tél. Az csak jön és megy.

DÁNIEL. Ez nem olyan volt. Tudod, Vencel, hogy az én Gábor fiam egyszer már meghalt volt emiatt a ... jégmadár miatt?

BÓDI. Tudom.

DÁNIEL. Tizenöt esztendő volt akkor. Utolsó pillanatban vágtam el az akasztókötelet. Úristen, hogy elvertem akkor azt a szegény gyermeket, úgy meghintettem, hogy a földre esett. Tudtad ezt?

BÓDI. Hogyne tudtam volna. De miért vallatsz te most engem?

DÁNIEL. Amiért ezt a jégmadár-nyomot is. A való helyzetnek megismerése végett. Mert a fiam se nem lát, se nem hall. Az most egy dürgő vadpáva. Csak énekel, énekel és rázza a szárnyait. De mi lesz ebből, Vencel, ha Gábor megtudja, hogy Stég Antal a jégmadarat ide megint bevitte? Azt csak én tudom, aki egyszer már ugyancsak meghaltam.

BÓDI. De szerencsére másodnapra feltámadtál.

DÁNIEL. Harmadnapra.

BÓDI. Másodnapra.

DÁNIEL. Harmadnapra.

BÓDI. Megint hozzáládítasz. Másodnapra.

DÁNIEL. Harmadnapra. Csak harmadnapon hallottam a szút percegni.

BÓDI. Hol percegni?

DÁNIEL. A koporsódeckában. A fene a bélüket. Hát ilyen deckát adtak.

BÓDI. Tudom, szereted a halálod napjait szaporítani. De másodnapra te már feltámadtál.

DÁNIEL. Az Isten, aki teveled vitatkozik. Mindenki tudja a magáét. Te a tiedet a tengerre menekült lányoddal, én az enyémet az egy szál fiammal, aki most újra Réka kezét fogja és látván őket, megfagy bennem a vér, mert a Nagy Romlás peremén sétálnak. De mondom: én a szúpercegést csak harmadnapon észleltem a rettentő nagy csendben.

BÓDI. Mesebeszéd. Én jobban tudom. Január hetedikén, csütörtökön jött a híre, hogy téged megütött a nagy fa. Másnap, nyolcadikán, pénteken mentem be a faluba sőt vásárolni. Pontosan déli tizenkettőkor. Hát akkor ültél fel, néztél körül, s kiáltottál a gyászolókra: ti miért nem sírtok? Mert kifogytak már a nagy sírásból.

DÁNIEL. Ha épp akkor vásároltad a sőt: úgy legyen. De én azt kérdelem tőled: miért adtál szállást Stég Antalnak és a jégmadárnak?

BÓDI. Mert kötelességem. Aki ide bekéredzkedik, azt nem zavarhatom ki a farkasok közé. Így van-e?

DÁNIEL. Így van. De nem jól van. Nem kellett volna. Mária lányodra gondolhattál volna. Így vitték el őt is a tengerre. Mi lesz ebből, ha megtudja Gábor, hogy Stég Antal a madarat ide bévitte? Seperjük el a nyomokat.

DÁNIEL. Vannak elseperhetetlen nyomok is, Vencel. *(Kiáltva.)* A fiamnak ártottál, Vencel!

(Hósuvasadás. Bódi befogja Dániel száját, aki ezután suttogva folytatja.)

A fiamnak ártottál vele. Abból még semmi baj sem lehetett volna, hogy egymás mellett haladt ez a két nyom. Egyik a supp-supp, a Stég Antalé, a másik az én fiam jég-madaráé. De most már, hogy itt vége szakadt a madár nyomának: a bűnhöz büntársul szegődtél, Vencel. Nem mondanám ezt neked, ha nem lennék újra tele félelemmel. Mint amikor a fejemnél meghallottam a szút percegni. Valami készül. És nem a javunkra, Vencel.

BÓDI. Miből gondolod?

DÁNIEL. Abból, hogy ez a két nyom itten megszakadt. És egyebekből is. Valaki elvitte a kutyámnak a hangját. Este még olyan szépen énekelt a Holdra, Csíksomlyón szebbet nem hallani. Mikor a szél azt a hangot a ház körül meghor-dozta, vagy elvitte messzire Zeteváraljáig: valami kicsi nyugalmat éreztem.

(A jégcsapokon a szél játszik.)

Ilyen lehetett, hallod.

BÓDI. Jól ismertem a kutyád hangját.

DÁNIEL. És most valaki ellopta. Mondják, hogy Zeteváralján hallottak ilyen hangot. Én oda egyszer majd elmegyek. De gondold el: nincs a kutyának hangja.

BÓDI. Bizonyos, hogy történik valami. A medvék nem alusznak. Eljött a nagy tél és nem alusznak. Fényes nappal is bejönnek ide az istállóig, szimatolnak csendőrök módjára, nyerítettik a lovamat. Az álmukat ugyancsak ellopta valaki. Hazafelé menet eszedbe ne jusson énekelni.

DÁNIEL. Azt én már régen elfelejtettem.

BÓDI. A Nagy Romlás aljában az Istennek se válaszolj, ha kérdeznek. Mert ő is csak próbát tesz velünk, melyikünk ahogy kinyitja a száját: ereszti ránk a suvadást. Nem tudom, hogy vele is mi történik.

DÁNIEL. Az Istennel?

BÓDI. Valamiért ő is megzavarodott.

DÁNIEL. Sok baja van a kormányzással.

BÓDI. Mert ő kormányoz egyfele, s a világ megyen másfele.

DÁNIEL. Főhet a feje, annyi bizonyos.

BÓDI. Azért jobban is vigyázhatnak ránk. S a lányainkra főleg.

DÁNIEL. Hét Isten legyen, aki rájuk vigyáz. Mindahánynak túljárnak az eszén. Áldott karácsonyt, Vencel.

BÓDI. Neked is, Dániel. Aztán ne haragudj, ha vétettem valamit. Én sose tudhatom itt, kinek vagy minek adok szálást. Nagy hegyi tolvajnak-e vagy tiltott szerelemnek. Ha egyszer a hófürgetegből, farkasüvöltésből kopognak reám: nem zárkozhatom el. Meg aztán mindig azt gondolom: a lányom jött, Mária.

DÁNIEL. Egyszer megjön ő is.

BÓDI. Az már soha.

DÁNIEL. Amíg élünk, remélünk. De ha jégmadarat látsz: el ne hagyjon a gyanakvás. Ez a Réka Szűz Mária álorcájában is megjelenhet. A Stég Antal ölében, de akár az ördögében is, csak kanördög legyen az!

BÓDI. Majd előkészítem a füstölőket.

(Csudalátó Dániel elindul az ösvényen lefelé, Bódi Vencel belép a házba, messziről lányok éneke hallatszik, Bódi is énekelni kezd, a lányok beérnek.)

DAL

Ha én tudtam volna
Hogy te vagy Mária
Aranyból ezüstből
Szállást adtam volna
Én pedig a hideg földre
Lefeküdtem volna

(Bódi a karácsonyfa mellett ül magába roskadtan. Egy kicsi lámpa a kezében, annak fényébe bámul.)

BÓDI. Látod, ez már a hatodik karácsonyi lámpácska, amit neked készítettem ajándékul, te Mária. Nem enyhülhetsz azóta sem a szívedben. Pedig nekem fájt az jobban, apádnak, aki fölnevelt. Fölnevelt. De azért vajon, hogy a Hargitát fölcseréld a tengerrel és a tengerészeddel? Hogy elkótyavetyéld az anyád szavait? Szép tollait a hegyi madár elhullassa? Szemétre juttassa?

(A lányok énekelnek.)

DAL

Jaj! Mikor Csíkból kiindultam, jaj!
Színem se volt, úgy búsultam, jaj!
Kezem fejemre kapcsoltam,
Szegény Csíkot úgy sirattam, jaj!

(A kamaraváltozatban a Máriát játszó színésznő éneкли.)

(A házban az emlékezés lámpáinak fénye világít. A dal végén Mária lép be a színpadra.)

MÁRIA. (Útra készülöben ölti magára bekecsét, téli kendőjét. Kezében batyu.) De én aztán megyek, édesapám! Ha egyszer tengerész: a tenger is hozzá tartozik. Az óceán is! Nem tud vele szót érteni? Az én uram lesz, nem kiedé! Én élek majd vele!

BÓDI. És csak te vajon? Egyedül, titokban és éjszakai sötétségben, denevérmódra? A szerelem – ha már úgy elkaptott téged – nem él emberek között?

MÁRIA. Nem, nem, nem!

BÓDI. Hanem hol az istanlovában?

MÁRIA. Abban az egyetlen szívben, amelyik magának társat választott. S kész!

BÓDI. Kész! Utcára nem jár ki, rokonsága nincsen, atyafisága nem számít! A szót-értés nem számít! A nagyobb család arculata már nem számít!

MÁRIA. Így választottam, édesapám! Én választottam! Magamnak választottam!

BÓDI. Jó tudom, tudom! De ne feledd: az efféle választásban nemcsak magánjoga van ám az embernek, hanem csöppnyi kötelessége is...

MÁRIA. Kötelesség! Na hát ilyet én még nem hallottam.

BÓDI. Megtanulhattad volna!

MÁRIA. Hát ki tanított engem ilyesmire?

BÓDI. A példa taníthatott volna! Apád, anyád, nagyanyád és az ükanyád példája! Amit nem kell magyarázni! A példát élni és éltetni kell, nem magyarázni. Hogy ma te még el, holnap a másik s a harmadik... és hogy üres csigaház lesz, ami az életünk volt... kinek kell ezt magyarázni? Erre mondod te, hogy magad dolga? Nem szégyenled magad, taknyos békája?

MÁRIA. Ezt már eleget hallottam. Most azt teszem, amit édesapám parancsolt.

BÓDI. Mit parancsoltam én?

MÁRIA. Hogy többet a házában ne lásson. Ezt parancsolta, ehhez tartom magam.

(Indul kifelé.)

BÓDI. Állj meg, gyermek! Azt mondtam: ha a szekered felborul, sírni, panaszkodni vissza nem gyere. Házamban akkor ne lássalak. És mikor az a tengerész a szavaidat a szádból a fogaddal együtt kiveri, nagy bajoddal se hozzám,

se Istenhez ne fordulj, hanem oda vesd magad térdre, az első vonat elé! Megállj!

MÁRIA. Ilyen szavak között nem maradhatok! Isten áldja, édesapám!

BÓDI. Engedélyem nélkül innen sehova se mész! Tudom, hogy lent a faluban vár az a hogyszívják... Itt maradsz! Megértetted?

MÁRIA. Ne tiltson! Ne tiltson! Elmegyek!

BÓDI. Itt maradsz! *(Arcul üti.)*

MÁRIA. *(Hosszú döbbenettel nézi az apját, majd ráborul.)* Édesapám, engem sohasem ütött meg!

BÓDI. Nem ütöttelek, kislányom. Az édesanyád dolga lett volna, és anya nélkül nőttél fel. Nem ütöttelek. Nem is foglak többet. Bocsásd meg nekem. S a félelemnek, amely elborított engem, és amelyet te még nem ismersz. De majd megismered...

MÁRIA. Csak attól félttem, hogy egyszer igazságtalan és kegyetlen lesz énvelem. De most már semmitől sem félek. *(Kilép a házból.)* Isten áldja. Ne féltsen engem. A Nagy Romlás alatt szép csendben fogok elmenni. Nem fogok sírni. Úgy fogok elmenni, ahogy tanított, édesapám. Szép csendben. Fűszál hegyén, ha lenne még fűszál a jégösvényeken...

(Mária elmegy, az emlékezés fényei kihunynak, újra a lányok éneke hallatszik.)

BÓDI. Mária! Ó, te gyermek! Tudod vajon, hogy hová mégy? Tudod, hogy mit hagytál itt? Tudod, mit hagytál el? Ha szeret téged az Isten, nem fogod megtudni... Ne adja, hogy megtudd... Látod, ez már a hatodik karácsonyi lámpácska, amit neked készítettem ajándéku. Lehetséges, hogy lenne panaszkod, amiben hozzám fordulhatnál és én megvigasztalnálak. De most már büntetsz engem. Még

azzal is, hogy nem válthatok szót az unokámmal. Úgy neveled őt, hogy megbosszulja magát énrajtam? Amiért megütöttelek? Nem jól tetted, Mária, hogy örökre elmentél innen, s én nem jól tettem, hogy nagy haragomban s félelmemben megütöttelek, amit annak előtte még egy vesszőcskével se tettem. Hát azóta sem enyhülsz apád iránt? Hiszen a madár is megverdesi szárnyával a fiókáját, ha úgy forgolódik az, hogy rendre kiesik a fészekből. Még a madár is, te Mária!

(Lányok énekelnek: Ha én tudtam volna..., Bódi velük énekel.)

(A kamaraváltozatban a Máriát játszó színésznő énekli.)

BÓDI. Oda is, te Mária, csak itthon maradtál volna...

(Kintről halkan egy leányhang énekel: Ha én tudtam volna..., Réka közeledik.)

Mária! Kerülj beljebb, Mária. Biztonságba. Halkabban, odakint omlásveszély van. Halkabban! Ha Isten akarja, úgyis meghallja! Hányan vagytok! Bizonyára hárman vagytok, de csak magad énekelsz. Nem baj, majd az unokámat is megtanítjuk a gyermek születése napján örvendezni.

(Réka odaér a ház bejáratához, belép.)

RÉKA. *(A lányok vele kántálnak.)*

Adjon Isten sokakat,
sok karácsony napokat,
bort, búzát eleget,
a pohárnak feneket,
hogy ihassunk eleget!

(Lányok kimennek.)

Vencel bácsi! Hát ilyen elképedten kell a kántálót fogadni? Boldog szentestét! Boldog ünnepeket! Eljöttem, Vencel bácsi! Karácsony estéjén bár ne legyen egyedül. Csak néz, csak néz, mintha sose látott volna! Hát én vagyok egészen s újból! Réka vagyok! De nem az, aki legutóbb itt járt azzal a ... ki se mondom többet a nevét... azzal a mordályos emberrel. Másik Réka vagyok, nézze! Gyűrű sincs már az ujjamon! Átalugrottam a tűzön, újjaszülettem és itt vagyok. Örömhírt hoztam Betlehemből, s a szívemből, Vencel bácsi. Hadd simítsam el a borongós homlokát. Istenem! Akár a Nagy Romlás!

BÓDI. Azt gondoltam, hogy a lányom énekel, Mária.

RÉKA. Hatodik esztendeje, hogy nem jön s nem énekel. Lánya helyett lánya leszek ma este is, Vencel bácsi. És egy személyben az unokája is. Ne szomorkodjék, nagytata. Körhintája leszek és vigasztalója. Örömhírt hoztam, nagytata!

(Tölt a poharakba.)

Isten éltesse, nagytata! Gyermekek születék a csillag alatt. Isten éltesse, Vencel bácsi!

BÓDI. Téged is, Réka. Boldog karácsonyt, de ha jól látom rajtad: te nem a betlehemi örömhírt hozod.

RÉKA. Vajon?

BÓDI. A magadét hoztad. A te külön kicsi eged alatt egy külön kis karácsonyt.

RÉKA. Ó, nagytata! Az én betleheemes örömöm bánattal van ma este kirakva! Ha el tudnám én azt mondani magának! Csillagszóró szeretnék lenni mégis. Ha nem hánynávetné magát bennem a félelem.

BÓDI. Azt már megszokhattad volna.

RÉKA. Mire megbarátkoznék az egyik félelemmel: körül-fon a másik.

BÓDI. Sokan vannak. Többségbe kerültek.

RÉKA. Akár a táncban a legények: karból karba adnak engem, Vencel bácsi. Apámra nézek: apám halott. Ma is félek tőle. A koporsóban nem mertem megérinteni. Anyámra tekintek: végigfut rajtam a hideg borzongás. Minden pillantásával a titkaimat kutatja. Meglátom azt a mordályos embert: temetési éneket hallok máris. Azt ígérte: megöl, ha elhagyom. Aztán Gáborral találkozom: elborít tetőtől talpig a bűntudat. Félek a hozzám való ragaszkodásától és attól is, hogy nem felejtí a gyermekkorunkat. Amikor vele lakodalmast játszottunk a porban. A fa tetején volt a nászágunk. Madarak voltunk. De ma szenteste van, nagytata! Altassunk el magunkban mindent, amitől nem bírunk aludni! Ne darvadozzék a kedve, nagytata! Aludj, aludj, Mária gondja...

BÓDI. Ne mondd tovább. Hat esztendeje, hogy elment.

RÉKA. Hunyd le kicsi szemed, nagytatának unoka gondja.

BÓDI. A hatodik színes lámpát készítem neki...

RÉKA. Aludj, aludj Réka gondja! Nem akarok, nem akarok a Nagy Romlás szakadékába ugrani.

BÓDI. Nem akartam én Máriát megütni...

RÉKA. Lennie kell még bocsánatnak ezen a világon. Aludjatok, ti vércsekarmú gondok.

BÓDI. Ne mondd tovább.

RÉKA. Nem.

BÓDI. Betlehemből ne menjünk a Golgota hegyére.

RÉKA. Ne menjünk.

BÓDI. Azt mondd inkább: hogy jöttél te föl egyedül a Nagy Romlás peremén?

RÉKA. Nagy bátran, de telve minden pillanatban ijedelemmel.

BÓDI. Föl is repülhettél volna.

RÉKA. Jégmadárként?

BÓDI. Ahogy szoktad.

RÉKA. *(Bódi számára érthetetlen örömmel.)* Hát Vencel bácsi is tudja már? Tudja, hogy jégmadár vagyok? Ez a kettőnk titka volt eddig. Az enyém s a Gáboré. Ő találta meg, tudja nagytata? Ő találta meg a nevemet. A kettőnk titka volt.

BÓDI. Csak volt.

RÉKA. Hát nem baj. Tudja meg az egész világ, hogy jégmadár vagyok. Valakinek a piros fejű, kék madara. Őt várom most ide, nagytata. De ne tessék elkottyintani, hogy itt jártam azzal a mordályossal. Ugye, nem szól neki? Kedves, szomorúságos, magányos nagytata! Itt jártam valóban. De csak jégmadárként. Amikor beléptünk az ajtón: én már jégmadár voltam.

BÓDI. Pedig éppen, hogy fordítva történt. Réka voltál te már akkor.

RÉKA. Nem voltam! Nem voltam! Én akkor már egy fagyott madár voltam!

(A jégcsapok zenélnek, s egy fiú hangja hallik: Ha én tudtam volna... Gábor közeledik a Kántálólkkal.)

BÓDI. Psszt! Megindul a szél.

RÉKA. Ő az!

(Gábor belép.)

GÁBOR. Ha én tudtam volna,
Hogy te vagy Mária...

RÉKA. Aranyból ezüstből
Szállást adtam volna

GÁBOR ÉS RÉKA EGYÜTT. Én pedig a hideg földre

GÁBOR. Lefeküdtem volna. Jégmadaram. Kicsi jégmadaram.

RÉKA. Piros fejű, kék madarad. Régóta várlak. A kicsi Jézus már kinőtt a jászolbólcsőből, olyan régen várlak.

GÁBOR. Piros fejű, kék madaram. De ha megrebbenti a szárnyát: zöldet is látok.

RÉKA. Isten őrizzen meg attól téged. Ha megrebbentem a szárnyam: mind zöldet fogsz látni. *(Nevet.)* Csak nem ijedtél meg, gyermek! Gáborka!

GÁBOR. *(Fejét rázza, hogy nem ijedt meg.)* Egyedül és gyalogosan jöttél?

RÉKA. Veled jöttem.

GÁBOR. Velem? Ó, igen! Most hat esztendeje.

RÉKA. *(Éllez.)* Nem hat esztendeje! Hatvan esztendeje! Nem az őskorban, hanem a mai szentestén. Gondolatban veled jöttem és csitítottalak. Lépted ne döndüljön a Nagy Romlás alatt és szíved meg ne konduljon az örömtől, hogy várlak. Úgy jöttem bizony a ...jobb oldaladon.

GÁBOR. Szokásod ellenére a hóban gyalogoltál? Most repülj legalább!

RÉKA. *(A nyakába penderül.)* Csak zöldet ne láss aztán! A szemed ne káprázzék!

GÁBOR. *(Forog a lánnyal. Bódi három pohárba tölt.)*

Jégmadár, jégmadár
Piros fejű kék madár!
Ha szárnyad volt, jégmadár,
Gyalogshoz mért álltál?

(Odakint a jégcsapok zenélnek.)

RÉKA. Forogjunk, forogjunk! Ne faggassuk egymást!

GÁBOR. *(Koppant a bottal.)* Gyalogshoz mért álltál?

(Jégcsapok elhallgatnak. Csönd. Nézik egymást. Kölcsönös vádak vércsekarmai.)

BÓDI. S én őrzöm itt a poharakat!

szavakra. Úgy szereti, hogy egyik a másikkal találjon, kattanjon.

GÁBOR. Igényes már a ceremóniára. Mert hogy annyi kérdő volt ugyebár.

RÉKA. Hogyne lett volna! Szép voltam. Kapós voltam...

GÁBOR. És most már nem vagy szép?

RÉKA. Te tudod.

GÁBOR. *(Feláll.)* Szébb vagy, mint voltál.

RÉKA. *(Félig dúdolva.)*

Szép a rózsza háromnapos koráig.

Szép a leány húszesztendős koráig.

De mikor a huszonegyet haladja,

Nem illik a kék szalag a hajába.

S ó, Istenem, én már huszonkettő leszek!

GÁBOR. Nem kell neked kék szalag. Kék madár vagy.

RÉKA. Azért nem vettél észre, amikor ma este felkísértelek a havas ösvényen.

GÁBOR. Mintha láttam volna a nyomodat. Nyakbavaló kicsi fehér keresztcske. Tip-tip-tip... supp!

RÉKA. A supp! – az micsoda?

GÁBOR. Hát... az az én nyomom, tudod? A csizmámé.

RÉKA. Tip-tip-tip, supp! Hát akkor supp, supp! És indulj kérőbe. *(Lassan átrendezi a szobát.)*

GÁBOR. Indulok, indulok! De szokásod szerint aztán el ne tűnj otthonról, te... te, ki tudja hol és merre röpködő jégmadár. Azúrkék, zöld fuvintással. De szébb zöld persze, mint amit én láttam.

RÉKA. Mikor?

GÁBOR. Amikor apám olyan rettenetesen elvert volt.

RÉKA. Te minden szavaddal szörnyűséges emlékekbe botlasz.

Térj magadhoz, drága Sion,
Van még néked Istened.
Réka van itt temelleted,
Szívét osztja meg veled...

GÁBOR. Ó, te gyehenna! Cinkosoddá teszed az Istent is.
Mit tegyek, mit tehetek én ellened?

RÉKA. Indulj azonnal kérőbe!

GÁBOR. Indulok azonnal kérőbe! Csak előbb belépek a
kocsmába is egy kis bátorságot venni. *(Tölt, iszik.)*

RÉKA. Anyám az iszákosokat nem szereti. Aztán ne fe-
lejtse, hogy Réka itt ül majd az asztalnál. *(Leakaszt egy lám-
pát.)* Ez leszek én, ez a kis színes lámpácska, de vigyázz,
hogy beszélsz. Az első hamis szavadra kialszom. Kialszom!
Értetted?

*(Gábor pálinkát tölt. Réka és Gábor tekintete összetalálkozik.
Gábor lehajtja a pálinkát.)*

GÁBOR. Hamar a másikat, mert ez öl meg! *(Gábor újra tölt
magának.)* Ó, egek! Hogy mennyi itt a veszedelem! Tőled
búcsúzni is kész veszedelem.

RÉKA. De miért búcsúzol te?

GÁBOR. A rókának hagyom.

RÉKA. Az egyetlen jó édesanyámat, aki megszült engem
teneked? *(Játékosan.)* Mert kitépem a hajad!

GÁBOR. Megszült énnekem?

RÉKA. Éjszaka font, nappal mosott... Kikaparom a sze-
med is!

GÁBOR. Ó jaj, a szemem világa!

RÉKA. S jaj, de keservesen tartott! ... Letépem a füled!

GÁBOR. Jaj! Akkor inkább berámáztatom.

RÉKA. Berámáztatod és gyónni fogsz neki.

GÁBOR. Gyónni én!

RÉKA. Te anyaszomorító! Anyóskáromló pogány...

GÁBOR. (*Még mindig a játék vidámságával.*) Hát éppen én vagyok az, akinek gyónnivalója van?

RÉKA. Éppen te vagy az! Te vagy az! Meggyónod majd nekem azt a dongalábút!

GÁBOR. Már azt is!

RÉKA. Azt a félcsipejűt, akinek kaput faragtál és májusfát állítottál... Csélcsap!

GÁBOR. (*Csöppet se komolyan.*) Te gyűrűztetted meg magad, s én vagyok a csélcsap!

RÉKA. Én éppen tévelyegtem, de neked nem kellett volna!

GÁBOR. Hát nekem nem szabad?

RÉKA. Nem szabad! Nem szabad! Te még kicsi vagy! Nem szabad!

GÁBOR. (*Hirtelen elkomorodva.*) Pedig ha egyetlen lánynak van a világon gyónnivalója: az csak te lehetsz, Réka.

RÉKA. (*Döbenten.*) Én? Ilyennek látsz te engem? Olyannak látsz?

GÁBOR. Bocsáss meg. Csak úgy mondtam. Játékból.

RÉKA. Játékból? Esküdj meg, hogy csak játékból...

(*Hosszú csönd.*)

GÁBOR. Kivágtam az eperfánkat. Ne haragudj meg rám ezért. Mikor lakodalmast játszódtunk, elsőnek te röppentél föl rá, s mondtad: édös uram, gyere föl. A fa alatt kórémuzsikával zenéltek a purdék, csujogattak a nyoszolyólányok. Azt akarom, azt akarom! – rikoltottad. Az a gerlefészek legyen a nászágyunk. Hát alig fértünk el benne. És amikor leszálltunk a fáról, kicsi kerek kalácsot rejtettél a kötényed alá és mondtad: nő a hasam, gyerekünk lesz, Gábor! Fiú legyen-e vagy leány? Te dirigálsz, mondtam, az legyen, amit te akarsz.

RÉKA. Ne mondd tovább! Nőj már föl, szállj le arról a kivágott eperfáról. Kicsi Gáborka, nőj már föl, tedd le a katonaságot, siess, Gáborka, nem győzlek várni!

GÁBOR. Egy szikrát üldögelek még azon az eperfán.

RÉKA. Kivágtad! Kivágtad, te bosszúálló! Hát megbűnhődsz! Indulj azonnal és gyere kérőbe. Itt találsz édesanyámat, amott engemet. No, eridj, nagyon várom a jöttödet.

GÁBOR. Nagyon várod?

RÉKA. Ahogy ezt a mai estét vártam. Eridj! Aztán vigyázz, a kutyát ne feledd. Az ugatást ne feledd, mert itt benn attól keletkezik a nagy izgalom. Ki jó vajon? Ki jöhet? És miért? De vigyázz aztán! Akármit mond anyám, bármi kifogása támadna ellened, te csak arról beszélj, hogy mennyire szeretsz. De ne régi dolgokat emlegess! Ne azt, hogy gyermekkorodban mennyire szerettél. A jelent mondd, te merengő, múlttias gyermek! És öltöztess fel szépen a holnappal is. Házunk lesz, eléje virágmintás kaput faragsz, szebbet, mint annak a dongalábúnak. A kapu sarkába eperfát ültetünk, gerlefészkeztül. Az visszahozza majd a játékainkat. Így mondd, s jó lesz.

GÁBOR. Nem jó helyt kezdted meg. Anyádnak nem a jövőt kell felöltöztetni, hanem épp a mai napot. Legalább akkora állami fizetéssel, mint a...

RÉKA. Mint a?

GÁBOR. Meg a letett katonasággal, mert ez annyira fontos neki, mintha ő lenne a hadügyminiszterné, s még talán egy bajusszal is, mert azt mondja különben: tejfelesszájú!

RÉKA. Legyen bajuszod is. Állami fizetésed is.

GÁBOR. Bajusz még akadna. De honnan az állami fizetés?

RÉKA. Megrendelt nálad az állam egy hatalmas díszkaput.

GÁBOR. S azt minek?

RÉKA. Hogy vonuljon alatta.

GÁBOR. Hová vonuljon?

RÉKA. Az anyja kínjába! Hát ez a fontos? Nem, hogy megkapd a kezemet? (Gábor tölt és iszik.) Ne igyál. (Kikapja Gábor kezéből a poharat és elissza előle a maradékot. Mindketten nevetnek.)

GÁBOR. Gyűjtöm a bátorságot.

RÉKA. Jól teszed, bizony! Nagy szükséged lesz rá. Mert ha egyszer én kézhez veszek... Istennek angyalai őrizzék a rövidnadrágos fiúcskát, úgyis... úgyis...

GÁBOR. Én? Rövidnadrágos?

RÉKA. Lelki rövidnadrágos. Azt elfenেকেlem, összecsbolyítom...

GÁBOR. Csombolyítod...

RÉKA. A Küküllő vizében addig mosom, sulykolom...

GÁBOR. Sulykoló kis kezem...

RÉKA. Napra terítem, kifehéritem... Jaj, nem fehéritem. Színesre festem. Színes kelmét készítek belőled és elborítom a hegyeket...

GÁBOR. Hogy mindenütt a lábad alatt legyenek...

RÉKA. Nem kívánom én azt. Hanem a felejtés végett.

GÁBOR. Téged felejtselek?

RÉKA. Magadat... ott a gyermekkor szakadékában... És engem is – egy röpke kis esztendőre... Míg másfelé jártam...

GÁBOR. Amíg mással jártál...

RÉKA. Ha nem tanulsz meg felejtani...

GÁBOR. Te már megtanultál?

RÉKA. (Most már komolyan.) Attól kezdve, hogy elszakadtam tőled: az egész csak rossz álom volt. A szívem is meg-
hasadt volna, ha nem tudom már álmomban, hogy most, most, most jön az ébredés. Ijedten költögettem magam. Ráborultam egy kapufélfára, hát a tied volt az! Ráfolyt a könnyem egy faragott madaradra és megállapodott annak a szemében. Istenem, mondom, hát ez a madár is engem sirat... Így volt, míg fel nem ébredtem. S most itt vagyunk,

itt vagyunk! Itt vagyunk! Te pedig elindulsz azonnal és jössz vissza menten kérőbe! Mert ha nem: ejtem el a szárnyam.

GÁBOR. Aztán vigyázz, hogy anyád hogy beszél velem. Nekem ne mismásoljon és a személyemet ne kifogásolja, mert rakom a tüzet helyben alája! Ideje lenne már egy boszorkányégetésnek.

(Gábor kilép.)

RÉKA. Kérőbe indulsz, nem anyósgyújtogatóba! A szíved szelíd legyen és minden szavad tejbe aprított! A kutyát ne felejtse! *(Tükör előtt kezdi idősebb asszonynak maszkírozni magát.)* Hol a fekete kendőd, anyám? Ó, Istenem! Be nagy várakozásban vagyok! Zuhog rám az öröm, mégis ejtem el a szárnyam! Ilyen lennél, anyám? Innen a szájad sarkából az özvegyi ránc hiányzik. *(Meghúzza.)* Ezt még fölveszem, ezt a konok ráncot. Ezzel martad el a háztól Gábort. Ezzel adtál volna engem egy mordályos állami fizetéshez. Átkozott légy! *(Megretten.)* Ó, mit mondtam! Bocsásd meg, anyám! Bocsásd meg, Istenem! Csak ti ketten össze ne dugjátok a fejetek – ellenem. Akkor a mi sorsunk meg van pecsételve. Egyezkedjünk inkább, anyám. A félelem hálójában vergődöm, magával az ördöggel is alkura kész vagyok. Csak ott lássam már magam egy tisztáson és tisztázottan ezzel a gyermekkel. De te ne mondd, hogy éretlen. Ha kopjafát és kaput farag, s amikor a tiszafában a gímszarvast meglátja: egy aggastyán komolysága borong a szemében. Ezt lásd, ilyenkor nézd, anyám! Amikor egy esztendő helyett kettőt öregszik az álomkergetésben, mert könnyebb a futó gímszarvast elfogni, mint a tiszafából kicsalogatni. *(Gábor kint ugat.)* Ne mondd, ne mondd, anyám, hogy idősebb vagyok nálánál. Fuvintásnyi esztendőcske! Mi az, amikor az egész életünk: egy homlokráncolás. Hű, de szigorú

vagy! Az eszed van megint uralmon. A szíveddel szólj inkább, anyám, ha már énnekem sem szívem, sem eszem nem volt a helyén, amikor... (*Gábor kint ugat.*) amikor... (*Gábor kint ugat.*) Csitt! Jön valaki. Kapd össze már a lelked, jön valaki!

BÓDI. (*Ágyából kelve, be. Kezében Biblia és szemüveg.*) Miaz-isten? Nekem nincs kutyám. Hogy került ez ide? (*Leakasztja a vadászpuskát a falról.*) És teveled mi van, Réka? Tisztára anyád vagy.

RÉKA. Ha úgy van, akkor jól van!

BÓDI. Karácsonykor nem farsangolunk. (*Gábor kint ugat.*) Hát ez megkerült volna?

RÉKA. Micsoda?

BÓDI. Csudalátó Dániel kutyájának elveszett a hangja. Ide került volna?

RÉKA. Gábor van odakint.

BÓDI. És ő ugat?

RÉKA. Személyesen.

BÓDI. Hát most már ugat, vagy udvarol?

RÉKA. Meg akarja kérni a kezemet.

BÓDI. S éppen ilyenformán?

RÉKA. Ez hozzátartozik.

BÓDI. Az igényeidhez?

RÉKA. A főpróbához. Holnap este lesz a rendes előadás. Édesanyám színe előtt.

BÓDI. Ugatással egybekötve? És akkor te kotkodácsolni fogsz?

RÉKA. Én csak odaadom, amit kérnek.

BÓDI. És mit kérnek? Ja, igen! A kezedet.

RÉKA. A lányom kezét. (*Orrára teszi Bódi szemüvegét.*)

BÓDI. A lányodét. Persze, persze. Te most nem vagy Réka, hanem izé...

RÉKA. Özvegy izéné, Árvai Borbála. (*Gábor kint ugat.*)

BÓDI. Borbála! És ha Borbála vagy, miért nem vigyázol a lányodra?

RÉKA. Miért? Mit követett el a lányom?

BÓDI. Nézz utána.

RÉKA. Követelem! Mondja a szemembe, mit követett el a lányom? *(Gábor az ajtó előtt botjával kopog.)* Jaj! szédülök. Rosszul vagyok. Forog velem a ház. *(Gábor ismét kopog.)* S éppen most. Most kellett ennek jönni!

BÓDI. Mi van veled, te leánka?

RÉKA. Vízet! Csak megszédültem. S éppen most. Egy kis vizet kérek. *(Bódi vizet hoz, Réka iszik.)* Semmiség.

BÓDI. Megártott neked a játék, te leánka.

RÉKA. Mintha faltól falig taszigálna valami engem... S éppen most. *(Gábor türelmetlenül kopog.)* Éppen most. Szabad! Szabad! Tessék bejönni!

BÓDI. Ülj le cseppet, gyermek! Most nem lehet.

GÁBOR. *(Belép.)* Szép jó estét s boldog ünnepeket!

RÉKA. Magának is boldog ünnepeket, Gábor. Már ne haragudjon, hogy magázom, de mióta olyan híres kapufaragó lett, másként már nem merem... Foglaljon helyet minálunk. *(Kötényével széket porol.)* Jaj Istenem, de szédülök!

BÓDI. Ezt a kis vizet még.

RÉKA. Most nem lehet.

GÁBOR. Csak nincs rosszul, Borbála néni.

RÉKA. Elmúlik, fiam. Minden elmúlik. Csak a lányom lenne jobban.

GÁBOR. Hát mi baja a lányának?

RÉKA. Isten legyen, aki azt el tudja mondani.

BÓDI. Bolond libból bolond szél fúj. No de egyszerre kettőből! *(Kimegy.)*

GÁBOR. Hát mi baja van a lányának?

RÉKA. Hol tűzmadár, hol jégmadár. Csak tudnám, miért hányja veti magát benne a forróság és a hideglelés. Sejttem csupán. Akármerre szalasztom itthonról ezt-amazt intézni, hát úgy térül-fordul, hogy a maga kapuja előtt lopva megállhasson. *(Fonálgombolyításba kezd.)* Mondják, akik látják:

rajta felejtí a szemét az égbe szökellő gímszarvasokon, mintha Isten őrizz, valami vadászleánka lenne. Múlik már a szédülésem.

GÁBOR. S aztán mit csinál még?

RÉKA. Mondja, hogy álmában is nekidőlt egy kapufélfának, hullatta, hullatta reá a könnyét, míg azok a faragott madarak mindahányan sírni kezdtek. Képzeld. Képzeld, Gábor.

GÁBOR. Ezt ő nekem nem így mondta, hallja. Csak egy madár kezdett el sírni. S én tudom is, hogy melyik volt az.

RÉKA. Hát nem mindegy az?

GÁBOR. Nem bizony. Mert akármelyik madárnak nincsen sírnivalója.

RÉKA. De én azt a kapufélfát tűzre rakom, Gábor fiam! Tűzre bizony!

GÁBOR. Kit bántott az?

RÉKA. Tűzre vetem, ha sokáig kell még a lányomnak álmában reá omolnia. Te most ne halld, amit mondok, Réka. Kicsi kék lámpácskám, röstellí a keserves álmait, alig-alig pislákol itt egymagában. Húzza csak feljebb, Gábor, a lángját.

GÁBOR. Lelket fuvintok belé, Borbála néni. *(Fújdogálva.)* Világolj, szépen világolj, fehér gyertyaszálam. Fényesedjél, hogy énekeljek neked.

Víg voltam én, víg azelőtt!

Míg babám járt kapum előtt.

De mióta nem jároгат s nem látom...

RÉKA. De hiszen látod! Ott jár el! Mindig ott jár el! Hát nem tudod, te mamlasz...? *(Megijed, mert kiesett a játékból.)*

GÁBOR. Tudom én, tudom! Csak egyszer már megjártam vele.

RÉKA. *(Mert hogy ez már veszélyes terület.)* Tán csak nem! *(Bort tölt, azon igyekezve, hogy minél kevesebb csorduljon a pohárba, miközben Gábor az asztalt emelgeti, hogy minél több kerüljön bele.)* Azonkívül, hogy ünnepek vannak, mi járatban mifelénk, Gábor?

GÁBOR. Gondoltam, megkérdem: hogy vannak?

RÉKA. Hát...lassan telik, gyorsan múlik az életünk. De olyan sebesen, maholnap csak nézhetünk utána. Szélkapta kéményfüstnek.

(Hosszú csönd.)

GÁBOR. Ha korán kél az ember: az a baj. Ha későn indul: úgy se jó.

RÉKA. *(Mert ez is veszélyes terület.)* nem tudom, hogy ezt mire értsem, Gábor. S aztán mégis: hogy jutottunk magának eszébe?

GÁBOR. Erre jártam, gondoltam, benézek.

RÉKA. *(A játékból kilépve, kendőjét levetve.)* Nem jó.

GÁBOR. Miért nem jó?

RÉKA. Mert nem jó az egész. Egyedül a lámpaköltögetés volt jó. Szépen világolj, fehér gyertyaszálom. Fényesedjél, hogy énekeljek neked. De miféle beszéd az, hogy erre jártam, gondoltam, benézek. Ilyen tétovasággal célba jutni nem lehet.

GÁBOR. Tétova lettem volna?

RÉKA. Mint aki kölcsönt kér, nem leányt.

GÁBOR. Nem akartam ajtóstul-tokostul a dolognak neki-rontani.

RÉKA. Pedig úgy kell! Ajtóstul-tokostul.

GÁBOR. Mert mások így szokták?

RÉKA. *(Ijedten.)* Nekünk semmi közünk ahhoz, hogy mások hogy szokták! Ez a mi dolgunk! A kettőnk dolga! De a kérdéseiddel ezt is elrontod...

GÁBOR. Ezzel a semmi kis kérdéssel, hogy mások így szokták?

RÉKA. Mert te nem csak kérdezel: válaszolsz is menten magadnak, s én semmitől sem félek, csak attól, amit te válaszolsz magadban magadnak a saját kérdéseidre.

GÁBOR. Akkor mégis jobb, ha te válaszolsz.

RÉKA. (*Felcsattanva.*) Mire válaszoljak?

GÁBOR. Semmire. Most már semmire. Nem kérdezek semmit. (*Iszik.*)

RÉKA. Ne ígyál. Neked más dolgod van.

GÁBOR. Hogy ne kérdezősködjem. Az a dolgom.

RÉKA. Ne haragudj. Olyan szépen fuvogattad a kicsi kék lámpácskát, Víg voltam én, víg azelőtt, míg babám járt kapum előtt. Hiszen ott jár el most is. Minden nap. És ha nem szólnák meg: minden órában és minden percben... te...te... kicsi tétova...

GÁBOR. Elkapott a tétovaság és valami kis szomorúság. Te Réka! Miért tartotta anyád fontosnak elmondani nekem, hogy síró madarak s egyebek? Mintha rá akarná tukmálni a lányát valakire. Vagyis énreám.

RÉKA. Arra pedig nincsen szükség. Ugye nincs?

GÁBOR. Már hogy lenne!

RÉKA. Akkor ne vedd figyelembe. Ő is rosszul játszott.

GÁBOR. De miért mondta el? Miért?

RÉKA. (*Kitérve a komoly beszéd elől.*) Ezért megkapja tőlem a magáét! Merje csak még egyszer dobra verni az én álmaimat!

GÁBOR. De mi oka volt rá, hogy dobra verje?

RÉKA. Mert nem tudja, hogy dobbal verebet se, vőt se lehet fogni. Kezdjük előlről.

GÁBOR. Előlről, de nem ugatok többet.

RÉKA. Pedig az fontos, mert ahogy meghallom, figyelmeztetem anyámat: csitt, jön valaki. És az te leszel.

GÁBOR. Én leszek, de nem ugatok!

RÉKA. Hozzátartozik a bejöveteledhez.

GÁBOR. Az elmenetelemhez fog hozzátartozni, ha ragaszkodik hozzá.

RÉKA. Hát mibe kerül az neked?

GÁBOR. Semmibe. Azaz hogy: nem is tudom... *(Dühösen kiált.)* Nem ugatok!

RÉKA. Szeretem, amikor ilyen dühös vagy! Kiáltsad még egyszer!

GÁBOR. Miért ragaszkodik ahhoz, hogy ugassak neked?

RÉKA. Nem tudom. Így teljes ez. Nem jöhetsz úgy be hozzám, hogy a kutya ne vegyen észre.

GÁBOR. Engem ne ugasson! Nem vagyok idegen. Én nem vagyok itt állami mordályos ember! Én nem vagyok... És a mi kutyánknak például ellopták a hangját.

RÉKA. *(A döbbenet szomorúságával.)* Igazad van, Gábor. Nem vagy idegen. Nem vagy állami mordályos ember. Nem vagy Stég Antal.

GÁBOR. Ne halljam ezt a nevet!

RÉKA. Ne halld, ugye?! Amit folyton ki akarasz mondani! Kimondtam helyetted, enyhüljön a görcs a torkodban. És menj, csináld, ahogy akarod. Kutyával, kutya nélkül, szív nélkül...

GÁBOR. Ne haragudj, Réka. Nem akartalak megbántani.

RÉKA. Minden bántást megérdemlek. Menj, menj.

GÁBOR. Isten oltalmazza meg tőlem azt, aki téged bántani merészel.

RÉKA. Csak tudnád, mit beszélsz. Ó, csak tudnád. Hogy úgy legyen. S mindig úgy legyen.

GÁBOR. Úgy lesz! A kutyaságos úristenit!

RÉKA. Szenteste van! Ne káromkodj! Mi van veled?

(Hosszan nézik egymást.)

GÁBOR. Milyen öreg most az arcod.

RÉKA. *(Megütődve.)* Az enyém vagy az édesanyámé?

GÁBOR. Most már nem tudom. Az, amit látok.

RÉKA. Hát nem azt játsszuk, hogy öreg vagyok? Nem vagyok Borbála néni? Réka-lámpácska ott van az asztalon. *(Ideges kacagással.)* Hát persze. Fölvettem az özvegyi ráncot. Meg az állam alá csokrozott fekete kendőt...

GÁBOR. Hiszen a kendő nincs is a fejedén.

(Távolról a kántálók éneke hallatszik. A továbbiakban folyamatosan közelednek.)

RÉKA. Valóban! És miket beszélek. Látod, miket beszélek? Nincs rajtam a kendő, mégis azt mondom, hogy rajtam a kendő.

GÁBOR. Pedig nincs rajtad a kendő. *(Kacagnak.)*

RÉKA. Hát nem tudtad, hogy anyámmal beszélsz?

GÁBOR. Mikor nem tudtam?

RÉKA. Mikor engem öregnek láttál.

GÁBOR. Ó, hogyne tudtam volna. Csak egy pillanatra elfelejtettem.

RÉKA. A járásomat is öregre fogtam. Hogy jobban hasonlítsak.

GÁBOR. Azért tévesztettelek össze. Tisztára anyád voltál.

RÉKA. *(Letörli arcáról a ráncokat.)* És most is? *(Megpördül.)* És most is?

(A kántálók a ház sarkánál gyülekeznek.)

GÁBOR. Már csak egy cseppet. A hárászkendő miatt.

RÉKA. *(Elhajítja hárászkendőjét és újra megpördül.)* Így is öreg vagyok?

(Lassú, majd fokozatosan gyorsuló ritmusú dallam. Megszólalnak a jégcsapok. Réka táncolni kezd, és először játékosan, majd kétségbeesetten dobálja le ruhadarabjait.)

Járd velem, ha tudod.

GÁBOR. *(Táncol, de csak csetlik-botlik.)* Majd hozzád fiatalodom.

RÉKA. Így is öreg vagyok? Aggastyán leszel te mindjárt mellettem. Így is öreg vagyok?

GÁBOR. Így szoktad ezt a tengeren?

RÉKA. Igen! A tengeren! Még mindig öreg vagyok?

GÁBOR. Stég Antallal is így szoktad?

RÉKA. Igen! Stég Antallal! Ha mindenképpen hallani akarod! Ha nem fáj a füled tőle! Ha nem fáj a szíved! Stég Antallal!

(Egy női hang kintről.)

HANG. Szabad-e kántálni?

GÁBOR. Szabad!

(A kántálók elindulnak a ház felé.)

RÉKA. Nem szabad.

(A kántálók a földre kuporodnak.)

Nincs karácsony! Nincs szenteste! Minden meg van már mérgezve!

(Lányok zúdulnak be az ajtón és kezdenek ők is táncolni.)

Lányok! Öreg vagyok? Mondjátok meg ennek a kölyöknek: öreg vagyok?

GÁBOR. Elég legyen, Réka!

RÉKA. Ne legyen elég! Ha már mérgeziünk, ne legyen elég! Jöjjön ide Stég Antal is!

LÁNYOK. Stég Antal! Stég Antal! *(Extatikus táncba kezdenek.)*

BÓDI. (Be, az ágyból kelve, hosszúgatyásan.) Szentúristen! Szentszűzmária! Sodoma! Sodoma! Reátok súvad az egész Hargita!

RÉKA. Vencel bácsi! Én voltam itt, ugye, a Stég Antallal?

BÓDI. Ne hazudj, és öltözz fel azonnal!

RÉKA. Öreg vagyok! Nincs erőm hozzá! Mert itt jártam a Stég Antallal!

BÓDI. Nem jártál itt! Az egy jégmadár volt.

RÉKA. Stég Antal és a jégmadár. Mondja csak maga is! Mondja! Mérgezzünk!

BÓDI. Ne mérgezzétek a szentestét!

(A kántáló lányok, akik tánc közben lehányták magukról ruháikat, megmerevednek.)

RÉKA. Mérgezzük és tépjük fel a sebeinket! Tépjük fel a sebeinket és hintsük be sóval! Stég Antal! Tengerpart! Jégmadár!

(A kántáló lányok ocsúdnak dermedtségükből.)

LÁNYOK. Stég Antal! Tengerpart! Jégmadár!

(Tánc folytatódik.)

BÓDI. Csendesülj, Réka! Csendesebben, az Isten szerelmére.

RÉKA. Már ezután csak hangosabb leszek! Már ezután így élem világom!

BÓDI. Elment az eszed. Mindenkinek elment az esze. S épp szentestén. Hol az az Isten, aki mindezt megbocsájtja nektek? Kis Jézus a betlehemi jászolban! Én ennek nem voltam tanúja! Gábor, fiam! Szereld le valahogy őket! Hozzuk a vízipuskát! Ördögök ezek, nem ájtatos népek! Mondd nekik, hogy odakint három királyok járnak a csillaggal, és szelíd pásztorok adnak hálát az égnek! Ne túrd ezt a pogánykodást. Sodomát csináltatok a házamból.

(Tánc leáll.)

S nézzünk oda, én is gatyában számárokodom itten. (Gyorsan el.)

RÉKA. Jöjjön vissza, Vencel bácsi! Jöjjön vissza és mondja el mindenkinek!

Öreg vagyok, bűnös vagyok, tengerparti kurva vagyok!

GÁBOR. (Ordítva.) Elég legyen! Menjetek haza!

(A lányok körbefogják Rékát, és táncba kezdenek: Ha én tudtam volna...)

Menjetek haza lányok!

(A lányok hangtalanul és gyorsan kimennek, de Réka sehol nincs. Egy kendő a helyén.)

Réka! Réka! (A kendő felé indul, majd fölveszi, mintha madár ülne a karján.) Jégmadaram. Mindenki elment és te itt maradtál egymagadban.

(Réka megjelenik az ajtó sarkában, Gábor háta mögött.)

Jégmadár! Piros fejű, kék madár! Ha szárnyad volt, gyalogshoz mért álltál? Szaporán ver a szíved, nem jó helyt vagy ugye? Stég Antalhoz kívánczol, a tengerre áhítasz. Hát repülj! Szállj, kedved szerint. (A madarat – a kendőt – kiröppenti az ablakon.)

RÉKA. Kidobtál az ablakon, visszajöttem az ajtón. Miért tetted ezt velem, Gábor?

GÁBOR. Bocsáss meg. Meddig szálltál?

RÉKA. Láthattad. Csak a bolondulás széléig. Az örület pereméig. Tudom, hogy ott fulladozol a gyermekkorban és öregnek nézel engem.

GÁBOR. Nem! Nem! Nem! Én vagyok az öregebb, hiszen látod: már táncolni sem tudok. Réges-rég a gyermektáncban, emlékszel, hogy neveztük? A serketáncban milyen veszettül ugrabugráltam?

RÉKA. Ne játsszunk többet, Gábor. Ne menj ki, ne ugass, ne kérd meg játékból a kezem. Ne legyenek többé játékból sem öreg.

GÁBOR. Kezdetől fogva te ragaszkodtál ehhez a játékhoz.

RÉKA. Mert ahogy kidugom a fejem a játékból: szemembe vág a zimankós idő. És most nem tudom, hol keressem a helyem. Mit csináljunk, Gábor?

GÁBOR. Felfüggesztjük a játékot.

RÉKA. *(Már megint a játék bódulatában.)* De valami tisztázatlan maradt a végén.

GÁBOR. Micsoda?

RÉKA. Mit akartál még mondani édesanyámnak?

GÁBOR. Hát... Hogy ha eladó a házban a lány, én a maradarat menten meg is gyűrűzném. *(Kendőt vesz elő a zsebéből, kibontja, karikagyűrűket húz le róla. A kendőt a földre teszi, ol-tárként, a gyűrűket ráhelyezi.)* Igaz, még pelyhes fióka volt, mikor az ujját cérnával megmértem, de remélem, a gyűrű talál reá, mert beleszámítottam a növekedést is.

RÉKA. Ó, Istenem! És most nincsenek tanúk! Tanúk nélkül húzzuk föl?

GÁBOR. Egy személyben plébános is leszek. Atyámfia! Zetelaki Gábor és Árvai Réka ez máj betlehemes napon eljegyezték egymást, miáltal is a házasság szakramentumát kívánják bétölteni. Legyetek tanúi magatok is az én tanúságomnak: aki keresi, megtalálja a másikat, még ha befűjták is régi ösvényeit a Nagy Romlás porkahavai. *(A kendő elé térdelnek.)* Zetelaki Gábor és Árvai Réka, minekutána jelenlétünkben egymásnak fogadalmat tettek, esküvéssel tanúsítják, hogy egymáshoz tartoznak. Így van, s így legyen, mindörökké ámen.

RÉKA. *(A kezdeti ragyogásból rémületbe esve.)* Ez már nem játék? Plébános úr, ez már nem játék. Plébános úr, nekem gyónnivalóm van.

GÁBOR. Azt majd az esküvő előtt.

RÉKA. Most, most! Mert az én bűnöm minden pillanatban csak növekszik és terhe lehúz engem a földig maholnap. De gyónnivalómat egyedül az Istennek mondhatom.

GÁBOR. Akkor mondd! Tekints engem Istenednek és mondd!

RÉKA. Félek az Istentől is.

GÁBOR. Ha nem féltél, amikor elkövetted, legyen bátor-ságod legalább most szembenézni vele!

RÉKA. Nincs pillanatom, hogy ne néznék szembe vele. Csak veled nem merek már szembenézni.

GÁBOR. Mondd! Vagy akkorát kiáltok, hogy betemet mindkettőnket a Nagy Romlás. Ne futkosson a lelked faltól falig! Minden bűnnek neve van! A nevét mondd!

RÉKA. A gyermek.

GÁBOR. A gyermeketek.

(Hosszú csönd. Távolról kiáltás hallik.)

HANG. Réka! Jégmadaram! Réka!

GÁBOR. Mindent elárultál. A jégmadarunkat is elárultad neki. Neki ajánlottad föl, amit én találtam. *(Leakasztja a puskát a falról, megtöri. Töltve van.)* Meglövöm. És utána téged is! *(Indul.)*

RÉKA. *(Utánaszalad.)* Gábor! Egy gyermeknek az apja! Gábor! Megbosszulja magát rajtad az árvák istene!

GÁBOR. Sajnálod is. Hát akkor szeresd. Hát akkor szeresd. Szeresd, míg élsz, és bírja a lelkiismereted. *(Gábor eltűnik a szakadék felé vezető ösvényen.)*

RÉKA. *(Szavai a helyek közt verődnek.)* Gábor! Gábor! Téged szeretlek! Egyedül téged szeretlek! Szeretlek, Gábor!

GÁBOR. *(Távoli hangja visszhangzik.)* Réka! Réka! Jégmadaram!

(Nagy fehér omlás.)

BÓDI. *(Immár felöltözötten szalad ki a házból.)* Mit tettek?

RÉKA. Gábor... Oda lett. Megöltem Vencel bácsi. Az igazamat kiáltottam utána, s megöltem. Megöltem!

BÓDI. Mindörökre, lányom.

RÉKA. Nem! Gábort, míg élek, keresni fogom. Jöjjön, Vencel bácsi! Jöjjön!

BÓDI. Nincs annyi tavasz, hogy azt a havat el tudná hordani.

RÉKA. Lesz énnekem annyi leheletem! Gábor! Gábor! ...

(Mindketten el, a Jégmadár... dallama, a színpad üres marad. A jégcsapok zenélnek.)

MÁSODIK RÉSZ

BETLEHEMES JÁTÉK:

(Távolról csengőszó hallatszik.)

KIRÁLY, KIRÁLYSZOLGA. *(A hegyek közt jönnek.)*

Adjon Isten sokakat,
Sok karácsony napokat,
Bort, búzát eleget,
A pohárnak feneket,
Hogy ihassunk eleget.

(A nézőtérre beszalad a többi kántáló és ők is többször elismétlik.)

JÓZSEF.

Pásztorok keljünk fel

MIND.

Hamar induljunk el.

Íme, angyal jelenti,

Hogy Messiás születik,

Íme már nem messze

Fényesség jelene.

ANGYAL.

Glória! Glória!

Ének szent szűz dió.

Dicsőség mennyben Istennek!

MIND.

Békesség földi népeknek.

Jóakarátú embernek.

Kik Istenben örövendeznek.

ANGYAL.

Gyertek Pásztorok
Gyorsan a városba
Mert ott fekszik Jézus
Azkoros szénába

MINDNYÁJAN ÉNEKLIK.

Keljetek fel, jó bojtárok
Az angyalszót hallgassátok
A Messiás született
Ki megjövendöltetett
Ez hát nem hajnal
Nekiünk inkább szép nappal

ÖREG PÁSZTOR.

Jó napot Mária
Istennek szent anyja
Serkentsd fel fiadat
Pásztorok eljöttek
Kik szent angyaliktól
Tehozzád küldettek

MÁRIA.

Köszönöm, pásztorok
Mindhárman tinéktek
Kívánom hogy Mennybe
Koronát nyerjete
És a véghetetlen
Örömben legyetek

ÖREG PÁSZTOR.

Ennek a született
Kicsi Jézuskának a kedviért
Járjunk egy szép táncot

ÖSSZES PÁSZTOR.

Azért is szufle moj fertátyi
Mert egy víg muzsika
Megér három pótrát
Kiski bocskorának talpát
fődtől ne sajnázza

(Tánc – dallam mellékelve.)

ÖREG PÁSZTOR. *Jó volna fertátyi
Tán ha elindulnánk*

*(Hósuvasadás szakítja félbe a kántálást. A kántálók a földre rogy-
nak, majd a veszély elmúltával mint az első rész elején, kilopódz-
kodnak a színpadról.)*

DAL: *Ha én tudtam volna...*

*(Szín: ugyanaz, mint az első részben. Idő: húsz évvel későbbben.
Az elmúlt esztendőket jelzik Bódi Vencel lámpái is, összesen
immár huszonhat. A dal alatt Bódi jön a hegyek között, kará-
csonyfának valót hoz a hóna alatt, baltát a jobb kezében, bemegy a
házba, levetkőzik, nekikezd a díszítésnek.)*

BÓDI. Jer, te huszonharmadik s negyedik. Sokan vagy-
tok... sokasodtok... nem férek már a házban tőletek. A vá-
rakovástól már nem fér az ember a házában. Hol vagy, te
huszonötödik? Kicsire sikerültél. Annál nagyobb, látom, a
lángod... Ne pörölj velem. Tíz esztendeig bántam, te Má-
ria, hogy megütöttelek és kizavartam házamból a tengeré-
szedet. Az utána következő tizenhat esztendő telepedjék a
lelkiismeretedre. Vegyen téged körül a tenger és minden
cseppje Hargitát kiáltson reggeltől estig a füledbe. Ne ver-
jen téged semmivel az isten, Csak várakozással, mint en-
gem. Hát te meg hol vagy, huszonhatodik? Merre vagy?
(Észreveszi.) Na né! Te vagy az utolsó. Mivel gyűjtsalak
meg? Mivel tudjalak én téged meggyújtani?

(Megszólalnak a jégcsapok, magától kigyúl a lámpa.)

Isten, aki jelt küldesz az égből! Mit mondasz? Mit mon-
dasz? Ó, be gyarló már a szívünk, a lelkünk és az értel-
münk is! Mindenre, amit érteni kellene, már csak megzava-

rodunk és csak lótás-futás támad a szívünkben! Mit mondasz? (*Képzelt kopogtatásra.*) Te vagy, Mária? (*Kirohan a házból.*) Te vagy, Mária? (*Szavai visszhangzanak.*) Mintha mindenütt te lennél és nem vagy sehol sem, csak e mécseslobogásban. Miért ilyen későn üzensz? Nem élek én már. Nem maradt belőlem már semmi, csak a várakozás. (*Viszszamegy a házba.*) Kétnyelvű láng! (*Dániel közeledik a hegyek között.*) Az unokámat is mutatod. De csak annyit, hogy él és lobog. Egyebet semmit sem láthatok belőle. Csak te tudod, Mária, hogy hol ért véget a hargitai Bódi család. Nyoma szakadt, akár annak a jégmadárnak. Jégmadarakká lesztek mindannyian.

(*Dániel belép kopogtatás nélkül. Jobb kezében balta. Bódi hátra se néz.*)

Jöttél újból, hogy megölj engem, Dániel?

DÁNIEL. Húsz esztendeje minden karácsony estén megtenném. Ezen a napon küldtéték halálba az egyetlen fiamat.

BÓDI. Száz esztendeig magyarázhatom neked: Réka kiálltotta rá a Nagy Romlás hótornyait. Figyelmeztettem pedig mindkettőjüket, hogy ne szikráztassák a szavaikat. Tudod, hogy magától gyúlt ki?

DÁNIEL. Mi gyúlt ki magától? (*Odaül Bódi mellé fát díszíteni.*)

BÓDI. A lámpám. A huszonhatodik lámpám.

DÁNIEL. Képzeldöl.

BÓDI. Itt voltam és egyszer csak kigyúlt. Kettős lánggal.

DÁNIEL. Vigasztaló jeleket már az Isten sem küld.

BÓDI. A kutyádnak a hangját visszaadta.

DÁNIEL. Azt sem ő csinálta. A kutyámnak a hangjáért én mentem el Zeteváraljára.

BÓDI. A lámpa magától gyulladt ki. Lehet, hogy több jelt nem is kapok már a lányomtól és az unokámtól. Megölhetsz engem nyugodtam, Dániel.

DÁNIEL. Öljön meg ezután téged a várakozás.

BÓDI. Kiszikkadt a lelked végleg, ha még mindig engem vádolsz.

DÁNIEL. Be szépen kértelek: ne nyiss ajtót annak a hazug jégmadárnak. Halálba kiáltotta, látod, a fiamat. Szállást adtál neki. A bűnhöz másodszor is bűntársul szegődtél.

BÓDI. Hányszor mondjam? A lányom karácsonyi hangjával jött.

DÁNIEL. Figyelmeztettelek, hogy Szűz Mária álorcájában is képes megjelenni! Bitangos, meganyahodott képmutató!

BÓDI. Ne gyalázd! Ember emberrel büntetlenül nem találkozik! Ha nem ide jönnek azon az estén, akkor az erdő mélyén, a fák hegyén, a föld alatt is találkoznak! Állítsd meg a vizeket, hogy ne lefelé rohanjanak! Térítsd meg újukról a vándormadarakat!

DÁNIEL. Rontó kéz nélkül nem boldogul a romlás.

BÓDI. És a vezeklés? Annak az asszonynak a vezeklése csak potomság? Te Csíkország után megjártad a halál országát is. Odalent a vezeklők között láttál-e oly keserveset, mint az Árvai Rékáé? Jó, tudom a te kezed is véres a sok kereséstől, de Réka náladnál is több havat mozgatott meg húsz év alatt a Nagy Romlás aljában! Mint a kimert kút, olyan már, Isten tudja csak, honnan bugyognak még a tartalékai.

DÁNIEL. Aki bűnös: vezekeljen.

BÓDI. Meddig?

DÁNIEL. Míg el nem keveredik maga is a földdel! Míg hóba, jégbe nem költözik! Elkopott a csizmája sarka? El a tíz körme? Kopjon el a szíve végleg a fiam keresésében! Elköltötte kutatásra az anyja vagyonát és fogadjon ezután is erdészhadakat a jégcsákányolásra! Fúrjon alagutakat a

hóba, és fusson ezerfelé minden tavaszon az olvadással! Ne legyen néki nyugta sem éjjel, sem nappal és boruljon sírva minden csutakra, mit a szakadékból kiásnak neki, és mászkáljon tovább a véres könyökén, a fiam fagyott arcát kutatva minden jégzilánkban!

BÓDI. Kegyetlen vagy, Dániel, a szeretet ünnepén.

DÁNIEL. A szeretet ünnepe vitte el Gábort is. Mert Isten akkor sem nézett le mireánk! Szeszélyes jégmadár maga az Isten is!

BÓDI. Ha ő nem hallja a káromlásodat, meghallják mindjárt az ő hótornyai.

DÁNIEL. Hallják a tornyok! S omoljanak! Isten nyomában járunk a szeretetünkkel és a templomi zászlainkkal – mindhiába! Nincs ideje törődni velünk!

BÓDI. Téged visszahozott a halálból.

DÁNIEL. Hogy annál nagyobbat üthessen rajtam! A holtakat már nem lehet sújtani! Életben tart hát bennünket, hogy tanúi lehessünk a saját halálunknak! Elmennek mind a gyermekeink, Vencel.

BÓDI. Kigyúlt a lámpám. Hazajönnek egyszer.

DÁNIEL. Elviszi őket rendre az omlás és a tenger.

BÓDI. Hazajönnek egyszer.

DÁNIEL. Akik maradtunk: üres csigaházakká lettünk.

BÓDI. Nincs üresség, ahol várakozás van. Mindenre válassz jön, ha megtanulunk várni. Ezer mesterek vagyunk, tanuljuk meg az ezeregyediket végleges mesterséggként. Várni, várni, míg kigyúlnak rendre mind a lámpáink.

DÁNIEL. Kigyúlnak és nem lesz kinek világítaniok, Vencel. Most már mindegy, milyen csodák várnak még mireánk. Eső után köpönyeg.

BÓDI. Ha meghalok, vagy ha mégis megölsz engem, Dániel, a ház kulcsa nálad maradjon. Gyere föl ide minden karácsonyestén, s gyűjtsd meg a lámpáimat.

DÁNIEL. Az élő halottaidnak?

BÓDI. Akik hazajönnek egyszer.

DÁNIEL. Puskából kilőtt golyók sohasem.

(*Magányos nő éneke hallatszik: Ha én tudtam volna...*)

BÓDI. Én leszek helyetted a csudalátó.

DÁNIEL. Átkozott jégmadár! Szállást ne adj neki! Akinek te szállást adsz: csak rontást hoz mireánk! (*A magányos kántálónak.*) Eredj másfelé a maszületett megváltóddal! Nem született senki! A fiam halt meg!

BÓDI. Ne rugdost a betlehemi jászolt!

DÁNIEL. Örömhírt kántál és a szíve tele álnoksággal! Szűz Máriát ne énekeljen a bitangos meganyahodott képmutató! Fekete lelkeket a fehér karácsonyok se moshatnak tisztára! (*Dal: ... Én pedig a hideg földre lefeküdtem volna...*) Feküdj a hóba! Mindegy nektek, hol és kivel feküsztek le!

BÓDI. Ne rugdost a betlehemi jászlat!

DÁNIEL. A három királyok csillagait is szétrúgom!

BÓDI. Nekem hozzák az örömhírt! És te bemocskolod. Nincs helye házamban a szentségtörésnek.

DÁNIEL. Medvét öltél már. Ölj meg engem is. Örömhír és szentségtörés. Hát van még örömhír ezen a világon? És van még szentség, mit álnok fehérnépek össze ne törtek volna? Hát van még parancsolat, amit nem szegnek meg minden pillanatban gondolkodás nélkül? Tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű légy e földön. Nem tiporta szét a lányod egy tengerész miatt? Nem zsugorította várakozó sündisznóvá a lelkedet huszonhat esztendőn által? Hazugságaival az a másik nem kötélre és aztán jég alá juttatta végleg az egyetlen fiamat? Hát ismert az valaha csipetnyi szentséget?

BÓDI. Réka fölnevelte tisztességben a gyermekét!

DÁNIEL. A bitangját!

BÓDI. Az is gyermek! Emberi hajtás!

DÁNIEL. Emberi, vagy ördögi: csak ezután válik el. Nem, Isten a szentségeket nem az asszonyoknak találta ki. A mindentudó atyáúristen ilyen tudatlan nem lehet.

BÓDI. Kettő kell mindig a bűnhöz.

DÁNIEL. Egy némbér és egy ártatlan rajongó, amilyen a fiam is volt.

BÓDI. Egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz a rajongásban.

DÁNIEL. A kapud elé rendelte – ugatni! Tíz körömmel vércseként vetette rá magát a madárfiúra!

BÓDI. És a madárfiú juharfába faragta minden kapun a képét, hadd zarándokoljon most az az asszony portáról portára – a fiad vallomásait siratni. Hát ő vajon miért kötötte gúzsba Rékának a lelkét? Az efféle faragott vallomás: nem a másakra kivetett háló?

DÁNIEL. És ki került jég alá a hálószövögetésben?

BÓDI. Szeretlek Gábor! Azt kiáltotta.

DÁNIEL. Átkozta volna meg inkább! Isten csak az ártatlannak átkát hallja – hallaná, ha nem lenne süket az asszonyparti. Különben rég kiirtotta volna őket...

BÓDI. Ne káromold az anyádat! Téged nem asszony szült? Nem asszony virrasztott feletted? Eredj haza! Ittas arkangyal vagy! Lázadó féreg vagy!

DÁNIEL. Noked ma este csodát mutatott az Isten. Csipetnyi reményt lopott megint a szívedbe. Lefizetett téged megint az Isten. Engem nem tud. Egy újabb feltámadással sem. Belelátok immár a kártyáiba.

BÓDI. (*Felcsattan.*) Nem kártyás az Úr! Nem kocsmatöltelek! (*Hósuvasadás.*) Hát ingereld csak! Ha szóvalatlanul mész el a Nagy Romlás alatt, akkor is betemet téged a hólavina.

DÁNIEL. Azt se bánom, csak a fiamat vetné felszínre.

BÓDI. Mert üvöltő farkascorda minden gondolatod. Hol tudsz te most hazamenni? Isten haragja vár téged minden irányból.

DÁNIEL. Majd eligazodom én, Vencel. A reménytelenségem után, Vencel. (Elmegy.)

(Kisréka jön, kántálók kíséretében.)

KISRÉKA. (Réka hasonmása: hangja és minden mozdulata az anyjáié.)

Adjon Isten sokakat,
Sok karácsony napokat
Bort, búzát, eleget,
A pohárnak feneket,
Hogy ihassunk eleget.
Szabad-e kántálni?

BÓDI. Gyere be, lányom!

(Kisréka be, a többi kántáló tovább megy.)

KISRÉKA. Vencel bácsi! Hát ilyen borostás hangulatban kell a kántálót fogadni? Boldog szentestét! Boldog ünnepeket! Eljöttem én is, Vencel bácsi. Karácsony estéjén bár ne legyen egyedül. Csak néz, csak néz, mintha sose látott volna. Hát én vagyok egészen és újból: Kisréka vagyok! Örömhírt hoztam Betlehemből és a szívemből. Hadd simítsam el a borongós homlokát. Istenem! Akár a Nagy Romlás. Vár, várakozik, mohásodik.

BÓDI. Az ember vár, vár, mohásodik.

KISRÉKA. Lánya helyett lánya leszek Vencel bácsi! És egy személyben az unokája is. Fiú-e vagy lány az unokája?

BÓDI. Csak annyit tudok, hogy unoka.

KISRÉKA. Mondjuk, hogy lány. Kedvesebb, simulékonnyabb, cicásabb és eljátszik minden gomolyaggal. Ne szomorkodjék, nagytata! Körhintája leszek és vigasztalója. Örömhírt hoztam, nagytata! (Tölt a poharakba.) Nincsen

asszony, nincsen lány a háznál... tölteni kell. Isten éltesse, nagytata! Gyermekek születék a csillag alatt! Még tán egy újabb unoka is.

BÓDI. A tengernek. A sivatagnak. Ki tudja, hová hullatott székelő mákszemnek a szétszórtságunkban.

KISRÉKA. A kesergés felfüggesztetik.

BÓDI. (*Koccintanak.*) Isten éltesen KISRÉKA, boldog karácsonyt.

KISRÉKA. Ahol várakozás van, oda jelt küld az Isten. Vigasztalót.

BÓDI. Honnan tudod, hogy jelt kaptam?

KISRÉKA. Onnan, hogy én is...

BÓDI. Csak nem estél te is várakozásba?

KISRÉKA. Ó, már régóta. Tudom, hogy valahol elindult valaki, aki mindig is hozzám készülődött. Jön, jön, hegyenvölgyön által jön, koptatja értem a vascsizmát, de még nem lát engem, csak én látom őt.

BÓDI. És milyen?

KISRÉKA. Hát olyan ... kedvemre való. Minden porcikámnak való. Tudja milyen? Mintha reám szabták volna. Teszemnek, lelkemnek való, és alig várom már, hogy a csőröm ügyébe kerüljön. Hamm! Bekapom a pisztrángocskát!

BÓDI. Ó! Igen! KISRÉKA, jártál te ma délután itt a Nagy Romlás közelében?

KISRÉKA. Miért kérdi, Vencel bácsi?

BÓDI. Jégmadárnak a nyomát láttam arrafelé. Anyád lehetett volna?

KISRÉKA. Anyám jégmadárként húsz éve nem mutatkozott.

BÓDI. Akkor te voltál, ugye?

KISRÉKA. Ühüm.

BÓDI. Akkor te is kezded.

KISRÉKA. De semmi rosszban nem sántikáltam, Vencel bácsi. Bizony Isten, nem. Én a rosszat nem ismerem. Én

csak azt tudom, hogy valakit várok, és egyebet semmit. Álmomban egyszer-egyszer olyan bűnös vagyok, húz le a földig a bűn, és anyám szeme előtt ejtem el a szárnyam, de fölébredve már szállok megint súlytalanul. Akkor egy vagyok megint a kedvemmel. Mitől van ez, Vencel bácsi?

BÓDI. Attól, hogy messze van még tőled. Minden, amire vársz: messze van még tőled.

KISRÉKA. Közel kerüljön! A karomba repüljön! A maromba kerüljön! Azt akarom.

BÓDI. Jön rendre minden, ha nem akarod is.

KISRÉKA. Vencel bácsi! Úgy érzem: közeleg már. Azért kell még sok helyen kántálnom.

(Távolról a közeledő kántálók éneke hallatszik.)

Viszem az örömhírt minden ablak alá és tudom, hogy cserébe azt az egyet, amelyikre várok: egyszer visszakapom. Megyek már, nagytata! A Nagy Romlás miatt ne aggódjék értem. Nem alatta megyek: fölötte szállok el. Édesanyám is eljő bizonyosan. Ne hagyja búsulni. Tavaly is ott találtuk a Nagy Romlás aljában. Szinte jégbálvánnyá fagyott. Csodát ne emlegessen neki. Az ő fiatal élete már elmúlt. Jöjjön a megnyugvás. Arra van szüksége.

(A kántálók a ház sarkánál összegyűlve várakoznak.)

Most elmegyek. Sokáig nem fog engem látni. Messzire küld anyám. Valamiért nem akarja, hogy itt legyek. *(Elmegy, a kántálók kísérik.)*

BÓDI. Jöjjön a megnyugvás. A belenyugovás? *(A csodajelet mutató lámpájához.)* Te is ezt mondod, Mária? Ilyen legyen a mi megnyugvásunk? A beletörődés? Adjunk hálát tán a Nagy Romlásnak. Tarvágást mívelt rajtunk az idő hóhérló keze, makkfának valót se hagy meg belőlünk, de csak

mondjuk hálatelt szívvel: megnyugvás, belenyugovás. De hiszen ez már a halál, te Mária. Nem akarok meghalni, míg nem látlak benneteket. Boldog idők! Amikor egymáshoz tartozók egymás szeme láttára halhattunk meg. Csak gyász-hír kapcsol össze már bennünket. Gyász-hír. Örömhír nap-ján mondom ezt? Amikor nekem is üzennem kéne? Gyúl-jon ki, bárhol vagy is, Mária... lobbanjon föl a szülői ház megvakult lámpája. Sajduljon meg tőle a szíved s a lelked. Csak egy percig érezd azt, amit én viselek miattad. Ti miat-tatok...

(Megszólalnak a jégcsapok. Jégdarabkával a kezében Réka jön. Öreges, törődött. Mintha anyja lenne, aki Borbála volt a játék-ban.)

RÉKA. Jó estét.

BÓDI. Neked is, Réka. A lelked is zúzmarás.

RÉKA. Zúzmarás. Ha ő jég alatt van, legalább a zúzmarát viseljem.

BÓDI. Nekivágtál megint egyedül a Nagy Romlásnak.

RÉKA. Advent volt. Aztán vége lett. Mindenki várt va-lakit, s a betlehem-i gyermek megérkezett. Mindenki szá-mára vége az adventnek. Egyedül az enyém tart még.

BÓDI. A kettőnké.

RÉKA. A kettőnk adventje. Soha nem lesz vége.

BÓDI. Gyere be lányom. Hajítsd el azt a jégdarabot. Rá-fagy a kezedre.

RÉKA. Fúvogatom. Melengetem. Kiszedek egy-egy da-rabkát a Nagy Romlásból. Így aztán mindig kisebb lesz. Csak élnék annyit, hogy az egészet megoldvasszam. Annyit ugye nem élhetek?

BÓDI. Amíg várni tudunk: élünk, te Réka. Hajítsd el már azt a jeget! Ide vele a vaslábasba. Most az egyszer az ol-vasztást bízd a fűtőre.

RÉKA. Odaülök, Vencel bácsi.

BÓDI. Így.

RÉKA. Hát így. És aztán mit csinálunk?

BÓDI. Várakozunk.

RÉKA. Mindhiába.

BÓDI. Segíteni kell azt, aminek az eljövetelét lessük.

RÉKA. Várakozással?

BÓDI. Hát egyebünk van-e?

RÉKA. Eddig volt.

BÓDI. A hegyen túl másik hegy.

RÉKA. Kék szalag volt a hajamban. Húsz évvel ezelőtt ott pislákoltam kék lámpácska formájában az asztalnál. S majdnem kioltott engem a félelem, hogy odalett az ifjúságom. Azt énekeltem Gábornak:

Szép a rózsza háromnapos koráig,
szép a leány húszesztendős koráig,
de mikor a huszonegyet haladja,
nem illik a kék szalag a hajába.

Mert én már a huszonkettedik évemben jártam. Hát akkor most mit énekelhetnék neki, Vencel bácsi? Jégmadárrá lettem, ha úgy tetszett nekem. Ezt már csak a lányom, csak Kisréka gyakorolhatná, de megmondtam neki: kikaparom a két szemét, ha megpróbálja.

BÓDI. Neked is tiltották.

RÉKA. Édesanyám sok szép szava,

Kit hallgattam, kit nem soha.

Nagyon öreg vagyok én már, Vencel bácsi?

BÓDI. Az idő embereken lépdél.

RÉKA. Kék szalag volt a hajamban, mégis játszott velem a félelem. Én is játszogattam vele, mint az ártatlan medveboccsal. De most kézhez vett egészen. Keresem, kutatom Gábort, és tele vagyok félelemmel. Már azt sem tudom, mi-

től: csordultig a szívem félelemmel. Nem tudom, mi történne velem, ha történne valami.

BÓDI. A bocskok megnőnek. Vérmedvékké lesznek. Garázdálkodnak rajtunk, de meg kell szoknunk, hogy nem élet az, amiben élünk. Hanem garázdálkodás.

RÉKA. Felfőtt a víz a kicsi vaslábasban! *(A fűtőhöz szalad, félrehúzza a tányért, nézi a vizet, majd ijedten s örömmel.)* Jézusom, Szűz Máriám! Vencel bácsi! Vencel bácsi!

BÓDI. Mi a szösz?

RÉKA. Gyűrű a vízben! Karikagyűrű a vaslábasban! Az én gyűrűm! A Gábor gyűrűje! Réka! Réka van belevésve! Gábornak az ujján volt. A jégdarabban benne volt! Vencel bácsi! A jégdarabot itt vettem föl! A Nagy Romlás alatt, a ház végében! Eldobta magától! Akkor ő is ott van! Vencel bácsi! Hé, emberek!

(Lassanként tömeg verődik össze.)

Jöjjön Vencel bácsi! Menjünk Vencel bácsi! Gábor itt van a jég alatt! Húsz éve keresem! És itt van a közelben! Uram, adj nekem erőt, hogy meg ne szakadjon a szívem, amikor meglátom! Menjünk, Vencel bácsi! Verjük föl a falut, Vencel bácsi!

(Megszólalnak a jégcsapok. Bódi és Réka kilép a ház elé az emberekhez.)

BÓDI. Csendesebben, az Isten szerelmére!

RÉKA. Emberek! Jóemberek! Tegyétek le most az örömhírt! A betlehemi megszületett. És jelt küldött máris! Odamenjünk a Nagy Romlás peremére! Ott kell lennie valahol! A jeget mozdítsuk el! A hegyet mozdítsuk el! Véresek már az ujjaim!

BÓDI. A Nagy Romlás peremét kutassátok, emberek! Te, Réka, nem mégy sehová.

RÉKA. Erős vagyok. A szívem nem szakad meg.

BÓDI. Erős vagy. És gyöngé is, mint a harmat. Kérjünk segítséget.

RÉKA. Segítenek az emberek.

BÓDI. Az Úrtól kérjünk.

RÉKA. Halottnézőbe bár jönne mégis közibénk.

(Réka imához térdepel, a nők a házba tódulnak, Bódi kiosztogatja nekik a várakozás lámpácskait, Gábor keresésére indulnak.)

Uram, aki fent vagy az egekben, tekints le most kegyesen a te szolgálólányodra. Erős próbára tettél engem, ne vess újabb terhet a megkopott szívemre. Tégy velünk csodát, Uram, de erőt is adj az elviselésére. Elszoktattál minket a jótéteményeidtől, örömmel és bánattal tápláltál mindeddig, Uram, felkészületlenek vagyunk a jóra. Tedd újra képessé a szívünket az örömmek elviselésére.

(Réka feláll, Bódi a helyére térdepel, Réka a házba lép a vele özönlő férfiakkal, kiosztogatja nekik a várakozás megmaradt lámpáit, Gábor kutatására indulnak. Réka kezében a csodajelt mutató lámpa.)

BÓDI. Elviszed, Uram, rendre mind az élőket, és nagy haragodban még tetézed a büntetést. Nem lehetünk immár együtt a halottainkkal sem. Add vissza bár a halottainkat, Uram, és mi helyetted is feltámasztjuk őket a ragaszkodásunkkal. Az élőket messzire viszed, a holtakat ismeretlenségben tartod, hogy növeld ezzel is a mi magányunkat. Erdeidben lám meghagyod a fákat egymás mellett, és a csillagaidat sem szórod szét az égen, hogy ne lássák egymást. Mért éppen a mi gyermekeinket juttatod a szélfúttá bogáncsok sorsára? És ha már így jársz el velünk, miért vetted el tőlünk a kiáltás jogát? A kiáltás hangján kellene szólnunk

az elveszettekhez, Te pedig a hallgatás parancsával sújtasz bennünket. Fölibénk emelte a Nagy Romlás hótornyait, hogy alatta még a földön kúszó suttogásunk is félelmet keltsen a szívünkben. Azt mondod, Uram: lám, én is egyedül vagyok, mégis be szépen hallgatok. Igen Uram, csak-hogy néked a hallgatás hatalom. Miért téveszted azt össze a mi kényszerűségünkkel? Add vissza nekünk, Uram, a kiáltás jogát, és vedd el tőlünk, Uram, a hallgatás kényszerét. Szelídítsd meg, Uram, a hótornyait, hogy felemelt hangon szólhassunk az elveszettekhez.

(A hegyek között Réka jelenik meg, kezében a csodajelet mutató lámpa.)

RÉKA. Megtaláltam! Megtaláltam!

(A hegyek között megjelennek az emberek, Gábor testét hozzák vállukon.)

Megtaláltam őt, Istenem! Gábor! Gábor! Emberek! Vigyük ki a nagy télből, emberek!

(Gábor testét beviszik a házba, az ágyra teszik. Körülállják, csak a jégcsapok szólnak.)

Alszik. Csak alszik. Fel kell ébresztenem. A leheletemmel. Csak ne lennék oly gyöngé egymagamban. Segítsetek, emberek! Tegyük össze a lelkünket. Csöppnyi szívmeleget kérek tőletek kölcsönbe. Az első boldog pillanatomból visszaadom nektek. Egy melengető lehelettel sem maradok adósa senkinek. Segítsetek! Segítsetek!

(Az emberek eleinte dermedten állnak, majd odatérdepelnek az ágy köré és részt vesznek a feltámasztásban.)

Gábor! Itt vannak mind a tieid. Ha még mindig gyűlölsz engem, űrájuk légy tekintettel. Egy kökénytövisért nem kell az erdőre haragudni. Itt vannak mind a tieid, Gábor. Kapu-állítójuk voltál – várnak téged a faragott madaraiddal. Ébredj föl, Gábor! Nincs már gyónnivalóm. Letettem azt a te kezedbe és nem bírtad elviselni. Húsz esztendei vezeklésre ítéltél engem és én elfogadtam azt, mert hinni szeretném, hogy aki keresi, megtalálja a másikat, még ha befűjták is ösvényeit a Nagy Romlás porkahavai.

EGY NŐ. Ébredj, ébredj, Zetelaki Gábor!

RÉKA. Mivel engeszteljem a szívedet, Gábor?

(A ház mellett Dániel jelenik meg.)

DÁNIEL. Ó, fiam, fiam! Újból jégmadár csalogat.

RÉKA. Mivel engeszteljem a szívedet?

DÁNIEL. Viselkedtél volna tisztességesen.

MIND. Ébredj, ébredj, Zetelaki Gábor!

RÉKA. Mindent meggyóntam neked, Gábor!

(Dániel bemegy a házba.)

DÁNIEL. Gyónással életet nem lehet visszavásárolni.

RÉKA. (Dánielhez.) A feltámadását a fiának megspórolhatta volna. Csodalátókból lesznek a hitehagyottak. De minek is jött akkor ide kéd?

DÁNIEL. Hogy megmentssem a fiamat az újabb jégmadár asszonyoktól!

MIND. Ébredj, ébredj, Zetelaki Gábor!

DÁNIEL. De gondold meg, hogy mire térsz meg e földi világra.

RÉKA. Enyhüljön a szíved, Gábor. Én ezerszer kérdezem magamtól: ha szárnyad volt, jégmadár, gyalogoshoz mért álltál? *(Csönd, Réka búvöl.)* Jégmadár! Jégmadár!

MIND. Ébredj, ébredj, Zetelaki Gábor!

Ébredj jégálmodból Zetelaki Gábor!

*(A fehér gyászba öltözött nők megragadják Gábor testét, táncol-
tatni kezdik. A körülöttük állók mind részt vesznek a táncban.)*

DÁNIEL. Te még mindig itt vagy? Takarodj haza innen!

RÉKA. Bocsásson meg, Dániel bácsi. Hiszen én találtam meg. Csak egy pillantást vethessek rája...

DÁNIEL. Minden hazug jégmadár hazatakarodjék. Az ablakon is kirepülhetsz. *(Ellöki.)*

BÓDI. Meg akarsz ölni valamennyiünket?

DÁNIEL. Ha a becsületeddel együtt a szárnyad is odavesztett: gyalogosan is távozhatsz.

RÉKA. Én elmegyek, Dániel bácsi. De jegyezze meg magának: a gyermek, akit egyszer megszeretnek, többé nem az apjáé, elrejtheti a fiát a Hargita gyomrába, a tenger fenekére, én ott is megtalálom, mert én kiáltottam őt a halálba, de én is hoztam vissza magamnak a tíz körmömmel és hús kereső esztendőmmel. Megértette, vén feltámadott?! Ha csak annyi dolga maradt e világon, hogy kettőnket elválasszon: kár volt az Isten fáradságáért.

DÁNIEL. Itt szakadjon inkább reánk a Nagy Romlás. Akkorát kiáltok, hogy te már fölösleges csapás leszel rajtunk, te némbér!

BÓDI. Ne játssz az életünkkel, te megháborodott ember! A magadéval játszatsz, mert neked kettő van, de nekünk csak egy és az sem a miénk.

(A férfiak közrefogják Dánielt.)

Azoknak tettük félre, akiket hazavárunk az idegenségből. Kössétek be jól a száját. A kutyájának a hangja került elé! Ahelyett, hogy az övét lopta volna el az Isten. Menjetek haza emberek! Aztán ha meg akartok halni, énekeljete!

EGY HANG. Élni szeretnénk pedig! A jogunkkal, hogy gigát adott az Isten a torkunkba. Add vissza nekiünk, Uram, a kiáltás jogát!

(Letérdepelve az ég felé.)

MIND. Add vissza nekiünk, Uram, a kiáltás jogát!

(A férfiak felállnak, elvonszolják a betömött szájú Dánielt. A nők közben Gábor testét a térdeplő Réka ölébe tették, lehasálnak a földre. Réka felemeli Gábor kezét, az visszahullik, ismét felemeli, ismét visszahullik. Megint felemeli, megint csak visszahullik. Újra próbálja, Gábor keze függőlegesen megáll a levegőben. A nők feltápáskodnak és kezüket nézve, amellyel a csodát előidézték, lassan kimennek. Réka felemeli Gábort, táncoltatja, egyre szilajabbul, míg Gábor maga is megáll a lábán.)

RÉKA. Úristen! Gábor! Gábor! Látsz engem? Itt vagyok! Én vagyok! Réka vagyok!

GÁBOR (Fejét fölemeli.) Borbála néni.

RÉKA. Réka, Réka, nem Borbála. Isten hozott, Gábor!

GÁBOR. Réka hol van, Borbála néni?

RÉKA (Némi zavar után.) Réka? Ő is itt van, valahol. Mindjárt jön. Csak nézz előbb körül. Minden a régi. Minden, minden itt van, ami volt. Gábor, mondj már valamit!

GÁBOR. Szép jó estét s boldog ünnepeket, Borbála néni.

RÉKA (Pillanatnyi döbbenet után belemegy a játékba.) Magának is boldog ünnepeket, Gábor. Már ne haragudjon, hogy magázom, de mióta olyan híres kapufaragó lett, másként

már nem merem... Foglaljon helyet minálunk. Mi járatban mifelénk, Gábor?

GÁBOR. Gondoltam, ha már erre járok, megkérdem, hogy vannak?

RÉKA. Kik hogy vannak? Ó, igen! Borbála nénéd, meg a Réka leánya. Hát... lassan telik, gyorsan múlik az életünk, Gábor. De olyan sebesen, maholnap csak nézhetünk utána. *(Mutatja a gyűrűt.)* Nézd, először ezt találtam meg. Elhajítottad nagy haragodban. Nyújtsd a kezéd. *(Felhúzza rá a gyűrűt.)* Ennek itt a helye.

GÁBOR *(A kéklő lámpára.)* Hát nem ő húzza? Nem Réka?

RÉKA. Senki. Senki más. Csak aki megtalálta. Aki húsz évig kereste. És akiben már alig-alig pislákkolt a lélek.

GÁBOR *(A kék lámpácskát veszi kézbe.)* Lelket fuvintok belé, Borbála néni. Világolj, szépen világolj, fehér gyertyaszálam. Fényesedjél, hogy énekeljek neked.

Víg voltam én, víg azelőtt,
Míg babám járt kapum előtt,
De mióta nem járogat, s nem látom...

RÉKA. De hiszen látod! Itt áll előtted! Azaz hogy... Ne búsuljon, Gábor. Ha volt valaha szikrányi kétsége felőlem... Réka felől... a lányom százszorosan megszenvedte azt...

(Közben kezdi a bútorokat a húsz évvel korábbi játéknak megfelelően rendezni.)

Te nem szenvedtél, Gábor fiam! Az orcád legalábbis nem mutatja. Mintha most került volna ki frissen a teremő kezéből...

GÁBOR. Ezt a lámpácskát ki kéne küldeni.

RÉKA. Miért ugyan bizony?

GÁBOR. Réka jöjjön be helyette.

RÉKA. Réka? Réka jön? Türelmetlen maga, Gábor! A szándékáról nem is nyilatkozott.

GÁBOR. Hogyhogy nem!

RÉKA. Pedig csak magát várta. Csak téged várt, Gábor. S nem ölbe tett kézzel. Húsz éven át kutatott utánad, mióta jég alá kerültél. Ami kicsi fiatalsága volt, mind odadobta utánad a szakadékba, hágcsonak, hogy kikerülj onnan. Ha látni akarod őt, ezt nézd benne, és magaddal ezután már ne vedd össze. Könnyű annak, akit mindig megtalálnak, és nehéz annak, aki keres. Akinek egyetlen keresés lett az élete.

GÁBOR. Jó lenne, ha minden szavát érteném, de egyet sem értem. Rékának bocsánatát fogom kérni. Nem akartam neki szenvedést okozni, Borbála néni.

RÉKA (*Félig csak magának.*) Borbála néni? Istenem. Hát ott kell folytatnunk, ahol abbahagytuk. (*A lámpához.*) Mondd meg neki, Réka, a véleményedet! Tudom én, hol jár megint az esze. A gyermekkori mesefán, meselakodalommal. Tudhatná pedig: bölcsőben csak a királyok gyermekeit szokták eljegyezni.

GÁBOR. Azok voltunk. Királyfiú és királyleány.

RÉKA. Mi pedig szegények voltunk. A gyarlóságunk volt csak nagyobb a szegénységünknel.

GÁBOR. Kellett az állami fizetés.

RÉKA. Kellett. Madarakból nem lehet megélni.

GÁBOR. A jelek szerint húségből sem.

RÉKA. Nekem ezt mondhatja. A lányomnak ne emlegesse. Vedd tudomásul, hogy a világ tele van emberrel. És mindahány elindulhat magának társat keresni. S mindahány harmaton indul. Kapaszkodj ki, fiam, a királyi bölcsődből. Próbáld megérteni, hogy a világ sokszemélyes.

GÁBOR. Az ember szíve pedig: egyszemélyes. Csakhogy Rékánál több volt a hely...

RÉKA. Nézd el a lányomnak, hogy a bölcsőből nem egyenest a te karodba repült.

GÁBOR. Megbocsátom neki. Csak sohase felejtem.

RÉKA (*Felcsattan.*) Felejtés nélkül pedig nem adom a lányom!

GÁBOR. Mert a világ sokszemélyes. Mert a világ tele van emberrel. Stég Antalokkal.

RÉKA. Ha nem felejtesz: kár volt keresni téged! Tíz véres körmével az embert kikaparja a jég alól, és azzal folytatja, amivel elment húsz esztendeje! Száz esztendeje! Ezer esztendeje!

GÁBOR. Magával ilyenformán nincs tárgyalnivalóm! A többi Rékával én elintézem. A kettőnk bánatába ne szóljon bele! (*Indul ki a házból, Réka utána.*)

RÉKA. Menjen haza szépen, fiam. Ő is menjen, ha akar! Én nem adom áldásom.

(*Kimennek a ház elé a hóba.*)

GÁBOR. Adta már egyszer és rossz helyre adta! És attól, hogy megesett a lánya, csendesebben is beszélhet.

RÉKA. Mit mondtál? Mit merészeltél mondani? (*Arcul üti.*) Ó, Istenem! Bocsáss meg Gábor! Nem én voltam! Nem a te Rékád volt! Bocsásd meg édesanyámnak. Őt bántottad meg, nem engem. Engem többé nem lehet bántani. Nézz rám, Gábor. Azt sem bánom, ha gyilkosnak nevezel. Egy gyermekkori álmod oltottam ki, de visszatértem hozzá – és hozzád, és nekem nincs már több ösvényem. Nincs utam semerre. Tenélküled az én számomra járhatatlan már a világ. Meg tudsz bocsátani?

GÁBOR. Réka! Ne játsszunk többet, Réka. Nem szabad már minékünk játszani.

RÉKA. Nem szabad.

GÁBOR. Hagyjuk édesanyádat, mondjon, amit akar, üssön is engem, nem bánom. De mi ketten ne játsszunk többet! Vesd le azt a kendőt, amikor megláttalak, megesküdtem volna rá, hogy valóságosan is édesanyádat látom. De elárult mindjárt a hangod. Azzal nem tudtál becsapni.

RÉKA. Semmivel sem tudlak már becsapni.

GÁBOR. Csak a játékos arcoddal. Ráncot játszik, szigorú Borbála-ráncokat.

RÉKA. Ezt fogja játszani most már mindörökre.

GÁBOR. Hagyd ezt a keserves játékot, Réka!

RÉKA. Hagynám. Ó, de nagyon hagynám! De ő nem hagy engem!

GÁBOR. Követelem! Mosd le azonnal a ráncaidat!

RÉKA. A ráncaimat? *(Sírva.)* Azokat mosni már nem lehet. Csak felejtetni. De te nem tudsz felejtetni.

GÁBOR. Mindent, mindent elfelejtek! Csak ezt a játékot hagyd abba. Hol a kék szalagod, a piros-fekete szoknyád, a virágos mellénykéd? Hol van, akit én itthagytam? Mi történt itten?

RÉKA. Kerestelek. Mindössze csak annyi történt. Veled ott... megállt az idő. Hozzám nem volt kegyes.

GÁBOR. Húsz esztendeig? Nem lehetséges!

RÉKA. Úgy nézel, mint az idegent. Mit tudjak most tenni, Gábor? Úristen, ne bámulj rám gyanakodva! Nem hazudok! Nem játszom a ráncaimat! Isten bélyegeként arcomra égett a játék. Nem érted? Nem bírod fölfogni? Veled megállt az idő, de miattad engem kétszeresen is meghajszolt. Úristen! Mit tudjak most már csinálni? Bogozom, közös irányba terelgetem itt a kettőnk útját, amely végleg elválik, ha már csak arra emlékezel, aki voltam. Teljesen hiábavaló az én fáradozásom.

GÁBOR. Nem! Nem hiábavaló! Először is vesd le ezeket a fekete kendőket, ne gyászolj már engem. Előkerültem! Előkerültem és hozzád fogok öregedni.

RÉKA (*Csöppet fiatalodva.*) Ebben szívesen állok rendelkezésedre. Ha melletted maradok, behozzuk gyorsan, amit elmulasztottál. (*Visszamennek a házba.*) Egy év alatt hetet foglak öregbíteni. Különben is, hol az a szigorú ránc? Nézz a szemembe, s mondd igaz lelkedre: hol az a ránc?

GÁBOR. Mintha valóban... De hadd simítsam el a másikat is a szemed sarkában.

RÉKA. Az nem ránc! Az ugrani készülőd vadmacska figyelme! Huh! Megijedtél! Félj tőlem, rettegjél! A félelem öregbít.

GÁBOR. Tőled mindig is félttem.

RÉKA. Ne lódíts hozzá!

GÁBOR. Félttem az ígéreteidtől. Emlékszel? Akkorákat hazudtál, hogy meg lehetett bújni mellette.

RÉKA. Ha már hazugság, legyen teteje. (*Kacag.*)

GÁBOR. Félttem a változásaidtól. Hol pisis leányka, hol már eladó nagy leány. Tűzmadár, jégmadár és ki tudja, micsoda még a nyugtalanságod színjátékában.

RÉKA. Vesd a hátad megé! Olyan egyforma leszek: csak győzd visszasírni a madaras színjátékot.

GÁBOR. Ettől is félek.

RÉKA. Hogy még jobban félj: lásd a mozgásomat is! (*Táncmozdulatok.*) Borbála-anyám vagyok én tenéked? Nézz meg egy kicsit jobban. Vegyél engem szemügyre kicsit férfiasabban, te méléző merengés!

GÁBOR. Én? A kerítésedre ugrik mindjárt a kakas!

RÉKA (*A nyakába perdül.*) A kakas! A sarkantyús, a nagy taréjú!

GÁBOR. Atyaságos Isten!

RÉKA. Elbírod még a te jégmadaradat?

(*Megszólalnak a jégcsapok.*)

GÁBOR. Kinőtt újból a szárnyad.

RÉKA. Megkerült! Megkerült, amit elfelejtettem! Boldog Isten! Növeszti már a szárnyamat!

GÁBOR. Jégmadár, jégmadár!

Piros fejű kék madár.

Ülj meg egy szikrát a térdemen. Szaporán ver a szíved. Remeg a kezed. Mély árnyék a szemed alatt. Hófúvás a homlokodon. Sokat éjszakáztál.

RÉKA. Csak éretted. Senki másért.

GÁBOR. Hova lett a jégmadár kicsi lábanyoma? A fehér keresztcskék itt vannak lám a szemed sarkában. Szegénykém...

RÉKA. Te sajnálsz engem, Gábor! Már csak szánakozás van benned.

GÁBOR. Hóterelő jégmadár. Sokat szenvedtél.

RÉKA. Nem szenvedtem. Ne szánj engem. Magadat szándd, hogy üres már a szíved. Már csak a lelkiismeret szól belőled. Azzal pedig Isten elé készüljön a férfi, nem asszonyhoz.

GÁBOR. Már megint rosszul szóltam!

RÉKA. Hóterelő jégmadár! Csupa szánakozás vagy irántam és egyéb semmi!

GÁBOR. Hát úgy legyen! Nem szenvedtél, nem szánlak, és hírért sem hallottam a lelkiismeretnek! Olyanná lettem, mint te voltál valamikor. Boldogan csácsogó lelkiismeretlenség!

RÉKA. Már megint: a voltál! A hajdani! A valamikori! Már megint a múlt! Az elmúlt! A nagy semmi, a nagy szakadékban! De még a semmiben is volt lelkiismeretem.

GÁBOR. Erős és hatalmas, amely mindent kibírt! De téged nem gyötört! Erről ne beszéljünk!

RÉKA. Holnapra hagyod, ugye? És az egész hátralevő életünkre! Ó be szép napok várnak ránk!

GÁBOR. Rajtad az Isten sem bír eligazodni! Ha igazat szólok: én csak sajnálat vagyok! Hazudni merésznél? Nyílnak a vércsekarmaid! Fölemlegetni neked semmit sem lehet! Rettegsz már az elmúlt félórától is.

RÉKA. Mert sóbálvánnyá mered az ember mindentől, amire visszanéz!

GÁBOR. Nem tudok így veled menni! Képtelen vagyok!

RÉKA. Jólesik ugye, hogy minden pillanatban sóbálvánnyá meredj! És ilyenkor azt mondd, hogy megesett lány vagyok.

GÁBOR. Képtelen vagyok...

RÉKA. A két szemedben láttam a sóbálványt! Abban a pillanatban is, amikor húsz év után megláttál!

GÁBOR. És akkor én mit tudjak csinálni?

RÉKA. Várj! Várj, madár, várj! Réka most hazaröppen, fölveszi a piros-fekete szoknyáját, a réklit, amit olyan hiányoltál. S ha még van ereje hozzá, szeme sarkából is eltünteti a jégmadár lábanyomát. Így nem indulhatok el veled az utcán. Legyünk egymáshoz illők. Várj, madár, várj! És nemsokára jövök. Csak sóbálvánnyá ne légy aztán, ha meglátsz. Amíg jövök, öregedjél te is valamicskét. Gondolj nyugodtan a múltra, és attól öregszel. Én csak a jövőre gondolok, de ládd, otthon felejtettem a fiatalságomat. Szegény, szánandó asszony, feledékeny is vagyok már. Feledékeny is vagyok már... Csak most az egyszer segíts még rajtam, Istenem. Add vissza a szárnyam.

(Elmegy a hegyek között. Ahogy távolodik, Dániel jelenik meg. Belép a házba.)

GÁBOR. Édesapám!

DÁNIEL. Fiam! Menekülj, meneküljünk innen!

GÁBOR. Nem mehetek, édesapám.

DÁNIEL. Becsüld meg Isten csodáját és menekülj a jégmadár asszonyok közeléből! Messze kerüld őket!

GÁBOR. Nélkülük mit sem ér Istennek bármilyen csodája. Maradnom kell, édesapám.

DÁNIEL. Mire mentek ti ketten? A reggel s az alkonyat. Az ő életének fele már elmúlt.

GÁBOR. Én azt is látom, aki volt. Akivel gyermeki menyegzőt tartottunk az ágak hegyén.

DÁNIEL. Most még látod. És mit csinálsz, amikor fényűket veszti már az emlékeid? A fél élete marad meg neked, s a növekvő homály, amelyben nem látod már az emlékeit. Csak az marad mindenből, ami szabad szemmel is látható. Ébredj föl végre, fiam!

GÁBOR. Húsz esztendei jégálomból nem fölébredtem?

DÁNIEL. Álomból álomba zuhantál. Téged kétszeresen kell fölébreszteni! Józanságra téríteni! Jeges vízzel szemén önteni! Nyisd ki a szemed és válassz más társat magadnak, nagy az Isten kertje, a Hargitán innen, s a Hargitán túl!

GÁBOR. Az ember szíve csak egyszemélyes, édesapám.

DÁNIEL. Ki hirdette meg ezt? Hol tanultad ezt?

GÁBOR. Éppen hogy édesapámtól.

DÁNIEL. Olyan asszony, mint szegény édesanyád, olyan lélek csak egy volt! Általadnám neki most is az életem. Egyedül ő érdemli azt meg.

GÁBOR. Azt mondom én is. Amit Árvai Rékán kívül teremtet az Isten: fölöslegesen csinálta.

DÁNIEL. Isten verése rajtad, hogy amit egyszer meglátál, nem szabadulsz tőle! De még fel is magasztalod a rabságot! A lépre ment madár a rabságát énekli és dicsőíti! Csapdába esett, gyanútlan farkas a szabadságát üvöltözi!

GÁBOR. Ember embernek csapdája. Nem én rendeltem el!

DÁNIEL. De legyen annyi eszed, hogy elkerüld! Ez az asszony rajtad rémzsineg és kerítőháló, sövényháló, csapóháló, függőháló és fedelesháló, rókafogó lepedő és farkasfogas vascsapda, nem érted te ezt?

GÁBOR. Életemben és halálomban is ő talált meg engem! Legyen farkasfogas vascsapda! Ő talált meg engem!

DÁNIEL. Megtalált. Mint horog a halat. Gyermek voltál, kinőttél a játékményegzőkből. Mindent el kell felejteni.

GÁBOR. Semmit sem lehet elfelejteni!

DÁNIEL. Megragadtál a káprázataidnál, mert ötéves korodban már faragóbicskát adtam a kezébe. Ám a világ, kegyetlen, szembe kacagja majd a káprázataidat. Ifjú oldalán a vénséget nem bocsátja meg. Réka fog ezért a legtöbbet szenvedni!

GÁBOR. Az én szavaim nyoma látszik az arcán. Eladósodtam nála. Miféle becsület jár a megszökött adósnak? Ne okítson tovább, édesapám! S ne mondja, hogy a csodákból kifogytunk! Réka fiatalodni ment! Réka mindenre képes...

DÁNIEL. Mert egy ilyen...

GÁBOR. Semmilyen! Ki ne ejtse még egyszer a száján, amit fennen kiabált már itten! Ki ne merje mondani!

(Gábor, Dániel magával hozott baltáját apjára emeli, hosszan nézik egymást, majd Gábor leengedi a baltát.)

DÁNIEL. Verjél agyon. A halálom óráján is csak mentő szavakat dobok feléd. Majd eszedbe jutok még. De már késő lesz. Semmi gyűlölet nincs bennem, csak a sugallat, hogy kimerítettük már Isten csodáit és többé nem bízhatunk senkiben és semmiben, csak önmagunkban. A földre sújtott már valamennyiünket, fel is támasztott időlegesen bennünket, de minden jel arra mutat, hogy a kísérletezést velünk béfejezte. Felügyelőnk folytatólag: a Nagy Romlás. Tégy, amit akarsz. Tégy, amit akarsz...

(Dániel elmegy a hegyek közt, Gábor utána szalad.)

GÁBOR. Mindketten el vagyunk adósodva. Apám az Istennek – én földi embernek. Ennek az asszonynak. Árvai Rékának. Igen. Árvai Rékának.

DÁNIEL (*Elmenőben.*) Átkozott jégmadár... Átkozott jégmadarak...

(*Megszólalnak a jégcsapok. Az idő évgyűrűinek fénykarikaiból Kistréka jön.*)

GÁBOR. Réka! Ó, Réka! Édesapám! Jöjjön vissza, Árvai Réka megint csodát művelt!

KISTRÉKA. Réka! Honnan tudod, hogy már Réka vagyok? Kistréka voltam eddig...

GÁBOR. Árvai Réka megint csodát művelt!

KISTRÉKA. Csodát művelt! Megfiatalította magát – énvelem. Ki vagy te? Miért ismerlek én téged? Honnan ismerlek?

GÁBOR. Játsszál, játsszál, jégmadaram! Honnan is ismernél? Zetelaki Gábor vagyok!

KISTRÉKA. Mint az a másik? Aki jégbe fagyott?

GÁBOR. Pontosan a másik. Akit megtaláltál. És azután elmentél megfiatalodni.

KISTRÉKA. Nem kellett az énnekem!

GÁBOR. Itt-ott azért kellett.

KISTRÉKA. Tréfás vagy, hallod-e? Tudom már, honnan ismerlek.

GÁBOR. A gyermekkori eperfáról!

KISTRÉKA. Onnan, hogy vártalak! Te voltál a bűnöm! Álomban egyszer-egyszer olyan bűnös voltam, fölébredve nem mertem az anyám szemébe nézni. Mert veled helytelenkedtem.

GÁBOR. Mindig csak velem?

KISTRÉKA. Soha senki mással!

GÁBOR. Megint hozzálódítasz, de nem bánom: úgy legyen. Soha senki mással! Mindig csak velem.

KISTRÉKA. Mindig csak veled. Most már tudom, hogy így látlak elősúlyban is: mindig csak teveled.

GÁBOR. Isten, aki hallod az égben az asszonyi beszédet! Jégmadárként jöttél, ugye?

KISRÉKA. Ühüm. A Nagy Romlás felett.

GÁBOR. Fölvetted a virágos mellénykédet, a piros-fekete szoknyádat.

KISRÉKA. Hát anélkül vártál engem? Isten őrizz, csak nem csórén!

GÁBOR. Úgy is elfogadlak.

KISRÉKA. Úgy tán még jobban!

GÁBOR. A régi kedveddel jöttél!

KISRÉKA. Ismered tán a régi kedvemet is? Hát én is ott járkáltam? Az álmaidban?

GÁBOR. Ó, ha csak annyi lett volna! Csak járkálás. Egyéb is volt.

KISRÉKA. Ugyanaz volt? Jézusom, Szűz Máriám! Ugyanaz?

GÁBOR. Erős a gyanúm.

KISRÉKA. Akkor mehetünk gyónni!

GÁBOR. Te már gyóntál egyszer. És reánk szakadt az ég!

KISRÉKA. Reánk szakadt az ég! Nem észleltem. Hát ilyen könnyen szakad benned az ég? Csöppnyi gyónástól?

GÁBOR. Már nem fog szakadni. Már alája tartom ezután a vállam. Csak ne legyen több. *(Megcsókolják egymást.)*

KISRÉKA. Ennyi volt. És a te bűnöd?

GÁBOR. Főleg ez volt.

KISRÉKA. Ismerős bűn.

GÁBOR. Szaporítsuk...

Jégmadár, jégmadár,

Piros fejű, kék madár!

Ha szárnyad volt jégmadár,

Gyalogshoz mért álltál?

De nem kérdem többé. Soha, soha nem kérdem többé.

KISRÉKA. Ha te vagy a gyalogos, nyugodtan kérdezheted.

RÉKA *(Hangja szemből, de ő maga nem látszik.)*

Átkozott légy, Zetelaki Gábor! Átkozott legyek magam is, hogy az életnek visszahoztalak!

GÁBOR. Réka! Réka!

KISRÉKA. Édesanyám! Édesanyám!

GÁBOR. Réka! Réka

(A hang irányába szalad, a hegyekbe.)

RÉKA *(Hangja.)* Átkozottak legyünk mind a ketten, Zetelaki Gábor!

(A hónap omlása.)

KISRÉKA. Édesanyám! Édesanyám, drága!

(Bódi kijön a házából.)

BÓDI. Kislányom! Gyere vissza!

KISRÉKA. Mi történt itt, Vencel bácsi? Mi történt, mondja meg!

BÓDI. Beléptél te is az életbe. Az élet és a halál kézenfogva jár itt. Ez történt.

KISRÉKA. Menjünk, keressük meg őket!

BÓDI. Több csodára már nincsen reményünk. Ha lenne is: a reá való alkalmatlanságunk immár teljességgel megmutatkozott. Elhúzódnak közelünkben a csodák, el a szárnyas hófajdokkal együtt, amelyek nem nyughatnak már az emberi beszédűtől. És ettől a miénktől, amit megnyomorított Kicsi Romlás és Nagy Romlás, kiáltásemlék és földön kúszó suttogás: kiváltképpen messzire menekül minden, ami javunkra lehetne. Bugyogtasd a könnyed, gyermek, a bánatunkat engedjük szabadjára. Hangtala-

nul, befelé, miként a szivárgás. Árvai Rékát, Zetelaki Gábort az Isten nyugtassa.

KISRÉKA. Mi lesz most már velünk, Vencel bácsi?

BÓDI. Keressük egymást az élők között, míg élünk, és majd kutatni fognak bennünket a halottaink. Csak legyen elég mécsesünk a várakozáshoz...

BÓDI, KISRÉKA. Nekünk a legszebbik estét

Feketeszínre festették

Feketeszínre festették.

(Emberek mint kutató árnyak jönnek lámpással. Aztán a mozdulat megfagy. Az emberi alakok és virrasztó fények benépesítik a színpadot, s a színháztermet is.)

MIND.

Nekünk a legszebbik estét

Feketeszínre festették

Feketeszínre festették.

Minket anyánk megátkozott

Mikor a világra hozott

Mikor a világra hozott.

Azt az átkot tette reánk

Ország, világ legyen hazánk

Ország, világ legyen hazánk.

Nekünk a legszebbik estét

Feketeszínre festették

Feketeszínre festették.

SÖTÉT

(Csak az emlékezés lámpái égnek.)

ELŐSZÓ AZ UGATÓ MADÁRHOZ

Bodor Péter (1788–1849): székely ezermester. 63 méter hosszú, 8 méter széles, vasszeg nélküli fahidat készített a Maros fölé. Marosvásárhelyi zenélő kútjának (1820–22) mását a budapesti Margitszigeten építették föl (1935–36). Akadémiai Kislexikon, Bp., 1989.

Joggal kérdezheti tehát a néző vagy drámám olvasója: miként kerül Bodor Péter az 1851–54 között szervezett Habsburg-ellenes mozgalomba, a Székelyföldön is leleplezett, véresen megtorolt összeesküvés tagjai közé?

Csakis feltámadás útján.

Jómagam ugyanis nem történelmi életrajzot írtam Bodor Péterről, hanem olyan drámát, amelynek cselekménye 1849–55 között zajlik, s amelynek főhőséül a székely ezermester folklorizálódott alakját választottam. Bodor Péter, akár egy Rózsa Sándor, legendás alakká vált az emlékezésben. Életének ellenőrizhető tényei elkeveredtek a költött elemekkel. Ilyenformán jutottam ahhoz a szabadsághoz, amely lehetővé tette történelmi hősöm *életének* képzeletbeli meghosszabbítását néhány esztendővel.

Eljárásom mentségére szolgál az is, hogy a szabadságharc leverése után sokan kényszerültek bujdosásra, nevük megváltoztatására. Ne feledjük: az a korszak ez, amelyben szinte naponként támadtak tanúk, akik Petőfi Sándort látták hol itt, hol amott fölbukkanni. A remény s a bizonytalanság folyamatos hullámverésében az is előfordulhatott tehát, hogy élő embert soroltak a csatatéren elesettek közé. Erre a lehetőségre támaszkodva éltem magam is a képzelet

jogával: „Talán nem is igaz, hogy Kolozsvárott meghalt Bodor Péter.” Fölösleges hangoztatnom, hogy ilyet csak szépíró tehet. Ha történész követi el: a mítoszteremtés újtárra téved; félrevezeti olvasóit. A drámaíró szabadsága nagyobb a historikusénál.

Az élő embernek házában elrettentésül szállított koporsó nem Jókai képzeletének műve; akit a 48-as szabadságharc után árulásért, besúgásért erkölcsi halottnak nyilvánítottak, arra egy-egy koporsóval is ráijesztettek a honfiak.

Orbán Balázs emlékiratából idézzük a következőket: „Tapferner major-auditor vérbére soproni törvényszéki elnökség volt, hol, míg közmegvetéssel fordult el mindenki tőle, lelkiismeretének kimaradhatatlan furdalásai üldözték s rabolták el álmait. 1860 egyik sötét éjjelén Sopron utcáján egy gyászos férfiak által képezett menet fáklyák közt koporsót emelve vonult Tapferner szállására, hol a gazdát hon nem találva, hálósobájába, ágya helyére tették le a körülrakott gyertyákkal megvilágított koporsót, s azután szótlanul távoztak. Tapferner, ki lelkiismeretének szemrehányásait a bor mámorába igyekezett már régóta fojtani, hevült fővel lépett szobájába, hol megpillantván a végzetes koporsót, iszonyatos rémület fogta el, egész testében remegve s »kegyelmet« kiáltva rogyott össze. Másnap az örület előjeleivel futott el Sopronból, s nemsokára elhalt; sírjára egy könny sem hullott, csakis átok és szidalom.”

A koporsós mozzanat Orbán Balázs a „Postaréten elhantolt vértanúk emléke” című emlékirata nyomán került a drámámba.

Sütő András

AZ UGATÓ MADÁR

MAGYAROK HÁROM FELVONÁSBAN

SZEREPLŐ SZEMÉLYEK

BODOR PÉTER, szobrász-műszerész-építész-geométra
GRÓF RHÉDEY CLAUDIA
PÉ VENCZEL, Marosszék főbírója
PÉ VENCZELNÉ
GERNYESZEGI NÉMETH JÁNOS, a királyi tábla elnöke
NÉMETH JÁNOSNÉ
MIKES MIHÁLY, főügyész
MIKES MIHÁLYNÉ
DÓZSA ISTVÁN, ítélmester
DÓZSA ISTVÁNNÉ
NEUMANN SÁMUEL, ülnök és elmeorvos
NEUMANN SÁMUELNÉ
UJFALUSSY FERENC, börtönparancsnok
UJFALUSSY FERENCNÉ
MAKK JÓZSEF, tüzér ezredes
SZENTGYÖRGYI ÁBEL, lapszerkesztő
SZENTGYÖRGYI ÁBELNÉ
BERCSÉNYI PÁL, katolikus lelkész
ENYEDI MÁRTON, református lelkész
BOLOND, alias HORVÁTH CSONGOR
KOMISSZÁR, alias TOLDI ZSIGMOND
ZIMMERMANN IGNÁC, börtönőr
SZÉKELY LAJOS, börtönőr
NYÁRÁDI, vendéglős
Egy nyúlász kalapos polgár
Káplár
Zenészek: Prímás, Kontrás, Nagybőgős
Rabok, polgárok, fegyőrök, csendőrök

ELSŐ FELVONÁS

Míg a közönség begyűlik, az 1848–49-es magyar szabadságharc dallamait, szózatait, éljenzéseit, szónoklatok foszlányait, ágyúhangjait, lovasrohamok dobaját, gyalogosszázadok vonulását, harangok zúgását halljuk. Szavalat és ének: Talpra magyar! Kosuth híres beszédeinek rövid részletei. A tragikus vég, az összeomlás zenéje.

Kürtszó több irányból, majd fölmeleg a függöny. Szín: a város. A leverett szabadságharc utáni Marosvásárhely. A látványnak, játéktérnek egyik lehetséges változatát vázoljuk föl.

A Királyi Tábla tűzkárt szenvedett, emeletes épületének jobb és bal szárnya; ezeket a háttérben sokablakos börtön köti össze. A bejárat: kétszárnyú tölgy- vagy vaskapu, egyik végében kiskapuvál. A nagykapu homlokzatán fehér nyírfából készült, jól olvasható felirat: J. FRANZ DUX TRANSYLVANIAE.

Játékterek: a) egész hosszában az utcaként jelzett rivalda, b) közepen a kapu mögötti tér, amely a cselekmény következményei szerint: bírósági tárgyalóterem, börtönudvar, vendéglő, c) a főkapu jobb oldalán börtön, bal oldalán Bodor Péter lakása, utca felőli frontján kiskapuvál, pihenőpaddal, lámpaoszloppal. Az utcán, közvetlenül a börtönkiskapu mellett őrbódé.

A háttér, amelynek alakzatai az égre rajzolódnak, a városnak mintegy sűrített mása. Templom, jól látható toronyórával, tűzvészről kormosan. A börtön kőfalai, őrbódéval, ágyúival. A Postarét Golgota-hegye három fekete akasztófával. Kormos falon fehér futórózsa.

A háttéren túli háttér, a hegyeken túli hegyek mintájára a szabadságharcban megszenvedett Erdélynek is metaforikus képe le-

het. Tűz és ágyúgolyó károsította, fehér templomtornyok erdejét mutathatná a horizontfüggöny.

Első jelenet

Horváth Csongor, vagyis a Bolond meg a három zenész: Prímás, Kontrás, Nagybőgős. Az őrbódében Székely Lajos, aki csak akkor lesz látható, mikor elősettenkedik onnan.

BOLOND (jobbról jön az úton, kollégiumi tanárhoz illő öltözkében, énekelve, mögötte a három zenész lelkesen működve): Ácsi! Ti kísértetek engem vagy én benneteket? Nahát akkor! Da capo! (Újból kezdi a dalt, a cigányok kísérik.)

Vásárhelyi halastó, halastó,
Beleestem lovastól, kocsistól,
Jaj Istenem, ki vesz ki, hej, de ki vesz ki?
Sajnál-e még engemet valaki?
Jaj Istenem, ki vesz ki, hej, de ki vesz ki?
Sajnál-e még engemet valaki?

(Leinti a zenészeket, s kiáltva kérdi föl az égre.) Sajnál-e még engemet valaki? Nem sajnál senki. (Zsebéből lapos pálinkásüveget húz elő, odanyújtja a Prímásnak.) Ez a tiétek. Köszönöm, hogy elkísértetek. Kérlek: ugyanúgy a koporsómat is!

(Prímás elsőnek kortyol, azután a Kontrás és Nagybőgős. Közben – mintha személy szerint is a tiszteletükre szólna – három irányból három trombitaszó hallik. A cigányok zavara. Aztán a város macskaköves utcáin vonuló csendőregységek bakancs- és csizmacsattogása. Őrségváltások, egyebek. Amiként az erdőben madárdal: városunkban fegyveres emberek lábbelicsattogása jelez haj-

nalt, delet, alkonyatot. A zaj fölerősödik, a zenészek riadtan iszkolnak odébb, ki a színről.)

BOLOND (a zajtól ingerülten, körbefigyelve és erős kiáltással): Ruhe! Ruhe, verfluchte Hunde! (Csönd.) Na! Hogy nyelne el a pokol benneteket! (A padra roskadva félig magának, félig képzelt hallgatóságnak szavalva.)

Mert hallottuk a szót.

...

A vész kitört. Vérfagylaló keze
Emberfejekkel labdázott az égre,
Emberszívekben dúltak lábai.

...

Most tél van és csend és hó és halál,
A föld megőszült;
Nem hajszálanként, mind a boldog ember,
Egyszerre őszült az meg, mint az Isten,

...

(Egy pillanatra elakadva.)
mint az Isten... az Isten, aki elborzadt
És bánatában ősz lett és öreg.

SZÉKELY (aki mindezt az őrbódéből hallgatta, csípőjén hosszú csövű stukkerral és fenyegetőleg jőve): Mit csinált az öreg, tanár úr? Lenne szíves megismételni?

BOLOND. Ismétlés a tudás anyja. Megőszült.

SZÉKELY. Az Isten.

BOLOND. A fennvaló. Bánatában ősz lett, s én azt kérdelem tőle éjjel és nappal: hová tevő boldogtalan fiait? Nem a boldogokat persze, amilyen magad is vagy, Székely Lajos.

SZÉKELY (kissé röstelkedve): Már hogy lennék!

BOLOND. Székely létedre, dupla székelyként, originaliter is, neved szerint is, azzal a stukkerrel... Magyar rabokat őrizni...

SZÉKELY. Tanár úr, én már megkértem önt...

BOLOND. Hová tevé boldogtalan fiait az Isten?

SZÉKELY. Megkértem önt... szépen kértem... Ne tessék annyit pofázni. Tessék megérteni: a szabadságharcot elvesztettük.

BOLOND. De te azért ne jártasd a szádat, stukkerek foglár! Véred nem hullott, csak az orrod folyt a szabadságért.

SZÉKELY. Hektikás voltam...

BOLOND. És már nem vagy az!

SZÉKELY. Istennek hála. De kérem önt, tanár úr, tessék már a helyzetet, a helyzetünket figyelembe venni.

BOLOND. Melyiket, te töksi? Minden helyzetben egy másik helyzet is benne foglaltatik.

SZÉKELY. Mondom. Ezek ötvenegyben jöttek be, tehát már két esztendeje, hogy Erdélyben állomásoznak a következő osztrák gyalogezredek...

BOLOND. Tudom.

SZÉKELY. Nem tetszik tudni, mert államtitok.

BOLOND. És te kifecseged.

SZÉKELY. Csak önnek mondom el, tanár úr! A huszonegyes Párma stájerországai, a negyvenegyedek Sivkovich bukovinai, meg aztán: negyvenhatos Jellasics, ötvenegyedek Károly Ferdinánd, ötvenötös Bianchi galíciái...

BOLOND *(fejét az ég felé emelve, homlokán kopogva)*: És betéved tudja!

SZÉKELY. Továbbá: nyakunkon a dzsidások, a tüzérezred *(az ágyú felé mutat)*, meg a nyolcas csendőrezred.

BOLOND *(legyint)*: Potomság!

SZÉKELY. Potomság! Ezt mondta Petőfi is Fejéregyházán! Potomság.

BOLOND (*erős dühvel*): Ruhe! Nyomorult hektikás! Petőfi nevét ne vedd a szádra!

SZÉKELY. Ne tessék rám kiabálni. Én eltűröm önnek, tanár úr, ám a parancsnokom...

BOLOND. Kérdezd meg Ujfalussy Ferenc, pardon, Franz úrtól: mitől őszült meg az Isten?

SZÉKELY. Ne tessék haragudni...

BOLOND. Attól őszült meg, fiam, hogy édes öcsémet, Károlyt is börtönbe vetették. És fel fogják akasztani. (*Ordítva.*) Tudod te ezt? Tudjátok, ti, hitvány janicsárok?

SZÉKELY (*megszeppenten, könnyörgő hangon*): Janicsárok, de halkabban. Tessék innen odébbállni (*léptek zaja*), jönnek is már! Tessék elvonulni. (*Bizalmasan.*) És máskor tessék meggondolni, mit muzsikáltat ön a cigányokkal. Jaj, Istenem, ki húz ki... azt mondják: politikai kérdés.

BOLOND. Hitvány janicsárok! Hitvány janicsárok!

(*A szín nagyon rövid időre elsötétül. Katonazenekar hangjai, majd kiáltások a háttérben. „Antreten zum Appel! Achtung, achtung! Antreten zum Appel!” Láthatatlan katonai egységek csizma-bakancs csattogása. Aztán újból kigyúl fokozatosan a fény.*)

Második jelenet

Nagyzenekari kísérettel vegyes kórus hangján, német nyelven az ún. Néphymnus harsog. (*A szöveg szerzője Johann Gabriel Seidel, a zenét komponálta: Joseph Haydn.*) A börtönudvar bal oldalán bírósági emelvény, jobb oldalán padok, rabokkal tömötten. Háttérben a börtön nyitott ablakainak mindenikében egy-egy rab. Fegyőrök, élükön Zimmermann és Székely. Ujfalussy Ferenc börtönparancsnok a nyitott kapu sarkában várja magas vendégeit. A Néphymnus: „Tartsa Isten, Óvja Isten / Császáruk s a közha-

zát!" A kirendelt rabok padsorainak szemközti végében vasketrec, benne Bodor Péter ugyancsak rabruhában. Elmélyülten sakkozik önmagával. A himnusz hangjaira jönnek majd be párosával: Gernyeszegi Németh János és Pé Venczel, Dózsa István és Neumann Sámuel, s egymagában: Mikes Mihály. Prímás, Kont-rás, Nagyböggős, majd Komisszár.

PÉ VENCZEL (miután Németh Jánossal együtt megáll Ujfalus-sy előtt): Megkezdjük, Ferikém?

UJFALUSSY. Kezdjük, ha te is jónak látod.

PÉ VENCZEL. Jónak látom.

UJFALUSSY. Achtung! (Csönd. Pé Venczel és Németh előtt tisztelegve.) Kegyelmes főbíró uram, excellenciás elnök úr! Tartsa Isten Császáruk s a közhazát!

NÉMETH. Tartsa is, óvja is!

UJFALUSSY. Őrség! Rabság! Tiszte-legj!

(Őrség, rabok gyülekezete: „Heil! Heil! Heil!” Németh és Pé Venczel elfoglalja helyét a bírói emelvényen. A himnusz hangja, miközben Dózsa István és Neumann Sámuel jön, megállás, csönd.)

UJFALUSSY (tiszteleg): Ítélmester és ülnök úr! Ujfalussy börtönparancsnok...

DÓZSA. Tudjuk.

UJFALUSSY. Tartsa Isten! Óvja Isten Csá...

NEUMANN. ...száruk s a közhazát! Szervusz!

UJFALUSSY. Őrség, rabság! Tisztelegj!

(Őrök, rabok: „Heil, heil, heil!” Dózsa és Neumann elfoglalja helyét a bírói emelvényen. Újból a himnusz refrénje, miközben Mikes jön.)

UJFALUSSY (tiszteleg, majd miután beállt a csönd): Főügyész úrnak alázatosan jelentem...

MIKES. Fölöslegesen. *(Bizalmasan Ujfalussyhoz.)* Csapolt sört ittunk. Most nekem is csapolni kellene. Direkciót mondjál.

UJFALUSSY. Az akasztófától jobbra, húsz méterre. A megszelt árnyékszék. Őrség, rabság! Tiszte-legi!

(Őrök, rabok együtt: „Heil! Heil! Heil!” Mikes elsiet a megjeölt irányba, ahonnan később tér meg s foglalja el helyét a hivatali férfiak sorában. Ujfalussy Bodor Péter ketrece mellett áll meg, hogy végighallgassa a közleményeket. Csönd.)

NEUMANN *(ünnepélyesen fölállva)*: Uraim! Vádlottak és elítéltek! Azok számára, akiknek újdonság vagyok, engedjék meg bemutatkoznom. Doktor Neumann Sámuel elmeorvos vagyok, és egyben a királyi tábla ülnöke. Ülnöki mivoltomban az elnöknek, Gernyeszegi Németh János prezidens urunknak adom át a szót. A szavakat, amelyek az örömnék sugarait lövellik javuló sorsunk egére.

SZENTGYÖRGYI ÁBEL *(a rabok közül, rabként)*: Halljuk, halljuk a sugarak lövellését!

(Egy szál kacagó fegyenc, akinek hangja az ijedtségtől hirtelen szakad meg.)

UJFALUSSY. Ruhe! Szentgyörgyi Ábel szerkesztő urat fölkérem, szíveskedjék a lövellés dolgában...

SZENTGYÖRGYI ÁBEL *(fölemelkedve)*: Meá kulpá! Meá kulpá!

NÉMETH *(hangját ünnepélyesen rezegtetve, az immár talpra emelkedett társasághoz)*: Nos, Josephus Franz Dei gratiae imperator Austriae, rex Hungariae, dux Transsylvaniae etc. az Úrnak 1853-ik esztendejében mai napon elhatároztuk: a felségáruló, szökött Kossuth Lajos külföldi ügynökei által létrehozott összeesküvésnek utolsó erdélyi fészkeit is mihamarabb meg kell semmisíteni. Mindazok, akik a császári országlásnak Magyarországon és Erdélyben tervezett meg-

buktatásával és ezen koronaországoknak a Monarchia kötelékétől elszagztatásával egy Kossuth Lajos alatt működő uralkodást kívántak megvalósítani, méltó büntetésben fognak részesülni. Világos?

SZENTGYÖRGYI ÁBEL. Nagyon is Világos!

PÉ VENCZEL (*ingerülten*): Szentgyörgyi Ábel rabtársunkat, (*kacagás*) bocsánat, honfitársunkat fölszólítom a tiszteletteljes viselkedésre.

SZENTGYÖRGYI ÁBEL. Meá kulpá!

PÉ VENCZEL. Mikes Mihály főügyész urat hallgassák meg kellő tisztelettel. Misikém, gyere már.

MIKES (*az árnyékszék felől érkezve, hatásnövelő körültekintéssel*): Kegyelmi rendelet!

(*Hatalmas éljenezés, vivátozás, a himnusz végakkordja, majd csönd, amelyet Mikes szavai törnek meg. Bodor sakkozik.*)

MIKES. Nos, Josephus Franz, Dei gratiae legmagasabb kegyosztó hatalmunk szerint elhatározzuk. Törvényes bizonyítékok híján az összeesküvés vádja alól fölmentetik Zeyk László és nyolcszázhetven társa Marosvásárhelyt, Csíkszeredában, Kolozsvárott et cetera. Így tehát a jelenlévők mindahányan szabad madarakká lettek. Minekünk pedig, akik városunk ügyeit rendezzük, nem kicsiny szerepünk volt a kegyelmi rendelet kieszközölésében. Nem érdem ez! Kötelességünket teljesítettük!

(*Éljenezés, vivátozás, a himnusz végakkordja, majd csönd.*)

SZENTGYÖRGYI ÁBEL (*a rabok közül kiváltan, harsányan*): Tisztelt főbíró úr, főügyész úr, elnök úr és ülnök urak! Szabadulásom és szabadulásunk öröme, a császár őfelsége tiszteletére, kérem tisztelettel, hallgattassék meg rövid verseyetem, amely hangzik ekképpen...

(Hangok: „Halljuk! Halljuk!”)

NÉMETH. Örömmel, örömmel!

SZENTGYÖRGYI ÁBEL. Az igazi poéta tömlöcben is népének lángoszlopa marad, így a szent fát félre nem teheti, szögre nem akaszthatja, hanem elharsogja kelettől nyugatig:

Vidulj, vidulj nemzetünk!

Jobbra fordul életünk, mert:

Ferencünk és Józsefünk

A tátongó szakadékból,

Halálnak torkából

Mentett ki bennünket,

Megszédítetteket...

(Csönd.)

BODOR PÉTER (jól hallható sakkfigura-koppantással a ketrecben): Matt! Legyőztem magamat!

UJFALUSSY. Csönd legyen ott, Bodor úr!

(Csönd.)

SZENTGYÖRGYI ÁBEL. Hála-gálaműsorunk címe: Ferencünk és Józsefünk vivát, crescat, floreat! Éljen a magyar szabadság!

(*Rabok viharos tánca, éneke, amelynek refrénje: „Ferencünk és Józsefünk” stb. Prímás, Kontrás, Nagybögös működik; nincsenek rabruhában. Csattanós, ám műkedvelő szintű finálé után a hivatalos testület elismerő tapsa, éljenezése, melyet Ujfalussy erélyes hangja szakít félbe.*)

UJFALUSSY. Őrség, rabság, sorakozó! Eskütétel és újabb kegyelmi rendelet következik!

PRÍMÁS (Zimmermannhoz): Nagyságos ezredes úr!

ZIMMERMANN. Ezredes az apád fajankó fia, te vaksi!

KONTRÁS. Nekünk is vége van a háromnapos áristomnak?

NAGYBŐGÓS. Nekünk is megkegyelmezett a császár?

SZÉKELY. Nekték is, de ha még egyszer azt húzzátok, hogy Vásárhelyi halastó, jaj istenem, ki húz ki...

ZIMMERMANN. Kossuth Lajos, ugyebár!

PRÍMÁS. Soha többet, amíg élünk! Becsületszavamra, mert úgy szép a magyar, ha becsületszavát is adja...

ZIMMERMANN (az akasztófára mutatva): Ott lesztek szépek, ott fenn az akasztófán!

ZENÉSZEK (mind): Jajistenem, ne hagyj el bennünket! Halállal fenyegetnek a muzsikálásért! Hallod, Jézus? Mivel fenyegetnek?

SZÉKELY. Ácsi!

PRÍMÁS. Nagyságos tábornok úr, *vakuljak* meg mind a négyen mind a nyolc szemünkre, ha még egyszer efféléket muzsikálunk annak a bolondikus tanár úrnak. Essünk belé vásárhelyi halastóba, gödörbe, szakadékba vagy akár a budiba is nyakig, tekintetes uram! Úgy fogunk hallgatni, mint szar a fűbe, süket disznó a búzába, mert némaságban, hallgatásban szép a magyar, hát akkor a cigányprímás, kontrás, nagybögös, ezredes jóuram?!

ZIMMERMANN. Abtreten! Lelépni!

(A zenészek elhordják magukat.)

DÓZSA ISTVÁN. Kérem Bodor Péter elővezetését.

UJFALUSSY. Székely, Zimmermann!

(A két börtönőr futva jön, és parancsot vár.)

UJFALUSSY *(némán inti, hogy a rabot vezessék ki ketrecéből)*.

ZIMMERMANN *(a ketrechez lépve)*: Tizenhetes! Kilépni!

BODOR *(a sakktábla fölé hajolva rá sem hederít a fölszólítóra)*.

SZÉKELY *(aki szabály szerint a ketrec ajtajának másik oldalán állt meg)*: Bodor úr! A kegyelmi rendeletek napján bár tessék ide figyelni.

BODOR. Mit akartok?

ZIMMERMANN. Önt elővezetni!

BODOR. Nem óhajtom.

ZIMMERMANN. Parancsot teljesítünk, nem az ön óháját.

SZÉKELY. Várja önt az egész atyaistenség, Bodor úr.

ZIMMERMANN. Mi az, hogy Bodor úr? Tizenhetes! Vigyázz! Stillstand!

BODOR. Ezen a nyelven az agaraddal beszélj. Mert én nem értem.

ZIMMERMANN. Három éven át megértette.

BODOR. Mostantól kezdve nem értem.

SZÉKELY. Akkor magyarul mondom. Tessék már kijönni abból a ketrecből!

UJFALUSSY *(türelmetlenül a bírósági asztaltól)*: Mi lesz ott már?

ZIMMERMANN. Jelentem alássan, nem akar kijönni!

BODOR. Az én ketrecem az én váram.

UJFALUSSY *(a ketrec felé jöve)*: Megbolondult? Először nem akart bemenni. Most meg nem akar kijönni. Heraus! *(Int a két őrnek, hogy tűnjön el. Azok elhúzódnak. Bizalmas, baráti hangon.)* Péter, ne számárkodj. Gyere ki. Szabadlára helyeztetel.

BODOR. Miért nem ezzel kezdtétek?

UJFALUSSY. Mert e pillanatban ez még államtitok. No, gyere már!

BODOR. Nem kell a szabadláb.

UJFALUSSY. Az Istenre kérlek, Péter!

MIKES. Mi az? Nem kezdjük még?

UJFALUSSY *(újból hivatalosan)*: Tizenhetes fegyenc! Kivonulni!

BODOR. Se ki, se be! A magam részéről befejeztem a vonulásokat. Befejeztem az ugrándozást a nyelvtan grádicsain: én, te, ő, mi, ti, ők, de főleg Ti – nem érdekeltek. Egyedül csak Én maradtam, solo solissimo.

UJFALUSSY. Urak! Segítsetek! Azt hiszem, megzavarodott.

MIKES *(igyekszik elsőként a ketrechez)*: Bodor úr, az Istenre kérek!

BODOR. Tizenhetes! Így szólítsatok!

MIKES. Akkor legyél tizenhetes, de könyörgök, ne marhaskodj!

(Neumann, Dózsa és Pé Venczel is eléjön. Körülállják a ketrecet. Könyörgő istentisztelet a rácsokon által. Németh a helyén marad.)

DÓZSA. Ha nem érdekel a sorsod: a te bajod, Péter. De kötelességed meghallgatni a bíróság végzését.

NEUMANN. Olvassátok be neki a rácsokon keresztül.

PÉ VENCZEL. Lehetetlenség.

NEUMANN. Nem hallja meg?

PÉ VENCZEL. Tiltott eljárás. Az elítéltnek a hadbírószéki döntést tiszteletteljes álló helyzetben és szabadon kell meghallgatnia.

BODOR. Szabadon! Az ítélethallgatás a szabadság leg szebb állapota!

DÓZSA. Nem akarsz hát a rácsokon kívül kerülni?

BODOR. Honnan tudod, hogy én vagyok belül?

NEUMANN. Mert a kint és bent fogalma egy papagájnak is evidencia.

BODOR. Én úgy látom innen, hogy ti vagytok a rácsok mögött. Be akartok engem csalogatni magatok közé. Roszszat sejtetek, sehova se megyek!

MIKES. Ez becsavarodott!

DÓZSA. Megháborodott!

PÉ VENCZEL. Rács mögött képzelet magát szabadnak!

BODOR. Szabadnak – hozzátok képest.

NEUMANN. Hozzánk viszonyítod.

BODOR. Nullát nullához!

NEUMANN. Vigyázz, Péter! Ez nem matematika, hanem politika!

MIKES. Szépen kérek, Péter...

BODOR. Tizenhetes!

MIKES. Tizenhetes, de ha megkutyálsz magad, leszel te még tizennyolcas is. (*Enyhülten, rábeszélő hangon.*) Péter, jér oda már elibénk, hallgasd meg a fölmentésedet. Mi könnyörögtük ki neked, jóember!

DÓZSA. Jó az, amit csinálsz? Itt és most és nekünk jó lesz ez?

PÉ VENCZEL. A szabadság dupla nulla? Miként fogják ezt Bécsben értelmezni?

BODOR. Ha nem hülyék, úgy, ahogy én is...

NÉMETH (*az asztalról ordítva*): Ne könnyörögjetez neki! Vesszen a maga dögibe! Én ezt a kutyakomédiát mindjárt berekesztem! Ne élj vissza az elnök urak türelmével!

TÖBBEN (*könnyörgő és ijedt hangon*): Péter! Szánd meg magad és szabadságodat! Ne élj vissza az elnök urak türelmével!

BODOR. Hat ökörrrel se húztok ki!

PÉ VENCZEL. Mi ütött beléd? Csúfot űzöl a bíróságból? A feljebbvalóságból?

BODOR. Álmod láttam.

PÉ VENCZEL. Álmod!

BODOR. Üzent a Fennvaló.

PÉ VENCZEL. Mit üzent?

BODOR. Hogy el ne mozduljak innen. Értem küld valakit.

PÉ VENCZEL (*a többihez*): Valóban megháborodott!

UJFALUSSY. Székely! Zimmermann! Őrség! *(A szólítottak mind berohannak és parancsot várnak.)* Vigyétek innen ezt a ketrecet!

ZIMMERMANN. Rabostul, kapitány úr?

UJFALUSSY. A ketrec megy, a rab helyben marad.

ZIMMERMANN *(parancsként a többihez)*: A ketrec megy, a rab marad. *(Az örök „leemelik” Bodor feje fölül a ketrecet. Hát-raviszik. Székely Bodor lábairól leoldja a láncos vasgolyót, kiszedi alóla a széket, s egy visszatérő társával elcipeli a sakkasztalkát is.)*

DÓZSA. Isten hozott, barátom, közibénk! Ki van most a rácson belül? Ki a rácson kívül? He?

UJFALUSSY. Zimmermann!

(Zimmermann futva jön Székellyel. Közreveszik Bodort, miközben az urak elfoglalják a helyüket az emelvényen. Ujfalussy a rab mögött áll. Csönd.)

NÉMETH. Mi volt ez, doktor?

NEUMANN. Extrovertált állapotából a fogoly átcsapott introvertált letargiába, miből kifolyólag ellentétébe fordult át a korábban tapasztalt Minderwertigkeitsgefühl érzete, amelynek ugyanis...

NÉMETH. Magyarul, doktor, a kutya mindenségit, mert ha el is vészett Magyarország, magyarok maradtunk!

NEUMANN. Magyarul a fogoly azt mondta, hogy mindannyian megcsókolhatjuk az északi fertályát.

NÉMETH. Ezért huszonöt botütés járna, nem a jóindulatú szolidaritás részünkről. Hát ezért könyörögtük ki neki a kegyelmet a szebeni katonai bíróságnál? Hát megérdemelte? *(Mikeshez.)* Főügyész úr, fegyelmezze meg a rakoncátlan foglyot! Tétesse le vele a fogadalmi esküt! Mert ára is van a szabadulásnak, nem csak haszna és öröme!

MIKES. Tizenhetes fogoly! Térdre! *(Aztán, hogy az nem mozdul.)* Ismétlem a törvényes szabályt: térdre!

BODOR. Ó, mily fölemelő és csodálatos a térden kivívott szabadság! *(Sapkáját levéve fél térdre ereszkedik.)*

MIKES. Mondja utánam: én, Bodor Péter, esküszöm az élő Istenre, az Atyára, a Fiúra és a Szentlélekre, Isten dicsőséges szülőanyjára, Szűzmáriára és Isten minden szentjeire és kiválasztottaira...

BODOR. Én, Bodor Péter, esküszöm az élő Istenre, az Atyára, a Fiúra és a Szentlélekre, Isten dicsőséges szülőanyjára, Szűz Máriára és Isten minden szentjeire és kiválasztottaira...

MIKES. ...hogymindazt, amit csak megtudtam az ellenem indított pörnek tárgyát képező tényekről...

BODOR. ...hogymindazt, amit csak megtudtam az ellenem indított pörnek tárgyát képező tényekről...

MIKES. ...a velem szemben tanúsított börtönbeli...

BODOR. ...bánásmódot szigorúan titokban fogom tartani, soha senkinek azt föl nem fedem.

(Ettől kezdve, hogy Bodor kiszedte Mikes szájából a szót, és emlékezetéből mondja a szöveget, a főügyész elképedten hallgatja, kezéből szinte kiejti a börtönbeli szabályok könyvét, s az eskünek egy-egy fordulatánál ajka némán remegi a szót.)

BODOR *(a fentiek magabiztos folytatásaként)*: Istennek, királynak, hazának, bár utóbbi kettővel nem nagyon dicsek-szünk, megjegyzés tőlem, B. P., töretlen hitet, hűséget fogadok, minden felségsértő szándékot magamban megsemmisítek. Kötelezem magamat, hogy eskümnél fogva kész vagyok s leszek fölfedni és megelőzni, szóban és írásban följelenteni minden szándékot és veszedelmet, amely az államot... *(Pillanatnyi kihagyás.)*

MIKES *(úgy véli, megint szerepébe kerül)*: A királyt!

BODOR. Ne-ne! A trónt és a királyt fenyegetné, mivel a királynak nemcsak arra van szüksége, ahová maga is egye-

dül jár, hanem emellett a trónjára is, kiegészítés újból tőlem, B. P., Isten engem úgy segéljen!

MIKES. Tizenhetes fogoly! Mi volt ez?

BODOR. Fölmondtam a lojalitás-leckét. Annyit tanították itt már, hogy a könyökömön jó ki, meg másutt is, tisztesség ne essék szólván.

MIKES. Tessék fölemelkedni! *(Bodor nem mozdul.)* A szebeni törvényszék fölmentő ítéletét tiszteletteljes vigyázállásban kell meghallgatni. *(Bodor föláll.)* Úgy! Fölmentő végzés! Bodor Péter marosvásárhelyi építész-műszerész-geométra és tűzér őrnagy...

(Mikes szavait a rabok harsány éljenezése zavarja meg. Ének: „Az Isten tartsa meg, az Isten áldja meg! Éljen, éljen soká!” Trombitaszó.)

UJFALUSSY *(jön, mögötte Komisszár):* Achtung! Őrség! Vigyázz! Rabság! Abtreten! Lelépés! In-dulj! *(A rabok kivonulnak. Csönd.)*

KOMISSZÁR. Főbíró úr! Tisztelt bíróság! Báró Heyerle ezredes, a Mozgó Büntető Bizottmány elnökének személyes megbízásából hozom átadás végett ő császári felségének saját kezűleg jegyzett jóváhagyását azon ítélet ügyében, amely a szebeni törvényszék Bodor Pétert fölmentő végzéseként nullifikáltatva a büntető eljárás ötödik haditörvény-cikke alapján módosult.

PÉ VENCZEL. Módosult!

KOMISSZÁR. Módosult! *(Az iratokat leteszi az asztalra. Senki nem nyúl érte. Csönd. Komisszár távozik. Az urak kézről kézre adják az ítéletet, de senki nem tekint bele. Végül Mikeshez kerül.)*

MIKES. Nos, Josephus Franz, Dei gratiae imperator Austriae, Dux Transsylvaniae etc. elhatároztuk; minekutána Bodor Péter marosvásárhelyi építész-műszerész-geométra és tűzér őrnagy fegyveres részvétele 1849-ben a császári or-

száglás ellen törvényes bizonyítást nyert, a szebeni hadi-törvényszék végzését, amelynek alapján kötél általi halálra ítéltetik: jóváhagyjuk. Kelt Bécsben, anno Domini... Vádlott megértette?

BODOR. Értette a nagy nyavalya, hogy mindnyájatokat kitörne! Ezért tettem le a pofabefogási esküt? Hát nem jól sugallta nekem az Isten, hogy maradjak ott a rácsok mögött? Hogy jobb odabent a rabság biztonsága, mint idekint a szabadság veszedelme? Kutyára bízott szalonna lett a szabadságunkból, kuvaszok!

MIKES. Szívemből sajnálom, Bodor Péter, hogy minden segítő szándékunk dugába dőlt. (Csönd, csizmakopogás.)

Harmadik jelenet

(A Komisszár híján az előbbieket, majd Rhédey Claudia.)

CLAUDIA (be, majd megáll Bodor előtt): Lajos! Mi történik itten?

BODOR. Tőlük kérdezd. Ők tudják.

PÉ VENCZEL. Kérem jegyzőkönyvbe venni: Rhédey Claudiától először nekem kell megkérdezni: kinek az engedélyével teszi föl kérdését a kegyelmes grófnő?

CLAUDIA. A belügyminisztérium engedélyével jöttem ide megkérdezni: mi történik itten?

PÉ VENCZEL. Az történik, méltóságos grófnő, hogy ez az ember nem Lajos, hanem Péter. Bodor Péter.

CLAUDIA. Bodor, de nem Péter, hanem ahogy mondom: Lajos. Te miért nem figyelmeztetted őket? Miért nem mondtad, hogy Bodor Lajos vagy?

BODOR. Bosszantott volna, hogy bolondnak néznek.

CLAUDIA. Annyira nem bírják az igazat elviselni?

BODOR (aki csak most kezd a grófnővel egy húron pendülni): Talán elviselték volna, de nélküled nem tudtam azt bizo-

nyítani. Nélküled én itt Bodor Péter vagyok, akit most föl fognak akasztani.

CLAUDIA. Megbolondultak az urak?

(Berzenkedés a magisztrátus tagjai között.)

MIKES. Kegyelmes grófnő! Méltóságodnak, családjának és fejedelmi ősének tisztelőjeként mondom: nem bolondulunk meg. Minekünk, a nemes város magyar vezetőinek nem öröm magyart akasztatni. Mi a felséges császár és a király döntését vagyunk kötelesek végrehajtani, miután Bodor Péter szebeni fölmentését Őfelsége nem fogadta el.

CLAUDIA. De tudják önök, hogy akit elítéltek: nem létezik?

MIKES. Mi lennénk a legboldogabbak...

PÉ VENCZEL. Minekünk nem öröm magyart akasztatni!

NEUMANN. Nemzeti gond és lojalitás malomkövei között őrlődünk, méltóságos grófnő!

CLAUDIA. De tudniok kellene, hogy Bodor Péter, a híres-nevezetes székely ezermester, aki hadi tudományokban Gábor Áront is meghaladta, immár nincsen az élők sorában!

BODOR. Nincs!

MIKES. Honnan tudtuk volna, mikor...?

CLAUDIA. Az a Bodor Péter tehát, aki Bem József altábornagy tüzéinek orgonaágyút, láncos golyót gyártott, és gyutacsüzemet létesített... az a csodálatos férfiú...

BODOR. Na-na!

CLAUDIA. ...akinek templomi orgonái szólnak Erdély-szerte... a művészi és tudós képzeletnek ez a hatszárnyú angala...

BODOR. A csipogóját!

CLAUDIA. ...ez a ritka képességekkel megáldott ember 1849. augusztus hatodikán Kolozsvárott Bem Józsefre várván, annak hivatali előszobájában meghalt.

BODOR. Isten nyugtassa meg!

PÉ VENCZEL. Nyugtassa, de akkor ki ez az ember?

BODOR. Hát éppen ez az!

CLAUDIA. Egyszerű, kérem! Bodor Péternek az ikertestvére, Lajos.

NÉMETH. Lajos! Hát ilyet én még... Lajos! *(Dózsa csitítja.)*

CLAUDIA. Mindkettőnek az iratai, melyek a halott halotti mivoltát, az élőnek eleven mivoltát törvényesen igazolják, íme, itt vannak, uraim! *(Átadja Mikesnek.)*

MIKES. Megvizsgáljuk, méltóságos grófnő. De nem lesz kissé hihetetlen... odafönt?

CLAUDIA. Onnan jövök... odafönről, nem idelentről, a Tyúkszer utcából.

NEUMANN. Engem ez megnyugtat, és minden kételyt el kell majd oszlatnunk... Ha van rá bizonyíték! Ha vágyaink a kegyelmes grófnő bizonyítékaival kiegészíttetnek...

CLAUDIA. Ebben az országban ma minden hihető és minden hihetetlen. Él-e Petőfi? Meghalt-e Petőfi? Hinni szeretnők, hogy köztünk bujdosik valahol, és rettegünk attól, hogy mégis elesett. De miért ne élne, mikor a fejére vérdíjat tűztek ki? Hol van Kemény Zsigmond? Jókai! Élnek-e még a Telekiek? Sándor és László! Élnek-e mind a bujdosók, akik álnéven próbálják menteni magokat? Nos, uraim: ha nehezen hiszik el önök is, hogy egyesek élnek még, miért nem tudják elhinni, hogy Bodor Péter meghalt?

MIKES. Mi csak azt mondjuk, hogy esetleg... odafönt... a kétely...

CLAUDIA. Odafönt boldogok, ha valaki, akit ma halálra kellene ítélni, már korábban meghalt.

BODOR *(énekel)*: Megyek síromba, nyugodalomba...

CLAUDIA. Ne menj sehová! Az urakat pedig fölkérem, kísérjenek el engem Kolozsvárra, hogy megmutassam önöknek a Házsongárdban Bodor Péter sírját. Mikor indulunk?

NÉMETH. Az Úr csodásan működik, és titkát csak az aszszonyokkal osztotta meg. *(Kalapácsütés.)* Mindent berekesztetek.

UJFALUSSY *(a fegyőrökhöz):* Abtreten!

(Bodor mellől a két foglár lelép, kilép.)

CLAUDIA *(Bodor karjaiban):* Te Péter! Majdnem elpatkoltál!

BODOR. Tavaly ősz óta várlak. Csak álmaimban láttalak! Feltámadásom és gyehennám! *(Nevetés.)*

(A fény fokozatosan kialszik, trombitaszó, majd a vonuló fegyőrök robaja-dobaja.)

Negyedik jelenet

Bolond. Talpig gyászban, újságárusként jön, ide-oda bedobván a Székely Gyutacsnak egy-egy példányát.

BOLOND. Megjelent, megjelent, bár a szomszéd följelent, megjelent a Székely Gyutacs! Szabadlábön szerkeszti lapját újból mártír főszerkesztőnk, Szentgyörgyi Ábel! Báró Heyerle katonai bírósági ezredes lett az erdélyi Mozgó Büntető Bizottmány elnöke! Éljen és mozogjon ellenünk báró Heyerle! Halálos ítélet árnyékában a Székelyföld hősei, Kossuth Lajos lelki gyermekei! Gálfi Mihály unitárius ügyvéd, Török János református tanár, Horváth Károly... Horváth Károly, édes öcsém, földbirtoke, életének tavaszi virágzásában, huszonöt évesen...! Megjelent a Székely Gyutacs! Alulírott Horváth Csongor a császárhoz folyamodom! Horváth Károly helyett engem akasszanak föl, hogy édes öcsém a gyermekeit fölnevelhesse!

Éljen a magyar szabadság! Éljen a besúgó!
Erőt nem vehet rajtunk idegen önkény!
Magyar nem vész el csak magyar által!

(Leül a padra és maga-magának szaval.)

Sokra sír, sokra vak börtön borul,
Kik élünk, járunk, búsan, szótlantul;
Van, aki felkél és sírván megyen
Új hont keresni túl a tengeren.
Új hont keresni túl a tengeren.

Ötödik jelenet

Bolond, Komisszár, Káplár.

BOLOND. Petőfi Sándort láttam álmomban. Halljátok, emberek? Éjszakára hagyjatok nyitva ajtót, ablakot! Sándor kérhet menedéket minden magyartól, minden pillanatban.

KOMISSZÁR *(háta mögött Káplárral megáll Bodor előtt)*: Milyen Sándor jöhet? Melyik Sándor?

BOLOND. Bach Sándor belügyminiszter úr, kiváló barátom.

KOMISSZÁR. Akkor most velünk jössz, domine!

BOLOND. Hozzá tetszett lódítani, mert én már nemigen.

KOMISSZÁR. Nemigen? Mi ez az öszvérszó?

BOLOND. Se nem számár, se nem ló.

KOMISSZÁR. Káplár! Pofátlankodásért előszó gyanánt ülepen rúgni!

BOLOND *(miközben a káplár nekihuzakodik a rúgásnak)*: Az Istenért, jóemberek! Ne veszítsétek el a fejeteket! Nem elég, hogy elvesztettük a szabadságharcot? *(Egy rúgás után.)* Jaj! Jaj, ne! Ne! A második rúgás maradjon nehezebb időkre,

mert itt az igazolványom. (*Káplár felé nyújtja, ám az csak inti, hogy a komisszár urat illeti.*) Komisszár úr... tessék ezt gyorsan megnézni, még mielőtt az ön vadszamara tovább rugdosódna!

KOMISSZÁR. Hogy mersz így beszélni? Börtönbe csukatlak.

BOLOND. Ott Magyarországtól már nincs több hely.

KOMISSZÁR (*a papírját átveszi*): Akasztás után a nyelvedet külön kell majd agyonverni. Ez tehát Neumann doktor hivatalos igazolása.

BOLOND. Tudományosan számon tartott hivatalos hülye vagyok. Így mondják – a nálamnál hülyébbek.

KOMISSZÁR. Horváth Csongor volt magyartanár... labilis idegrendszerű, extrovertált hysteroid pszichopata... szülei satöbbi... apa moráldebilitása következtében az anya szenzitív schizoid, valamint adaptációs... izé-mizé... doktor Neumann Sámuel. Szabályos és hivatalos diliflepní. Sajnos. Ilyenformán, kedves tanár úr, menjen a fenébe, fogja be a száját, míg nem leszek magam is labilis. Nekem ne politizáljon, ne Petőfi Sándorozzon itt, a schizoid csillagát, mert én úgy rúgom seggbe, hogy extrovertáltan az édes anyukájának az ivartáskájába repül, értem?

BOLOND. Ha meg tetszene ismételni...

KOMISSZÁR (*magából kikelten*): Elég! Lelépni!

BOLOND. Oly gyönyörű körmondat volt, akár egy glória... csodás fénykoszorú a nemzeti bölcsesség tar feje fölé. (*Szalutálva.*) Gratulálok! Tessék! Székely Gyutacs.

KOMISSZÁR (*haját tépve*): Azt a hétfájdalmú, szentséges...

BOLOND (*gyorsan el*).

(*A fény kialszik, közben Claudia kacagása meg a Bodoré hallik.*)

Hatodik jelenet

Az újból kigyúló fénnel együtt jön: Claudia, Bodor, később Zimmermann.

CLAUDIA (*a börtönudvarról jövet, a börtönkapuban megállva, s a még mindig rabruhás Bodort vizsgálva*): Akkor tehát így hagyod el a fogvatartási helyet? Díszmagyarban? No! Azért snájdig vagy! Így is tetszel nekem.

BODOR. Meglátod majd a kolozsvári díszegyenruhámat! Zimmermann hozza.

CLAUDIA. Te Péter... Azon a napon, mikor Kolozsvárott (*hamiskásan*) meghaltál, mi volt a rangod? Őrmester?

BODOR. Őrnaszád!

CLAUDIA (*hátha üti*): Üresen jár a szád! Hadiférfiú vagy te, de nem hadihajó. Szóval? (*Leülnek a padra.*)

BODOR. Őrnagy, mint Petőfi Sándor. De ekkora csatát, mint te mostan: sohase nyertem. Mitől lettél ilyen erős? Ilyen találékony?

CLAUDIA (*kuncog*): Emlékszel? Amikor mireánk, feredőző lányokra leselkedtetek fickó legények, a térdem láttán akkorát ugrottál, mint egy baknyúl a hajtásban! Mitől szökkentél akkorát, Péter? (*Mély hangon.*) Szerелеmből kifolyólag! Hát így.

BODOR. Hm. Akkor még nagyokat tudtam ugrani!

CLAUDIA. Ó, szegény elaggult, kivénhedt és megélemedett...

BODOR. ...szenes csutak...

CLAUDIA. ...és göcsörtös, pókos lábú...

BODOR. ...öreg ló...

CLAUDIA. Öreg lóra könnyebb terhet rakni, márpedig én, tudhatja kend, jó kis terű vagyok... édesanyám jánya vagyok... hogy énekeltük ezt Bözödön? (*Éneкли.*) Édesanyám jánya vagyok, kerekdinnyefarú vagyok! Annak adok, aki nek akarok, mégis egészbe maradok!

BODOR. Halt! Osztozni, pontosabban: osztódni, mégis egészben maradni: matematikai lehetetlenség. Contradictio in adiecto.

CLAUDIA. Asszonyról szólván: tévedni tetszik, Maestro! Az ön matematikája tehát megbukott, a dolog ugyanis: probatum est!

BODOR. Válaszát, kegyelmes grófnő, csak úgy fogadhatom el, ha kerekdinnyefarú énekünkben az a sok mindenki – egyedül én vagyok.

CLAUDIA (*kacagva*): Egyedül ti!

BODOR. Mert ők én vagyok, én pedig ők voltunk. Így kell az öreg legénynek belenyugodnia Isten akaratába.

CLAUDIA. Még szerencséd, hogy az örökzöldfélékhez tartozol.

BODOR. Kaktusz, amely hetvenéves korában virágzik... De lesz aztán haddelhadd! (*Játék, kacagás.*)

CLAUDIA. Azt is várom, te! Te puszpáng és ébenfa, mely se meg nem vénül, se meg nem pudvásodik.

ZIMMERMANN (*jön a börtönudvaron át*).

BODOR. Jön a hülye smasszer, hozza a díszegyenruhámat. Claudia! Azt tudjam legalább, hol vagyok eltemetve? Sohan fogják ezt kérdezni.

CLAUDIA (*suttogó hangon*): Kolozsvár, Házsongárd, 849, srégvizavi Szenci Molnár Albert. Nehogy elfelejtsed!

BODOR. Soha, míg élek! (*A már megérkezett Zimmermann-hoz.*) Üres kézzel, Zimmermann?

ZIMMERMANN. Tisztelettel jelentem, Bodor úr, az ön nevén beraktározott leltári holmi teljes egészében eltűnt. Eltűnt az ugató madár is.

BODOR. Eltűnt vagy ellopták?

ZIMMERMANN. A raktárnok részéről tisztelettel följajánlom az utóbbi időben kivégzettek vadonatúj vagy alig hordott ruhadarabjait, úgymint: fekete pantalló, sujtás nélkül, de vítézkötéses búzakék atilla, sajnos, főveg nélkül... továbbá...

BODOR (*Claudia nevetése közben*): Mondd meg a fölötteseidnek, hogy a nekem följánlott ruhadarabokat rájuk hagyakozom, és főleg a pantallót. A fekete a színek királynője. Mindenhez megy, de leginkább az akasztófához.

ZIMMERMANN. Jelenteni fogom, jelentem alássan! (*El.*)

BODOR (*utánanézve*): A madaramat is ellopták.

CLAUDIA (*indulást jelezve*): Antreten zum Appel!

BODOR. Teljes létszámban itt vagyok, parancsot várok!

CLAUDIA. Bodor Péter tüzér őrnagyot az én Mozgó Büntető Bizottmányom életfogytiglani szabadságra és szerelmi rabságra ítélte. Fogvatartási helye: Marosvásárhely, Claudia magánzárka!

BODOR (*játékos-rémülten*): Atyaságos Isten! Állami közketrecből asszonyi magánzárkába! Cseberből vederbe, vödörből cseborbe, eső elől tóba, miután eben gubát cseréltem, és ott vagyok, ahol a mádi zsidó, bevágok az egy ló közé, cú föl, lovam, Brassóba!

CLAUDIA. Cú föl! Nóta!

(*Énekelve lépnek be a kiskapun. „Édesanyám jánya vagyok, kerekdinnyefarú vagyok...” A fény fokozatosan kialszik, távoli trombitaszó, majd a karhatalmi egységek vonulásának csattogó hangjai.*)

Hetedik jelenet

A Székely Bömbölde, amit rajzos-feliratos cégtábla is jelez. A háttérben a horizontfüggönyön élesen látható a három akasztófa árnya, a 48-as ágyú és az őrbódé. A vendéglőben hosszú, terített asztal; sorban mereven, ünnepélyesen ülnek az urak. Balról jobbra: Németh, Mikes, Szentgyörgyi, Pé Venczel. Utánuk két hely üresen marad, majd folytatódik a vendégsor: Neumann, Dózsa, Bercsényi, Enyedi. Jobboldalt a falon, pontosabban: a falba építve

szószékhez hasonlatos, ám felső felében rácsokkal ellátott tákolmány, benne a három zenész; létra van nekitámasztva. Magyarázat: Erdélyben a Székelyföldön ismert eljárás ez: a vigalmi alkalmakra fölfogadott cigányzenészeket így védik a részeg nótarendelők és verekedők agresszivitásától. A ketrecnek elöl bejárata, hátul kijárata van, afféle vészkijárat, az udvarra vezető. A fokozatosan visszatérő fénnel fortisszimóban árad a zene is, valamilyen gyors ritmusú erdélyi muzsika.

DÓZSA (helyéről kelve a cigányok ketrecéhez megy, elveszi a létrát, és lefekteti a fal mellé. Visszalép, s egy intéssel elhallgatattja a bandát.)

PRÍMÁS (kihajolva a fülkéből): Ítélmester úr! Ki a nótagerális?

DÓZSA. Nem látod? Én vagyok. Ide fülelni! Mikor a kegyelmes grófnő és Bodor Péter... Lajos megjelenik, abban a szent minutumban: Vásárhelyi halastó, halastó!

(Nyivákolás a zenészek között az ijedelemtől.)

DÓZSA. Világos?

PRÍMÁS. A dolognak az eleje világos.

DÓZSA. Mi nem világos?

PRÍMÁS. A nótarendelésnek a hátulja nem világos, ítélmester úr.

DÓZSA. Vagyis?

PRÍMÁS. Vagyis nekünk már az elején tudni kell: áristomot hány napot kapunk az önök által betiltott és megrendelt nótáért?

PÉ VENCZEL (miután Dózsa őrá vetett kérdő pillantást): Azzal ti ne foglalkozzatok! Nem lesz áristom. Ha, ne adj' Isten, mégis előfordulna... Meleg étel, húsetel, borocska. Előre tehát ne óbégassatok!

PRÍMÁS. Ez már tiszta beszéd! Mi is művészek vagyunk. A célt nekünk is látni kell!

DÓZSA. Most már elég legyen ott fenn! Nem Kossuth Lajosnak fogadtunk fel benneteket, hogy szüntelen szónokoljatok!

(Csönd. Dózsa helyére megy. Kintről kocsizörgés, lónyerítés, majd léptek hangja. Az urak ünnepélyesen várnak.)

Nyolcadik jelenet

Az előbbieket, majd Claudia, Bodor és Nyárádi. Láthatatlan jeladásra az urak felállnak, Dózsa fölött a cigányoknak, azok rákezdik: „Vásárhelyi halastó, halastó...” Ezt mindannyian énekelik az elejétől a végéig. Az utolsó két sorát refrénként ismételik. Kart karba öltve, Claudia és Bodor jön. Dózsa intésére csönd.

MIND. Vivat! Crescat! Floreat!

ENYEDI. Imára, testvéreim! Köszönjük néked, Atyánk, hogy a te oltalmazásban s a nemzet gondjában együtt lehetünk. Áldott legyen a te neved ama csodatételben, minek folytán Bodor atyánkfia, kiszabadulván a halál szakadékaiból, immáron boldog hitvestársként is körünkben lehet az ő hitvesével. Áldd meg, Urunk, Rhédey Claudiát, akit mentőangyalként küldtél az ő szerelmes társának segítségére, hogy legyen élet és fény a halálnak sötét hatalmával szemben, ámen!

MIND. Ámen!

(Enyedi kimegy a színről. Zene. Dózsa intésére a szomszédos teremből virágcsokrokkal megrakott szekér gördül az ifjú pár elé.)

DÓZSA. Méltóságos grófnő és kedves... ezek után miként szólítsalak?

BODOR. Vitéz kóterfái, kis- és nagyduytilaki, lerben hűsölt, császári és királyi sittes vagyok, mindközönségesen Bodor Lajos, alias tizenhetes, néhai akasztófavirág-jelölt, asszonyom oldalán pedig a közügymentes magánboldogság kandidátusa, szolgálatjára!

DÓZSA. Hosszú név, *(kobakjára ütögetve)* rövid ész, hadd mondjam inkább: kegyelmes grófnő, kegyelmes gróf úr, gavallériánk virágos szekerét fogadjátok szeretettel!

BODOR. Polgárként fölzüllöttem ugyan az arisztokráciába, s nőmmel egymás terhét hordozzuk immár, de főnemesi rangokon nem osztozkodtunk, nem tudjuk, melyikünké legyen a nagyobbik rész, mivelhogy énnekem éppen semmim sincs, szolgálatjára.

CLAUDIA. Hé, barna hangászok! Vásárhelyi halastó, ne búbanatosan, hanem táncolhatólag!

(Gyorsabb ritmusban rázendítenek, Claudia játékos „fölkérésére” Bodor táncra perdül, és legényesen forgatja asszonyát. Az urak a szekérről levett virágcsokrokkal állják körül, s énekelnek, rikkantanak is. Aztán kb. másfél perc múlva a cigányok „behúzzák”).

Claudia Bodor vállára hajtja a fejét.)

BODOR. Köszönjük a fogadtatást! Mi következik?

NÉMETH. A nemzet létének sine qua non-ja az individuális közbátorléti cselekvések permanenciája!

CLAUDIA *(nevet)*: Püff neki, Lajos!

(A zenészek tust húznak.)

DÓZSA. Püffre, paffra nem tusolunk, csókák, azt a hét-szentségit!

NÉMETH. E fényes igazság alapján és annak következtében, hogy sajnálatos akasztás folytán elnöki hely üresedett, fölkérem Bodor Lajost, legyen ő mostantól a Közbátorléti Nemzeti Védegylet örökös elnöke. Vivat!

MIND. Vivat! Crescat! Floreat!

NÉMETH. Boroskansóink fülének megragadására fölszólíthatom-e honfitársaimat? *(Isznak.)* Elnökünk leszel hát?

BODOR. Az ajánlat megtisztelő. Claudia kedves: jól meg gondoltuk magadat? *(Leül.)*

CLAUDIA. Ó, de mennyire, drága férjemuram és kalaphordó felettesem, gyémánttal, zafírral kirakott koronája a teremtet világnak.

BODOR. Nűűű?

CLAUDIA. Észbeli gyarapodás jele nála, ha már oldalbordára, csontra bíz valamit szép szerénységgel. Én pedig azt mondom, uraim! Arról van legenda, hogy a kis Jézussal együtt nőtt a szent gyermek ruhácskája, köntöse, kis köpönyege – azt ellenben sose tapasztaltam, hogy az örökös álmokat kergető kicsi Bodornak a meggondoltsága, önérdékének felismerése, magamegőrző készsége együtt nőtt volna az esze tokjával... Szegénykém.

NEUMANN. Mindig csak mások, az elesettek érdekeit nézte!

BODOR. Úgy van! Vivát! *(Tus, éljenzés.)*

CLAUDIA. Minden baja abból támad, hogy nem az eszével, hanem a szívével gondolkozik. Még ez is hagyján, ha a szíve belül nyíló ajtó lenne, hogy ő válogassa meg, kit ereszt azon be, és kinek mondja: odakint tágasabb! De mivel erre képtelen, kopogtatás nélkül nyit rá és szakad a nyakába minden népámitó futóbolond, minden hazafisággal házaló hitvány kucséber... uraim! Akkor tehát azt mondja most Bodor Lajos: akasztás folytán megüresedett közbátorléti tisztségbe azt dobják fel önök, akinek mindegy, hogy vivát után még visszaesik-e, vagy fennmarad a nemes város népi motívumokkal díszített bitófáján!

PÉ VENCZEL. Méltóságos grófnő! Oly szépen és találóan mondta ezt kegyelmed, hogy meg is sértett minket! *(Helyeslés.)* De meg ám! Mert sajnálatos, hogy volt elnökünket,

Váradi Józsefet kivégezték Háromszéken, csakhogy nevezett atyánkfia összeesküvőként nyerte el méltó büntetését. Titkos ténykedéséről sajnos nem tudhattunk, különben másra ruháztuk volna közbátorléti bizodalunkat. Egyletünk ugyanis a magyar nemzetre jellemző királyhűség, a Kossuth által megtagadott monarchia védelmének jegyében működik.

BODOR. Azanyját!

(Tus.)

DÓZSA. Miazisten ott már megint?! (Csönd.) Ezek úgy politizálnak ott a ketrecben, mint valami kabinetirodában.

SZENTGYÖRGYI (Claudia elé penderülve): Kegyelmes grófnő! Egressy Béni barátommal és Petőfi Sándorkával tudnám csak állapotunkat lefösteni: (énekli) „Ereszkedik le a felhő, hull a fára őszi eső...” Kész! Nem sírunk. Ne ereszkedjék felhő: az ég szakadjon ránk, akkor sem sírunk. Börtöntitkokat fogok elárulni.

TÖBBEN. Ilyen nincs, hogy börtön! Fogvatartási hely van. Államtitok. A börtönélet: államtitok.

SZENTGYÖRGYI. Párdon! Én nem tettem le a titoktartási esküt.

NEUMANN. Bírósági ülnök, mint magam is, nem piszkolhat a saját ülnöki fészkébe, kegyelmes asszonyom, de ilyen abszurdumot! a törvényesített paranoiának egy ilyen rettegéssel hizlalt kacsacsőrű emlősét látni – hihetetlenség! Tessék elképzelni: az elítélt megfogadja... (kacag) fölesküszik a Szentháromságra... Atyára, Fiúra satöbbi... hogy az égadta világon senkinek el nem árulja, el nem fecsegi... (kacagás) hétpecsétetes lakat alatt fogja tartani a titkot, miszerint... (kacag) miszerint őt... őt magát felakasztották... (kacag) szitává lőtték... (kacag) kerékbe törték... felnagyelték... És ezt titkolni kell neki. (Kacag és tikog.)

CLAUDIA. Jöjjön, doktor, ne tikogjon! *(Hátba üti. Csönd.)*

SZENTGYÖRGYI. Én láttam és hallgattam a hajnali derengésben Bodor testvérünk ugató madarát.

PÉ VENCZEL. Milyen volt?

SZENTGYÖRGYI. Madár formája volt! De nem! Hanem inkább... Mint egy deszkaládikó, aminek nyaka nőtt... *(Kuncogás.)* De mégsem! Hanem inkább koporsó kürtővel... *(Nevetés.)* Bár ez is hozzátetöleges! Hoppá! Heuréka! Tudjátok, milyen volt? Olyan volt, mint amikor tüsszenteni akar az ember, és nem sikerül neki. Ilyen volt!

MIKES. És mit tüsszentett...? Azaz, mit énekelt?

BODOR. Nem énekelt. Ugatott.

DÓZSA. Mit ugatott?

BODOR. Van kutyád?

DÓZSA. Magyar vizsla.

BODOR. Mit ugat?

DÓZSA. Engem például, örömében, amikor meglát.

BODOR. Az egy oligofrén kutya. Az én madaram ilyen nem csinálna. Már ha nem lopták volna el a smasszerek.

NÉMETH. Ugató madár! Éneklő kutya! Kacsacsőrű emlős! Mi történik egy normális agyban, amikor efféléket koncipiál?

(Nevetés.)

NEUMANN. Komplexus! Egy bizonyos alkotási komplexus, ne firtassuk. *(Nevetés.)*

DÓZSA *(látván Bodor ingerültségét)*: Gádzsók! A nyomomba! *(Énekel, a zenészek kísérik.)* „Ugat a kutyám, a Rajna, / Jön a szeretőm, a barna, / Ha barna is...”

BODOR *(öklével az asztalra csap)*: De firtassuk csak! Mert alkotási komplexus a keresztanyátok kecskebukás ördögűzése nehéznayavalyával komplikálva. Az én madaram azt ugatta, amit a ti szátokból is hallott a börtönudvaron. Nincs

fületek hozzá? *(Némán, elképedten bámulnak rá. Claudia könnyörgő tekintetére szelíd hangon folytatja.)* De hadd mondok el nekik! Azon az őszi éjszakán, amikor a madarat juharfából kifaragtam, és amikor már-már a lélegzetét is hallottam, veszettül ugató kutyák vágódtak neki a börtöncella ablakrácsainak. Úgy láttam, az égből potyognak azok a kutyák! Ne guvadjon a szemetek! Nem háborodtam meg! Akkor sem! Hanem hosszú időbe tellett, amíg káprázatomból magamhoz térve megpillantottam az égen vonuló vadludakat. Azok vonultak délnek és – ugattak, uraim, vakkantottak szabályszerűleg, ahogy annak a napnak a hajnalán már az én juharfa madaram is ugatni kezdett. Boldog mélakórban, csendes lojalításban öregedő nemes gyülekezet: a sátothok sarkán vigyorgó, csúfondáros mosolyt nem veszem rossz néven tőletek. Nehéz nektek megérteni a vonuló vadludak égi ugatását. Nekem se volt könnyű. Mert csak akkor kezdtem igazi értelm szerint érzékelni a világot és benne magamat: a tizenhetes számú rabot, aki hat hónapja várta már a szebeni katonai törvényszék ítéletét, aztán az utolsó vacsorát a siralomházban, meg a hajnali kivégzést, reménye szerint golyóval, sok-sok fényes lövedékkel a szívében. Golyóban reménykedtem, mert egész testem remegni kezdett, valahányszor a bitó s a kötél eszembe jutott. Bevalom, reszkettem, a fogam is vacogott... hadd kérdezzem hát tőletek: ilyenkor nem ugat a madár?

NEUMANN. De!

BODOR. Hanyatló reménnyel már, Claudiát vártam, akár egy fölmentő sereget. Claudia helyett pedig szív küldte, könnyű kis csomag érkezett számomra, hően szeretett városomból: a kötélkorszak prosperáló kötélverőinek szép ajándéka! Derék honfitársaim, kényes nyakamra való tekintettel és együttérzésből kötelet küldtek nekem, a hóhér kötelénél puhábbat, selymesebbet... méltóztassatok megtekinteni! *(Zsebéből előveszi a hóhérkötelet, és annak hurkát a*

nyakába veti.) Egy álomszerű, közös fellobbanás után ugye, milyen példátlan újból a magyar összefogás?! Hát ne ugasson akkor az a madár? (*Mikes elé lép.*) Főügyész úr! Szíveskedjél e finom anyagot önkezeddel meggusztálni. Ne félj tőle! Nem tekeredik a nyakadra! Ezzel ugye már gyönyörűség az akasztás?

MIKES. De kérlek...!

BODOR. Be kár! be kár! Nem sikerült! Ez a csodálatos aszszony elrontotta az ünnepeteket... egy újabb hűségnyilatkozat hóhéros alkalmát... (*A kötelet Mikes nyakába veti.*) Be csodálatos inkarnáció!

MIKES. Miért vagy igazságtalan velem? És velünk?

PÉ VENCZEL. Mindannyiunkkal!

BODOR. Ítéleteitek záró mondatát figyeljétek megvalósultan, oly formában, ahogyan igazságos ajkidról, Mikes Mihály, két magas hangzó szárnyán – *kő-tél* – tovaröppenve direkt a delikvens nyakába szakad! Ott – azaz *itt* és ilyenformán materializálódik (*rángatja*) – méltóztatol érzékelni?

MIKES. Ez kérlek, dehonesztáló!

BODOR. Úgy van! Minden kötél minden embernek a nyakában dehonesztáló. Ezért kérdem: ilyenkor nem ugat a madár?

PÉ VENCZEL. Ne játssz velünk!

BODOR (*a kötelet Pé nyakába veti*): Főbíró úr! Engem nem vitt el az ördög, de mivé lett az ország? Kertjeinkben muskotályfürtök helyett sírbogarak és pondrók csüngenek a szőlővesszőkön! Bujdosó magyarok fölött hollók kerengenek a postaréti bitók közelében. A szemünkre, húsunkra várnak, friss eledelre. Főbíró uram, ha már így megkértáztott bennünket a halál: nem ugat a madár?

PÉ VENCZEL. Elismerem, de hagyd abba!

BODOR (*Németh nyakában a kötél*): Táblaelnök uram! A ránk uszult nemzetiségek a szabadságharc frontjai mögött asszonyokat, gyerekeket és aggokat mészároltak le, s éget-

tek meg elevenen a rájuk gyújtott templomokban. Hát amikor földi hajlékait az Úristen maga sem védelmezi: nem ugat a madár? Nem csahol az égen a vadlúd? A pacsirta? Nem ugat az egész kurva hétszentséges világ?

NÉMETH. Eszelős kérdések!

BODOR (*Dózsát is elkapva*): Talpig gyászba roskadt országot faggattok arról, hogy mit ugat a madár? Ezer évig rakta fészket, hullatta véré a Kárpátok karéjában, és íme, leverte, talán örökre már a túlerő – ti meg azt kérditek: mit ugat a madár? Ti nem vagytok idevalósiak? Átutazóban vagytok boldogabb országok felé? (*A kötelet rángatva.*) Nektek csak boldogan énekel és vidáman fütyül? Nem ugat a madár?

NÉMETH. Könyörgök! Sorstársaid vagyunk!

BODOR. Akkor miért nem ugat nektek is a madár?

NÉMETH. Ne gyalázz bennünket!

BODOR. Miért nincs számárfületek bár egy lezuhanó élet hangjait meghallani?!

CLAUDIA. Elég! Csillapodj, kedvesem! Nem ők az ellenségeink!

PÉ VENCZEL. Ez már vért kíván!

BODOR. Se jaj, se baj, se romlás? Egyedül a magángyarapodás? A süket isteneteket is hiába kérdek: nem ugat a madár?

CLAUDIA. Elég volt! (*Lefogja.*) Imádkozva kérlek! Csillapodj, kedvesem.

BODOR. Mondd meg, Claudia, hová valósiak ezek, hogy ilyeneket kérdeznek tőlem? Mit ugat a madár? Mit énekel a kutya és a kacsacsőrű emlős?!

CLAUDIA. Kérem, ne haragudjanak rá! Aki nem érti meg őt: vegye magára az ő börtönméltóságának súlyát. Drága, jó uram, csillapodj már, ül vissza mellém!

BODOR. Levertek már a fészket, és talán örök időkre megsemmisítették, és ott borong a tébolydában Széchenyi, és elborult elmével is többet lát nálunknál...

CLAUDIA. Senkit se mérjünk az ő mértékével!

BODOR. Előre látta mindazt, ami megesett velünk, és ez csak kezdete a végnek, a felnégyeltetésnek.

CLAUDIA. Nyugodj meg, drága jó emberem! – az ugató madár elnémult már és a te szabadságodban úgy szólaljon meg minden... a reménység is, ahogyan azt ketten megálmodtuk...

BODOR. Istenem, úristenem... amikor egyszerre szólalt meg itt Magyarországnak minden harangja... Minden beolvasztott harangja a hajdani hazának!

CLAUDIA. Felejtsd el mindazt, ami történt, ami volt...

BODOR. Magyarország harangjait?

CLAUDIA. A lelkedre szakadt iszonyatokat! Mert aki nem felejt, elpusztul! Nem érted? Elpusztul!

BODOR. Majd élnek a kövek és a gutgesinnt magyarok...

CLAUDIA. Ha nem felejtész, megsemmisülsz, vagy megsemmisítenek!

BODOR. Halálunk az emlékezet... Pusztulásunk a felejtés.

CLAUDIA. Ide azt az átkozott kötelet! (*Elszedi Némethytől.*) Nyissatok ablakot! El! Ki vele! Ki innen az ugató madárral, a szívet roncsoló beszéddel! Zene szóljon itt, ne ugató madár! (*Dózsa intésére a cigányok játszani kezdenek. „Vásárhelyi halastó...” Claudia halkán énekelve vigasztalja Bodort. Az urak döbbsen hallgatnak.*) Beleestünk lovastól, kocsistól... Ezen gondolkozzál! Jaj, Istenem, ki vesz ki, hej, de ki vesz ki? Bántani senki nem akart, ne haragudj hát senkire. (*Bodor megértő bólintása.*) Sajnál-e még engemet valaki? Nem hullatunk befelé sem könnyet, Bodor úr! Megtaláltam az elveszett rézsarkantyút! Eredj rózsám, keresd meg, sej haj, keresd meg, ha megleled, pengesd meg, pengesd meg. Hát nem ezzel bízál meg? Vásárhelyi kertek alá nem azért küldted a rózsádat? Nem azért küldtél engemet? Én édes jó uram és Jóistenem!

Függöny.

MÁSODIK FELVONÁS

Első jelenet

Az utca. Bolond, majd Káplár és Komisszár.

BOLOND (jön, újságokkal, koldusnak öltözve): Megjelent, megjelent, bár a szomszéd följelent! „Talpra magyar!”, jelentsd föl a másik magyart! – megjelent a Székely Gyutacs! Szentgyörgyi Ábel legújabb költeményével! Újabb odamondás az önkény szeme közé! Megjelent a Székely Gyutacs! Árulás, besúgás juttatta törvénykézre a székely összeesküvőket!

Gyászba hullott nemzetünk!

Ferencünk és Józsefünk

A tátongó szakadékba,

Halálnak torkába

Taszított bennünket,

Legyőzöttetek!

(Balról, leshelyéről kiront Káplár, és farba rúgja Bolondot.)

BOLOND. Hé! Mi volt ez?

KÁPLÁR. Meghallgattam a versedet!

BOLOND. Irodalomkritikus vagy?

KÁPLÁR. Ne gyalázz, hallod, mert újabbat kapsz! Csak pihenek egy kicsit.

BOLOND. Vidulj, magyar! Árkádiában pihen az önkény! Káplár! Áldjon meg az Isten mind a két lábával!

KÁPLÁR. De többet a türelmemet ne tedd próbára!

BOLOND. De hát mivel...

KÁPLÁR. Ruhe! Gondolj, amit akarsz, de mondd azt, amit kell! Oszolj!

BOLOND. Oszlásnak indult hajdan...

KÁPLÁR *(megmerevedik, szalutál)*.

KOMISSZÁR *(kezében a Székely Gyutacs egy példányával)*:
Megállás, hé!

BOLOND. Megállás végett lassítám lépteim, szolgálatjára!

KOMISSZÁR. A poéta úr versét olvasd abból a Székely...
kapszliból...

BOLOND. Csak gyutacsom van. A kapszli elfogyott!

KOMISSZÁR *(rúgást jelezve)*: Káplár!

BOLOND. Megjelent a Székely Kapszli!

KOMISSZÁR. Olvasd a verset!

BOLOND. Vidulj, vidulj, nemzetünk!

Ferencünk és Józsefünk

A tátongó szakadékból,

Halálnak torkából

Mentett ki bennünket,

Megszédítetteket!

KOMISSZÁR. Tehát mentett, nem taszított, miként a Tyúkszer utcában már elszavaltad.

BOLOND. Hű! A Tyúkszer utcából indulok, s a Töhötöm téren már fel vagyok jelentve! Ez aztán egy dinamikus társadalom!

KOMISSZÁR. Papírt kérek!

BOLOND. Már mutattam néhányszor. Remélem, nem tetszik érvényteleníteni. Sajnálatos lenne. Tetszik tudni, milyen fáradságos hülyének születni? Ön is tapasztalhatta, kérem, két alkalommal: először, amikor megszületett Toldi Zsigmondnak, kicsi Zsigának...

KOMISSZÁR. Pofa be, tanár úr! Személyét illetőleg folyvást nő bennem a gyanakvás.

BOLOND. Gyanakvás! Jézusom, hát az meg mi lehet?

KOMISSZÁR. Kicsoda ön tulajdonképpen?

BOLOND. Attól tartok, hogy Petőfi Sándor.

KOMISSZÁR. Ne tarts tőle! Hülyéből nem lesz üstökös.

BOLOND. Csak Marosvásárhely komisszárja lehet?

KOMISSZÁR. Káplár!

BOLOND. Jaj, ne! (Menekül.) Éljen Schwarzenberg Félix és Haynau! Hajnalban húzzák fel őket!

KOMISSZÁR. Hallottuk ezt, Káplár?

KÁPLÁR. Ahogy tetszik gondolni.

KOMISSZÁR. Nem értettem egészen pontosan, de ettől én egyszer gutaütést kapok.

KÁPLÁR. Nem érdemes.

KOMISSZÁR. Gondolod, hogy megannyi álcázott formájában Petőfi lenne?

KÁPLÁR. Mivelhogy Petőfi tekintetes úr biztosan nincs bezárva, álcázott föltűnése nem lehet kizárva. Ha Komisszár úr ezt a kérdést...

KOMISSZÁR. Ruhe! Senkiről nem lehet tudni, kicsoda-micsoda, még arról sem, akiről tudjuk, hogy kicsoda-micsoda, azt a csillagos lángoszlopát! Gyerünk!

(A szín elsötétül, majd gyorsan újból kivilágosodik.)

Második jelenet

A Székely Bömbölde. Ablakán át az első felvonásbeli városkép látható. Pé Venczel, Nyárádi.

PÉ VENCZEL. Minden rendben, Nyárádi?

NYÁRÁDI. Minden, főbíró úr!

PÉ VENCZEL. Mi a válasz, Nyárádi, akárki keresne?

NYÁRÁDI. A nemes magisztrátus tagjai jöttek volna, de nem jöttek, vis maior! – itt voltak, de már elmentek, máso-

dik verzió, és ha minden kötél szakad: itt vannak, de csak maguknak, senki másnak, torozás, halotti, nem disznó, szűk családi körben, kácc ki!

PÉ VENCZEL. Borok?

NYÁRÁDI. Mázas kancsókból kitöltve, igényesebb vigalom esetén...

PÉ VENCZEL. Nem lesz vigalom.

NYÁRÁDI. ...a kisebbik hordó, félszáraz enyedi leányka, kármentő, bal sarok.

PÉ VENCZEL. Másegyéb?

NYÁRÁDI. Ujfalussy börtönparancsnok úr korábban itt járt, méltóságos uraimék felől érdeklődött, mentében anynyit mondott: baj van.

PÉ VENCZEL. Baj?

NYÁRÁDI. Hozzátette még: lehetséges, hogy nagy baj.

PÉ VENCZEL. Minden gyanús mozgást jelenteni. A szeme s a bejárat, Nyárádi. Köszönöm.

(Nyárádi el, Pé Venczel az érkezőket fogadja.)

Harmadik jelenet

Pé Venczel, majd Bodor, Németh, Mikes, Dózsa, Neumann, Szentgyörgyi.

PÉ VENCZEL. Méltóztassatok helyet foglalni és tudomásul venni, hogy Ujfalussy nem jöhet, aggasztó hírek várhatók tőle.

SZENTGYÖRGYI. Él magyar, áll Buda még!

DÓZSA. Mindennek és mindenkinek állunk elébe!

PÉ VENCZEL. Mert benned megint több a bátorság, mint amennyi járna beléd! *(Nevetés.)*

BODOR. Egy kis figyelmet kérek! Most fog megszólalni, hallgassátok azt az órát, a toronyóránkat. *(Csönd. A toronyóra ötöt üt, Bodor az ujján számolja, majd előveszi zsebóráját.)* Lássuk csak? Szerkesztő úr, hányat ütött?

SZENTGYÖRGYI. Négyet. Négyet?

BODOR. Főbíró úr?

PÉ VENCZEL. Talán hatot. Nem áll oda az eszem.

BODOR. Ítélmester úr?

DÓZSA. Mérget veszek rá, hogy hetet.

BODOR. Doktor úr?

NEUMANN. Sose hallgatom. *(Fejére mutatva.)* Itt van az én toronyóráám.

BODOR. Persze. Mindannyian szentséges individuumok vagyunk, alkat szerint változó fülekkel. A szerkesztő úr négyet hallott, főbíró úr hatot, ítélmester úr hetet, a meghallgatott toronyóra pedig ötöt ütött, nyolcat mutat, miközben a rendes idő kilenc óra.

NEUMANN. Quod erat demonstrandum!

DÓZSA. Kancsóra magyar! Kortyoljunk bátran!

(Bodor kivételével mindenki kancsót emel.)

NÉMETH. Magyar ember borát issza, s jól teszi!

SZENTGYÖRGYI *(helyesbít)*: Bort megissza magyar ember, / Jól teszi. Mihály bátyám ezt így írta.

NÉMETH. Úgy is jól van!

MIKES. Egy pohár bor a hazáért meg nem árt!

DÓZSA. Kettő sem!

NÉMETH. Nemes magisztrátus! Adja Isten és Bodor Lajos honszeretete, hogy mit a múlt héten elakasztott az ugató madár, annak mostan a végére járhassunk! A Közbátorléti Nemzeti Védegylet elnökének egészségére! Vivát!

MIND. Crescat! Floreat!

BODOR. Előre isztok a medve bőrére!

PÉ VENCZEL (*látván, hogy Bodor nem veszi le szemét a postaréti bitófákról*): Kedves Lajos! Megígértem a kegyelmes grófnőnek, hogy háttal ültetlek a bitófás kilátásnak. Az ő kedvéért kérlek... ide ülj!

BODOR. Köszönöm. Az a baj, hogy a hátammal is látok.

NEUMANN. Orvosként ismétlem kedves asszonyod szavait: aki nem felejt, elpusztul.

BODOR. És elpusztít másokat is?

NEUMANN. Te másoknak sosem fogsz ártani. Mindig csak magadnak.

BODOR. Éppen most próbálok leszokni róla. Beköltözöm Claudiával egy csigaházba.

SZENTGYÖRGYI. Átok reá, ki elhajítja kezéből a nép zászlaját!

BODOR. Abból, hogy nem cipelek valamit, nem következik, hogy elhajítottam. Meg aztán: csigaházba kibontott zászlóval nem lehet behúzódní. Elakadsz azokon a kis füljáratokon. Vagy a zászlót viszem be, vagy Claudiát! Te melyiket vinnéd?

SZENTGYÖRGYI. Ad absurdum...

DÓZSA. Csigaházi módon megítélve...

PÉ VENCZEL. Szubsztanciális ügyeink vannak! Kedves Lajos! Mi bocsánatot kérünk tőled, ha megbántottunk volna az ugató madár lebecsülésével. De fenntartod, hogy számárfüleinkkel nem halljuk a nemzet jajszavát? Meggyőződéssel vallod, hogy mi, ennek a meggyötört, fölégetett, szerencsétlen székely városnak a vezetői boldogan füttyögő madarak vagyunk? – és csupán a te ugató szárnyasod hírelí a magyarság tragédiáját? Szólj szíved szerint!

BODOR. Szívemből kérlek: ne haragudjatok.

MIKES. Királyi-császári ítéleteket, hadbírószági döntéseket vagyok kénytelen sok esetben kihirdetni. Apám pap volt, engem is annak szánt, végül jogi pályát választottam, de soha egy pillanatra sem lett úrrá rajtam a gyűlölet, a ke-

gyetlenség. Nem mutathatom, mit érzek, amikor netán halálos ítélet szavait továbbítom, ezért megkérdem tőled: felelős a hangszer azért, amit eljátszanak rajta? Hogy mondhattál akkor olyan szörnyűséget, miszerint ünnepünket rontotta el a méltóságos grófnő, amikor téged kiszedett a törvény kezéből? Nincs szavam rá, mennyire örültünk mi mindannyian, de nem lett volna botorság táncra perdülni? Hogy kidobassuk magunk a hivatalból? Hogy másokat rakjanak helyünkbe? Vérengző és idegen magyargyűlölőket? Fájdalmas, amit rólunk mondtál, Lajos!

BODOR. Bocsássátok meg nekem.

DÓZSA. Fejünkhöz vágta, hogy talpig gyászban az ország, és mi ezt nem vesszük észre. Talpig gyászban a szívem, de ítélőmesterként nem járhatok feketében, nem provokálhatom a felsőbbiséget, mert azonnal kirúgnak. Gutesztet magyarok, talpnyalók ugyebár, amiként bennünket neveztl – sokan lesik a helyemet. Majd azokat nézd meg az ítélkezésben! Hát olyan ember vagyok én, hogy még a kutyámat is hülyének tartod? Meglát engem és örömeiben vakkant, a farkát csóválja... minek nevezted?

BODOR. Oligofrén!

DÓZSA. Oligofrén! Ilyet nem tűrhet el az ember!

BODOR. Ne haragudj rám. A kutyát is megkövetem!

MIKES. Még hogy átutazók lennénk ebben az országban? Hazafisággal házaló kucséberek? Magánhasznát űző jöttmentek Erdélyben? Tudod te, hogy az én családom adta Rákóczi fejedelmünk mellé a húséges Mikes Kelemt? Hogy ott voltunk jóban-rosszban a Báthoryak mellett és Bethlen Gábor szolgálatában is?! Átutazók! Hát igen. (Meghatódva.) Földi vándorok azon az úton, mely a bölcsőtől a koporsóig vezet, mindannyiunk végső szálláshelyére. Ott majd egyetértünk, és nem fogjuk gyalázni egymást, de már késő lesz...

BODOR. Bocsáss meg nekem.

NEUMANN. A Szentírás tanítása szerint kell most viselkednünk: ki-ki bocsássa meg a másinak a kínban kimondott szavakat.

(Csönd.)

PÉ VENCZEL. Akkor hát megemeled te is azt a kancsót, Lajos?

BODOR. Meg. Kivált, hogy ma erősen Péternek érzem magam.

PÉ VENCZEL. Azt ne tedd! Érezz, amit akarsz, bármit, csak azt ne!

BODOR. Pedig muszáj!

PÉ VENCZEL. Muszáj meghalni! Péternek lenni nem kötelező. Pláne, ha nem lehet. Bele kellene nyugodnod már, hogy Péter néhaivá lett, Lajos élővé lett, ügyüket a grófnő az istenek régiójában intézte, rendezte – örök időkre megnyugtatólag. Ne menekülj tehát csigaházba, maradj meg toronygombnak a város életében, a köz javára s a Védegylet hasznára!

BODOR. Ki az isten rajong itt egy Bodor Lajosért?

PÉ VENCZEL. Aki kalapot hajigál örömeiben, ha szóba kerülnek például a Rákócziak, Hunyadiak! Azok is többen voltak, János, Mátyás, Ferenc és György, és első, második!

BODOR. Én vagyok tehát a Bodorok?

PÉ VENCZEL. Visszamenőleg az idők hajnaláig.

BODOR. Akkorákat lódítasz, hogy rezeg a lámpa.

PÉ VENCZEL. Mert íratlan törvény, hogy aki elhíresült a hazában, lobogóvá lett, azt lengetni kell a nép felé!

BODOR. Lobogóval, tehát velem is – a kegyeit keresni?

PÉ VENCZEL. A nép kegye nem szégyen.

BODOR. Ez a kegy némelykor kegyetlen is. Eccer-eccer kötelet küld ajándékba. Ti kaptatok már ilyet?

DÓZSA (*Pé Venczel ijedt arcát látva*): Igyunk inkább! Hagyjuk az akasztókötelet!

PÉ VENCZEL. Vissza barátaim! A szubsztanciális dolgokhoz! Ábel! Amit nekünk meséltél, add elé!

SZENTGYÖRGYI. A börtönben tudtam meg, hogy a tizenhetes fogoly, alias Bodor, akkor még Péter, zenélő kutat tervezett a város főterére. Sajnálom, hogy költő létemre, aki még egy marhacédulát is poétikai régióba tudok fölbillenteni, csak gyalogprózai szinten szólhatok erről...

NEUMANN. Bravó! Bravisszimó!

SZENTGYÖRGYI. ...a tudós képzeletnek oly merész röptéről, amelyhez foghatót Daidalosz, pardon, Ikarosz óta nem észleltünk Marosvásárhelyt és környékén! Ettől bizony leesne Budának is, Bécsnek is az álla! És kalapot emelne előttünk, a mágisztrátus előtt!

BODOR. Aha!

MIKES. Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!

NÉMETH. Derék ember! A koporsóból kitör és eget kér!

BODOR. Nyugalmat óhajtok, nem eget!

DÓZSA. Ábel, fiam! Daidaloszt, Ikaroszt említéd okkal! Itt mellettem Neumann doktor Herákloszt és Micelangéloszt teszi hozzá joggal!

PÉ VENCZEL. Pistuka, húzódj el a doktor mellől! (*Neumann kuncog.*)

SZENTGYÖRGYI. És mivel e csodálatos férfiú, kedves barátaim...

BODOR. Hagyd már abba!

PÉ VENCZEL. Az elismerés szavai bántanak? Nevezzünk inkább pártütőnek, felségárulónak?

BODOR. Megtettétek már! Ne dicsérjete! Zászlóként ne lobogtassatok, ne lengessetek!

MIKES. Nem lenget és nem lobogtat senki! Mi a kifogásod?

BODOR. Az, hogy megint pávatollút akartok a seggembe dugni!

PÉ VENCZEL. Micsodát? És hová?

NÉMETH. Hallatlan!

DÓZSA. Pávatollút!)

NEUMANN. Mert ő egy szerény férfiú! Nem akar idegen tollakkal ékeskedni!

SZENTGYÖRGYI. Zenélő kútjának magassága száznegyven lábnyi!

BODOR. Negyven!

SZENTGYÖRGYI. Átmérője cirka hetven...

BODOR. Harminc!

SZENTGYÖRGYI. Mondd te, ha jobban tudod!

BODOR. Alázatosan hallgatlak!

SZENTGYÖRGYI. Aranyozott kupolájának hegyén Vénusz, a szerelem és szépség istennője fog ragyogni életnagyságban, ugyancsak aranyozottan.

DÓZSA. Az egész ruházattját fogod aranyazni, vagy pediglen...?

BODOR. Semmi ruházattya nem lesz, csak a vagypedig-lent fogom aranyozni.

DÓZSA. Az egészet? Atyaságos...

SZENTGYÖRGYI. Az istennő szobra huszonnégyszáz óránként fordul egyet, hatóránként pedig vízi orgona által szép zeneszám produkáltatik.

MIKES. Mit fog játszani?

BODOR. Bachot!

DÓZSA. Bach Sándort? A belügyminiszterünket?

NÉMETH. Franc a bélibe! *(Szájára üt.)*

BODOR. Fölösleges aggodalom! Egy belügyminisztert ki lehet nevezni vagy be lehet zárni, le lehet váltani vagy föl lehet kötni – ez népszokás dolga, de nem lehet őt az én víziorgonámon eljátszani!

PÉ VENCZEL. Álljunksza meg! Nyelvünket ne hagyjuk boldog számárként a józan észnek elébe nyargalni! Belügy-

miniszterünk ápropójából a felkötés emlegetését, a felhúzatál szóbahozatalát nem helyeslem, sőt ellenzem!

BODOR. Egyetértek! Okosan szólt a főbíró úr! Ellenezni kell mindent, amire csak titokban vágyunk, ha már lehetetlen a véghezvitele!

PÉ VENCZEL. Nem így gondoltam!

BODOR. Egy másik Bachról, másik németről van szó, a sokgyerekes lipcsei Sebestyénről!

NEUMANN. Újrázzuk máris az orgonaművész fúgáit! Bis, bis! Hogy volt?

DÓZSA. Ne higgy magyar a nímötnek! Bis, bis! Nagypám volt!

MIKES. Mégis, mégis magyarító javaslattal élek!

BODOR. Mifélével?

MIKES. Megmondom! Taliánok, rómaiak Vénusza helyett az aranyozott kupola hegyén Árpád apánkat szeretném látni!

PÉ VENCZEL. Számból vevé ki...

NÉMETH. Csatlakozom!

SZENTGYÖRGYI. Sok a Vénusz – egyetlen a honalapító! Árpád! Szobrot neki!

BODOR. Gyalogosan-e, vagy lovon?

MIKES. Bátorítólag!

BODOR. Hogyanlag?

MIKES. Lelketöntőleg!

BODOR. Milyenleg?

MIKES. Úgy, hogy fordultában a kupola tetejéről a négy égtáj felé kiáltsa némán: ne bánts a magyart!

PÉ VENCZEL. Hatalmas erővel pedig a Rákóczi-induló szóljon!

DÓZSA. Ne bánts a magyart! Ihatunk es!

NÉMETH. Ne bánts senki, hanem telepedjék már az ülepére!

NEUMANN. Különben lészen sírás és fogaknak csikorgatása!

DÓZSA. Emelintsétek már a kancsókat!

(Claudia lép be.)

Negyedik jelenet

Előbbiek és Claudia.

AZ URAK MIND. Vivát!

PÉ VENCZEL. Isten hozta, kegyelmes grófnő!

MIKES. Kedves feleséged előtt kérdelem tehát: megcsinálod-é fejedelmünk szobrát?

BODOR. Meg én! Csak hát egy kis baj van!

PÉ VENCZEL. Olyan ne legyen! Mindent elintézünk!

BODOR. Nem is bajnak nevezném azt, hanem különbségnek! Olyannak, mit az Isten maga hozott létre, hogy valami értelme is legyen a világnak.

MIKES. Óh, ha egyszerűbben szólnál!

BODOR. No! A szerelem és szépség szobrának feleségem a modellje, mintája a feje búbjától a kicsi lábujjáig!

DÓZSA. Ruházattya nélkül?!

BODOR. Ahogy tárgyaltuk volt.

(Az urak elámulnak, de főleg azon, amit lelki szemeikkel látnak.)

NÉMETH. Ő maga valóban a szerelem és szépség!

PÉ VENCZEL. Adjátok meg az asszonynak, ami az asszonyé!

SZENTGYÖRGYI. Feleségek felesége!

NEUMANN. Ez az, amitől így sóhajt fel, uraim, a házasságban puhára pácolódott magyar: nincs igazság e földön, mikor ilyet látok: mindenki a saját feleségével, csak én egyedül az enyémmel!

(Nevetés.)

BODOR. Na mondjátok meg, hogy az istenbe csináljak én ebből Árpád apánkat!

CLAUDIA. Belőlem – apát? És Árpádot?

DÓZSA (*kissé már pityókáson*): Szó se volt ilyesmiről, kegyelmes grófnő. Hanem a Vénusz szobrát szerettük volna... (*Claudia karját simogatja.*)

BODOR. Szobrot nézni szokás, nem fogdosni!

DÓZSA. Bocsánat!

CLAUDIA. Kancsót inkább nekem is, Pistuka!

DÓZSA. A kékmázás korondi. Tessék! Hiszen azért szálltam ide ki, méltóságos asszony! Semmiképpen sem tárlatlátogatási céllal...

CLAUDIA. Mire iszunk, magisztrátus urak?

NEUMANN. A szépség istennőjére!

SZENTGYÖRGYI. A nagy műre és modelljére!

PÉ VENCZEL. És a második kudarcunkra, kegyelmes asszonyom!

CLAUDIA. A másodikra? Számokban kifejezhetőek a mi kudarcaink?

PÉ VENCZEL. A grófnő kedves férje semmit sem akar vállalni a nemzeti közteherviselésből.

CLAUDIA. Lajos! Megtagadtad az adófizetést?

BODOR. Igen, a véradót! Nincs több vérem politikára és közbátorlételre!

PÉ VENCZEL. Erkölcsi indíttatású hazafias közteherviselés, amire gondoltam.

CLAUDIA. S az én uramat hazafiatlanságban találják vétkesnek?

PÉ VENCZEL. Szó se róla! Hanem a csigaházából szeretnők kicsalogatni.

NEUMANN. Csigabiga gyere ki...

CLAUDIA. Forró vízbe vele, többször lobbantani, kibújik magától, én ezt így csinálom! (*Bodor nevet.*) Most még nevet az öreg csigabiga, de később nagyobb tüzet rakok majd alája. (*Bodorhoz lép, belekarol.*) Halljuk az újabb vádatot!

PÉ VENCZEL. Nem vádirat ez! Mert csak azt mondom, hogy érdemeik szerint ítéljük meg a Bodor testvéreket.

CLAUDIA. Főbíró úr tehát úgy beszél, mintha Heyerle ezredes is köztünk lenne a finom füleivel.

PÉ VENCZEL. Nekünk mindig is úgy kell beszélni. Mert az ezredes úrnak is, meg a falnak is füle van.

DÓZSA. A kancsónak is, hogy ihassunk!

PÉ VENCZEL (*leinti Dózsát*): Mit látunk ugyanis? Hogy míg emezett a szerelem kapta el, s a nemzeti ügyet Vénusz-idomokban váltja át testi gyönyörűséggé, addig a másik Bodor...

BODOR. A másik se volt kappan, sem afféle inalágyult salabakter, akinek permanensen fél hatot mutat a palavesszője. (*Neumann és Dózsa kuncog, Claudia az ujjával huncutkodik.*)

PÉ VENCZEL. Hagyjuk a permanens palavesszőket, meg a perpetuum mobilét.

NEUMANN. Mobiléről nem volt szó!

PÉ VENCZEL. Ugyanis Pétert, a házsongárdbelit, nem ezek foglakoztatták! Bem Józsefnek talált föl és gyártott orgona-ágyút, az oroszok legnagyobb rémületére!

BODOR. És jómagam ez idő alatt vajon hol lehettem?

PÉ VENCZEL. Ne firtassuk!

NÉMETH. Péter az életét kockáztatta véres csatatereken!

DÓZSA. Pattantyúval és kartácscsal, nem keresztezéssel. Tökbe oltom az almát, kutyába a fülemülét!

BODOR. Ültél-e börtönben?

DÓZSA. A bal fülemre komplett süket vagyok. Nem vittek el katonának.

BODOR. Azért nem tudod, hol kerülnek egy helyre a kutyák és a fülemülék!

SZENTGYÖRGYI. Egyik csillag volt az egen, másik gyalogos ösvenyen, készül máris a versem... He-he!

NEUMANN. Ámuló szemeink előtt halhatatlanság születik helyben!

PÉ VENCZEL. Így nem jutunk semmire!

CLAUDIA. Tisztelt lángoszlop, Szentgyörgyi Ábel! A házának nem fáj a rossz vers, ahogy a tengernek sem, hogyha belekőpnek. De nekem fáj, ha férjemet pocskondiázza és a fogát akarja kihúzni.

SZENTGYÖRGYI. A fogát?

CLAUDIA. Igen, a rossz rímeivel. Amelyek nem azért kórimek, mert kínban születnek, hanem mert megkínózzák az ártatlan embert!

MIKES. Nemzeti érzelmeiben Ábel oly vakmerő, hogy költeményei miatt némelykor, saját érdekében áristomba vetjük!

SZENTGYÖRGYI. Nem magyar földön terem a borostyán!

NÉMETH. Elegendő, ha magyar vitéz terem!

PÉ VENCZEL. Megcsappantunk már ebben is! Mert a tegnapi Bodor 48 előtt, a függetlenségi szervezkedés támogatására, horribile dictu! – még bankót is hamisított...

BODOR. Az kellene most nektek?

PÉ VENCZEL. Nem helyeslem, de kérdem: a mi mai Bodorunk nem tagadta-e meg teljesen azt a másikat?

BODOR. Nem tagadta meg!

PÉ VENCZEL. Nem túl hosszú vajon az a damaszkuszi út, mely a közügyi célzatú pénzhamisítástól a csigaházig vezet? Még ha tréfásan mondja is: szomorú, hogy oda zászlót bé nem vihet, hogy a nemzeti gondot, miként a nyitott esernyőt, az ajtón kívül kell letenni.

BODOR. Vigyek be minden közügyet és kormánygondot a hálósobámba? Meg egy műezzint is az ágy alá, hogy á-háíllá-híllá-híllá! – folyton felkiabálna rám, amikor éppen gyereket csinálnék!?

MIKES. Blaszfémia!

PÉ VENCZEL. Amikor Bodor Lajos a halál kapujából megtért, a kegyelmes grófnő fölkért bennünket, hogy látogatnánk el Kolozsvárra a Házsongárdba, rójuk le kegyeletünket Bodor Péter fejfájánál. Megvallom, ma már csak erős

szégyenérzettel, a csalódás keserűségével tehetnék eleget e fölszólításnak. Mert kérdem én...

BODOR. Ne kérdezz semmit, a máriás Jebuzeusát!

CLAUDIA (*karját fogva*): Hagyjad! Beszéljen!

BODOR. De ne mocskoljon engem! Idehallgass, főbíró! Te jól tudod, mi történt, mi a helyzet, miként maradtam életben!

CLAUDIA. Kérlek, hallgass erről!

BODOR. Nem hallgathatok! Magisztrátusbeli közbátorlétiek, idefigyeljete! Sajnálatból-e, vagy miből, szolidaritásból, avagy szolgálalkúségból a fejedelmi leszármazott (*Claudiára mutat*) követelésére és felelősségére elfogadtatok egy okmányokkal körültámasztott látszatot! Elfogadtátok, jól tudva, hogy amit Claudia elintézett, idelent a szolgák nem merik kétségbe vonni. Te sem mertétek!

MIKES. Nem akartuk!

PÉ VENCZEL. Nem akartuk!

CLAUDIA (*Péterhez*): Hálával nyugtázom!

MIKES. Meg is érdemeljük!

NÉMETH. Magyar nem vész el csak magyar által, halljuk attól a bolond tanártól! Ezt cáfoltuk, amikor megjelent a kegyelmes grófnő. Az igazság helyett megelégedtünk annak tökéletes látszatával!

CLAUDIA. Aki megsemmisíti ezt a látszatot, a férjemet öli meg!

NEUMANN. Neki tessék mondani, könyörgöm, ne nekünk!

BODOR. Megőriznék én minden látszatot! Ha lenne még erőm az önáltatáshoz! Ha szikráját is látnám a szolidaritásnak! Ha nem zsarolnák az élő embert a holtta nyilvánítot-tal! Ha nem tanulták volna el a bécsi kamarillától a magyar lázongók ellen használt módszert: Utilisieren, oder aufhän-gen! Hasznosítani, vagy felakasztani! Bámulhatok tehát

jobbra és balra, mint Buridán számára! Az egyik oldalon felkötni, a másikon hasznosítani akarnak!

CLAUDIA. Nem fognak!

BODOR. Főbíró uram! Tessék engem fölakasztatni!

CLAUDIA. Mit beszélsz!

BODOR. Nem vállalom, hogy a halál hírében bujdosó Bodor Péter magasztalásával az élőt mocskolják és megalázzák!

NEUMANN. Ez önmagára lett féltékeny!

BODOR. Jól rendelte azt az Isten, hogy a legnyugalmasabb állapot a halottak státusza! Ez jól fogott volna nekem is az üldöztetésben! Tessék tudomásul venni, kilépek ebből a státuszból!

CLAUDIA. Nem tudod, mit beszélsz! Istenem, nem tudja, mit művel!

BODOR. Gernyeszegi Németh János táblaelnök úr! Szenci Molnár Albert sírjának szomszédságából mondom: önök hullarablók! A holtta nyilvánított Bodor Pétert akarják az érdekeik szekerébe fogni, befelé röhögvén azon, hogy a jó bolondot Lajosnak hívják! Önök ezt a Lajos nevű bujdosót a becsületében mocskolják, így a halottnak immáron semmi kötelezettsége!

CLAUDIA. Kinek beszélsz te most? Kinek beszélsz? Nem látod, hogy veszedbe rohansz?

BODOR. Az álhalott ezek után visszakövetelheti jogát...

MIKES. Az élethez? Nem követelheti! Mi nem ismerjük azt, aki halott. Mi csak ismertük néhai Bodor Pétert!

BODOR. Bodor Péter követelheti jogát – a felakasztáshoz! Tiszta vizet a pohárba! Nincs szükségem hitványság kegyeire, ám ha más jogom nincs is Magyarországon, annyi van még, hogy újból bezárassatok és elítéljete! Vissza tehát a csuklómról ellopott bilincset! Vissza a lábvasat, aztán a bitót is, mert akármilyen áron, nemes gyülekezet, sem élőnek, sem halottnak lenni nem érdemes! (Csönd.)

CLAUDIA. El kell felejtened, amit mondtál, kedves!

BODOR (*csöndesen*): Folyvást szűkebbre vonod a menekülés helyét, ahol meghúzódhatom. Felejtsem el a kötélverőket, a bitót, az ugató madarat, az összes Fúriákat – és felejtsem el ezután a saját szavaimat is.

NEUMANN (*sátáni kacagással*): Még ilyet se hallottam a pácienseim szájából. Az ő joga, hogy felakasztassék – a mi kötelességünk, hogy nyilvánítsuk őt újból vádlottnak!

MIKES. Még hogy mi loptuk le kezéről a bilincset! (*Kacag.*)

NÉMETH. Új dilemmába hajszol bennünket: hasznosítani, vagy élőnek nyilvánítani...

PÉ VENCZEL. Most már baj-e, vagy szerencse számodra, Péter, hogy nincs aufhängen, csak utilisieren? Nem akasztunk: hasznosítunk – a köz javára, a nemzet érdekében!

DÓZSA. Hát annyira kibírhatatlan, sőt undorító neked a köz javára élni?

SZENTGYÖRGYI. Élet és halál! A szőnyeg színe és visszája! Kényszerűleg most a visszáját mutatod, Péter, de milyen öröm tudni, hogy színeiben fog újból pompázni az a szőnyeg!

BODOR. Amelynek mind a két oldalát lábbal tapodjátok!

CLAUDIA. Több olajat senki se öntsön a tűzre! Hazamegyünk.

MIKES. Csak azt ajánlanám figyelmébe, méltóságos grófnő, hogy egy tökéletes jogi látszatot megzavarni: életveszélyes. E kényszerű helyzetben pedig nekünk az a Bodor kell, aki „meghalt”, hogy a nemzeti talpraállás ügyében maximális hasznunkra legyen az, amelyik nem halt meg. Saját érdekében nem hagyhatunk téged halottaidból feltámadni, Péter! Ilyenformán szabadulsz csak meg a kivégzéstől is. Tőlünk ne követelj bilincset, bitót! – nem kapsz! Neked a becsületedre van szükséged – minekünk kizárólag tereád!

BODOR. És azt gondoljátok, hogy meghátrálok? Hát vegyétek tudomásul, hogy bár Nagymajtény után Világosnál törött le a zászló, én ennek az asszonynak a ragaszkodása

előtt tettem le a fegyvert. Véle maradok, véle megelégszem. Vigyen el mindenkit és titeket az ördög! Vénusz szobrát befejezem, ha rám szakad az ég, akkor is!

NÉMETH. Ha Bem apó jönne? És ágyút kérne?

BODOR. Meghalt Törökországban!

SZENTGYÖRGYI. Ha Petőfi jönne?

BODOR. Csigaházat álmodott magának ő is a harcok után Háromszéken – Júlia mesélte. *(Neumannhoz.)* Doktor úr, hiába somolyogsz! Nem tékozló fiúként térek meg Claudiához és a szobros... álmaimhoz! Nem könnyelmű és iszákos tekergésből jövök! Isten a tanúm rá, hogy mindig minden, ágyú és orgona, gőzmasina és márványszobor, szabadságharc és Claudia egyidejűleg emésztett engem. Isten a megmondhatója, hogy miként kínlódtam én az evezőimmal egyfelé, miközben vitte, sodorta csolnakomat a víz árja másfelé! Sárkányos világ ez a miénk, nem Árkádia! De magamnak azt mondom: elég volt! Közbátorléti Nemzeti Védegylet helyett kétszemélyes Magánbátorléti, családi és művészi Védegyletet alapítottunk Rhédey Claudiával – áldja meg az Isten! Jegyezzétek meg hát: magatok ügyében akkor se számítsatok rám, ha lábamnál fogva akasztotok föl, miként a teknősbékát a szakácsné, hogy védőpáncéljából a fejét kicsalva hurokra kapja és torkát elmetssze. Vérért veszi a magányából kiragadottnak, de velem ilyet nem fogtok csinálni! Nem! Megértettétek?

CLAUDIA. Kérem az urakat, hagyjanak egy kicsit magunkra!

DÓZSA. Gyerünk a kármentőbe új hordót csapolni!

(Elvonulnak.)

Ötödik jelenet

Claudia, Bodor.

CLAUDIA. Péter! Bodor Péter! Én megkínzott és haragra lobbant, drága emberem! Csillapodj! Ki sem mehetünk így az utcára. Az Istenre kérlek, mondd: mi történt veled? Miért hagytál engem cserben? Kétesztendei fáradozásomat, lótásomat-futásomat, megalázó könyörgéseimet Bécsben, Budán és Szebenben, miért vetetted el?

BODOR. De hiszen tudják...!

CLAUDIA. És tudták elejétől fogva! Tudták, hogy mindekit megvesztegettem és láthattad: velünk együttérző cinkosainkká lettek a veszélyes játékban! El tudtam hitetni velük, hogy nem csak Jókai vészelhet át nehéz időköt Sajó név alatt, bár mindenki tudta, ki rejtőzik e kutyanév mögött. Nem csak besúgás van itt, Péter! Embermentés is!

BODOR. Senki ne mentsen engem, ha közben megaláz!

CLAUDIA. Visszaélhetnek a beismerő szavaiddal!

BODOR. Miként, ha eddig is tudták a valót?

CLAUDIA. Tudták, de nem akarták tudni! Most arra kényszerítéd őket, hogy felrúgják a játékot, amelynek tétje az életed! Nem ostobaság ez?!

BODOR. Elfajzott hitvány másolata vagyok önmagamnak? Nem látod, nem hallod, milyen cinikusan alkudoznak a bőrömrre?

CLAUDIA. Ha életed a kezükre jutott, nem viselkedhetsz úgy, mint egy Wesselényi a mágnáskaszinóban!

BODOR. Nem! Főleg, mert nem vagyok egy Széchenyi, egy Wesselényi! Megegett pappleánynak törvénytelen gyeke vagyok, így hát arcul köphet minden nyavalyás fiskális!

CLAUDIA. Hozzád méltatlan válasz ez, Bodor Péter! Nem emlegettem a származásodat!

BODOR. Nem tűrhetek sértést!

CLAUDIA. Óh, Petur bán, vészesen dagadozik már megint a nyakere! Üsd az orrát, magyar, ki bántja a tied! Üsd, ha csak megfricskáztak is!

BODOR. Csúfolkodol?

CLAUDIA. Tükröt tartok a vérbe borult szemed elé!

BODOR. Harag és szégyen égeti az arcom, te meg oktatsz engem, mint egy iskolás gyereket! Pirongatsz, mint agarat?!

CLAUDIA. Ostoba módon a kezükre játszod magad! Amikor megint lecsapnak rád: talán csak pirongatni fognak?

BODOR. A megaláztatás határát én tudom... én érzem!

CLAUDIA. Mert a szíved ajtaja kívülről nyitható, ám az eszed tokjának belül a retesze, dörömbölhetnek én azon! Önérzete, hiúsága dagadozik, mint a tüdő a fazékban!

BODOR. Hiúság? Bujasággal, gyávasággal vádolnak, sőt nemzetárulást emlegetnek! És mert ügyemben terád hallgattak, legyen én most a gutgesinnt magisztrátus törülközője? Az önkény szolgálatában mocskolódott pofájukat szeretnék velem, a nevemmel és becsületemmel a város népe előtt tisztára törülni?

CLAUDIA. Nem oltári szentek ők sem! Gyerünk haza. Vénusz vár!

BODOR *(félugrik az asztalra)*: Földicsérik bennem a halálra ítélt bujdosót, hogy aztán megzsarolják az én kisajátított, szerencsétlen életemet? Álhalál – álélet! Kibírhatatlan ez, Claudia!

CLAUDIA *(minden replikáját az asztalnak más irányából mondja)*: Élsz! Élünk! Emeljen ez mindennek fölé!

BODOR *(egy-egy kancsót is félrevágva mászkálás közben)*: A szégyenletes türelem árán is?

CLAUDIA. Ó, te Bánk! Te Bánk bánnak soha magyar földön ki nem vesző mása, magyar sértettsége! Hiúsága, gőgje és idétlensége!

BODOR. Idétlenség? Nem tűröm!

CLAUDIA. Buzogj vér! Csak buzogj!

BODOR. Az idétlenséget is a fejemhez vágod? Sértegetésben versenyre kélsz a nemes magisztrátussal!

CLAUDIA. No jöjjön, fiam, buzogjunk haza, míg a szerelem mindent pótol, s a szerelmet nem pótolja semmi. (Csönd.) Azt a koszorús Jebuzeusát!

BODOR (leugrik az asztalról): Én veled a vitát befejeztem. Hívatni tetszett, méltóságos asszony! Mi célból?

CLAUDIA. Igyekezzünk! (El.)

Hatodik jelenet

A színpad néhány másodpercig üres. A söntés irányából az urak éneke hallik: „Kossuth Lajos azt üzente...” Jönnek az urak. Kancsóikat emelgetik összeölelkezve. Dózsa hatalmas lopótökkal hadonászik.

Pé Venczel, Németh, Mikes, Dózsa, Neumann, Szentgyörgyi.

DÓZSA. Ácsi! Ácsi! (Csönd.) Pi-há-nisszi-mó! A falnak is, a kancsónak is, a besúgónak is, a komisszárnak is, a szebeni bíróságnak is füle van. És nekem is fülem van! Halkabban! (Kezdik halkán: Kossuth Lajos azt üzente... Közben valósággal rájuk szakad hatalmas hangerővel, a három zenész kíséretével az asszonyok hada.)

Hetedik jelenet

Előbbieket és Pé Venczelné, Németh Jánosné, Mikes Mihályné, Dózsa Istvánné, Neumann Sámuelné, Ujfalussy Ferencné. Vidám, dinamikus dalt énekelnek, egyik-másik csujogat is. Az urak nem számítottak a jööttükre; ijedten húzódnak összebb; az asszonyok körbetáncolják őket.

UJFALUSSYNE. Kárikittyom, édes tyúkom! Kárikittyom, hopp! (Csönd.)

PÉ VENCZEL. Hát ez mi vala?

UJFALUSSYNE. A Közbátorléti Nemzeti Védegylet Honleányai Tagozatának öröme Bodor Lajos házasságának halatán! Kerestük őt otthonában, nem találtuk, aztán felesméltünk: ott keressük, hol férjeink domborulnak. Jó helyre jöttünk?

NÉMETHNÉ. Bodor urat és hitvesét fel akarjuk köszönteni!

PÉ VENCZEL. Bodor úr leköszönt.

DÓZSA. Még hozzá duplán. Először leköszönt mint Lajos, aztán leköszönt mint Péter, és hárman elmentek! Ők és a grófnő.

PÉ VENCZEL. Ne jártasd a szádat!

DÓZSA. A kezemet inkább. Igyanak a hölgyek!

MIKESNÉ. A grófnőt fel akartuk kérni, hogy lenne fővédnöke a védegyletünknek, és kapcsolódják be honleányi küzdelmünkbe, a megszállók ellen!

PÉ VENCZEL. A megszállók ellen! A Bach-huszárok bálján! Ahol a piperkőc Heyerle ezredes táncoltatja harcos feleségeinket! Hölgyeink ugyebár ellágyultan omlanak az önkény karjaiba...

UJFALUSSYNE. Megjátsszuk az ellágyulást, de célunk egészen más!

ASSZONYOK. De mennyire más! Huncutkás! Észrevétlen kitolás!

MIKES. Közbátorléti Honleányi Együletünk nem gyümölcsfát, hanem bolhát telepít mostanság! Tudjátok-e?

MIKESNÉ. Olyan csak egy volt: a Bianchi kaszárnját rakattuk teli bolhával, ám ez a harci modor igen sokba kerül.

DÓZSÁNÉ. Őt veder bort vitt el a cigányvajda egyszeri telepítésért.

PÉ VENCZEL. A Bach-huszárokkal küzdeni édesebb és eredményesebb!

NEUMANN. Szupécárdás közben szuperélvezet a tüsszentőpor hatásának élvezete.

UJFALUSSYNÉ. Csúfolkodik doktor az aktivitásunkkal?

NEUMANN. Távol álljon tőlem a lebecsülés gondolata. Mert hiszen jól tudjuk, hölgyeim! – ha Görgeynek, Bem Józsefnek a kegyedékéhez hasonlatos pora nem lett volna, az oroszokat Szibériáig kergettük volna. A magam részéről rendkívüli módon becsülöm a hölgyek erőfeszítését: ha nincs más puskapor – legyen tüsszentőpor a megszállók orrába! Jelszavuk, amely általánossá lett, félelemmel tölti el a megszállókat. Aki minket lebecsül, tüsszögni fog ce-ce-hapci!... cefetül, bocsánat.

PÉ VENCZEL. Nem kellene táncolni ve... hapci!

MIKES. A Bianchi ezred sok szép fiút ho... ho... hapci! Miazisten, asszony?

DÓZSA. Ellenünk indul ezután a harci... hapci! Melyik szórta itt reánk a port?

PÉ VENCZEL. Amiért nem tudok szupécárdást... ha-ha-hapci! Ki lehet velem ba-babrálni?

(Többen egyszerre vagy egymás után tüsszentenek a férfiak közül. Az asszonyok szórványos, majd együttes nevetése, miközben ujjal mutogatnak a tüsszentő férfiakra. Erre épül a férfiak szövege, kinek-kinek a szavai között egy-egy tüsszentéssel, majd férfiak és nők együttes nevetése már-már fulladásig.)

NEUMANN. Saját állásaikat lövik az asszonyok tüsszentőporral!

PÉ VENCZEL. Amiért én nem tudom a szupécárdást?

MIKES. Dali pár pisztolyom ha lenne...

NÉMETH. Az egri csillagokban is föltűntek...

DÓZSA. Amazonok, lóval! Szóval...

NEUMANN. Az orrukat amúgy magyarosan...

(Ezeket a mondatokat ki-ki elismétli, mivel úgy tűnik, a hangzavarban senki sem ért semmit. A kacagók végül eldőlnék, a zenészek rájuk terítik a muzsika leplét, amelytől kezdenek magukhoz térni, s melyik ahogy összeszedi magát, kezd már énekelni, míg a dalt mindnyájan felkapva éneklük. Vásárhelyi halastó, halastó.)

Nyolcadik jelenet

Előbbie, Nyárádi. Ahogy a vendéglős megjelenik, Pé Venczel leinti a társaságot.

PÉ VENCZEL. Abbahagyni! Csöndet! Mi van, Nyárádi?

NYÁRÁDI. Bocsánatot kérek! Hogy is mondjam...

NEUMANN. Ex abrupto, Nyárádi!

NYÁRÁDI. Bujdosó magyar kér bebocsáttatást!

PÉ VENCZEL. Megmondta neki?

NYÁRÁDI. Csak annyit, hogy a Tyúkszer utcában is van csárda, szálláshely...

PÉ VENCZEL. Hogy mi a helyzet, közölte vele?

NYÁRÁDI *(bambán mered Pére)*.

PÉ VENCZEL. Megtücskösödött, Nyárádi? A nemes magisztrátus tagjai jöttek volna, de nem jöttek, vis maior! – itt voltak, de már elmentek, második verzió, és ha minden kötélt szakad: itt vannak, de csak maguknak, senki másnak, torozás, halotti, nem disznó, szűk családi körben, kácc ki! Nem ezt kell mondani, Nyárádi?

NYÁRÁDI. Csakhogy kérem...

PÉ VENCZEL. Ne tojóskodjék itt! Rúgja ki, menjen a Tyúkszar-szer utcába, az is jó fogadó! Mondja meg neki, hogy mi is bujdosók vagyunk, ám annyi bujdosó magyar nem fér meg egy helyen. Mondja meg neki, akárki légyen az!

NYÁRÁDI. Méltóságos főbíró úr, én ezt nem mondhatom annak az embernek, mert az nem akárki.

PÉ VENCZEL. Hanem ki?

NYÁRÁDI (rövid bizonytalankodás után): Petőfi Sándor.

(Az asszonyok a meglepetés, az öröm apró sikolyával, hangos sóhajával, jézusmárjázással reagálnak.)

PÉ VENCZEL. Petőfi Sándor! Ezt akárki mondhatja. Hogy néz ki a bujdosó?

NYÁRÁDI. Úgy néz ki, mint Petőfi Sándor.

PÉ VENCZEL. Jó! És Petőfi Sándor hogy néz ki?

NYÁRÁDI. Tisztára, mint a költeményei!

SZENTGYÖRGYI. Jól beszél!

PÉ VENCZEL. Például?

NYÁRÁDI. Például fejből emlegetjük a feleségemmel: a Szerelem és pipadal, Mihaszna, hogy a csoroszlya, Lopott ló Matildhoz, Carmen lugubre, meg a többi: Est, Pest, Hír, Fütty, Pinty úrfi...

PÉ VENCZEL. Tökéletes személyleírás, a kutyaságos hét-szentségit!

SZENTGYÖRGYI. Kidobni! Kihajítani!

NYÁRÁDI. Ezeket nem ismerem!

SZENTGYÖRGYI. Majd én megtanítom rájuk, ha magának így néz ki Petőfi!

NYÁRÁDI. Mit vétettem én, kérem?

PÉ VENCZEL. Nem vétett semmit. Ültesse le a bujdosót, aztán majd kiszólunk.

NYÁRÁDI. Én és Petőfi a konyhában várunk. (El.)

Kilencedik jelenet

Előbbieket, Nyárádi nélkül.

NEUMANN-NÉ. Befordultam a konyhára! Ezzel fogadjuk, asszonyok!

(Asszonyi zsivaj: „Örülni fog neki!” „Rágyújtottam a pipámra!” „Hé, zenészek!” Zenekísérettel kezdik a dalt.)

PÉ VENCZEL. Csendet kérek!

NEUMANN. A pipás nemjóját, asszony! Fogd be a szatókat! (Csönd.)

PÉ VENCZEL. Ismeri-e valamelyikőtök személyesen a költőt? Nem ismeri. Közös véleményre kell jutnunk a dologban.

MIKES. Ha az a bujdosó valóban Petőfi, nem szabad itt köztünk mutatkoznia. Bármennyire fáj is: *juridice* nem szabad őt látnunk.

UFJALUSSYNÉ. De miért? Mi okból?

MIKES. Mert körözött egyén. Az egész országban és azon túl is: Ausztriában, Moldovában, Havasalföldön, Bukarestben nyomoznak utána. A fejére vérdíjat tűztek ki.

UFJALUSSYNÉ. Azért nem szabad most neki ide belépni?

MIKES. Saját érdekében, asszonyom! Hányan vagyunk itt? Hány tanú előtt igazolódna be, hogy él, köztünk megjelent, mi valamennyien felismertük őt és...

PÉ VENCZEL. És ha felismertük, a törvény szigorával kell azonnal lecsapni rá. Nem én üldözöm, nem mi üldözzük, hanem a törvény! Örömünk és vigaszunk lenne, befogadni és megünnepelni őt. Fáklyászenével kísérnők a szálláshegyére, és ünnepi lakomát rendeznénk, de mi lesz a törvénytől? Igen a törvénytől!

NEUMANN-NÉ. De hát nem isteni parancs a bujdosót megszítani és megsegíteni?

PÉ VENCZEL. Szánjuk, segítsük, de azáltal, hogy felismerjük, ne juttassuk bitófára, a szállásadóit pedig Kufsteinba! Szóljon közületek, amelyik statáriális törvénytől dacolva börtönbe kívánczik!

NEUMANN. Börtönbe manapság nem kell kívánczolni: amúgy is bekerül oda az ember, főbíró úr. Más itt a kérdés.

Történetesen, hogy Petőfi Sándor, aki örök időkre szóló lelkiismereti válságba sodorta nemzetét...

SZENTGYÖRGYI. Ugyan miért, kedves doktor?

NEUMANN. Mert az általa megszabott erkölcsi magasugrásban a lécet mindig le fogjuk verni! Ezért! Meg azért, hogy íme, azt se tudjuk, itt van-e, ő-e? – máris erkölcsi dilemmába estünk valamennyien.

UJFALUSSYNÉ. Ne dilemmázzatok! Az én uram börtönparancsnok, minékünk igazán van félténivalónk, mégis azt mondom: ha Petőfi Sándor kér bebocsáttatást, és tőletek azt kapja válaszul, hogy odakint tágasabb: akkor a bőr süljön le kinek-kinek a közbátorléti magyar pofájáról!

DÓZSA. Eresszük be! Lesz, ami lesz!

MIKES. Mámoros meggondolatlanság!

(Erős kopogás az ajtón.)

PÉ VENCZEL. Hát ez meg kicsoda?

NEUMANN. Zrínyi Miklós a két Rákócziival.

Tizedik jelenet

Előbbiek és Nyárádi.

NYÁRÁDI *(be)*.

PÉ VENCZEL. Pillanatnyi helyzetünk a tréfát nem bírja, Sámuel! Mi van, Nyárádi?

NYÁRÁDI. A bujdosó a konyhából is elbujdosott!

PÉ VENCZEL. Mért nem marasztaltad?

NYÁRÁDI. Viharosan távozott.

PÉ VENCZEL. Kár. Nagy kár.

NYÁRÁDI. Ha visszajönne, mit mondjak neki?

PÉ VENCZEL. Későre jár az idő.

NYÁRÁDI. Megértettem, főbíró úr! *(El.)*

Tizenegyedik jelenet

PÉ VENCZEL. Énekeljetek, asszonyok!

UJFALUSSYNÉ. Visszacsaljuk! Hé, zenészek!

(„Befordultam a konyhára”. A komor és hallgató Pé Venczel kivételével mindenki éneklő harsányan a dalt. Dózsa a lopótökökkel vezényel.)

Tizenkettedik jelenet

Előbbieket és Bolond.

BOLOND (a zenészek ketrecéből, Petőfi emlékeztető ruházatban): Dicsőséges nagyurak! (Csönd.) Dicsőséges nagyurak, hát / Hogy vagytok? / Viszket-e úgy egy kicsit a / Nyakatok? / Újdivatú nyakravaló / Készül most / Számotokra... nem cifra, de / Jó szoros.

(Döbbenet. Bolond kilép a ketrecből, a létrán ereszkedik lefelé.)

PÉ VENCZEL (riadtan): Ha nem csalódom, megtért a bujdosó!

MIKES (aki ugyancsak ámulva figyeli a közeledő Bolondot. Visszhangos csizmakopogás): Így tehát, így tehát abból az alkalomból, hogy a másvilágról hálistennek rendre minden nagy bujdosónk visszatér: mindannyiunknak szent esküvéssel titoktartást kell fogadnunk. Petőfi Sándort senki sem látta! Átkozott legyen örök időkre, aki a fejére kitűzőtt vérdíjat Júdasként megkívná! Tehát senki sem látta!

(Bolond megáll néhány lépésre Pé Venczel előtt, háttal a nézőtérnek. Pé Venczel kitárja karját, de egy lépés után megáll, néz me-

rőn. Zene. Az „Ereszkedik le a felhő” című Egressy Béni-dalnak a befejező része, egy szál hegedű hangján. Pé Venczel a habozás pillanatai után határozott léptekkel közelíti meg Bolondot, aztán jobbról, balról veszi szemügyre, majd egyetlen mozdulattal lerántja Bolond álszakállát és üstökét.)

PÉ VENCZEL. Hát így állunk, Durumó? Ördögi tréfát üzöl a fejeregyházi mártírból? Avagy a bujdosóból?

BOLOND (rövid kacagás).

PÉ VENCZEL. Ne kacagj, mert itt helyben nyúznak meg és csinállok dobot a bőrödből, hogy azon kihirdessük a magyar játékszabályokat! Oltáriszentséggel, nemzeti tragédiával nem játszunk, nem élcelődünk, nem figurázunk! A talpra magyar nem farsangolás, nem ugrabugra!

BOLOND. Készülhetek a nyúzásra? És elevenen?

PÉ VENCZEL. Elevenen – a keblemre! Isten hozott, öcsém! (S mivel boldog, hogy nem Petőfi érkezett meg, a cigányokhoz fordul.) A magyarok Istenére esküszünk! Szakadjon az a húr!

(A Nemzeti dal refrénjét nagy hangerővel kétszer eléneklik. Aztán megállás nélkül a „Vásárhelyi halastó”-ra váltanak át a zenészek. Ének, kancsóemelintés, „bolyongás” a színen; ki-ki mint saját fájdalmát énekli bele a világba: „Jaj Istenem, ki vesz ki...” stb.)

BOLOND (kissé az urak és a hölgyek fölé magasodva kezd szavalni. Aztán valahányszor újból megszólal, mind magasabbról, végül egy asztalról harsogja a verseket): Láttátok már? Láttátok már a hazatérő gólyákat? Olvastátok a költő sorait? Az örömből fájdalomba hanyatló szavait? Ne maradj Erdélyben, fordulj vissza dél szigetjére, jó gólyamadár!

Csak vissza, vissza! nincs itt kikelet,
Az élet fagyva van, s megdermedett.
Ne járj a mezőn, temető van ott;

Nem menj a tóra, vértől áradott;
Toronytetőkön nézvén nyughelyet,
Tüzes üszökbe léphetsz, úgy lehet.

(Ének, zene.)

Vásárhelyi kert alatt, kert alatt,
Rézsarkantyúm ott maradt, ott maradt,
Eredj babám, keresd meg, sejhaj, keresd meg,
Ha megleled, pengesd meg, pengesd meg.

BOLOND. Ti szóltatok, s megint én!
Csak vissza, vissza! dél szigetje vár;
Te boldogabb vagy, mint mi, jó madár.
Neked két hazát adott végzeted;
Nekünk csak egy volt! az is elveszett!

AZ ASSZONYOK. Nekünk csak egy volt! az is elveszett!
FÉRFIAK. Nekünk csak egy volt! az is elveszett!
SZENTGYÖRGYI. Hatalmas Úristen! Mért tetted ezt velünk?

ASSZONYOK (éneklik): Jaj Istenem, ki vesz ki, hej de ki vesz ki? Sajnál-e még engemet valaki? Sajnál-e még? Sajnál-e még? (A teremnek más-más pontjáról hangzik a dalfoszlány: Sajnál-e még? – majd együttes, közös akkordban: „...engemet valaki?”)

BOLOND. Repülj, repülj és délen valahol
A bujdosókkal ha találkozol:
Mondd meg nekik, hogy pusztulunk, veszünk,
Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...!

ASSZONYOK. Mondd meg nekik, hogy pusztulunk,
[veszünk,
Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...!

PÉ VENCZEL. Gróf Rhédey Claudia és geróf Bodor Lajos Péter nem tudja, hogy pusztulunk, veszünk? Csigaházba húzódva nem félnek ők attól, hogy magukra maradnak? Mire kibújnak onnan, nem lesz már sehol az ország! Sehol a nemzet!

MINDNYÁJAN *(ének)*: Jaj Istenem, ki vesz ki, hej de ki vesz ki? Sajnál-e még engemet valaki?

SZENTGYÖRGYI. Nem engemet! Nem tégedet! Hanem bennünket!

FÉRFIAK *(ének)*: Sajnál-e még bennünket valaki?

Sajnál-e még bennünket valaki?

Sajnál-e még bennünket valaki?

BOLOND. Csak vissza, vissza! Dél szigetje vár;
Te boldogabb vagy, mint mi, jó madár.

MINDNYÁJAN. Neked két hazát adott végzeted;
Nekünk csak egy volt! az is elveszett!

NÉMETH. Nekünk csak egy volt! az is elveszett!

MIKES. Nekünk csak egy volt! az is elveszett!

SZENTGYÖRGYI. Nekünk csak egy volt! az is elveszett!

NEUMANN. Sem győzelem, sem vereség nem örökké tartó! Egyedül az Isten örökkévaló!

DÓZSA. De ha lenne még reményünk: hallja ezt az Úristen odafönt? Hallja szavunkat odafönt az Isten?

BOLOND. Üzenjük a gólyamadárral minden bujdosó magyarnak: Ha hallanád szavam, tudom mit érzene! / Szívet cseréljen az, aki hazát cserél!

UJFALUSSYNÉ. Szívet cseréljen az, aki hazát cserél!

MIKES. Lelket cseréljen az, aki hazát cserél!

SZENTGYÖRGYI. Szívet-lelket cseréljen az, aki hazát cserél!

(Erős, egységes éneklés rövid ideig. A városból puskalövések hallatszanak. Fokozatosan beáll a csönd. Ajtódöngetés, majd belép Ujfalussy két pap kíséretében.)

Tizenharmadik jelenet

Ujfalussy, Enyedi, Bercsényi és előbbiek.

UJFALUSSY. Nem lehettem köztetek, üzentem, hogy baj van. Csendőrségnek, hóhérnak rabokat kellett kiadnom. A tisztelendő és tiszteletes urak az elítéltekkel virrasztottak a siralomházban. Gálfi Mihályt, Török Jánost és Horváth Károlyt, Kossuth és Makk ezredes által irányított összeesküvőinket egy órával ezelőtt kivégezték. Nem vettétek észre, hogy véres hajnal pirkad ránk a Postarét felől.

(A horizontfüggönyön élesen kirajzolódik a három akasztófa három férfi tetemével.)

BOLOND. Szívet cseréljen az, aki hazát cserél? Van ennél rosszabb állapot is. Átkozott legyen, aki veletek, a nemes magisztrátussal elkeveredik! Kivégeztétek az öcsémet...

PÉ VENCZEL. Hazugság!

BOLOND. Hóhérkézre adtátok a testvéremet... azt a gyermeket, hisz nem is volt még nagykorú! *(Ujfalussy vállát rázza.)* Hogy tudtatok ilyet tenni! Gyermekgyilkosok!

UJFALUSSY. Tanár úr! Csongor! Ne vádolj igazságtalanul! Horváth Károlyt a szebeni hadbíróság végeztette ki császári jóváhagyással, hát ennyit sem tudsz? Kofák, vénaszonyok módjára vélekedel? Rabtartó létemre magam is nyomorult rab vagyok a szolgálati alávetettségben.

BOLOND. Láttad őt? Ott voltál, amikor...?

UJFALUSSY. Láttam. Ünnepi ruhát öltött... olyan bátran halt meg, hogy mindenkit megszégyenített. Kerestettelek. Nem gondoltam, hogy itt vagy.

BOLOND. Eljöttem újból, bolondként szavalni mindazt, amit öcsém az életével és a halálával mondott el. Doktor

úr! Fölmondom az egyezséget! Nem kell a bolondcédulája!
(A papírját összetépi.)

NEUMANN. Rosszul teszed, Csongor!

MIKES. A törvény retroaktív! Visszamenőlegesen is bűntet!

BOLOND. Legalább megszabadít a szégyenérzettől.

PÉ VENCZEL. Vigyázz, Csongor! Könnyű a szó, nehéz a só – odalent a sóbányában!

NEUMANN. Mi ütött beléd is? Mi ez a büszkeségjárvány? Az öngyilkosságnak ez a hulláma?

BOLOND (kifelé indul): A büszkék ott vannak az akasztófákon! Az öngyilkosok sírva vigadoznak. (EL.)

Tizennegyedik jelenet

Előbbieket, Bolond nélkül.

UJFALUSSY. A hullastrázsák le fogják lőni!

NEUMANN. Állj meg, Csongor! Ne rohanj a vesztedbe! Őt is elkapta Bodor betegsége! Semmi veszélyérzet, hanem csak mámoros önérzet és őrült rohanás a puskacső elé! Senki sem vállalja már az óvatos küzdelmet, a Bethlen Gábor-i kényszerű képmutatást, az életmentő, álorcás ténykedést. Forró, büszke fejét lám, Bodor Péter is rövid ideig hajlandó volt elkendőzni, ám a hiúság és a kivagyiság, az igazi természet, mint vér a kötésen, újból kiütött belőle. Különös kegyelme lesz az Istennek, ha ezek a puskaapor-emberek elkerülik a halált, amely minden magyarnak ott leselkedik az ablaka alatt.

ENYEDI. Imádkozzunk.

(A szemközti vártemplom orgonájának hangja: gyászmuzsika.)

BERCSÉNYI. Istenünk, Jóatyánk, könyörülj rajtunk, és vedd oltalmadba a mi fiainkat, halálra kiszemelt bátor testvéreinket.

ENYEDI. Bocsásd meg gyarlóságunkat, szívünkben az erős indulatot, amely az egekig kiált föl: miért, Uram? Miért pusztítható, üldözhető és irtható a vérözön után is nemzetünk színe-virága? Fogd le, uram, a népirtó kezeket, könyörülj rajtunk, mert nemzetünk gyökerére vettetett a fejsze!

BERCSÉNYI. Adoremus in aeternum – sanctissimum sacramentum – Laudate Dominum omnes géntes – laudaté éum omnes populi... Ámen.

MIND. Ámen.

ENYEDI. Istenünk, hozd el a mi békességünket, a mi reménységünket a megmaradásban, ámen.

MIND. Ámen.

(Az organamuzsika fortissimóba erősödik, mindenki a bitófákat nézi.)

Lassú függöny.

HARMADIK FELVONÁS

Első jelenet

Bodor Péter műterme. Ez a hely eleven színeiben elűt a díszlet egészének komorságától. „A boldogság szigete.” Fontosabb elemei közé tartozik egy ajtóküszöb, amely – ha rálépnek – elindítja a pénzhamisító gépet a pincében, három kagylófotel, asztal, pam-lag, spanyolfal, a fal, vagy képzelt mennyezeten a „pénzkiadó” szerkentyű, amely a papírpénzt kiadja vagy „földre hullatja”, mint falevelet.

Amikor a függöny fölmege, senki sincs a színen. Édes, bukolikus zene, majd egy szál dallam fuvolán előadva.

Bodor, Claudia.

BODOR (fuvolázva és táncosan robban be a színre, görög kecs-kepásztornak – a Longosz regényéből ismert Daphnisznek öltöz-ve. Ruházata tunikaszerű, rövid ujjas, övvel leszorítva. Lábán sa-ru. Letáncol egy kört, majd szól, kiált): Hol vagy, oh, hol vagy szerelmem, Chloé, te gyöngé pásztorlányka? (Újból ugrál, fuvolázik.) Hol vagy, oh, hol vagy szerelmem?

CLAUDIA (váratlanul, a még hideg idő szerint öltözve, bundá-ban): Látni sem akarlak! Akit én kihúzok folyton a csávából és szántsándékkal újból vesztébe rohan; látni nem aka-rom. Mi ez a...?

BODOR. Nem ismered föl a te Daphniszodat, gyöngé pász-torlányka? Szerelmem, Chloé! Hús árnyékban is tűzben ég a testem, vágyik teutánad! (Fuvola, ugrabugra, megállás.)

CLAUDIA. Magadnak űzd a régi játékunkat, ha vénséged-re sem nőtt be a fejed lágya! *(El a spanyolfal mögé.)*

BODOR *(fuvola, ugrabugra, hirtelen megállás):* Vénségemre? Így mondtad?

CLAUDIA *(hangja):* Úgy!

BODOR. Így csak én beszélhetek magamról! Te azt nem mondhatod!

CLAUDIA. Nem a vénséged, hanem a fejed lágya ellen támadt kifogásom!

BODOR. Akkor az más! *(Fuvola, ugrabugra.)* Ó, nimfák, segítsetek! Enyhüljön irántam a kecskepásztor-lányka! Úgy szenvedek, majd meghalok, pedig se bárányom, se gidám nem vezett el! Claudia! Nagy meglepetés vár ma tereád! *(Fuvola.)* Chloé, Chloé, te muzsikalányka! Mindegyre tovább alakja vágyamnak! Jer elé, hogy megcsókolhassalak! Mit tegyek már? Nem bírok magammal.

CLAUDIA *(hangja):* Játssz a fuvoládon!

BODOR. Nélküled nem fuvolázok!

CLAUDIA *(kilép Chloénak öltözve, azaz inkább Chloénak vetkőzve):* Hol vagy, te fuvolás kecskepásztor? Ó, Daphnisz!

(Zene, fuvola, Claudia tánca.)

BODOR. Chloé! Chloé! A szíve megenyhült irántam!

CLAUDIA. Ha majd benő a fejed lágya!

BODOR *(magához kapja):* Szép szemei szelídek, mint a gesztenye, haja hullámjáték, arca fehérebb, mint a frissen fejt kecsketej!

CLAUDIA. Ne kecskézz már! Mi a meglepetés?

BODOR. Sort kerítünk reá, de menjünk egyszer végig a három stáción! Csók, ölelés, lefekvés.

CLAUDIA. Türtőztess magad!

BODOR. Megesküszöm a kecskékre...

CLAUDIA. Már megint a kecskék!

BODOR. Vénusz tüze éget, hevít, és ha csak meglátlak, keresem folyton a szerelmi megnyugvás végső állomását. *(Derékon kapja.)*

CLAUDIA. Nincs mászkálás rózsaágyra, fehér liliomra! Eressz!

BODOR. Na! Visszakarattyolást ne halljak!

CLAUDIA. Karattyol a keresztanyád! Ha görög vagy, beszélj szebben! Ne-ne-nene! Nem oda Buda! Mit akarsz?

BODOR. Ha kérded, akkor már tudod! *(Reménytelenül.)* Gyerünk, gyerünk, amíg nem késő!

CLAUDIA. Futva menjünk?

BODOR. Nincs orvosság, nincs ital, nincs varázs, sem ének, szózat, imádság, amely meggyógyítaná a szerelmi fájdalmat, egyedül a csók, ölelés, meg a harmadik stáció!

CLAUDIA. Nincs orvosság, ital, varázs, ének és szózat...

BODOR. Be szépen beszélsz, míg én szépen cselekednék!

CLAUDIA *(huzakodásban)*: Estétől reggelig szeressük egymást és ne hunyjuk le szemünket, miként a baglyok?

BODOR. Miként a fülesbaglyok, hu-hu!

CLAUDIA. Uhu! Uhu! Be jó! Szállj le rólam!

BODOR. Szállj le rólam! Ilyet Chloé Daphnisznak nem mondott! *(Dühösen.)* Ilyet csak te mondasz! Mert úgy teszel, mintha játszánál, de te nem játszol! Te csalsz! Hazudsz! Képmutatóskodol!

CLAUDIA. Csalok, csalok és képmutatóskodom! Mert minden kedvem összetörted! Rémületbe taszítottál engem! Térdig koptatom érted a lábam, elviselek minden megaláztatást, csak kimentselek valamiképpen, és te mindezt a gőgöddel... Az ostoba büszkeségeddel hiábavalóvá teszed...

BODOR. Elég! Ne folytasd. Bocsáss meg. Bocsáss meg! Tudod, kedvesem, van valami az emberben... mindenkiben, ha gyávaság, hitványság ki nem ölte a lelkéből... van valami, valaki... Az parancsol. Ő az, aki nem hallgat rád... rám se!

CLAUDIA (*fejét keblére vonja*): Igen. Nem hallgat az érdekeinkre sem. Ez a magyarok Istene. Fejedben a konokság istene. Tájékozatlan isten. Nincs tudomása a halálról. Nem ismeri. Akár a gyermek. Nem ismeri a tüzet sem. Játsszani akar vele.

BODOR (*hosszú hallgatás után*): Mi muzsikál itt a szíved táján, te muzsikálányka?

CLAUDIA. Csitt! Megszólalt a kedves. Fecskétől űzött tücsök menekült ide a rétről.

BODOR. Jézusmárjám! (*Keblébe nyúl.*) Szabadítsalak meg tőle! A nyavalyás tücsöktől.

CLAUDIA. Ne-ne! Hadd cirpeljen itt nekem!

BODOR. Hallgassam legalább.

CLAUDIA. De csak szép szelíden!

BODOR. Mint a harmathullás. (*Fejét Claudia keblére hajtja. Halk zene.*) Nem tücsök ez! Valami más! Valami más. (*Csönd.*)

CLAUDIA. Erősen Péternek érzed magad?

BODOR. Erősen és mindörökre Péternek.

CLAUDIA. Én meg anyának.

BODOR. Hogy?

CLAUDIA. Anyának érzem magam.

BODOR. Anyának? (*Ugrik egyet.*) Heuréka! Heuréka! (*Mellett döngötte.*) Bravó, Bodor Péter szobrász-építész-műszerész-geométra! Ezt ügyesen megszerkesztetted! Bravisz-szimó!

CLAUDIA (*nevet*): Be biztos a dolgában!

BODOR. Mint az Úr a teremtésben! Cirpel még?

CLAUDIA. Már csak növéget.

BODOR (*táncos ugrabugrálásba kezd Claudiával*): Nem tücsök a gyermek! Nem tücsök a gyermek! Muzsikások, gyertek! Táncolni kell! (*Ismétlés, néhány zongoraakkorddal fölerősítve. A játékot Claudia végigneveti, Bodor énekl, közben lerántja a leplet a szoborról.*) Íme, a megjelentetés!

CLAUDIA. Vénusz! Vénusz! Jó dolgod lesz ott fenn a nap után forogni! Bodor Péter nevét messzire hirdetni! Ó!

(Bodor a pánsíppal zenél, Claudia tapssal kíséri. Táncolnak. Erős dörömbölés az ajtón.)

CLAUDIA. Ki ez a neveletlen?

BODOR (miközben a pamlagra veti magát és magához húzza Claudiát is, aki takarót vet magára): A Jebézeusát!

Második jelenet

MAKK (be nagy sebbel-lobbal, kezében kis virágkoszorú): Adjon Isten!

BODOR. Adjon, mert van neki honnan! (Fölkiált.) Makk Jóska! (De nem kelhet föl a pamlagról.)

MAKK. Kolozsvárott kereslek a Házsongárdi temetőben, de látom, itt nyugszol. (A virágkoszorút a fejére helyezi.) Jó hely! Sőt jobb!

BODOR. Nem tagadom! (Claudiával egymás koszorúját nézik.)

CLAUDIA. Mért nem szóltál nekem, hogy be fog ide várni ez a neveletlen ágyúgolyó?

MAKK. Makk József tüzér ezredes vagyok, parancsolatjára!

CLAUDIA. Ád! Pattantyús!

BODOR. Claudia! Kezet kéne fogni!

CLAUDIA (Bodor kezét fogja): Hát nem fogod? És nem fogom?

BODOR. Ezzel az emberrel kéne...

MAKK. Maradj még. Ha muszáj...

CLAUDIA (kikelve Bodor öléből, s a repkénykoszorút is félre téve): Megbocsátom magának a hiányos öltözéket.

MAKK. Köszönöm, grófné!
CLAUDIA (*játékos iróniával*): Forduljon el, míg ahajt a fir-
hang megé bésírülök.

MAKK (*katonásan*): Parancsára, grófnő! Kehrt euch! (*Hátra-
arcot csinál.*)

BODOR (*máris ugrik elébe, s átöleli*): Drága barátom! Élsz,
hála Istennek!

CLAUDIA (*hirtelen magára vetett köntösben*): Ezredes! Ön bi-
zonyára politikai ügyekkel is tele fogja tömni most az
uramnak a fejét, amelyben üres hely nemigen akad már.

BODOR (*aki maga is fölkap gyorsan valamilyen ruhadarabot*):
Ne-te-né!

MAKK. Csak ifjúkori bécsi szép napokkal traktáljuk egy-
más!

CLAUDIA. Ismeri ön a kettőbe vágott pecsétnyomókat?

MAKK. Természetesen, grófnő.

CLAUDIA. Akkor jegyezze meg, hogy Bodor Péter olyan
fél bélyegző, amely csak velem együtt képezhet kerek egé-
szet. Nélkülem tehát használhatatlan. (*Gyorsan el.*)

BODOR. Sőt nem is létezik! (*Grimasz.*)

Harmadik jelenet

Bodor, Makk.

MAKK. Hm. Csakhogy téged nem fél bélyegzőnek ha-
gyott meg az Isten.

BODOR. Hanem minek? Aradi tizenháromnak? Batthyány-
nak? Martinovicsnak?

MAKK (*körülkémelve*): Mindent újrakezdünk.

BODOR. Repetát a vérözönből? Meg vagy háborodva?

MAKK. Nem az elveszett harcot kezdjük el újból, hanem
egy másikat indítunk a Habsburgok ellen!

BODOR (*kacag*): Fenomenális! Nem a réginek folytatása, hanem egy újnak a kezdete! (*Keserű kacagás.*) Nem a követ vágjuk a bagolyhoz, hanem a baglyot a kőhöz!

MAKK. Ki kell egyenesednünk!

BODOR. Esmég Talpra magyar! Hol az a bagoly?

MAKK. Mennykövet hajítunk oda, Péter! Istennyilát egy általános népfelkelésben!

BODOR. A felkeléseinket elpackáztuk! A tartalék lázadásainkat is kimerítettük! Én most kiveszem a szabadságomat.

MAKK. Semmi nincsen kimerítve! Rövid időn belül millió hadsereg vár Kossuth intésére, meg az én parancsomra!

BODOR. A tömegsírokban.

MAKK. Az országon belül és kívül, a hegyekben és az alföldön, titkos rejtékhelyeken.

BODOR. Minden egyes magyar főre kilenc császári katona jut.

MAKK. Nohát annyi kell is!

BODOR. Kell is! Illendő is! Ha nincs elsöprő túlerő a magyarral szemben: orcája pirul a szegyéntől. A veszély fölmérése, meg egy kis matematika a kirohanásban jeleskedő magyarhoz méltatlan dolog.

MAKK. Ha most nem cselekszünk, örökre lekéstünk.

BODOR. Már megint itt az idő? Már megint most vagy soha?

MAKK. Most vagy soha!

BODOR. Kicsiben és nagyban így megy Mohács óta.

MAKK. Mert lyukas bárkába kerültünk itt a Kárpát-medencében. Lehetetlenül védtük magunk, mert lehetséges módon sosem lehetett! De most? Bukásunkra kapta fel a fejét Európa. Ezután áll csak mellénk!

BODOR. Mellénk! Hogy lehet egy kidöntött oszlopnak melléje állni? Szerinted az állapotunk vertikális?

MAKK. Katonailag, lelkileg horizontális, de főlegyenese-dünk!

BODOR. Föl, föl a bitóra balettozni, spiccelni.

MAKK. Hallgass meg engem, te összehuttyant vitorla. Ül oda le és hallgass! (*Bodor leül.*)

MAKK (*peripatetikusan*): Kossuth köztársasági pártja kiépült már az egész országban, fél Európában. Egy magyarra nem fog már kilenc labanc jutni. Az új szabadságharc magja mi leszünk, de velünk együtt ragadnak fegyvert a lengyelek, a románok...

BODOR. Kicsodák?

MAKK. Mondom: románok, szerbek...

BODOR. Na – neee! (*Fuldoklásig kacag és veti magát a földre.*) Meghalok. (*Szünet.*) Ég, mondd tovább! A szerbek is!

MAKK. Meg a horvátok! És egész Nyugat-Európa. Megmozdul a föld, oly sokan kelnek fel!

BODOR. Megmozdul. (*Kacag.*) A nyugati ágyúzástól! (*Leül a padlóra.*)

MAKK. Jönnek a franciák!

BODOR. A franciák!

MAKK. Átkelnek a Rajnán, egyesülnek a német seregekkel.

BODOR. A németekkel!

MAKK. Ők felénk tartanak, mi feléjük, aztán egyesülünk.

BODOR (*kacag, fülét a padlóra támasztja*): He-he! Hallom az ágyúzást! A Jebézeusát! Be régi vágyak teljesülnek! Akik ellenünk voltak, együtt indulnak a segítségünkre! (*Ide-oda gurul a padlón, s hallgatózik.*) Itt is lőnek! Ha! Amott is! A vereségünk fölverte a nyugatiak lelkiismeretét!

MAKK. Kacagjál csak! A Duna-táji népeket fel fogjuk szabadítani.

BODOR. Az oroszok?

MAKK. Azok többet nem mozdulnak.

BODOR (*fölsülve, térdére könyökölve*): Hát Amerika jön-e?

MAKK. Természetesen.

BODOR. Kína?

MAKK. Ne csúfolkodj!

BODOR. Felkavaró volt, amit mondtál. Hatalmas elgondolás, de marhaságnak sem kicsi.

MAKK. Kossuth elgondolása.

BODOR. Bocsánat, akkor nem így kell mondani.

MAKK. Hanem?

BODOR. A mi nagyalmú kormányzónk újból saját hóna alá dugta a termométert, aztán leolvasta róla a nyugati nemzetek lázas lelkesedését a magyar ügy iránt. Forrpont!

MAKK. Te Péter! Hol gyávultál így el?

BODOR (*mintha megütötték volna*): Ezt most visszavonod.

MAKK (*melegen*): Bocsáss meg. Ügyünkől kiábrándult, bitóra szánt, űzött barátom, Péter! Nem lehetünk többé eszmetársak?

BODOR. Csak az ábrándozásból ábrándultam ki. Amiért az ágyúinkat megszólaltattuk, abból nem! Kossuthból sem. Mert amit elindított Petőfivel, Széchenyivel: titánok hada sem kezdhette volna jobban. De rosszabbul azután az Isten maga sem folytathatta volna.

MAKK. Nézzük tehát az eget halálra bénultan?

BODOR. Tudom, nem az pusztul el, akit levernek, hanem aki meg se mer moccanni a vereségtől való félelmében!

MAKK. Most meg úgy szólsz, mintha én beszélnék!

BODOR. Köszönöm. Mivel tartozom az elismerésért?

MAKK. Szükségünk lesz a bankóprésedre.

BODOR. Bankóprés?!

MAKK. Bankóprés! Pénz! Pénz, pénz kell! Háromezer koszos piasztert küldött legutóbb is Kossuth.

BODOR. Nincs bankóprés!

MAKK. Kell!

BODOR. Nincs!

MAKK. Szánd meg ügyünket és segíts!

BODOR. Házsongárd, srégvizavi, Szenci Molnár Albert. Ott beszéld meg velem. Itt ugyanis mással vagyok elfoglalva.

MAKK. Dőzsölés a magánélet örömeiben. Mézeshetek...

BODOR. Halt!

MAKK. ...násznapok édes óráiban Vénusszal enyelegni?

BODOR. Még egy ilyen sértő szóra negyvenkettős ágyúként úgy lölek ki innen, hogy Törökországba csapódom be Kossuthnak jelenti...

MAKK. Mit jelentsek én neki terólad? Hogy nem vagy már az, aki voltál? Hogy az áruló Görgeyvel téged is elveszítettünk?

BODOR (*robbanva*): Elég! Nevezd meg a párbajsegédeidet! Válaszd meg a fegyvert is. Pisztolyt, kardot, puskát, ágyút! Mindegy nekem. Végeztem!

MAKK (*nevet*): Az ágyút választom.

BODOR (*zavartan*): Azt is mondtam?

MAKK. Tüzér vagy.

BODOR. Elhagy már az eszem. Nem vagyok én már a régi legény, Jóska. Konfirmándus lányokak módjára némelykor új, fehér szárnyakat óhajtanék az Istentől. Fogadalommal persze: foltot, Uram, többé nem ejtek rajtuk.

MAKK. A szépen kivasalt szárnyakat nem rakjuk a sifonérba! A szárnyakkal szárnyalni kell, barátom! Jégesőben, hóban, mocskos viharban is!

BODOR. Börtönben is?

MAKK. Bárhol! Mert akinek anyját erőszakolják, míg ő szűzi szárnyacskáival boldogan művészkedik: tudd meg, Péter! az ilyen anyámasszony katonája cégéres gazember, férfiúnak pedig szajha!

BODOR. Szerencséd, hogy ebből semmit sem vehetek magamra.

MAKK. Nem vagy te gutgesinnt magyar! (*Szünet.*) Ha győztünk, ne felejtjük majd el!

BODOR. Mit?

MAKK. Felakasztani ezt a városi magisztrátust. Ezeket a hitvány kollaboránsokat! Tehát nincs bizodalmad a Kossuth terveiben?

(Claudia jön átöltözve.)

BODOR. Mondtam már: hévmérővel nem lehet Európa helyzetét fölmérni.

MAKK. Badarság!

Negyedik jelenet

CLAUDIA. Hallja, ezredes! Szellemileg alultáplált, egyebugya tajdak töksinek azért ne tekintse az uramat! Ő nem szokott badarságokat beszélni.

BODOR. Egyszemélyes fölmentő seregem! Claudia! Épp most figyelmeztettem magamat: vigyázat, Bodor úr, Makk Jóskára vigyázz! Szó szót húz, aztán behúz és csapdába léptet!

MAKK. Kőhöz legyen mérve! (Nevetés.)

BODOR. Légy eszednél, Péter! Csak az ostobák kötnek mindent a nyelvük harangjára, mert igaz ugyan: nyelvén akad fenn a hazug, ám ugyanúgy az igazmondó, hiszen azt is úgy fogják, miként a halat: amikor kitátja a száját.

CLAUDIA. Hát akkor úgy vigyázz!

MAKK. Titkot az igaz barátság el nem visel.

CLAUDIA. No-no!

MAKK. Grófnő! Megtisztelő figyelmét kérném. Kossuth Lajosnak e mostani szervezkedése, amelynek élére engem állított: minden idők legeredetibb, gigantikus összeesküvése. (Kint léptek zaja.) Zsandárok?

BODOR. Járőrök. Mi vagy te, ha kérdik?

MAKK. Bukaresti zsidó kereskedő. Csé vrej domnulé? Nos! Százezrek már a tagjai egy olyan titkos szervezetnek, amelyben egyszerűen nem lehet lebukni.

CLAUDIA. Közülök nemrég hármat akasztottak Marosvásárhelyt.

MAKK. Árulás folytán. A helyi börtönben besúgó rabot raktak közéjük.

BODOR. Én is köztük voltam. Folytasd.

MAKK (*legyint*): Kivételes szerencsétlenség volt. A mi köztársasági pártunkban legföljebb ketten köphetnek egymás ellen, ugyanis tagságunk százezrei közül ki-ki csak egyetlenegy személyt ismer: csak annak a nevét tudja.

CLAUDIA. Tehát senki nem ismer senkit, ezeridegenek alkotnak olyan hadsereget, amely egy emberként rohan csatába.

MAKK. Az Évszaki Rendszer – Kossuth–Mazzini! – a tökéletes személyi biztonság formája. Az esztendő: a láthatatlan kormány; az év tizenkét hónapja: tizenkét földrajzi kerület, ebből három hónap a tettek, ez a Székelyföld. A hónapok hetekre, azaz járásokra, a napok órákra, illetve községekre és falvakra oszlanak, s mindezen belül személyek működnek percek formájában számontartva – a főparancsnok által.

CLAUDIA. És te, Péter, egyetlen perc leszel e roppant kegyegésben? Bocsnát, ezredes, hogy beléketyegtem...

BODOR. Ez merész és eredeti. Tovább!

MAKK. Ez volt a keret. Mit mond a matematika? A székelyföldi három hónap annyi mint háromszor négy hét, tizenkettő szorozva héttel...

BODOR. Nyolcvannégy nap!

MAKK. Szorozva huszonnéggyel, minden napnak huszonnégy órájával...

BODOR. Kétezer-tizenhat!

MAKK. Szorozva hatvannal...

BODOR (aki kezd már belemelegedni a matematikai álmodozásba): Százhúszezer-kilencszázhatvan!

MAKK. Csak így? Fejből? Fantasztikus! Grófnő! Ez az ember félelmetes!

CLAUDIA. Egyedül csak tőlem reszket.

BODOR. Mondd a következőt!

MAKK. Az előző végeredményt szorozd meg négygel. A négy évszakkal!

BODOR. Csak négygel? Hát az vékonyan számolva fél-milliós hadsereg.

MAKK. A nőket nem számítva. Az ő titkos szervezetük: a Flóra nevezetű. Ennek felépítése szerint a nők mint virágszirmok: virágba...

CLAUDIA. Rózsa, bazsalikom...

MAKK. A virágok csokrokba, a csokrok koszorúkba...

CLAUDIA. S a koszorúk a sírjainkra!

MAKK. A győzelem diadaloszlopára, Claudia! Amikor a kivívott szabadság ege alatt felismerik valamennyien egymást az együvé tartozók! Apa a fiára, haragos a haragosára, alperes a felperesére fog rácsodálkozni: hát lehetséges ez? Nem egymásra lőttünk, hanem együtt – a közös ellen-ségre? Akik most egy kanál vízben megfojtanak egymást, azt fogják kérdezni: hát neked is fényesebb a láncnál a kard? Külön-külön és együtt is újból bizonyítani fogjuk: sem gyáva faj, sem törpe lelkek gyülekezete nem vagyunk! Péter! Kegyelmes asszonyom! Törökországból jövök, a nyomomban csendőrök, császári nyomozók! Minden pillanatban elfoghatnak s menten kivégeznek... ám ha elesnék is, emlékezzetek rám, aki Jézus szavait a haza segélykérő szavaiként fogta föl egész életében: magyarok, ti legüldözöttebb lelkei Európának! Ahol ketten-hárman az én nevemben összegyűltök, ott én is veletek vagyok.

BODOR (meghatottan): Ne mondd tovább! Sebre sőt ne hintsünk magunk is!

CLAUDIA. Szép ösvény ez. Álomösvény. Kár, hogy bitófához vezet.

MAKK. Álom a fészke, kiröptetője minden nagy tettnek!

BODOR. De számoljunk is abban a fészekben!

MAKK. Számoljunk!

BODOR. Félmilliónyi székelyből, a keresztanyámat is bele-számítva, miként varázsoltunk elő félmilliós magyar hadsereget?

MAKK. Mert tévedésből időegységet szoroztunk időegységgel, holott személyeket kellett volna. Ettől az Évszaki Rendszer nem omlik össze! Magam vigyázok rá! És nem leend kegyelem, nem leend irgalom az árulóknak! Megsemmisítem családotul, megöletem, főbe lövetem, felakasztatom, bunkósbottal üttetem le az árulót, koldusbotra juttatom apját, anyját, testvéreit, gyermekeit. Meztelenül kergetem ki az országból! Meztelenül, miként az Isten (*Bodorra mutatva*) Ádámot (*Claudiára*) és Évát űzte ki a Paradicsomból! Mert az is bűn és honárulás, hogy amidőn ég az ország, hűs lugasban a szerelem fészülködjek, tollászkodjék az ő nemzettársainak jajgatása közepette!

BODOR. Bűn és honárulás a kettőnk részéről?

CLAUDIA. Hogy mer ön árulást emlegetve miránk ujjal mutogatni?

MAKK. A francia forradalmárokkal vallom, asszonyom: nemcsak az árulókat, hanem a közönyösöket is meg kell büntetni!

BODOR. Máris elveszett az ügyed – és az ügyünk!

CLAUDIA. Iszonyatos, amit hallok, ezredes! Elfelejtí, hogy az ember mindenekelőtt önmagáé, csak azután bármi másé, legyen az akár oltáriszentség is!

MAKK. Az istentelen áruló is önmagáé? Az országpusztító ellenség is önmagáé?

CLAUDIA. Legyen a törvényé, s az ön forradalmi szigoráé, de ha Reszpublika és magyar szabadság nevében bármikor

leölhető szarvasmarhaként leltározza föl az egyént: kérem, számítson a legfagyosabb közönyünkre!

MAKK. Az elnézés: bűn! Országok vesztek már el a magánközöny és a tömeges élvhajászat következtében.

CLAUDIA. Magánközöny? Célzás ez?

MAKK. Remélem, találat is.

(Cigányzene szólal meg az ablak alatt. Hallgatják.)

BODOR *(játékosan)*: Ezek nem tudják, hogy te férjhez mentél? *(Később.)* Azt sem tudják, hogy én megnősültem, és netán kitör belőlem a féltékenység?

CLAUDIA *(égő gyertyával a gyertyatartót ablak elé tartja)*: Ismeretlen hódolóm! Fogadd meg hatottságomat!

BODOR *(kinyitja az ajtót, amely hátravágódik, majd egy virágos kicsi szekér gurul be a műterembe)*: Hát ez meg micsoda? Agyonütni való gavallér sehol! *(Becsukja az ajtót.)* Ezek elfutottak. *(Kocsizaj, aztán csönd.)*

MAKK. Boldog város, boldog nép! Romok közt éjjeli zene.

CLAUDIA. Az úr a pokolban is úr!

BODOR. Hát még a Bömböldében! *(Makkhoz.)* Claudia ott is kapott egy ökrösszekérnyi virágot.

MAKK *(a virágcsokrokat Bodorral együtt fölkapva és Claudiát körülkedveskedve)*: Grófnő! Ez hatalmas szerelem!

CLAUDIA. Kisebbet el sem fogadnék! *(Nevetés.)*

BODOR. Mindent letarolt a kedvéért az a kupcihér!

CLAUDIA. Bőkezű Don Juan!

BODOR. Kitör belőlem a féltékenység!

MAKK. Mi már nem párbajozunk!

CLAUDIA. Uram, Othello, te marosmenti mór! Ölj meg holnap! Hadd élek reggelig! Szentséges Isten!

(A virágcsokrok egy fekete koporsót takartak. Fehér betűkkel a felirat: Bodor Péter.)

BODOR. Nézd meg, benne vagyok? Kötél után koporsó!

MAKK (*a koporsóra tűzött papírlapot olvassa*): Bodor Péter erkölcsi halottunk. Elhunyt árulás következtében. Hazafiak egy csoportja. Sötét város ez, nem boldog város.

CLAUDIA (*a dühroham előjeleit látva*): Péter! Ne vedd a szívedre. Patkányok ezek, nem hazafiak!

MAKK. Nem a nyíltság vakmerő bajnokai!

CLAUDIA. Éjszakai sakálok. Üregi nyulak! Poloskák! Csótányok!

BODOR. Akkor ez most a hányadik halálom?

CLAUDIA. Dögevők! Nem emberek!

BODOR. Semmi sem elég nekik! Utánad nyúlnak, akárhova rejtőznél is a földön, a föld alatt, a tenger fenekén! Az anyád méhéből is kiszakítanak és átváltozhatsz akár teknősbékává: kikényszerítenek a nyugalom s a magány páncélvédelme alól, és torkodat metszik, a véredet veszik, hogy felzabálhassanak!

CLAUDIA. Ideget, haragot ne pazarolj rájuk! Nyugodj meg, Péter!

MAKK. Nem méltó ellenfeleid!

BODOR. Mindegy az, ha a becsületemet megsemmisítik! Nevemet a gyávasággal, besúgással, árulással azonosítják!

CLAUDIA. Senki sem hiszi el! Mindenki tudja, hogy ez a rágalom nem igaz.

BODOR. Nem érted, asszony? Így is végem van! Nem elég, hogy mondják? Még igaz is legyen?

MAKK. Füttyölj rá! Eb ura fakó!

BODOR. Eb ura fakó! Csakhogy az emberek lusták, lajhárok a rágalom hallatán! A legkényelmesebb azt elhinni! Utána nem nézni! A sakál-hazafiak Erdély-szerte fogják szétugatni, hogy Horváth Károlyt és társait Bodor Péter juttatta hóhérekre!

MAKK. Balavásáron buktak le, gyermekded óvatlanságból!

BODOR. Azt elfelejtik, engem pedig egy életre megnyomorítanak! A rágalomnak egyetlen ellenszere a párbaj, de kit hívjak én ki párbajra? Sötétben nyüzsgő svábbogarakat?

CLAUDIA. Nyugodj meg! Ígérem neked, kézre kerítjük őket!

BODOR. Tudták! Jól tudták a görények, hogy koporsót lenyelni nem lehet, eltitkolni sem lehet, és jó vele a megvetés, a gyűlölet szennyaradata!

CLAUDIA. Ne fess már annyi ördögöt a falra! Visszavágsz nekik!

BODOR. Visszavágok! Bizonyítékkal! Lássa a világ, hogy ki ebben a városban a hitvány, a gyáva! És ki a férfiszejha, Makk ezredes!

MAKK. Rágalmaztalak én?

BODOR. Te is! Állj oda! Lépj a küszöbre! (*Bekapcsolja a bankóprést.*) Nem mered! Majd én csinálom! (*Küszöbnyomás, pénzkidobás.*) Hát ez az! A mariskás Jebézeusát! (*Küszöbnyomás, pénzkidobás.*) Még egy adagot! (*Olvassa.*) Utánnyomás tilos! Pénzt nyomok én? Én a küszöböt nyomom! Kinek mi köze hozzá? Szedjed! Szedjed! Hány millió kell? Mennyit kér tőlem a Duna menti népek fölszabadítása?

CLAUDIA (*döbbenten*). Neked nem ment el az eszed! Neked nem is volt eszed!

MAKK. Heuréka! Heuréka! Megtaláltuk egymást!

BODOR (*lelkesen*). Nűűű? Látod, nyavalyás? Háromezer piasztert küld neked Kossuth!?

MAKK. Pénz beszél, kutya ugat! Ugassanak a csahosaim! Heuréka!

CLAUDIA. Ugráltok! Örültek! Hát akkor én is! (*Ének.*) Nincsen pénzem, de majd lesz! (*Komolyan.*) Nincs már férjem, de majd lesz!

MAKK-BODOR. „Nincsen pénzem, de majd lesz! Mikor Pesten vásár lesz. Eladom a feleségem szoknyáját, még az éjjel mind eliszom az árát!”

Ötödik jelenet

Előbbiek, Komisszár, Káplár

KOMISSZÁR *(be, mögötte a Káplár)*: Bodor Péter! A törvény nevében letartóztatom!

BODOR. Toldy Zsiga, te meg vagy háborodva?

KOMISSZÁR. Az lehet, de te kezdted!

(A szín kis időre elsötétül.)

Hatodik jelenet

A bíróság. Amfiteátrális jellegű helyiség, kétoldalt ülőhelyekkel. Emelvényen az asztalnál Pé Venczel, Németh, Mikes, Dózsa, Neumann. Megfelelő helyen, pulpituson szárnyas gyermeket ábrázoló mellszobor, amelynek fél szárnya törött.

Kisebb tömeg a nyílt tárgyaláson. A magisztrátus tagjainak feleségei, Enyedi, Szentgyörgyi, a vádlottak padján Bodor, Claudia, mögöttük fegyveres őrök. A terem több pontján teremőrök.

Trombitaszó három irányból, majd Pé Venczel csönget, csend.

NÉMETH. Nyílt tárgyalás! Bodor Lajos, alias Péter és gróf Rhédey Claudia, Bodor Lajosné ügyében a vádemelés, vádbeszéd elhangzott. Mikes Mihály főügyész úr súlyos tényeit cáfolni nem lehet. Mentő körülményeket Neumann doktor ülnök atyánkfia fog előterjeszteni.

NEUMANN. Mélyen tisztelt királyi táblabíróság! Bodor Lajos, alias Péter elsőrendű vádlott mentségére: a kiváló képességű tizenhetes volt fegyenc, akiből most tizennyolcas lett, súlyos lelki megrázkódtatásnak volt kitéve. Első idegi katasztrófa: Bodor Lajosként Bodor Péter helyett hajszál híján kivégezték. Második idegi katasztrófa: föltehető-

leg családi eredetű hajlam folytán a skizofrénia tünetei mutatkoznak rajta. Lajosként némelykor Péternek érzi magát, ilyenkor a néhai 48-as párttűtő és felségsértésben elmarasztalható, úgynevezett szabadságharcos tüzer őrnagy büntetését akarja magára venni. Ez a negatív paranoia föltehetőleg sajátos magyar betegség. Megnyilvánulási formája, hogy a beteg a legkegyetlenebb üldöztetésben sem érzi magát üldözöttnak, hanem fordítva: úton-útfélen szembeszalad a halálos veszedelemmel, harsányan követel csuklójára bilincset, bokájára lábvasat, nyakába kötelet. Kedvenc eszméje, hogy neki ehhez joga van, minekünk pedig kötelességünk az óhaját teljesíteni. Bolondok lettünk volna magunk is, ha követeléseinek eleget teszünk. Más a helyzet sajnos, miután a felségsértés bankóhamisítás révén bekövetkezett. Határozottan kérem viszont gróf Rhédey Claudia fölmentését a cinkosság vádjá alól.

CLAUDIA. Neumann Samu!

NEUMANN. Sámuel vagyok.

BODOR. Az nem baj, csak egészség legyen!

CLAUDIA. Ne rágalmazzon engem föltételezett cinkossággal, csakis bevallott és bizonyítható szolidaritással.

NEUMANN. Kérem mindkét vádlottnak a fölmentését.

NÉMETH. Vádlott a börtönben minden jel szerint elmebeli károsodást szenvedett. Kérem jegyzőkönyvbe venni!

PÉ VENCZEL. Egyetértünk!

DÓZSA. A főügyész úr vádiratát utasítsuk vissza!

PÉ VENCZEL. Dózsa István ítélőmester előterjesztése megtárgyalatik.

(A bejáratnál kiürtszó. Pé intésére a bírók mind felállnak. Komisszár jön kongó léptekkel, mögötte Káplár, Ujjfalussy és Zimmermann.)

Hetedik jelenet

Előbbiek és Komisszár, Káplár, Ujfalussy, Zimmermann.

PÉ VENCZEL. Mozgó Büntető Bizottmányi Elnök-ezredes úr, szeretve tisztelt honfitársunk, Toldy Zsigmond! Jelen-tem, hogy a vádlottak ügye letárgyaltatott, a testület visz-szavonul ítéletet hozni. Döntéshozatalunkat tisztelje meg Ön részvételével.

KOMISSZÁR. Csak részvétemmel. Aki még nem tudná, fi-gyeljen! Új megbízatásomat Alexander Bach belügyminisz-ter úr rendeletére vettem át, miután báró Heyerle ezredest országos főhadbíróvá nevezték ki. Feladatkörét én fogom itt betölteni.

(Pé Venczel intésére teremőr nyargal máris egy székkal Komisz-szár felé.)

PÉ VENCZEL. Isten áldását kérjük munkájához. Tanúként Ujfalussy Ferencet kell még meghallgatnunk. Börtönpa-rancsnok úr!

UJFALUSSY. Fogságának idején a vádlott különös juharfa madarat fabrikált, amelyet szabadulásakor nem bocsátot-tam rendelkezésére. Megállapítottam ugyanis, hogy nem sorolható a foglyok úgynevezett művészi alkotásai közé, sőt inkább értelmetlenségnek látszott. Mit mesterkednek általában a rabok? Faragott, rajzolt, festett tárgyak képletes értelmével adják jelét a törvényes hatalom elleni gyűlöle-tüknek. Bodor faragványa viszont nem képletes, hanem képtelenség! Nem fecseg politikai nézeteiről, a titkát ezért nehéz megfejtetni. Alkotójának megrokkant elmébéli álla-potáról tanúskodhat, ám lehetséges, hogy gyanús célját épp látszólagos céltalansága hordozza. Tessék megvizsgálni!

KOMISSZÁR. Kérjük a madarat!

NÉMETH. Hol a madár?

ZIMMERMANN *(a terem végéből futva jön, hóna alatt a madárral, s átadja Ujfalussynak).*

UJFALUSSY. Íme! Felhúsom! Nem énekel, miként a madarak, hanem... *(A madár megszólal.)* Ugat.

KOMISSZÁR. Ez a madár kuvasz módra ugat. Tessék újból megfigyelni! *(Újra megszólaltatja.)*

UJFALUSSY. Erdélyi kopó? Magyar vizsla?

KOMISSZÁR. Az erdélyi magyar császárgyűlölet kutyája. *(Távoli, majd egyre közeledő kutyaugatás kintről. Komisszár intésére Ujfalussy a madarat a bírók elé viszi, Pé Venczel veszi át és szólaltatja meg. Hallgatják.)*

KOMISSZÁR *(a fölerősödött és sokirányú kutyaugatás hallatán):* Mi ez, kérem? Káplár! Csöndet és rendet teremteni!

PÉ VENCZEL. Őrség! A kutyákat elnémítani!

(Káplár után fegyveres őrk is futnak, majd néhány másodperc múlva puskalövések; sebesült kutyák fájdalmas vonítása, nyüszítése, még dühösebb ugatása. Káplár visszatér.)

KOMISSZÁR. Káplár! Eleven kutya maradt még?

KÁPLÁR. Magnak való sem, ezredes úr!

KOMISSZÁR *(A közönség felől jövő ugatásra):* És ez micsoda? *(Más-más irányból jövő ugatás.)* Kutyavásár? *(Az urak döbbenten hallgatják a terem padsoraiból ugató láthatatlan kutyákat. Meredt szemek, riadt arcok. A közönség némán tátogó szájából szabályszerű, ijesztő kutyacsaholás hangzik.)*

PÉ VENCZEL. Őrség! A kutyákat elnémítani!

(A terem közepéből őrk fognak fegyvert a közönségre, ám ettől csak erősödik az ugatás.)

KOMISSZÁR. Ruhe, verfluchte Hunde! Kilőni őket!

EGY HANG. Feuer! (Sortűz a közönség irányába. Csönd. Az emberek összeszorított szájjal, mozdulatlanul merednek a fegyveresekre. Láthatatlan sebekből csepegő vér fölerősített hangja. A vércsöpögést erős zenei jajhang, sikoly zárja.)

KOMISSZÁR. Aki kutyává lett, ne feledje: jó még kutyára dér! Főbíró úr, olvassa föl a madár szárnyára pingált feliratot. Halljuk!

PÉ VENCZEL. Az ugató császár!

KOMISSZÁR. Hangosabban!

PÉ VENCZEL. Az ugató császár.

KOMISSZÁR. Vádlott adjon rá magyarázatot!

MIKES. Vádlott! Hogy kell ezt érteni?

BODOR. Az ugató császármadár!

MIKES. A kettő nem azonos!

BODOR. Nem azonos.

MIKES. Magyarázat?

BODOR. Elfogyott volt a festékem.

MIKES. Főbíró úr! Elfogadható ez?

PÉ VENCZEL. Nem fogadható el.

NEUMANN. Bocsánat! Judicialiter talán elutasítható, ám logice semmiképpen! Leíratik betűvel a szó: császár, az ugatás tényét azonban a madár valósítja meg. Két ártatlan fogalom párhuzamosságát önök megszüntetik, majd erőszakolt kapcsolással bünténynek minősítik. Tessék kérem az euklidészi párhuzamossági axiómát figyelembe venni!

PÉ VENCZEL. Kérem akkor: figyelembe vegyük?

KOMISSZÁR. A bíróság teljesítse feladatát!

(A szín lassan elsötétül, zene szól, majd amikor újra kivilágosodik, csak a fegyveres örök láthatók a tárgyalóteremben. Ujjalussy felügyel rájuk.)

Nyolcadik jelenet

Örök, Ujfalussy, Bolond.

BOLOND (*jön, kollégiumi tanárként, osztálynaplóval*): Jó reggelt, gyerekek! Üljetek le! Emlékeztek még rám? Horváth Csongor vagyok, professzorotok voltam a református főtanodában. Rég nem láttuk egymást, a nagy viharban mind kiröppentetek a csataterekre. Valamelyikőtök elhagyta Fejéregyházán a honvédsipkáját. (*Ujfalussyhoz.*) Nem a tied volt, Ferencke?

UJFALUSSY. Lehetett volna, tanár úr! (*Elveszi.*)

BOLOND. Mióta nem láttuk egymást... hogy is mondjam... én a félnótások útját jártam, majd visszatértem a főtanodába, de megint kirúgtak onnan. A sokáig viselt álorca összenő az ember arcával, többé nem tudja levetni. De biztos vagyok benne, hogy emlékeztek még az én igazi arcomra, bár lelkileg elesett vagyok. Milyen nap is van ma?

UJFALUSSY. Ítélethozatali nap, tanár úr!

BOLOND. Ítélethozatal! Szép. Akkor énekkel kezdjük a napot, ahogy régen szoktuk. Gott erhalte helyett Vörösmarty Szózatával. No gyerekek! Kettő-három! (*Énekl.*) Hazádnak rendületlenül... (*Senki nem követi.*) Istenem! Elfelejtettétek! Szégyen és gyalázat! Elfelejtettétek! Újra kell tanulni! Lássuk, mi a mai lecke? (*Első őrhöz, majd rendre a többihez.*) Németh Jánoska? Nem tudod! Szekunda! Pé Venczelke? Ül le, fiam! Szekunda! Mikes Misike! Te mindig szorgalmas voltál! Hogy leszel te főügyész, ha nem tanulod meg Csokonai Vitéz Mihály versét? Ül le! Szégyelld magad! Dózsa Pityuka? Miként sóhajtott föl Tempefői Csokonai keserűségével? Nem tudod. Figyelj! Az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon! És hogyan vélekednek mások manapság? Az is bolond, aki magyar marad Erdélyben és Magyarországon! Ezek hal-

latán vigyorg a sátán, ugrándozik örömében a törpeség!
Ujfalussy Ferike?

UJFALUSSY. Professzor úr, én készültem volna, de rengeteg a fegyenc, a politikai fogoly, meg az útonálló, sok az akasztás, kevés az idő – tanulásra.

BOLOND (*megnézi hosszan*): Nem volt a tied a piros honvédsapka! Hát akkor gyerekek, lássuk, mit tanult mára Bodor Péterke? (*A szoborhoz lépve.*) No nézd csak! Hol röpdöstél az éjjel? Letörött a szárnyad! Nem vigyázol a szárnyaidra, gyermekem! Csokonai versének címe? Nagyszerű, nagyszerű! *A magánosság*hoz. Meg is tanultad, remélem, Halljam! (*Halk gyermekhang, hegedűkísérettel.*)

Áldott magánosság jövel! ragadj el
Álmodba most is engemet;
Ha mások elhagynának is, ne hagyj el,
Ringasd öledbe lelkemet.

Nagyszerű! Csodálatos volt ez, kicsi Bodor! Magam is az ölemben ringatnálak lelkemnek társaként! De mondd, fiacskám, miért vagy te ma oly nagyon szomorú? Bántalom ért? Túl messzire ragadott el a képzelet, és magadra maradtál? Ne félj az áldott magánytól! Úgy közelebb vagy az Istenhez. (*Tűnődés.*) Mikor tizenkét órától kezdve sötétség lett az egész földön, a keresztre feszített Jézus fölkiáltott az égre: „Éli, éli, lamá sabaktáni!” „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet?” Mi pedig az ő szavait ismételve mondjuk: miért hagytál el bennünket, akik Hétfájdalmú Szűz Máriának, Magyarok Nagyasszonyának ajánlottuk föl szép országunkat? De ha mások elhagynának is, kicsi Bodor Péter, én veled maradok. (*Ölében a szoborral megy kifelé.* Az örök a Szózat két sorát éneklik. Ehhez csatlakoznak a láthatatlan rabok is.)

Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned és meghalnod kell.

(Kétszeri ismétlés.)

BOLOND (el).

HANG. Achtung! Urteilsverkündung.

(A fegyőrök, teremőrök katonás mozdulatokkal ki.)

Kilencedik jelenet

UJFALUSSY. Ítélethirdetés!

(Kürtszó. Jön egyik oldalról Pé Venczel, Németh, Mikes, Dózsa, Neumann, ellenkező irányból Komisszár és Káplár. Örök vezetik Bodort, Claudiát. Közönség kizárva.)

PÉ VENCZEL (föláll, intésére csak Claudia áll föl): Gróf Rhédey Claudia ügyében hozott egyöntetű ítéletünk!

NÉMETH. Fölmentő!

MIKES. Fölmentő!

DÓZSA. Fölmentő!

NEUMANN. Fölmentő!

PÉ VENCZEL. Személyem, Pé Venczel: fölmentő! Bodor Lajos, alias Bodor Péter felségárulási ügyében az ítélet:

NÉMETH. Kötél általi halál!

MIKES. Halál!

DÓZSA. Halál!

NEUMANN. Halál!

PÉ VENCZEL. Személyem, Marosszék főbírója: halál! Az utolsó szó jogán az elítélt szólhat.

(Távoli zene. A „Vásárhelyi halastó” néhány foszlánya.)

BODOR. Bíró urak! Mostanáig a biblikus idők homályában támadt és tovatűnt látomásnak véltem János apostol sárkányos világát. És látám, hogy a tengerből feljött egy fenevad: tíz szarva és hét feje volt, és mindahány istenkáromlás. De csak az apostol látta vajon? A fenevad itt garázdálkodik közöttünk! És adatott neki hatalom a cselekvésre száz meg száz éven át, minden nyelv és nemzet fölött. Megadatott neki, hogy elborítsa rettegéssel az emberi életet. Felségárulás egy madár ugatása? Akkor miért nem az a patkányok éneke s a félelem temetőbogarainak nyüzsgése az emberi szemekben? Mindezt nem csekély önáltatással a mások szemében láttam, és elteltem száналommal az emberek iránt, akik nem úgy cselekszenek, ahogy én cselekszem. Láttom azonban, hogy magam is szánálomra méltó lettem. Szánálmat kérek tehát ítélőimtől. Feltaláló terveim közé iktattam a páros egyszemély boldogságát ezzel az asszony-nyal, életem megmentőjével, akit önök a bűnrészesség vádja alól fölmentettek. Ezt köszönöm. Bizonyos, hogy ha én nem leszek már, általa mégis itt leszek az élők között. Mindazonáltal Őfelségéhez kegyelemért folyamodom. Ha pedig elutasíttatik, vegyék el tőlem a bitófa kínját – golyó által. Az utolsó szó jogán kérem! Golyó által!

PÉ VENCZEL *(ezt inkább a Komisszárnak szánva)*: Erdeinkben elegendő fa van az ilyen jómadarak számára!

KOMISSZÁR. Lesz bitónak való fa! Lészen elegendő golyó, puska az árulóknak! *(Távozik, Káplár, Ujfalussy követi.)*

Tizedik jelenet

Előbbieket, Komisszár, Káplár, Ujfalussy nélkül.

BODOR. Azt mondd, főbíró, hogy erdeinkben elegendő fa van a magyarok számára. Mondod ezt magyar létedre,

Haynauként, bresciai hiénaként, fölfedve most már igazi arculatodat.

PÉ VENCZEL. A helyzet kényszerében szóltam!

BODOR. Kényszer! Ó, kényszer! Minden gerinctelen csúszómászó mentsége: a helyzet!

PÉ VENCZEL. Nem titkoltad el a törvény előtt magad is nevedet, pusztá létedet?

BODOR. Rajtam kívül azzal senki másnak nem ártottam! Istentől adatott jogom kimenteni álmaimat a tűzvészből, a hiúságok vásárának kegyetlen tülekedéséből!

PÉ VENCZEL. A helyzet vaskényszerében szóltam ellened Toldy Zsigmond jelenléte miatt. Szóltam, akár Dániel próféta az oroszlánveremben.

BODOR. Dániel! Nem átallod magad vele párhuzamba vonni!

PÉ VENCZEL. Dániel az oroszlánokkal nem együtt ordibála vala?

BODOR. Együtt ordibála vala, de nem nyala vala! Vadak közt a vadakhoz kell igazodni, nem a madarakhoz. Veremben a verem az úr, nem a csillagos ég!

CLAUDIA. Életem árán is kimentem őt a szakadékból, ahová jóhiszeműség, rágalom és luciferi cselszövés juttatta.

PÉ VENCZEL. Másként szerettünk volna dönten. A Mozgó Büntető Bizottmány telepedett a nyakunkra. A felségárulást a törvény halállal bünteti. A törvény tisztelete és alkalmazása: császárhűségünk bizonyítéka. A hűségre pedig mindenkor engedékenység a válasz; folyamodványaink megértő kezelése. Azért ítéltünk halálra, hogy életben maradhass.

BODOR. Ó, képmutató szamaritánusok hitvány gyülekezete!

CLAUDIA. Életem árán is megmentem őt a szakadékból, ahová jóhiszeműség, rágalom és luciferi cselszövés taszította!

PÉ VENCZEL. A császár megnősült. A császár meglátogat minket. A császár mézesheteit éli, és kegyelmet fog osztogatni. A császár életadakozó kedvét alattvalói hűséggel

táplálni és növelni kell. (*Papírlapot mutat föl, s olvassa.*) Én, Bodor Péter, építész-műszerész és szobrász, geometra, Felséged marosvásárhelyi látogatásának alkalmából őszinte rajongással és vezeklésképpen olyan zenélő kutat alkotnék, amely a Gott erhalte zengő hangjaival és kupoláján felséged szobrával magyar népünk királyhűségét, szeretetét hirdetné fennen...

BODOR. És tegyem ezt orcapirulás nélkül? Asszonyom szép arcát cseréljem el a császár pofájával?

PÉ VENCZEL. Egy veszendőbe jutott élet ingyen vissza nem szerezhető. A hűség, a hála és a dicséret borraavalója, csúszó-kenőpénze, baksisa, Trinkgeldje feljebbvalóink szívét meglágyíthatja.

BODOR. Ily szégyentelenül apportírozni nem tanulok én meg soha!

CLAUDIA. Segíts magadon és rajtam, Bodor Péter! Az én arcom külsőség! Ami bennünket összeköt, azt semmilyen szobor, sem Énekek Éneke ki nem fejezheti. Dobd oda Vénusz-szobrunkat Őfelségének! Az istenítés éhét csillapítja vele, és mi tovább megyünk ketten Daphnisz és Chloé útján... tücsökciripelésben.

PÉ VENCZEL. Vesd ki szívedből a hiúságot és gőgöt, Bodor Péter! Az élet és annak megtartása mindenekfölött áll. A halálban, túl jón és rosszon, értelmét veszti minden földi ragaszkodásunk. Mert jobb az élő eb, hogynem a megholt oroszlán.

CLAUDIA. Szánd meg a mi kettőnk szép szándékát, Péter! Az én arcom külsőség. Ami bennünket összeköt: sem szobor, sem Énekek Éneke ki nem fejezheti.

BODOR. Délnek futottam úszó jégtablán, amely észak felé tart a tengerár törvénye szerint. Mindenható Isten, aki az emberi szívekbe látsz, légy tanúm rá, hogy őszinte és tiszta volt bennem a szándék.

CLAUDIA. Magunkra maradtunk. De mintha sokaság lenne már a páros egyszemély is. A csigaház magányára

vágytunk mind a ketten, de te nem szóltál nekem az úszó jégtábláról. Nem szóltál...

Tizenegyedik jelenet

*Előbbiek és Komisszár, Káplár, Ujjalussy, aki a fegyveres csend-
őrök szótlán parancsnoka.*

HANGOK *(ijesztő brutalitással, későbbben kutyaugatással kever-
ten):* Achtung! Achtung! A Mozgó Büntető Bizottmány! A
Mozgó Büntető Bizottmány!

(A fegyveresek közreveszik a bentlévőket.)

KOMISSZÁR. Helyéről senki ne mozduljon! Nincs mocca-
nás! Ha bárki ellenáll, Ujjalussy Ferenc teljesítse kötelessé-
gét! Kérem bevezetni Horváth Csongor fizetett bolondot!

UJJALUSSY. Megértettem!

KOMISSZÁR. Nemesnek és becsületesnek vélt magisztrá-
tus! Önök a törvény erejével sújtottak le Bodor Péter, alias
Lajos bújtatott elítéltre, a felségárulóra! A kényszerű köte-
lességteljesítés érvényben marad, a bizánci jellegű képmu-
tatásnak pedig végét vetjük! A Monarchia megdöntése
végett Kossuth Lajos által szervezett széles körű össze-
esküvés beigazolódott vádjával önöket letartóztatom. Saját
érdekük, hogy semmi ellenállást ne tanúsítsanak! A felség-
árulás felett ítélkező, bőrüket mentő felségárulók napja
lehanyatlott! A Mozgó Büntető Bizottmány pedig teljesíteni
fogja kötelességét!

(Csönd.)

UJJALUSSY. Achtung!

(Erős bakancs-csizma dubogás három lépésben; a negyedik a megállás hangja.)

KOMISSZÁR (előbb jön, megáll Pé Venczel előtt): Régóta figyeljük önöket, urak! (Bodort, majd újból Pé Venczelt figyelve, annak szeme közé nézve.) A párhuzamosok az akasztófán találkoznak.

PÉ VENCZEL (mély megvetéssel nézi a Komisszárt. Arcul köpi).

(A toronyóra tizenkettőt üt.)

BODOR. Az én órám eljött, és nappali fényben az éjfélnak idejét jelzi.

CLAUDIA (Bodorhoz lép): Nem lehetséges ez! Nem tűrheti ezt az Isten. Nem! Nem! Nem! (Sírva borul Bodorra.)

BODOR. Minden lehetséges. Hiába kértem én új fehér szárnyakat az égtől: kések között, szuronyerdőben nem lehet repülni.

CLAUDIA. Kedvesem! Életem lehanyatlott álma! Minekünk szuronyerdőben is szállani kellett volna! Szállani... együtt... (Bodor karjában eszméletét veszti.)

A szín elsötétül. Csizmadobogás. Vezénylő tisztek hangja: „Tűz! Feuer!” Többször ismétlődik. Mindannyiszor puskaropogás. Kis csönd után asszonyi sikolyból halotti siratóba forduló hang, hömpölygő harangzúgás. Gyászruhás asszonyok vonulása. Elöl Claudia és a mágisztrátus tagjainak özvegyei. Minden asszony kezében fehér őszirózsa. Halottak napja.

Kopjafaerdő és gyertyavilágítás a képzeletbeli erdélyi temetőekben. A 90. zsoltár vegyes kórus hangján, orgonakísérettel. „Tebenned bízunk eleitől fogva.” E vonulás a zsoltár első versszakának végéig tart, majd

függöny.

VIDÁM SIRATÓ EGY BOLYONGÓ FORSZEMÉRT

JEGYZETEK

Vidám sirató című darabja 1986. márciusában jelent meg.

Darabnak két egyfelvonásos előlege szerepel. A Független Színház című egyfelvonásosára vidámjelen 1965-ben Marosvásárhelyen, a Meme-Megyei Autonóm Városok Néptanácsa Költői és Művészeti Bizottságához tartozó Népi Alkotóműhelyi Házban bemutatásban jelent meg. A Független Színház, avagy Színház címmel című egyfelvonásos, jelenleg még az Utunk 1975-es évkezdésében olvasható, majd a Jelen 1975/4-es száma is megjelent. E két jelenet motívumai szerepelnek a Vidám sirató egy kétfelvonásos darabjában, az Isten Szó dramaturgiai írási feladata 1976-ban. A folyóiratjegyzeteként 1977 januárjában jelent meg, majd az Alföld 1977. évi, 5. számú kiadásában különkiadásban is megjelent.

A darab szereplői: Árpád, István, Magyar, Károly, Hargitai és Hunyadi. Az előadás megrendezésére a petrozsényi színház (1977. október 6.) meghívta 1977. október 14-én a Magyarországi Magyar Színházhoz. A darab szereplői: Árpád, István, Magyar, Károly, Hargitai és Hunyadi. Az előadás megrendezésére a petrozsényi színház (1977. október 6.) meghívta 1977. október 14-én a Magyarországi Magyar Színházhoz. A darab szereplői: Árpád, István, Magyar, Károly, Hargitai és Hunyadi. Az előadás megrendezésére a petrozsényi színház (1977. október 6.) meghívta 1977. október 14-én a Magyarországi Magyar Színházhoz.

VIDÁM SIRATÓ EGY BOLYONGÓ PORSZEMÉRT

A *Vidám siratók* című beszélgetés először a *Tiszatáj* 1986. márciusi számában jelent meg.

A darabnak két egyfelvonásos előképe ismeretes. A *Fügedes a paradicsomban* című egyfelvonásos vidám játék 1965-ben Marosvásárhelyen, a Maros-Magyar Autonóm Tartomány Néptanácsa Művelődési és Művészetügyi Bizottságához tartozó Népi Alkotások Tartományi Házának gondozásában jelent meg. A *Fügedes a pokolban*, avagy *Sáronnak nárcisza* című egyfelvonásos „farsangi játék” pedig az *Utunk* 1975-ös évkönyvében olvasható, majd a *Művelődés* 1975/4-es száma is közreadta. E két játék motívumai beépültek a *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* című darabba, amely az *Igaz Szó* drámapályázatára íródott 1976 őszén. A folyóirat mellékleteként 1977 februárjában jelent meg, majd az *Alföld* 1977/6-os, Sütő András ötvenedik születésnapját köszöntő száma is közölte.

A marosvásárhelyi Állami Színház magyar tagozata Harag György és Hunyadi András rendezésében a petrozsényi előbemutatót (1977. október 6.) követően 1977. október 14-én mutatta be Marosvásárhelyen. Díszlet és jelmez: Tamás Anna; koreográfia: Lőrincz Lajos; zeneszerző: Selmeczi György. Szereposztás: Fügedes Károly – Tarr László; Prédikás – Lohinszky Lóránd; Somosiné – Bányai Mária, illetve Szabó Duci; Lenke – Mózes Erzsébet; Marika – Farkas Ibolya; Teréz – Adleff Ingeborg; Erzsi – Borbáth Otília; Magdus – Bálint Mária; Legények – Ferenczy István, Györffy András, Hunyadi András, Réthy Árpád, Nagy László; Farsangolók – Lőrinczy Ica, Kovács Kati, Kárp György, Mendel György. Közreműködött: Bámbó Gábor és zenekara.

A szerző az alábbiakat írta az ősbemutató együtteséhez: „Akár egy maréknyi sós tengervizet: úgy merítettem e farsangi játék témáját a Mezőség pangó vizeiből. Hogy ujjaim között a kortyintásnyi, üdítőnek látszó csillámlás szertefolyt: tenyeremen marad a só, a vidámságnak álcázott anyag keserű kicsapódása. Porszemsi-rató játékomat vidámnak kereszteltem el. Talán ösztönös védekezéséért. Hiszen emberi szokásunk: a visszafogott aggodalmat – mosolyba göngyölni.”

A szegedi Nemzeti Színház társulata Léner Péter elképzelésében 1978. március 10-én mutatta be a szerző jelenlétében. Díszlet- és jelmeztervező: Gyarmathy Ágnes; zeneszerző: Selmeczi György. Szereposztás: Fügedes Károly – Paláncz Ferenc, illetve Mentés József; Prédikás – ifj. Újlaky László; Somosiné – Vajda Márta; Lenke – Nagy Anikó; Magdus – Nagy Mari; Teréz – Raszler Ildikó; Erzs – Rónay Beáta; Marika – London Katalin; Miklós – Rácz Tibor; Ludas Matyi – Nagy Miklós; Szamár – Kerpits Miklós; Ilók-Mihók – Kuti László.

„Reménységgel, sőt bizalommal indítom útjára *Vidám sirató*-mat a szegedi színpadra. Reménységgel, hiszen lelkes és kitartó kérés előzte meg az indulást; bizodalommal pedig, mert itthon az ő szülőföldjén bejárta már a Székelyföld városait és falvait, és szavaira rábólintottak a nézők: valóban gondunk ennek a *Vidám sirató*-nak a gondja; valóban szembe kell néznünk a mi bolyongó porszemeink omlást jelző tétovaságaival. A szerző úgy gondolja, hogy ha egyebet nem: sorsjelzést küld bár – testvériségének okán – a szegedieknek” – írta Sütő András a magyarországi bemutató alkalmából.

A galaci Drámai Színház 1980. január 13-án Adrian Lupu és Magdalena Klein rendezésében mutatta be. Románra Gelu Păteanu fordította. A szereposztásból: Fügedes – Mitică Iancu; Prédikás – Mihai Mihail; Somosiné – Suchici Codriel.

A műből Kertész László rendező inspirációjára Szőnyi Erzsébet egyfelvonásos énekes játékot írt, melyet 1980. március 7-én a Népszínház operatársulata mutatott be Palotás községben. (A darab egy műsorban szerepelt F. Schubert Asszonyháború című művével.) Rendező: Kertész László, díszlettervező: Csanádi Judit; jelmeztervező: Rimanóczy Yvonne; koreográfus: Móger Ildikó;

karmester: László Endre és Dömötör Zsuzsa. Szereposztás: Fügedes – Vajda Dezső; Prédikás – Németh József; Somosiné – Bihari Tóth Zsuzsa, illetve Bagó Gizi; Lenke – Kárpáti Magdolna; Magdus – Jászter Mari; Teréz – Palojtai Zsuzsa; Marika – Bagó Gizi; Erzsi – Bakonyi Ilona; Miklós – Keresztessy Péter; Szamár – Oláh László; Ilók – Szele Margit; Mihók – Virágh Rezső; szólótáncosok – Bognár Éva és Nemes Lajos.

A zenés játékhoz Weöres Sándor dalszövegeket írt, melyeket e helyütt adunk közre.

FÜGEDES, PRÉDIKÁS DUETTJE

- EGYÜTT. Finom ez a kolbász,
tüzes ez a bor.
Lakománk a végső,
a torkunkra forr.
- FÜGEDES. De kár, hogy utolsó,
többé semmikor.
- PRÉDIKÁS. Hálísten, utolsó,
többé semmikor.
- FÜGEDES. Sonka, hurka, sült szalonna,
sódar, gömböc van elég,
nincsen, aki eltilthassa,
se anyós, se feleség.
- PRÉDIKÁS. Önmagunk csak, önmagunknak,
mindörökre tiltsuk el,
mert a húsban és a borban
ördög zabál, énekel.
- EGYÜTT. Nosza, faljunk utoljára,
amíg a torkunkra forr,
jaj, de finom ez a kolbász,
jaj, de tüzes ez a bor.

AZ ÖT FÜGEDES LÁNY KVINTETTJE ÉS TÁNCA

A Fügedes lányok vagyunk,
hopla-hopp!

Akkor jó, ha táncolhatunk,
hopla-hopp!
Ahhoz bálba kéne menni,
de nem szokták megengedni,
hopla-hopla-hopp!

Mert Sodoma és Gomorra
hopla-hopp!
hajdan táncról veszett oda,
hopla-hopp!
Csak vigyenek minket táncba,
Sodomába, Gomorrába,
hopla-hopla-hopp!

FÜGEDES, PRÉDIKÁS ÉS AZ ÖT LÁNY SZEPTETTJE

FÜGEDES ÉS PRÉDIKÁS. Kapjátok, kapjátok
a szent keresztséget.

NÉGY LÁNY *Lenke nélkül.* Fölvesszük, fölvesszük
a szent keresztséget.

HETEN. Utána murok és
paszuly a lakoma,
velünk vacsorázni
gyere ide, koma,
egyél, keresztapa,
egyél keresztanya,
suttyó és vén banya,
boldog ez a tanya.

FÜGEDES

Tudd meg, ezermester voltam,
barkácsoltam, kovácsoltam,
kereplőt a ház ormára,
mindenkinek más formára,
zivatarból fontam gyepelőt,
levegőből cirokseprőt,

szegecseltem örök-mozgót,
föl az égre kilenc bolygót,
a napot is én vezettem,
melléje a holdat tettem,
adtam jeles bizonyítványt,
ezerféle hamisítványt,
tudd meg, olyan okos voltam,
amily hülye vagyok mostan,
rád hallgatva, prédikátor,
nem vagyok a régi bátor.

Egy liter,
két liter,
megfékez a heveder.

FÜGEDES, PRÉDIKÁS, EMMA

FÜGEDES. Se hús, se bor, se káromlás,
onnan jó az örök romlás.

EMMA. Az utolsó vacsorát
mindörökre befejeztük.
Kutyák étvét, italát
megfelelő helyre vetjük.

PRÉDIKÁS. Jaj, eszem a lelkedet,
Somosiné, szívem, Emma!

EMMA. Lelkemet bíz eheted,
itt több rontás nem terem ma.

PRÉDIKÁS. Aki sokat iszik,
elálmosodik.

FÜGEDES. Aki sokat papol,
megátalkodik.

EMMA. Kolbászt, hurkát a szemétre,
a bort a vödörbe,
onnét a gödörbe.
Nyavalyások, adok nektek,
ti két részeg görbe,
ti két bamba törpe.

FÜGEDES, PRÉDIKÁS ÉS LENKE TERZETTJE

- PRÉDIKÁS. Diogenész, Diogenész,
mértékletes lélek –
- LENKE. Diogenész, kótyagos ész,
inkább nem is élek!
- FÜGEDES ÉS PRÉDIKÁS. Hordóban lakott,
bort mégsem ivott –
- LENKE. Kivéve, ha nagy titokban
pálinkát kortyingatott,
ahogy szokták prédikások,
jellemes apostolok.
- FÜGEDES. Elhallgass, te kutya lánya,
fáj a fogad pálinkára?
Szerencséd, te kis piros:
testi fenyítés tilos.
- HÁRMAN. Diogenész, Diogenész,
a józan ész, kótyagos ész,
ő volt a nagy életművész,
már azóta élni nehéz.

LENKE ÉS MIKLÓS DUETTJE

- LENKE *benn*. Te vagy, Miklós?
- MIKLÓS *kinn*. Melyikötök van benn?
- LENKE. Öt lányból az egyik.
- MIKLÓS. Te vagy, Lenke lelkem?
- LENKE. Dehogyis a Lenke.
- MIKLÓS. Teréz, Magdus, Örzse?
- LENKE. Melyiket óhajtod?
- MIKLÓS. Ne bolondozz, Lenke.
- LENKE. A római pápa.
- MIKLÓS. Szentatyám, jöhetnek?
- LENKE. Ha szándéka tiszta,
bejöhet a vendég.
- EGYÜTT. *benn*. Gyere hozzám mindörökre,
össze van a szívünk kötve,

mi eddig volt, annak vége,
boldogságra fölcserélve.

FÜGEDES, PRÉDIKÁS

- FÜGEDES. Tudom a teendőm.
PRÉDIKÁS. Halljam az eszmédet.
FÜGEDES. Kezünk, lábunk tiszta maradjon
üdvösségünk végett.
PRÉDIKÁS. Így igaz, barátom.
FÜGEDES. Nyelvünk legyen tiszta,
a kényes dolgokat
mondassuk el mással,
ennek ez a nyitja.
PRÉDIKÁS. Látom, már tanultál,
szavamból okultál.
FÜGEDES. Itt a csizmakaptafám,
szerkesztek belőle
farba rúgó gépet.
PRÉDIKÁS. A leányaidnak
nevelése végett.
FÜGEDES. Sitty, sutty,
reszkess, minden lányom!
E a legjobb és legújabb
találmányom.

FÜGEDES, PRÉDIKÁS DUETTJE

- PRÉDIKÁS. Harminchárom éves vagyok,
nőszülni szeretnék.
FÜGEDES. Erre még ihatnánk!
Erre még ehetnénk!
PRÉDIKÁS. Felejtet a fogadalmad?
Fogadtunk: nem iszunk.
FÜGEDES. De azt nem fogadtuk,
hogy mást nem itatunk.
PRÉDIKÁS. Hát itassuk egymást,
legjobbik barátom!

- FÜGEDES. Asszonyra gondoltál?
Talán egyik lányom?
- PRÉDIKÁS. Emmát kérd meg nékem,
egyetlen barátom!
- FÜGEDES. Elcsapnád kezemről?
Jaj, de nagyon bánom!
- EGYÜTT. Mind a ketten
Emmát úgy szeretjük,
hogy kettesben
meg se beszélhetjük,
harmadikul
kéne ide Emma,
no de hát nem
osztozhatunk rajta.

A FÜGEDES LÁNYOK ÉNEKE

Jaj de szeretnénk férjhez menni
kisbabát ringatni,
a férjünknek a bölcső mellett
páros csókot adni.

Mert akinek ura van,
hap-hap-hap,
úgy is boldog, ha kikap.

Azért járunk minden táncot,
foxot, tangót, csárdást,
hogy férjünket megszerezzük
s mindkettőnkre áldást.

Mert akinek ura van,
hap-hap-hap,
úgy is boldog, ha kikap.

FÜGEDES ÉS AZ ÖT LÁNY SZEXTETTJE

- FÜGEDES. Halljam, miért lázadtok?
ÖT LÁNY. Mert táncolni akarunk.
FÜGEDES. Hátatokon már a vessző
táncot ropni megtanult!
Ejha, még elég se volt?
ÖT LÁNY. Mind táncolni akarunk,
ugrálás az ünnepünk.
Hát a mozit vajon kinek
találták ki, nem nekünk?
FÜGEDES. Moziba kívánczol
kandúrokkal csókolozni bolondul?
LENKE. Én Miklósom nem kandúr!
ÖT LÁNY. A többié se kandúr!
FÜGEDES. Kandúregyüttes az egész,
szerelemért bolondul!
ÖT LÁNY. Angyalegyüttes az egész,
szerelemért elindul!

EMMA ÉS AZ ÖT FÜGEDES LÁNY SZEXTETTJE

- LENKE. Már mindenünk felajánlva
a lemondás oltárára,
felajánlva lábunk, kezünk,
szabad szívünk, józan eszünk.
Mert megmondta Prédikás:
ez a helyes felfogás,
minden más csak tévedés,
nem kicsi és nem kevés.
SZEXTETT. Lám, megmondta Prédikás, Prédikás,
igazságunk óriás, óriás,
hát cipeljük mindenütt, mindenütt,
mint cigány a hegedűt, hegedűt.
Prédikás:
lám, megmondta minekünk, minekünk,
óriás
igazságot mívelünk, mívelünk,

nem pedig csak mímelünk, mímelünk,
igazság jár mivelünk, mivelünk.

A zenés játék ősbemutatóját Marosvásárhelyről küldött soraival köszöntötte Sütő András:

„A vidám játék csak keserűségben foganhat – ha igazán vidám akar lenni. Ez az én Fügedes-játékom is sírással kezdődött, vagyis azzal a lelket csöppet sem vidító tapasztalattal, hogy némely közösségünk mily könnyen válik abroncstalanná.

Ez a sírás most énekkel folytatódik a Népszínház operatársulatának vállalkozásában, Szőnyi Erzsébet zenéjével s a számomra oly kedves meglepetéssel, hogy Weöres Sándor, egyik legnagyobb költőnk írt hozzá verset, dalszöveget.

Ilyenformán a reménységemet a szorongás szálai tarkítják: vajon meghozza-e termését a »nagy befektetés«: a vidám játékból kihajt-e a felszabadult – tehát ítéletet mondó – kacagás termő ágazata? Vajon a mezősegi keserűség érvényes marad-e azokon a tájakon is, ahol viszonylag messzire szakadt vándorként megfordul Kertész László rendező jóvoltából is?

Nem tudhatom, ezért a szorongás.

Amit megpróbálok máris elcsitítani bizodalommal: talán mégis szót érthet a zenés vidám játék azokkal is, akikről távol esik a forrása.

Mert közös szavainknak közös forrása is.

Mert közös gondjainknak közös hírnöke is.”

A temesvári Állami Magyar Színház Klein Magdalena elképzelésében 1984. május 8-án állította színpadra. Díszlet-kosztüm: Winterfeld Sándor; zene: Elekes Csaba. Szereposztás: Fügedes Károly – Makra Lajos; Prédikás – Sinka Károly; Somosiné – Ferenczy Annamária; Lenke – Gáspár Imola; Magdus – Pusztai Edit; Teréz – Szász Enikő; Mari – W. Péter Ágnes; Erzsi – Fall Ilona; Miklós – Marosi Péter; Első falubeli – Simon Gábor; Második falubeli – Nemes Péter; Harmadik falubeli – Szabó Károly.

Az említett előadások az *Igaz Szó* mellékletében, illetve az *Alföld*-ben közölt szöveg nyomán születtek. Sütő András művét átdolgozta, e véglegesnek tekinthető szöveg jelenik meg kötetünkben.

A komédiából 1983-ban Mircea Moldovan rendezésében film

készült, melyet 1984 februárjában mutattak be a romániai film-színházak; a Magyar Televízió 1986. március 20-án sugározta. A film főcímében és a *Rádió és Televízió Újság*-ban félreérthetően szerepel a közlemény, miszerint: „Írta: Sütő András és Mircea Moldovan.” Valójában a film forgatókönyvéhez, amely a drámához viszonyítva több motívumában módosult (például Fügedest patológiás színben tünteti fel, mert nem választották meg a szövetséget elnökének), Sütő Andrásnak nincs köze.

A nagyváradi állami színház a darabot 1987. július 14-én mutatta be Varga Vilmos rendezésében. Díszlet és jelmez: Bíró I. Géza. Zene: Hencz József m. v. Koreográfia: Szőlőssy János m. v.

Szereplők:

Hajdu Géza (Fügedes Károly), Miske László (Prédikás), V. Csíky Ibolya (Emma), Fábisan Enikő és Molnár Júlia (Lenke), Kovács Enikő (Teréz), Molnár Júlia és Fábian Enikő (Marika), Kiss Törék Ildikó (Erzsi), Körner Anna (Magdus), Medgyesfalvy Sándor (Miklós), László Attila (Szamár), Kőrösi Csaba (Ludas Matyi) Ács Tibor (Ilók), Fekete Károly (Mihók)

A nagyváradi közönséget a szerző az alábbi levélben üdvözölte:

Szavak függöny előtt

Ez a színpadi játékom, amely vidám is, szomorkás is, nem azal a szándékkal íródott, hogy hitbeli ügyekben ítélkezzék emberek fölött. Azért kell ezt most elmondanom, mert eddigi rendezői között akadtak, akik mondandóját így értelmezték. Vegyes érzelmeket keltve kritikában és közönségben egyaránt.

Aki nem óhajtott külső szempontokat belésulykolni, miként a felejtethetlen Harag György: osztatlan sikert aratott Marosvásárhelyt, ahol a százegyedik előadás hangulata is a bemutatóéhoz volt hasonlatos.

De mindez a múlté már.

A Vidám siratónak most Váradon kell igazolnia, hogy megérdemli a szentséges deszkát, színész és rendező alkotó gondját, a közönség figyelmét.

Ezt reménységgel mondom, s annak láttán, hogy azok a jelenségek, amelyek írásra készítették, mintha fölerősödtek volna

napjainkban. Ahol magánüdvösség-hajszolót régen kettőt láttam, ott most heten tülekednek – elfelé a közösség gondjától.

Világjelenségről van szó. Divatosabb kifejezéssel elidegenedésnek hívják. Sok tudós magyarázat is születik erről világszerte.

Ebből nyilván nem következik, hogy ez a színdarab bárminek is a tételes magyarázatát óhajtáná kiegészíteni. Szülőföldemen bolyongó embereket láttam, látok. Köztük olyanokat is, akikkel épp rokonság folytán osztozom létük gondjaiban.

S hogy osztozkodás közben mi mindenre figyelhettem föl, arról tudósít vidáman is, el-elkomorultan is ez a színpadi játék.

Akinek füle van: meghallja.

Akinek nincs: annak legszívesebben a magamét adnám kölcsönbe. Így bizonyára jobban járnék, bár jól tudom: oka van az efféle lehetetlenségnek. Az írói munka hadd legyen csak kiszolgáltatva a Sokaság ítéletének. Mert végül nem a szerző, s némelykor nem is a kritika, hanem a Nagyérdeműnek tisztelt közönség dönti el valaminek az éltrevalóságát.

Sütő András

A kolozsvári Állami Magyar Színházban 1987. november 16-án Tompa Gábor állította színpadra.

Díszlet- és jelmeztervező: T. Th. Ciupe. Koreográfus: Pintér Jenő m. v.

Szereposztás: Barkó György (Fügedes Károly), Keresztes Sándor (Prédikás), Lőrincz Ágnes m. v. (Emma), Panek Kati (Lenke), Váli Zita (Teréz), Albert Júlia (Marika), Adorjáni Zsuzsa (Magdus), Rekita Rozália (Erzsi), Csapó György (Miklós), Bíró József (Ludas Matyi), Jancsó Miklós (Barát-Szamár), Sebesi Karen Attila (Ilók), Farkas Attila (Mihók).

A szerző a közönséget az alábbi levélben köszöntötte:

Jó estét, kedves Nagyérdemű!

Ezt a vidámnak nevezett játékot, amely siratással elegyes, ezidáig csak Harag György vitte sikerre Márosvásárhelyt, ahol telt házat vonzott a százegyedik előadáson is.

Másutt már nem volt ilyen sikere. Hogy mi okból: fölösleges lenne most firtatni és magyarázni.

Örülök, hogy véglegesnek szánt formájában eljutott ide is, a Kolozsvári Állami Magyar Színház igényes színpadára.

Nem tudom, megéri-e itten is a százegyedik előadást. Ha minden kötél szakad, szerző megelégedne a századikkal is. Szorongásomat enyhíti, hogy rendezője: a Harag György utáni nemzedék legtehetségesebbje. Jó néhány sikeres munkájával bizonyította már, hogy mestere a színpadi játéknak, a szövegben rejlő gondolati lehetőségek kiaknázásának.

Ez az ifjú rendező: Tompa Gábor, akit a szakmai siker máris a térdére ültetett. Ám ezt úgy értem, hogy nem csupán a kritika, hanem a közönség is. Ez utóbbit semmilyen művészi munka megítéléséből nem lehet kizárni. Fontos, amit mond a hivatásos ítéző, ám az sem potomság, midőn a gyergyóiak igyekeznek csapatostul Kolozsvárra megnézni a Hamlet-előadást, melynek országos híre kelt.

Tompa Gábor költő is. Választott műfajait a kivitelezés dolgában nem keveri össze; rendezői mondandóiba fölszívárog mégis a sorsát, sorsunkat minden pillanatával átélő poéta létérzése. Amely bizony nem altatódal.

Azt is el kell mondanom itt elmelegedő szívvel, hogy engem a kolozsvári magyar színészek ejtettek foglyul a színdarabírás számára. Itt mutatták be legelső zsenge munkámat, melyet fényes tudatlanságban Hajdu Zoltán költőbaráttal írtam volt közel negyven esztendője.

Ez a színház karolta föl későbbben a drámáimat. A színház, vagyis azok a színészek, akik tüzet visznek a jövő felé.

Köszönet érte mindannyiuknak.

Reményszomjasan hadd osztozzam velük magam is abban a hitben, hogy a színpadi szó nem hal meg a kimondás pillanatával. A sokaság szívkamráiban talál menedékre. Azzal együtt keresi útját a megmaradás irányába.

Sütő András

A Babilon falai – Emlékezés egy bolyongó porszemre című írás először a *Tiszatáj* 1986. júniusi számában jelent meg.

éppenséggel a megosztottságban enyhül és fordul reménykedésre.

Köszönöm a Nemzeti Színháznak, hogy pillantása oda is elér, ahol sem érdem, sem érdek, sem becsvágy, sem dicsőség nem tülekszik a hiúság vásárának terén, csupán csak egyetlen gondolat virraszt: a sajátosság méltóságát megértő humanitás, a tisztességben megért fennmaradás változatlan reménysége.

Hát akkor szép estét, jó estét és boldogabb felvirradást kívánok mindenkinek a közeli távolból.

Sütő András

Az újabb jubileumra 1991. december 23-án került sor, amikor az előadást követő ünnepségen Jókai Anna, az Írószövetség elnöke köszöntötte a szerzőt, aki az alábbi levelet írta a társulatnak:

A 200. előadásra

Miután minden megesett velünk, aminek Isten szándéka szerint az volt a rendeltetése, hogy a fejünkre szakadjon, újból megülhettem egy keveset a Hargita térdén, ahol valamikor a Nagy Romlás veszedelmeim tűnődve rengeteg szomorúságot vettem papírra. S annak, amit átéltem és elgondoltam, címet is adtam: Advent a Hargitán. A formája pedig színdarab lévén, azt mondtam magamban: menjen, amerre lát, keressen magának színészt, rendezőt, mondja el szomorúságát a még szomorúbb embereknek, Erdély meghajszolt népének.

Hogy ezután mi történt, hosszadalmas lenne elmesélni.

Most csak a velejét mondom.

A pártilag és államilag megtervezett boldogság országában az általános vigalom felelős őrmesterei ezt az én színdarabomat nem engedték szóhoz jutni, sőt hajszát indítottak ellene, hogy valamilyen máglyára kerüljön. Gondolati kihágás bűnében elmarasztalva halálra ítélték.

Menékiteni kellett.

A budapesti Nemzeti Színház hajlékában kapott azután szálást, védelmet; a darabokra szaggatott, de meg nem semmisített összmagyarság eleven és fájdalmas gondolatának művész hordozói megértették az erdélyi Advent segélykiáltó szavait, fölpártolták a hazájában kiátkozott szerző mondandóját, és vállalták bátor kiállásuk kockázatait. Az előadást pedig, amelyet minden tiltások, sőt diplomáciai fenyegetőzések ellenére is megtartottak, 199 alkalommal ismételték meg, nagy sikerrel.

Ezért e mai esti 200. előadáson minden gondolatom s jó érzésem feléjük száll; a magyar színházi művészetnek ama szabadcsapatához, amely sötét erőkkel dacolva fényesen emlékezetes Advent estékkel ajándékozta meg Magyarország és Erdély színházkedvelő polgárait, és hadd tegyük hozzá: azokat, akik megannyi szellemi divathullám ellenére is hisznek a színpadi művészet közösségi hatóerejében, eszméltető szerepében. Nép? Nemzet? Magyar nemzeti kisebbség? Történelmi tragikum és üldöztetés? Van, aki betegesen individualista módon értelmezett világpolgárságában csak legyinteni tud e fogalmakon. „Elvakultságok!” De friss rajtuk a vérfolt, a nyelvi-etnikai ültöztetés mindennapi bizonyítéka. Művészi meggondolásokon innen és túl az Advent együttese azt is megértette, hogy az emberi szenvedést, a kisemizettek szomorúságát nem lehet esztétikai kategóriák szerint megítélni és elosztogatni. A szenvedés nem tűri az irodalmárok spekulációit. Egy híján kétszáz telt ház igazolja állításunkat.

Isten éltesse és áldja az Advent a Hargitán teljes együttesét.

Hálával és forró köszönettel:

Sütő András

Az erdélyi Advent turnét 1992. májusában a Színház vezetése úgy alakította, hogy a 225. előadásra Marosvásárhelyen kerüljön sor (május 28.). A jubileumra a rendezőhöz címzett sorok:

„Emberi bánat, örök sajnó”

Sík Ferencnek, aki az Adventnek is rendezője

Kedves Feri!

Téged célozlak meg a szavaimmal, meg azzal a kéréssel, hogy igazságos elosztás végett vennéd át tőlem az elismerésnek, hálának és jókívánságnak ama virágcsokrait, amelyek a 225. előadás után új sorozat elején megilletik az Advent aranycsapatának tagjait. A főszereplőket éppúgy, mint a betlehemes pásztorokat, avagy a kántáló lányokat.

A legelső kézfogást pedig feléd nyújtom. Mert valójában Te vagy mindennek az okozója. Ebben a mai rendezőcentrikus világban, amikor egy Shakespeare is elmehet borítékos sorsjegyet árulni, ha nem akad rendező, aki felpártolja, manapság, amikor a magyar színjátszásban minden produkciónak nagy becsülete van – kivéve a magyart, bizony figyelemre méltó a rendező, aki azt mondja az ő felfogását korszerű cinizmussal tagadó köröknek: uraim, a legrosszabbat is vállalom.

A darab sikerét, s annak minden következményét (manipulált, olcsó siker, populizmus, népi-nemzeti elmaradottság, sorsproblémás, kollektív nyavalygás, stb.) vállalom.

Köszönöm tehát, Feri, hogy művésztársaiddal együtt vállaltad az egyetemes emberi szenvedésnek azt a részecskéjét, amelyet hordozói révén erdélyinek is nevezünk. Kiderült közben, hogy ez nem divat, nem nacionalista székelkedés, hanem igen-igen tartós, egyetemesen tapasztalható emberi bánat, örök sajnó az emberi szívben és elmében.

Most, hogy vállalkozásunk igazát a 225. telt ház is megerősítette, változatlanul vallom, hogy a színpadi siker kettős építkezés eredménye. Húzhatod, míg a világ, a színpad harangjait, ha azok nem a függönyhúzás pillanatával kezdődőleg szólalnak meg a Nézők seregének tudatában is; ha a színpadi torony mása nem épül meg a Kollektivitás lelkében is.

Tenéked és társaidnak sikerült e kettős építkezés. Ha Isten éltet, megpróbáljuk ezt egy következő drámával is.

Nekem nehogy megöregedjete!

Marosvásárhely

Sütő András

A 250. előadásra 1993. november 3-án Temesváron került sor. A kétszázötven törvénytelen Advent címmel írt levelet Higyed Imre, a temesvári Csiky Gergely Színház művésze olvasta fel.

Kétszázötven törvénytelen Advent

Színjátékom 250. előadásán Temesvárrott köszöntöm a budapesti Nemzeti Színház együttesét.

Közel egy évtizede már, hogy az Advent a Hargitán már-már diplomáciai háborút okozott Magyarország és Románia között. Bukarestben paranoiás riadalom támadt annak hírére, hogy Sík Ferenc, Sinkovits Imre, Agárdy Gábor és társaik színre akarják vinni Zetelaki Gábor és Árvai Réka szomorú történetét. A diadalmas nemzetiszocialista román hatalom köreiből rettegetést keltett egy árva magyar szó: Advent, és álmatlan éjszakákat okozott a székek szent hegyének emlegetése. Hargita! – Hargita! – suttozták egymás közt sápadtan a kultúraktivisták, és beteg tudatukban újból honvéd tűnt föl a Hargitán.

Tény és való, hogy a drámaszerző, az író képzeletbeli haderőit is kirendelhetette volna a szent hegy megszállására. Nem tette. Hanem katonák helyett a fiait, lányait sirató szülőföld bánatát vette számba; a Nagy Romlás lélekomlasztó veszedelmeit, s a szerelmes szívnek virrasztását az örök várakozás mécsesei körül a kegyetlen Időben.

Számomra felejthetetlen maradt a pillanat, mikor említett művészbártaim üzenetére, mely akkor bátor szembeszállás volt a magyar kultúrpolitika bürokrataival is, azt válaszolhattam: köszönöm a szolidaritást, a színházi sztrájkig menő társulat küzdelmét száműzött színdarabomért! Erősítetek magatok az én szándékkal is: vállalom Romániában a törvényszegésnek nyilvánított előadás következményeit!

Elvileg szólván Bukarest mai napig sem vonta vissza tiltakozását. Azóta lám, elérkeztünk a 250. előadáshoz.

Azóta új reményeink lobbantak föl az egekig és hanyatlottak vissza, mint annyiszor az elmúlt hetven esztendőben. Csak fájdalommal szólhatok hát arról, hogy amit az én színdarabomban

szigorú ítések múltó társadalmi jelenségnek vélték: mai napig is vészesen, sőt tragikusan időszerű.

Alkotó szándékaimban erősít engem a vélem rokonlélek: Ablonczy László is, a Nemzeti Színház igazgatója.

Alapvető, kollektív jogainak híján, a jövőbe vetett reményét veszítve az erdélyi-romániai magyarság folyamatosan menekül innen, elhagyja ezeréves szülőföldjét. Történészek szerint a magyar honfoglalás előtti századokban itt élő avarok ugyancsak hetven esztendő, borzalmas szárazság következtében tűntek el mindörökre a Kárpát-medencéből. Adja Isten, hogy az elmúlt hét évtized politikai időjárásbeli mostohaságai, a jogtalanságnak reményhervasztó aszálya után, önvédelmi küzdelmünk hanyatlásában ne juttassuk magunkat az avarok sorsára!

De kérdést hallván az esztétika irányából, hagyjuk nyugodni az időnek mélyén az eltűnt népeket. A kérdés így szól: mi végett és mi okon emlétek én efféle népmozgalmi tragédiákat? A drámaírás nem történetírás. Ezt minden gimnazista tudja. Ám azt is tudni kell, hogy a művészi Szép, az esztétikum meghatározott térben és időben születik, mégpedig az emberi eszmélet magányos éjszakáiban; ember által tehát, aki korának gyermeke, krónikása és alávetettje, akit szegény ölne meg és gyalázat emésztene el, ha sorsának nem merne a szeme közé nézni. Számomra tehát Élet és Irodalom páros viszonylatában az élet, az emberi ésszel még mindig fölfoghatatlan csoda az elsődleges. A „vers csak cifra szolgál”. Tán ezért sikerült kívülrekednem megannyi köldöknéző, de még Onánra is emlékeztető művészi kotériákból. Már zsenge ifjúságomban tapasztalhattam, hogy csak fanatikus dilettánsok, irodalmárkodó divatmajmok abszolutizálják és fecsegik mindenk fölé az ember művészi ténykedését, isteni princípiummá minősítván a steril spekuláció, kávéházi tohuvabohu „intellektuális” szellentéseit.

De most újból befogom a számat, még mielőtt kanászgatyás mu-csainak neveznének. Ugyanis figyelmeztető közbeszólást hallok: „Íróként ön épp az írók ellen beszél?” Pedig Isten látja lelkemet: éppenséggel javukra szólnék, a felfogásom szerinti igaz művészet érdekében füstölgök haszontalanságok ellen, mondván: az emberi eszméletnek ezt a csodáját csakis az alázat s az élet szentségének tisztelete mentheti át a jövőbe. Mostani egyetemes válságából csakis

a tömegeknek újból feléje forduló érdeklődése vezetheti ki. Nem tudni, hogy erre még sor kerül-e. Intellektuális göggyébe és öncélúságába fulladtnak, mániákusan hirdetett függetlenségének olyasféle értelmezésével, hogy akár az Isten: önmaga által létezik – könnyen kieshet az Időnek rostáján. Vigasztaljuk magunk, hogy költőnek, drámaírónak azért még mindig van kihez szólnia. Komoly szavakkal, létkérdésekről, nemzeti sorsproblémáinkról is. Annak ellenére, hogy ez utóbbiakon magyarságundorban szenvedő tollforgatók képes élvezkedéssel fenik a nyelvüket. Fenik régóta magának a Nemzeti Színháznak és igazgatójának, Ablonczy Lászlónak törekvésein is már-már irracionális gyűlölettel. Mert anyagiakért, szellemi örökökért indítanak zsurnalisztikai szuronyrohamot az egész magyar nyelvterületen, Erdélyben is. Számomra épp ezért nem csekély vigasz, hogy az Advent 250 telt házat ért meg, s akik megénezték: nem ingyenvacsora reményében ültek be a nézőtérre. Amit pedig az előadás a szívükbe plántált: az Erdély nagy romlásának valóságos gyásza, az önfeladás, a világgá menekülés közösségi tragédiája. Egy halálba hulló provinciával pedig óhatatlanul megsemmisül minden EGYETEMESNEK nevezett örök emberi princípium is. Azzal áztatom magam, hogy mulandó történelmi napokban zajló „színpadi történetem” múlhatatlan és általánosan emberi szenvedélyek játéktere is! A hargitai Nagy Romlás tövében vergődő lelkek végzete nem csupán a magyar diaszpóra, hanem az objektív Idő is, amely sajnálkozás nélkül kacagja szembe az individuum szubjektív Idejének törékenységét. Élni, szeretni az élet végső határain túl is! Íme a vágy, az álom, amelyben személyes és egyszeri létünk metaforája a színdarabom alaphangját is megszabta: egy szél kapta-sodorta füstfellegecske, mely végleg elenyészik a közönyös ég alatt.

Emberi törvénytelenységnek áldozataiként isteni törvény árnyéka vetül ránk: véges emberi létünk drámája, a Halál, amely helyet kért magának színdarabomban is. Legyen bár ez munka, káprázat s öncsalás: e törvény tagadásának és tudomásulvételének minden szomorúságát belesűrítettem. Minek vajon? A dolgok kimondásának vigaszát remélve itt is, most is, az Advent 250. előadásán.

Kelt, Marosvásárhelyt, 1993. novemberében

A 275. előadásra 1994. február 29-én került sor, melyre az alábbi jó kívánság érkezett:

275

A háromszázadik előadás felé ballagó színpadi munkámról szólva örömet, hálát, színháznak, színészcsapatnak, rendezőnek járó elismerést kellene rikkantanom. Veszem is hát a mély lélegzetet, torkomban sorbaállítom szépen a szívmeleg szavakat, de lám, különös érzés, nem csillapítható sajogás vesz erőt rajtam, miközben régi vágyam, álmom erdélyi olvasóimmal, színjátékaim nézőivel együtt kérdi szüntelen: miként lehetséges, hogy míg az én adventi történetem Budapesten a 275. előadást is megérte: – Marosvásárhelyt, avagy bármelyik erdélyi magyar színházban a bemutatás szándékáig sem jutott el.

A tiltások, üldöztetések idején egyszerre három színház is hozzákapott, lelkesülten gyürkőzött neki a biztos kudarcnak, ugyanis három direktor mondhatta minden kockázat nélkül: „Mérget veszek rá, hogy nem engedélyezik!” És úgy lőn! mindenki életben maradt.

Egyedül a darabot fojtották meg, csapták agyon a pártállam kultúrböllerei.

Azóta eljött az áhított szólásszabadság, az Advent előadásához senkitől nem kell már piros pecsétet szereznii, direktorok nem emlegetik a mérget, ám a hajdan betiltott darabot sem.

Ezért kapaszkodom újból a budapesti Nemzeti Színház Advent-játszó aranycsapatának vigasztaló szándékába: munkámat még elhozzák egyszer Erdély városaiba, Árvai Réka és Zetelaki Gábor gyászt viselő szülőföldjére.

Isten segítse őket közös reményünkben.

Marosvásárhely, 1994. novemberében

A fülszövegen közreadjuk az *Advent a Hargitán* hazai és külföldi sikerének állomásait. A Nemzeti Színház erdélyi turnéja

alkalmából 1992. március 21-én Kolozsvárott, és a 27–28-i marosvásárhelyi előadását Sütő András is megtekintette.

1993. június 6-án a kisvárdai előadáson, december 4-én a bécsi Evangélikus Templomban a Bornemisza Társaság vendégeként, továbbá 1994. június 2-án a debreceni előadáson a szerző is részt vett.

Más hivatásos együttes nem mutatta be Sütő András játékát – Romániában sem.

A dicsőszentmártoni amatőr színjátszók előadását említhetjük még, melyre szintén íródott levélke:

Dicsőszentmárton

Advent a Hargitán... Ennek a színdarabnak alig-alig van olyan mozzanata, amely nem a szerzőnek személyes sorsából szakadt ki.

Erre most csak egyetlen példát hozok föl. Keserves évtizedeken át magam is a Nagy Romlás szakadékában éltem. S amikor sutto-gó szavaimat erős kiáltásként dobtam föl az égre, a Romlásnak minden gyűlölete és pusztító ereje rámszakadt, eltemetett engem, és Isten csodájaként térhettem csak vissza az életbe. Talán azért is, hogy megannyi megíratlan mondandómból e néhány szót a dicsőszentmártoni magyaroknak papírra vessem: Isten hozta őket az Advent a Hargitán ma esti előadására!

1992 februárjában

Sütő András

A Nemzeti Színház-beli előadás szövegkönyvének összeállítását külön köszönöm Makádi Juditnak és Csepeli Sándornak, aki az *Advent a Hargitán* mind a 276 előadásának ügyelője volt.

AZ UGATÓ MADÁR

A dráma első bemutatójára a gyulai Várszínházban 1993. július 8-án került sor Sík Ferenc rendezésében. További előadások: július 9., 10., 11. Főbb szerepekben: Koncz Gábor (Bodor Péter), Gáspár Imola (Claudia), Ferenczy Csongor (Pé Venczel), Huszár László (Gyernyeszegi Németh János), Mihály Pál (Dózsa István), Keresztes Sándor (Neumann Sámuel), Áron László (Ujfalussy Ferenc), Szokolay Ottó (Mikes Mihály), Sörös Sándor (Makk József), Fonyó István (Szentgyörgyi Ábel), Fülöp Zsigmond (Bolland). Díszlet: Kemény Árpád; jelmez: Pap Judit; koreográfus: Gyalogh László; zene: Bát kay József; közreműködő: a MÉTA Együttes.

A bemutató alkalmából Sütő András az alábbi sorokat írta:

Elrepült egy madár...

a Gyulai Várszínházba, ahol régóta várják Erdély felé szálló testvéri figyelemmel, ragaszkodással és együttérzéssel a közös nemzeti gondokban.

Most, hogy Az ugató madár című színpadi munkám is Gyulán kerül először színpadra, kegyelettel gondolok néhai Havasi Istvánra, a Várszínház apostoli lelkületű igazgatójára; emlékezetem az erdélyi magyar dráma szüntelen mecénásaként őrzi meg őt szeretettel és hálával.

Közeli munkatársa és örököse is a fől vállalt szellemi feladatokban: Sík Ferenc, aki ugyancsak a Gyulai Várszínház ege alatt szólaltatta meg Álomkommandó című drámámat is.

E folyamatos együttműködés jó érzésével készülök Gyulára, újabb drámaröptetés napján.

Isten éltesse, siker dicsérje, akiket egy Katona József az ő Bánk bánjával csak álmaiban láthatott: a drámaröptetőket!

1993. júniusában

Sütő András

A gyulai előadás tapasztalatai nyomán Sütő András drámáját számos vonatkozásban újra írta. Ennek lényeges pontjairól tanulmányban számoltam be a Tiszatáj 1993. novemberi számában („S kezdék nevetni a sírás helyett” címmel), mely Az ugató madár új változatát közölte. (Folytatásokban 1993. őszén a marosvásárhelyi Látó is közreadta.)

A dráma új változatának premierjét 1993. november 19-én tartotta a Nemzeti Színház, Sík Ferenc rendezésében. Az előadás szereposztása a fontosabb személyeket illetően megegyezett a gyulaival; Claudiát Varga Mária, Ujfalussyt Szélyes Imre, Szentgyörgyit Szersén Gyula alakította.

A budapesti előadás alkalmából a szerző az alábbi levelet küldte a társulatnak:

Most, hogy megszólal az ugató madár...

Minden színpadi munkámmal megújuló kérdés: a szerző írjon VALAMIT a műsorfüzetbe. Minek az? – berzenkedik a bemutató előtt már amúgy is megviselt delikvens. Álljon oda kikiáltónak a színdarabja elé? Épp oly haszontalan vállalkozás, amennyire siralmas is. Befejezett állapotában a mű elválik szerzőjétől, aztán vagy megáll a saját lábán, vagy elbukik; segíteni már nem lehet rajta.

Hát akkor mit írjak ide – utólagos magyarázatul a kedves Nagyérdeműnek? Az ugató madár önmagáért beszél, ha beszél: én a születési körülményeiről mondanék egyet-mást.

Amikor első változatával 1985-ben elkészültem, Harag György menten elolvasta, rendezői tervei közé iktatta. Az Új Élet szerkesztőségében hosszú órákon át tárgyaltuk új közös vállalkozá-

sunk esélyeit, a cenzorok átejtésének módozatait. Gyuri oly lelkesen vázolta rendezői elgondolásait, hogy rá se hederített az aggodalmaira.

Ezek művészi természetűek voltak. De ne gondolja senki, hogy a rendező úr fenntartás nélküli lelkesedése holmi provinciális igénytelenségből fakadt. Az történt ugyanis, hogy Harag György ezúttal sem csapott föl dramaturgnak; nem tanácsolt ilyen-olyan átírást, módosítást. Szuverén természete szerint most is azt mondta: „Majd a színpadon, építkezés közben, a szöveg, a cselekmény életre keltése közben kiderül: melyik az a szerve a műnek, mely nem működik. Akkor aztán keressük rá az orvosságot.”

Álmunk azonban hamar szertefoszlott. Harag Györgyöt korai halála leszólította a színpadról. A világhírnév kapujából szólította vissza fájó emléknek, örök veszteségünknek.

Ekkor egy darabig fiókba zártam a drámát. Később három színháznak is előterjesztettem. Felsőbb pártutasításra mindhárom visszautasította.

Keserűséggemmel együtt aztán a kételyeim is túlnőttek a színpadi reménység határán. Két-három év múltán, hogy szövegemet újraolvastam, magányomban, biztató baráti szó nélkül, Harag György bátorító mosolya nélkül, gyanakvó és ellenséges környezetben, egyéb munkáim dolgában is anatómia alá vetetten a drámát halálra ítéltam. El is akartam égetni, de néhány mozzanat, melyet jónak ítéltam, meglágyította a szívemet.

Közben a Főtitkár udvarának ideológiai és művészeti csahosai úgy elhallgattattak engem, olyan híreket keltették, hogy többé senki sem mert írást kérni tőlem.

Nem kérte senki új drámáimat sem.

Mégis történt valami. Vigasztaló és munkára serkentő.

Találkozásunk minden alkalmával új drámát kért-követelt tőlem Ablonczy László és Sík Ferenc: a budapesti Nemzeti Színház igazgatója és főrendezője. Harmadikul kegyelettel sorolom hozzájuk Havasi Istvánt, a Gyulai Várszínház nemrég elhunyt igazgatóját.

Akadtt hát színházi ember, törekvéseimmel mindig szolidáris jó barát, alkotó munkatárs, aki pótolta itthoni veszteségeimet; aki nek a színház nem üzlet és karrier, hanem hivatás, művészi értelemben föl vállalt szolgálat.

Az említettek baráti biztatásainak hatására kezdtem átdolgozni a dráma első változatát, miközben rájöttem: a külső hívást már legelső jelenetében fölváltotta a Csipkerózsika-álmából ébresztett dráma eleven hangja. Hajnali órában tapasztaltam a halálra ítéltnek legelső moccanásait, majd azután némaságra ítélt hősök – sorsomból és történelmünkől elszólított hőseim – eleven mozdulatait.

Elrendeltem tehát a feltámadásukat, aztán egy kísérleti jellegű gyulai előadás után végleges és törvényes beiktatásukat régebbi drámai hőseim anyakönyvébe.

Most pedig itt szólalnak meg Marosvásárhelyt: szülőföldjükön.

Róluk, hőseimről bővebben szólni nem akarok, nem látom értelmét. Ők fognak helyettem beszélni és cselekedni.

Azt azonban tudnia kell a nézőnek, hogy Ők – én vagyok s jómagam életemnek, sorsomnak, vágyaimnak és kudarcaimnak, esetleges erényeimnek és kétségtelen bűneimnek terhét osztottam meg velük.

Vajon mitől s mi végett lesz valaki drámaíróvá?

Talán épp azért, hogy amit életében elviselhetetlennek talál: megossza munkáinak hőseivel.

Marosvásárhelyt, 1993 novemberében

Sütő András

Egy héttel a budapesti ősbemutatót követően, november 26-án, Kincses Elemér rendezésében a marosvásárhelyi Nemzeti Színház magyar társulata is bemutatta Az ugató madarat; főszerepben Ferenczy István (Bodor Péter), Kilyén Ilka (Claudia), Tóth Tamás (Pé Venczel), Csergőffy László (Gernyeszegi Németh János), Magyar Gergely (Mikes Mihály), Kárp György (Dózsa István), Nagy István (Neumann Sámuel), Kilyén László (Ujfalussy Ferenc), Gáspárik Attila (Makk József), Tatai Sándor (Szentgyörgyi Ábel), Szélyes Ferenc (Bolond).

Rendező: Kincses Elemér.

Díszlet- és jelmeztervező: Labancz Klára

Zene: Csíky Csaba m. v.

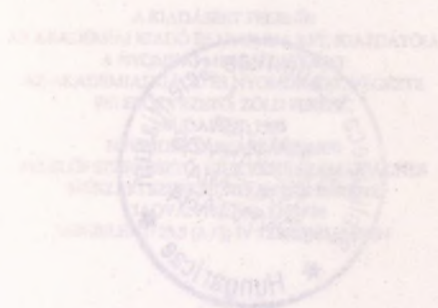
Koreográfus: Csíki Kinga m. v.

A marosvásárhelyi társulatot a budapesti előadás alkalmából írt szavakkal üdvözölte a szerző.

A kötetben közölt, véglegesnek tekintett szöveg annyiban tér el a Nemzeti Színház előadásától, hogy a harmadik felvonás hatodik és hetedik jelenetét, mely a *Tiszatáj*-ban (1993/11) olvasható, a szerző törölte.

TARTALOM

Vidám siratók. Sütő András beszélgetése Ablonczy Lászlóval	5
VIDÁM SIRATÓ EGY BOLYONGÓ PORSZEMÉRT	23
Babilon falai. Emlékezés egy bolyongó porszemre	104
Egy színdarab forrástájékáráól	113
ADVENT A HARGITÁN	121
ADVENT A HARGITÁN. A budapesti Nemzeti Színházban előadott változat	197
Előszó Az uगतó madárhoz	271
AZ UGATÓ MADÁR	273
Jegyzetek	375

A KIADÁSÉRT FELELŐS
AZ AKADÉMIAI KIADÓ ÉS NYOMDA KFT. IGAZGATÓJA
A NYOMDAI MUNKÁLATOKAT
AZ AKADÉMIAI KIADÓ ÉS NYOMDA KFT. VÉGEZTE
FELELŐS VEZETŐ: ZÖLD FERENC
BUDAPEST, 1995
NYOMDAI TÁSKASZÁM: 23870
FELELŐS SZERKESZTŐ: GILICZÉNÉ SZAMÁK ÁGNES
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: KERÉK IMRÉNÉ
KIADVÁNYSZÁM: 1/95/28
MEGJELENT: 25,5 (A/5) ÍV TERJEDELEMBEN

Az ADVENT A HARGITÁN útja Magyarországon

1989.

jún. 26. Győr

1992.

febr. 16–17–
18. Székesfehérvár

márc. 12. Békéscsaba

1993.

márc. 21. Nagykanizsa

jún. 6. Kisvárdá*

dec. 8. Miskolc

dec. 16. Fót*

1994.

ápr. 29. Komló*

máj. 28. Csanádpalota*

jún. 2. Debrecen

Az 1986. január 2-i bemutatótól a 190. előadásig Árvai Réka (Kisréka) szerepét Kubik Anna alakította. Zetelaki Gábort Funtek Frigyes és Bubik István játszotta. Zetelaki Dániel szerepébe beugrott Csurka László. Rubold Ödön 1992 ősze óta alakítja Gábort, Máriát két alkalommal Tóth Augusztia f. h. játszotta; Varga Viktória a. n. Csanádpalotán, a debreceni vendéjátékot követően pedig Póka Csilla m. v. alakította.

* A betlehemes keretjáték elhagyásával, miáltal a színjáték szűkebb játéktéren is előadható.

Ára: 717,- Ft áfával

ISBN 963 05 6890 X

9 789630 568906

Ára: 963,- Ft áfával

ISBN 963-05-7387-3

9 789630 573870